

ΒΕΡΟΙΑΣ

ΒΕΡΟΙΑ

GAVER-60062

ΔΗΜΟΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΒΕΡΟΙΑΣ

+300

*Αριθ. είσ.

172

*Εξ αγοράς

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Σ. Μαζουράκης

ΕΡΝΕΣΤΩΙ ΚΟΥΡΤΙΩΙ

ΕΠΙ ΤΗ ΟΓΔΟΚΑΕΤΗ ΓΕΝΕΘΑΙΑ ΤΗ 2 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1894 Ε. Ν.

ΔΗΜΩΔΕΙΣ

ΚΟΣΜΟΓΟΝΙΚΟΙ

ΜΥΘΟΙ

Καλοχέρης ΥΠΟ

ΝΙΚΟΛΑΟΥ Γ. ΠΟΛΙΤΟΥ

ΑΘΗΝΗΣΙΝ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΩΝ ΑΔΕΛΦΩΝ ΠΕΡΡΗ

1894

Αρ. 69.172
Δημοτική Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΠΡΟΣΚΛΗΣΙΣ

Πρὸς τὸν Ἑρνέστον Κούρτιον, τελούντα τῇ 21 Αὐγούστου ἐνεστῶτος ἔτους τὴν ὀγδοηκοστὴν γενέθλιον, καθήκον τῶν Ἑλλήνων λογίων εἶνε νὰ ἐπιδείξωσι τὴν ἀκραν αὐτῶν τιμὴν καθ' ἣν ἡμέραν οἱ ἐκ Γερμανίας φίλοι αὐτοῦ θέλουσι στήσαι ἐπινέουσι τῆς Ἑλληνικῆς κυβερνήσεως ἐν τῷ μουσεῖῳ τῆς Ὀλυμπίας τὴν προτομὴν τοῦ ἀνδρός, ὅστις εἴπερ τις καὶ ἄλλος συνετέλεσεν εἰς τὴν ἀποκάλυψιν τῆς ἱερᾶς Ἀλτεως. Διὰ ταῦτα οἱ ὑπογεγραμμένοι μαθηταὶ καὶ ἐκτιμηταὶ τοῦ ἐγκρίτου ἱστορικοῦ καὶ ἀρχαιολόγου συνελθόντες ἀπεφάσισαν τὴν εἰς τὸν Ἑρνέστον Κούρτιον, κατὰ τὴν ἡμέραν τῶν γενεολγιῶν αὐτοῦ, ἀνάθεσιν τόμου περιέχοντος συλλογὴν διατριβῶν πρωτοτύπων ὡς δείγμα τοῦ πρὸς τὸν διδάσκαλον σεβασμοῦ καὶ τῆς ἐν Ἑλλάδι καρποφορίας τῶν σοφῶν αὐτοῦ διδασμάτων. Πρὸς παρασκευὴν δὲ τοῦ τόμου τούτου θὰ συνεσφίρωμεν μὲν καὶ ἡμεῖς τὴν προσήκουσαν συμβολήν, παρακαλοῦμεν δὲ καὶ ἅπαντας τοὺς τὸν ἄνδρα εὐλόγως τιμῶντας Ἑλληνας λογίους ν' ἀποστείλωσιν ἐπιστημονικὰς διατριβάς ὅπως δῇποτε πραγμαύσας τὴν ἑλληνικὴν ἱστορίαν, ἀρχαιολογίαν καὶ φιλολογίαν, αἰτινες ὑπῆρξαν τὸ διὰ βίου μέλημα τοῦ ἀνδρός οὗ ἑορτάζεται ἡ ὀγδοηκοστὴ ἀμνητερίς.

Οἱ ἐπιθυμούντες ν' ἀποστείλωσι διατριβάς παρακαλοῦνται νὰ διευθύνωσιν αὐτάς μέχρι τῆς 1^{ης} Ἰουλίου ἔ. ἔ. εἰς τὸν συνυπογεγραμμένον κοσμητὸρα τῆς φιλοσοφικῆς σχολῆς, μεθ' οὗ δύνανται νὰ συνεννοηθῶσι καὶ περὶ τῶν ἀφορώντων εἰς τὴν ἐκτύπωσιν.

Ἐν Ἀθήναις, 30 Μαρτίου 1894

Σπυρ. Π. Λάμπρος, κοσμητὸρ τῆς φιλοσοφικῆς σχολῆς
Π. Καβδαδίας, γενικός ἑφορὸς τῶν ἀρχαιοτήτων
Γ. Ν. Χατζιδάκις, καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου
Ν. Γ. Πολίτης, καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου
Ἀνδρέας Ν. Σκιῆς, βοηθητὴς τῆς ἑλλ. φιλολογίας

Πρόθυμος ὑπῆρξεν ἡ εἰς τὴν ἡμετέραν ἀπὸ 30 Μαρτίου ἔ. ἔ. πρόσκλησιν ἀπάντησις τῶν ἐν Ἑλλάδι μαθητῶν καὶ ἐκτιμητῶν τοῦ Ἑρνέστου Κούρτιου, δηλωσάντων τὴν σκοπούμεν ἄποστολὴν ἐπιστημονικῶν διατριβῶν πρὸς τιμὴν αὐτοῦ, τελούντος τῇ 21 Αὐγούστου τὴν ὀγδοηκοστὴν γενέθλιον. Ἀλλ' ἕνεκα τῶν εἰς τὴν ἔγκαιρον παρασκευὴν καὶ ἐκτύπωσιν ἐνιαίου τεύχους περιλαμβάνοντος ταύτας τὰς διατριβάς ἀπαντηθησομένων δυσχερειῶν εὐλογωτέρα ἐκρίθη ἡ παρ' ἐκάστου τῶν συγγραφέων κατ' ἰδίαν ἐκτύπωσις τῆς οἰκείας διατριβῆς μετὰ τῆς κοινῆς ἐπὶ τοῦ ἐξωφύλλου ἐπικεφαλίδος Ἑρνέστω Κούρτιῳ Ἐπὶ τῇ ὀγδοηκοστῇ γενεθλίῳ τῇ 2 Σεπτεμβρίου 1894 ἔ. ν.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 2 Αὐγούστου 1894

Σπυρ. Π. Λάμπρος
Π. Καβδαδίας
Γ. Ν. Χατζιδάκις
Ν. Γ. Πολίτης
Ἀνδρέας Ν. Σκιῆς

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

0
1
2
3
4
5
6
7
8
9
A
B
C
D
E
F
G
H
I
J
K
L
M
N
O
P
Q
R
S
T
U
V
W
X
Y
Z
[
\
]
^
_
`
a
b
c
d
e
f
g
h
i
j
k
l
m
n
o
p
q
r
s
t
u
v
w
x
y
z
{
|
}
~
_

0
X
P
Y
G
O
G
T
O
M
O
C

Γεωργαντάς σχεδ.
1891

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΕΚΛΟΓΗ

ΕΚ

ΠΟΝΗΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΛΟΓΩΝ ΔΙΑΦΟΡΩΝ

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΙΩΑΝΝΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

ΤΟΥ

ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

ΑΝΘΟΛΟΓΗΘΕΙΣΑ ΚΑΙ ΣΥΝΑΡΜΟΛΟΓΗΘΕΙΣΑ

ΥΠΟ

ΤΟΥ ΑΡΧΙΕΠ. ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ (ΚΑΛΟΓΕΡΑ)

ΠΡΟΕΔΡΟΥ ΤΗΣ ΦΙΛΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ὑψ' οὗ

ΚΑΙ ΤΟ ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΝ ΠΡΟΣΕΤΕΘΗ

Ἐκδίδεται χάριν τῆς μαθητικῆς νεολαίας δαπάναις
τῆς Φιλεκπαιδευτικῆς Ἑταιρείας

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Σ. Κ. ΒΛΑΣΤΟΥ

14 ΟΔΟΣ ΝΙΚΗΣ 14 — 63 ΟΔΟΣ ΕΡΜΟΥ 63

1891

Βιβλ. 172

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

	Σελ.
Αιτία, ἐξ ἧς ἡ παροῦσα προῆλθεν Ἐκλογή.....	α'— δ'.
Τοῦ θείου καὶ ἱεροῦ Χρυσοστόμου εἰκόν.....	γ'—μα'.

ΤΜΗΜΑ Α'.

Ἀποδείξεις τῆς τοῦ Θεοῦ προνοίας ἀπὸ τῶν ὁρωμένων..	1— 13
Περὶ τοῦ ἐλέγχου τῆς συνειδήσεως.....	13— 17
Ὅτι γυνὴ σωφρονοῦσα μάλιστα τὸν ἄνδρα ῥυθμίζει καὶ περὶ τοῦ μὴ χρυσοφορεῖν, μηδὲ πολυτελεῖ ἱμάτια ἐπιζητεῖν.....	17— 20
Περὶ τῆς τῶν Ἀποστόλων διδαχῆς καὶ Ἑλλήνων ἐν σο- φίᾳ μωρίας.....	20— 26
Βλαβερώτατα ἡ τρυφή καὶ ἀργία.....	27— 30
† Περὶ ἐκλογῆς συζύγου καὶ κατὰ τῶν προΐκας ζητούντων.	30— 32
+ Κατὰ πολυτελῶν γυναικῶν.....	32— 37
Περὶ ἐλεημοσύνης καὶ συμπαθείας πρὸς τοὺς ἐπαι- τοῦντας.....	37— 40
† Περὶ τοῦ ποίας δεῖ ἀγεσθαι γυναῖκας.....	40— 46
Ὅτι τὰ καλὰ κατὰ φύσιν ἐστί, τὰ δὲ ἁμαρτήματα παρὰ φύσιν καὶ ὅτι οὐκ ἐξ ἀνάγκης τινός, ἀλλ' ἐκ ψαύλης προαιρέσεως ἁμαρτάνομεν.....	47— 51
Ὅτι οὐκ ἀνάγκη οὔτε τὰ καλὰ οὔτε τὰ κακά, ἀλλὰ προθέσει.....	51— 52
Ἡ ἀλήθεια τοῦ ἀποστολικοῦ κηρύγματος ἀναλάμπουσα ἐκ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου.....	53— 61
Κατὰ γαστριμάργων.....	61— 63
Πρὸς τοὺς μὴ συνεχῶς εἰς τὴν ἐκκλησίαν φοιτῶντας...	63— 66
Ὅτι οὐκ ἔστιν ἄνθρωπον ὄντα λύπης εἶναι χωρὶς.....	67— 69
Κατὰ γυναικῶν ἀμέτρως πενθουσῶν τοὺς τεθνηκότας..	69— 74
Κατὰ τῆς ἐν ταῖς ταφαῖς πολυτελείας.....	74— 78
Θαυμάσια τοῦ ἀποστολικοῦ κηρύγματος πρόδος διὰ τῶν ἀπειρῶν ἐναντιοτήτων.....	78— 81
Περὶ τοῦ τῶν χρημάτων ἔρωτος.....	81— 86

	Σελ.
Προτροπή πρὸς τὴν ἐλεημοσύνην καὶ ὅτι οὐ δεῖ τὸν τῶν πενήτων βίον περιεργάζεσθαι.....	86— 89
Οὐ δεῖ σφιδρῶς θρηνεῖν τοὺς τελευτώντας συγγενεῖς καὶ φίλους.....	89— 95
Πρὸς τοὺς καταλιπόντας τὴν ἐκκλησίαν καὶ αὐτομολή- σαντας πρὸς τὰς ἵπποδρομίας καὶ τὰ θέατρα.....	95—101
Κατὰ μεθυόντων.....	101—102
Ὅτι χρῆσιμον τὸ κατηγορεῖν τῶν οἰκείων ἀμαρτημάτων.	103—104
Ὅτι δεῖ τοὺς ἔχοντας ἀγροτικὰς ἐπαύλεις οἰκοδομεῖν ἐν αὐταῖς Ἐκκλησίας.....	105—109

ΤΜΗΜΑ Β'.

Ἀπόδειξις τῆς σοφίας τοῦ Θεοῦ ἐκ τῆς τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος κατασκευῆς.....	113—117
Ὅτι ὁ ἄνθρωπος τῷ λογικῷ καὶ τῇ τοῦ σώματος κατασκευῇ τῆς τῶν ἀλόγων σωματικῆς περιγίνεται ἀρετῆς.....	117—121
Περὶ τῆς προνοίας τοῦ Θεοῦ ὑπὲρ τῆς συντηρήσεως τοῦ κόσμου.....	121—127
Τὸ ῥαθύμως τοῖς θείοις μυστηρίοις προσκίνασι κόλασιν ἀφόρητον ἔχει.....	127—132
Ὅτι δεῖ τοὺς ἄνδρας μετὰ πάσης προθυμίας γυναῖκας τὰς ἀνοήτους διορθοῦσθαι.....	133—137
Πρὸς ἄνδρας περὶ τῆς πρὸς τὰς ἑαυτῶν γυναῖκας εἰ- ρήνης.....	137—138
Περὶ παίδων ἀνατροφῆς καὶ κατὰ ἀμελῶν γονέων.....	138—144
Περὶ τῆς ὠφελείας, ἣν καρποῦμεθα ἐκ τῆς τῶν θείων Γραφῶν μελέτης.....	145—151
Περὶ τῆς συνεχοῦς τῶν θείων λόγων ἀκροάσεως καὶ ὅτι ἄλλου ἀφειδεῖν χρῆ, ἢ χρόνου.....	151—154
Ὅτι οὔτε ἡ ἰδιωτεῖα ἀτιμὸν ποιεῖ, οὔτε λαμπρὸν καὶ περιφανῆ τὰ βασιλεία.....	154—156
Παύλου καὶ Νέρωνος σύγκρισις πρὸς ἀπόδειξιν, ὅτι οὐκ ἐστὶ δόξα ἐπὶ τῆς γῆς, ἀλλ' ἡ ὄντως δόξα ἐν οὐρα- νοῖς ἐστίν.....	157—162
Τοῦ σταυρωθέντος Χριστοῦ ἡ δύναμις διὰ τοῦ τιμίου Σταυροῦ φανερούμενη.....	162—167
Κατὰ τῶν ἀναθήματα ἐν ταῖς Ἐκκλησίαις ἀνατιθέντων, τῆς δὲ ἐλεημοσύνης ἀμελούντων.....	167—170
Ἐλεημοσύνης ἐγκώμιον, καὶ περὶ τοῦ ὅτι ὁ Θεὸς ἐγκα-	

	Σελ.
τέσπειρε τῇ ψύσει τῇ ἀνθρωπίνῃ ἐλέους σπέρματα..	170—174
Ἐγκώμιον ἀρετῆς.....	174—176
Πόθεν ὁ πιστὸς γινώσκειται, καὶ ὅτι ὁ ἄνθρωπος θηρία μὲν ἡμεροῖ, ἑαυτὸν δὲ τῷ θυμῷ θηριοῖ.....	176—180
Ὅτι ἐκ ῥαθυμίας ἢ κακία καὶ ἀπὸ σπουδῆς ἢ ἀρετῆ, καὶ οὐδὲν οὔτε οἱ ἄνθρωποι πονηροί, οὔτε αὐτὸς ὁ διάβολος τὸν νήφοντα παραβλάψαι δύναται.....	180—186
Ὅτι οὐδὲν ἀλαζονείας χεῖρον καὶ ὅτι οὐδὲ γένους περιφάνεια, οὐδὲ πλοῦτος, οὐδὲ δυναστεῖαι ὠφελοῦσιν οὐδὲν.....	186—193
Περὶ τοῦ μὴ ἀργολογεῖν καὶ κατὰ γελοιαστῶν καὶ μύμων καὶ εὐτραπέλων.....	193—197
Κατὰ τῶν κακῶς χρωμένων τῷ πλούτῳ.....	197—199
Περὶ τοῦ ὅτι τοὺς πένητας οὐ δεῖ φθονεῖν τοὺς πλουσίους· ὅτι ὁ πλοῦτος λυπηρὸν μᾶλλον ἢ ἡδέων πρόξενος· ὅτι πένης ἐστὶν ὁ πολλῶν ἐπιθυμῶν καὶ πλούσιος ὁ μηδενὸς δεόμενος.....	200—205

ΤΜΗΜΑ Γ'.

Περὶ ἀμοιβαίας συζυγικῆς στοργῆς καὶ ἀγάπης καὶ περὶ τοῦ τί ὀφείλει ὁ ἀνὴρ παρὰ τῆς γυναικὸς ζητεῖν καὶ τί ἡ γυνὴ παρὰ τοῦ ἀνδρός.....	209—220
Κατὰ φιλοχρηματίας καὶ φιλοκοσμίας καὶ πολυτελείας καὶ ἀνελεημοσύνης.....	221—227
Ὅτι οὔτε πλοῦτος ἡδονῆς, οὔτε πενία ἀθυμίας ὑπόθεσις ἀλλ' ἡ ἡμετέρα γνώμη.....	227—230
Ὅτι χρὴ τοὺς γονεῖς πάντα ἡγεῖσθαι δεύτερα τοῦ ἐκ πρώτης ἡλικίας τὰ τέκνα ἐν παιδείᾳ καὶ νοουθεσίᾳ Κυρίου ἐκτρέφειν.....	230—234
Ὅτι οὐ δεῖ τὰς γυναῖκας καλλωπίζεσθαι, οὐδὲ φιλοκόσμους εἶναι, ἀλλὰ σεμνάς.....	235—237
Κατὰ γαστριμαργίας καὶ ὅτι οἱ τρυφῆλόν βίον διάγοντες πρὸς οὐδὲν χρήσιμον καὶ γενναῖόν εἰδιν ἐπιτίθεται.....	237—241
Περὶ τῆς τοῦ Θεοῦ πρὸς ἡμᾶς ἀγάπης, τῆς σοφῆς αὐτοῦ προνοίας καὶ οἰκονομίας τῶν καθ' ἡμᾶς, καὶ περὶ τοῦ ὅτι οὐ δεῖ τὰ ἀνεξερεύνητα πολυπραγμονεῖν....	242—247
Ὅτι ἡ γνώμη ἐστὶν ἡ ταράττουσα ἡμῶν τὴν ζωὴν, οὐχὶ δὲ τὰ τοῦ βίου πράγματα.....	247—250
Περὶ τοῦ μὴ δεῖν ἀφορᾶν εἰς τὴν τῶν ἀνθρώπων δόξαν ποιοῦντάς τι ἀγαθόν.....	250—252

	Σελ.
Περὶ τοῦ γενναίως φέρειν τοὺς πειρασμούς.....	252—254
Γλαφυρὰ περιγραφὴ τῶν κακιῶν, ὡς ἐξ ἀμαθείας εἰσάγουσι γονεῖς ἀμαθεῖς εἰς τὰς ἀπαλὰς τῶν παίδων ψυχὰς.....	254—260
+ Θερμὴ πρὸς τοὺς πατέρας καὶ τὰς μητέρας ἀποστροφὴ περὶ ἀνατροφῆς τῶν τέκνων.....	260—262
Κατὰ τῶν μὴ φοιτῶντων εἰς τὴν Ἐκκλησίαν προφάσει ὅτι οὐ νοοῦσι τὰ ἀναγινωσκόμενα, ἢ ὅτι οὐ προέχουσι τοῖς ἀναγινωσκομένοις, ὡς ἐπαναλαμβάνομένων ἀεὶ τῶν αὐτῶν.....	262—265
Κατὰ τῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ φλυαρούντων καὶ ἀνευλαδῶς καὶ ἀκόσμως παρισταμένων.....	265—268
Περὶ τῆς τῶν ἱερέων ἀξίας καὶ ὅτι δεῖ αὐτοὺς, κἂν ἀνάξιοι ᾖσι καὶ τὸν βίον διαβεδλημένοι, θεραπεύειν καὶ ἀποδέχεσθαι.....	268—271
Περὶ τῆς τῶν Ἀποστόλων ὑπεροχῆς καὶ Πέτρου καὶ Παύλου σύγκρισις.....	271—275
Κατὰ γερόντων μὴ τιμώντων τὴν πολιάν, ἀλλὰ καταγέλαστον τὸ γῆρας τοῖς νέοις ποιούντων.....	275—279
Πῶς νοπτέον τὸν θάνατον καὶ πῶς δεῖ αὐτὸν φέρειν..	280—283
Τὸ ἐξαισιον θαῦμα τῆς τοῦ παλαιοῦ κόσμου μετατροπῆς διὰ τοῦ Εὐαγγελίου, ὑπὸ εὐαριθμῶν ἀλλείων κηρυττομένου.....	283—292
+ Περὶ τοῦ πῶς δεῖ τὸν Θεὸν δοξάζειν καὶ περὶ κάλλους σωματικοῦ καὶ κατὰ ψιμυθιωμένων καὶ καλλωπιζομένων γυναικῶν.....	292—296
+ Οὔτε ἐκ τῶν πολυτελῶν ἱματίων, οὔτε ἐκ τῶν μύρων ἢ ἀληθοῦς ἡδονῆς καὶ δόξα, ἀλλ' ἐκ τῆς ἀρετῆς.....	297—301
+ Πρακτικώτατη παραινέσις πρὸς πολυτελεῖς καὶ φιλοκόσμους γυναῖκας.....	301—305
Ψυχῆς εὐγένεια καὶ ὑπεροχή, φροντίς περὶ αὐτῆς, ἵνα ᾗ καθαρὰ καὶ ἁμωμος.....	305—308
Φάρμακον κατὰ τῆς ἁμαρτίας σωτήριον ἢ μετάνοια...	309—313
Κατὰ φθόνου.....	313—315
Ὁ ταπεινόφρων ἔχει μεγάλον ψυχὸν γνώμην.....	315—318

ΑΙΤΙΑ ΕΞ ΗΣ Η ΠΑΡΟΥΣΑ ΠΡΟΗΛΘΕΝ ΕΚΛΟΓΗ

Κατὰ τὸ τῆς φιλεκπαιδευτικῆς Ἑταιρείας πρό-
γραμμα οἱ ἐν ταῖς ἀρσακείοις Σχολαίοις διδάσκοντες
ὀφείλουσιν ἐν ὠρισμέναις τάξεσι καὶ καθ' ὠρισμένας
ῥάρας νὰ συναναγινώσκωσι ταῖς μαθητρίας Ἑλλήνων
συγγραφέων κείμενα, ὅπως ἐξοικειῶσιν αὐτῶν τὸ οὖς
ἔτι μᾶλλον πρὸς τὸν ἑλληνα λόγον. Ταύτην τοῦ προ-
γράμματος τὴν διάταξιν τὸ Συμβούλιον θέλον νὰ κατα-
στήσῃ σκοπιμωτέραν, ἔκρινεν ἡ τοιαύτη ἀνάγνωσις
νὰ γίνηται ἀπὸ κειμένου συγγραφέως ἐκκλησιαστικοῦ,
ὅπως οὐ μόνον τῶν μαθητριῶν τὸ οὖς ἀπλῶς περὶ τὸν
ἑλληνα λόγον γυμνάζεται, ἀλλὰ καὶ ἡ ψυχὴ καὶ τὸ
ῥῆθος χριστιανικῶς πλάττωνται. Τοιαύτης τῆς προθέ-
σεως τοῦ Συμβουλίου οὔσης, σκέψις ἔπειτα ἐγένετο περὶ
τοῦ τίς ἄρα τῶν ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων ἡδύνατο
μᾶλλον νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν τοῦ σκοπούμενου εὐόδω-
σιν. Τὸ δὲ τῆς σκέψεως πόρισμα, ὅτι ὅστις τοῦ μὲν
ἑλληνος λόγου τὰς χάριτας ἐρασμιωτέρας ἀποκαλύ-
πτει, τῆς δὲ χριστιανικῆς θρησκείας τὴν ἀλήθειαν ἀνα-
κηρύττει τορῶτερον, τῆς δὲ κατὰ Χριστὸν ἠθικῆς τὰ

διδάγματα ἐπαγωγικώτερον ἐκδιδάσκει καὶ ποθεινότερα καὶ ἀγαπητότερα παρίστησιν, οὗτος ἐν τῇ ἐπιλογῇ δικαιούται νὰ τύχῃ τῆς προτιμήσεως. Οὕτω λοιπὸν τῆς αἵρέσεως τεθείσης, οἱ πάντες διδύμῳ τὸ δὴ λεγόμενον χειρὶ ὑπὲρ τῆς χρυσοστομείου Μούσης ἐξήνεγκον τὰς ψήφους, καὶ ἐκ τούτου προῆλθεν ἡ ἀνά χειρὸς ΕΚΛΟΓΗ.

Τούτων οὕτω γενομένων, εὐλογον ἔδοξεν ἐν μὲν τῇ ἀρχῇ τοῦ βιβλίου νὰ προσαρτηθῇ τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου ἡ φυσικὴ εἰκὼν, ἐν δὲ τῷ προσιμίῳ ἀπεικονισθῶσι κατὰ τὸ ἐφικτὸν αὐτοῦ οἱ ἠθικοὶ χαρακτῆρες. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἔργον ἐξεπέρανε καλῶς οὐχὶ ἀδεξίου ζωγράφου χεὶρ, τοῦ δὲ δευτέρου ἀπλῇ τις ἀπόπειρα ἀξιοῦσι νὰ ᾗναι τὰ ῥηθησόμενα.

ΤΟΥ ΘΕΙΟΥ ΚΑΙ ΙΕΡΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΕΙΚΩΝ

Ὁ ἐν ἁγίοις πατὴρ ἡμῶν ΙΩΑΝΝΗΣ ὁ διὰ τὴν ἐπανθοῦσαν εἰς τοὺς λόγους αὐτοῦ χάριν καὶ εὐροίαν καὶ πειθῶ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ ἐπικληθεὶς, Ἑλλήν ἦν τὸ γένος. Ἐγεννήθη δὲ ἐν ἔτει σωτηρίῳ 347 (Ἰανουαρίου 24) ὑπὸ γονέων ἐπιφανῶν καὶ εὐσεβεστάτων, ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺν ἀπὸ τῆς γεννήσεως αὐτοῦ χρόνον ἀπωφανίσθη τοῦ πατρός. Πατρίς δ' αὐτῷ ὑπῆρξεν ἡ πρὸς τῷ Ὀρόντῃ ποταμῷ Ἀντιόχεια, περὶ ἧς ἐν προοιμίοις ἐπάναγκες νὰ ῥηθῶσί τινα ὡς ἐν παρόδῳ.

Ἡ πολλῶν ἀνδρῶν καὶ ἀξιαγάστων ἐπὶ τε σοφία καὶ λόγοις καὶ ἀρετῇ καὶ ὁσιότητι βίου χρηματίσασα μήτηρ καὶ τροφὸς Ἀντιόχεια κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου ἐτάσσετο ἐν ταῖς τῆς αὐτοκρατορίας πόλεσι μετὰ τὴν βασιλεύουσαν Κωνσταντινούπολιν πρώτη, ἀλλ' ἦν ἐκείνης ὑπερέτερα κατὰ τὴν ὡραιότητα. Διότι ἐκόσμουν αὐτὴν μεγαλοπρεπεῖς καὶ λαμπραὶ ὁδοὶ καὶ λεωφόροι, μέγαθαυμαστά, ναοὶ πάγκαλοι, λουτρά καὶ θέατρα εὐρύθμως καὶ πολυτελῶς ὡραϊσμένα, ἐπαύλεις τε καὶ κῆποι καὶ παράδεισοι ὑπερβαίνοντες πᾶσαν περιγραφὴν. Οἱ δὲ Ἀντιοχεῖς, ἀριθμούμενοι τότε εἰς χιλιάδας διακοσίας, ἐθεωροῦντο ὡς οἱ μᾶλλον ἐν τῷ πολιτισμῷ μεταξὺ τῶν συγχρόνων προηγμένοι καὶ ἔζων ἐν εὐμαρείᾳ καὶ ἀβρότῃ καὶ πολυτελείᾳ, τὸν πλοῦτον ποριζόμενοι ἐκ τῆς εὐφόρου χώρας, ἐκ τῆς ἐμπορίας καὶ ἐκ τῶν τεχνῶν, περὶ ἧς ἐκέχτηντο ἰδιάζουσαν ἐμπειρίαν καὶ δεξιότητα. Τὰ δὲ

ἄλλα διεφημίζοντο, ὥς ἔχοντες σύμφυτον τὴν ζωηρότητα τοῦ ἥθους καὶ τὴν οὐχὶ σοβαρῶς βαθεῖαν, ἀλλ' εὐστροφον καὶ εὐκίνητον εὐφυΐαν. Διὸ καὶ εἰς μὲν τὴν πρώτην αὐτῶν ιδιότητα ἀπεδίδοτο τὸ περὶ τὰ θεατρικὰ θεάματα καὶ τὰς διασκεδάσεις ἔκδοτον καὶ τὸ ἐπιρρεπὲς εἰς τὰς δημώδεις καὶ πολιτικὰς ἀταξίας καὶ εὐεπίφορον, εἰς δὲ τὴν δευτέραν, τό τε στωμύλον, τό τε σαρκαστικόν καὶ τὸ φιλόσκαυμον, ὧν ἕνεκα παροιμιώδη εἶχον τὴν εὐχέρειαν τοῦ μετατρέπειν χαριέντως εἰς εὐτραπέλοлогίαν καὶ τὴν σοβαρωτέραν ὑπόθεσιν. Τοιαύτη λοιπὸν ὥς ἐν περιλήψει ἡ Ἀντιόχεια καὶ οἱ Ἀντιοχεῖς τοιοῦτοι.

Εἰς δὲ τὸν Χρυσόστομον, ἐν ἡλικίᾳ ἀπαλωτάτῃ τοῦ πατρὸς ἀπορφανισθέντα, συνέπεσεν, οὐχ ἵνα ἀπλῶς δειχθῇ, ὅτι ἡ ὀρφανία, καίπερ πολλὰ ἔχουσα τὰ κακά, οὐδόλως ἐμποδίζει πρὸς τὸ γενέσθαι τινὰ σπουδαῖον ἄνδρα καὶ διαφέροντα τῶν πολλῶν, ὥς που λέγει ὁ Πλούταρχος, ἀλλὰ μᾶλλον ἵνα κατακυρωθῇ περιφανῶς ἡ ἀλήθεια ἐνός τῶν σπουδαιοτάτων δογμάτων τῶν νεωτέρων παιδαγωγῶν καὶ ἠθικολόγων. Οἷτινες τῆς πείρας παρατηρηταὶ προσεκτικώτατοι γενόμενοι, διηκρίβωσαν, ὥς διατείνονται, ὅτι, πρώτης καὶ μόνης τῆς μητρὸς χαραττούσης ἐπὶ τῆς ἀπαλῆς τοῦ παιδὸς ψυχῆς πάντας τῆς ἀρετῆς τοὺς τύπους, οὐδεὶς ἐν τῷ βίῳ ἀπέβη διαφερόντως ἀνὴρ περιδοξὸς μὴ εὐμοιρήσας μητρὸς ὑπ' ἀρετῶν ἐξόχων ἢ γλαῖσμένης· ὅτε πολλοὶ ἐγένοντο ἐπιφανεῖς, πατέρας σχόντες ἢ μετριωτάτους κατὰ τὴν ἀρετὴν, ἢ μικρόν, ἢ καὶ οὐδόλως εἰς τὴν τῶν παίδων διαπαιδαγώγησιν συντελέσαντας.

Καὶ περὶ μὲν τῶν ἰδιαιτέρων προτερημάτων, ἅτινα ἐκόσμου τυχόν τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου τὸν πατέρα, οὐδεμία

περιήλθεν εἰς ἡμᾶς πληροφορία ἐκτὸς ἐκείνης, ἣν παρέχει ἡ ἰδία γυνὴ περὶ τῶν συζυγικῶν αὐτοῦ ἀρετῶν, ὧν ἕνεκα ἀσθεστον ἐτήρησε τὴν πρὸς αὐτὸν συζυγικὴν στοργὴν καθ' ἅπαντα τὸν μακρὸν τῆς χηρείας χρόνον. Ὁμοίως δὲ καὶ περὶ τοῦ βίου αὐτοῦ καθόλου πάνυ ὀλίγας περιέσωσαν οἱ ἱστορικοὶ εἰδήσεις, συνοψιζόμενας περίπου ἐν ταῖς ἐξῆς· ὅτι ὠνομάζετο ΣΕΚΟΥΝΔΟΣ· ὅτι ἦν στρατηγὸς τὸ ἀξίωμα καὶ ὅτι ὑπηρετεῖ ὡς τοιοῦτος ἐν τῷ στρατῷ τοῦ ἐν Βυζαντίῳ αὐτοκράτορος. Ἐπειδὴ δὲ ἐτελεύτησε προῶτως τὸν βίον, ὅτε δηλαδὴ ὁ θεῖος Χρυσόστομος, τὸ πρῶτον καὶ μόνον αὐτοῦ τέκνον, ἦν ἔτι νήπιον, πρόδωκεν, ὅτι οὐδόλως μετέσχε τῆς ἀγωγῆς καὶ ἀνατροφῆς αὐτοῦ. Ὡστε πᾶσα ἡ περαιτέρω ἐπιμέλεια τοῦ παιδὸς καὶ φροντίς κατελείφθη ὡς κληρὸς εἰς μόνην αὐτοῦ τὴν μητέρα, οὗ ἕνεκα κατὰ τὸ δόγμα τῶν νεωτέρων παιδαγωγῶν αὕτη δικαιούται νὰ εὐλογῇται καὶ μακαρίζεται ἐσαεὶ παρὰ πάντων, οὐχ ὡς τεκοῦσα ἀπλῶς, ἀλλὰ καὶ ὡς μορφώσασα καὶ ἀναδείξασα ἡμῖν τὸν μέγαν Χρυσόστομον.

Εἶλκε δὲ τὸ γένος ἡ μακαρία καὶ εὐκλεὴς αὕτη γυνὴ ἐκ τῶν ἐν Ἀντιοχείᾳ εὐπατριδῶν καὶ ὠνομάζετο ΑΝΘΟΥΣΑ. Τὴν δὲ ἐπιμεμελημένην αὐτῆς ἀνατροφὴν, τὴν παιδείαν, τὴν χρηστότητα, τὴν φρόνησιν καὶ τὰς ἄλλας μητρικὰς ἀρετάς, αἵτινες αὐτὴν κατεστόλιζον, δηλοῦσιν ἄλλα τε πολλὰ καὶ ἐναργέστερον πάντων ἡ κατωτέρω κατακεχωρισμένη πρὸς τὸν υἱὸν δημηγορία. Στερηθεῖσα δὲ ἐν αὐτῷ τῆς ἡλικίας τῷ ἄνθει, ὡς εἴρηται, τοῦ ἀνδρός, ἀφιερῶθη ψυχῇ τε καὶ καρδίᾳ εἰς τὴν ἀνατροφὴν καὶ ἐκπαίδευσιν τοῦ μονογενοῦς υἱοῦ. Μαρτυροῦσι δὲ τοῦτο αὐτῆς τῆς ἰδίας οἱ λόγοι, οὓς κατὰ περίστασιν εἶπε πρὸς αὐτόν, ἔφηγον ἤδη ὄντα· «Οὐδέν με τούτων» ἔπεισε δευτέροις ὁμιλῆσαι γάμοις, οὐδὲ ἕτερον ἐπεισαγα-

» γεῖν νυμφίον τῇ τοῦ πατρὸς οἰκίᾳ τοῦ σοῦ, ἀλλ' ἔμενον ἐν
 » τῇ ζάλῃ καὶ τῷ θορύβῳ καὶ τὴν σιδηρᾶν τῆς χηρείας οὐκ
 » ἔφυγον κάμινον, πρῶτον μὲν ὑπὸ τῆς ἀνωθεν βοηθουμένη
 » ῥοπῆς· ἔφερε δέ μοι παραμυθίαν οὐ μικράν τῶν δεινῶν ἐκεῖ-
 » νων καὶ τὸ συνεχῶς εἰς τὴν σὴν ὄψιν ὄραν καὶ εἰκόνα
 » μοι τοῦ τετελευτηκότος φυλάσσεσθαι ἔμψυχον καὶ πρὸς
 » ἐκείνον ἀπηκριβωμένην καλῶς ».

Τὰ πρῶτα γράμματα, ὡς καὶ τὰ πρῶτα καὶ γονιμώτατα
 τῆς ἠθικῆς καὶ τῆς εὐσεβείας μαθήματα ἐδίδαξε τὸν υἱὸν ἡ
 ἰδία μήτηρ. Ἀμείψαντα δὲ τὴν πρώτην ἡλικίαν ἀπέστειλεν
 εἰς τὰ διδασκαλεῖα τῆς πόλεως, ἅπερ κατ' ἐκείνους τοὺς χρό-
 νους ἦνθουν καὶ ἤμαζον οὕτως, ὥστε καθίστων τὴν Ἀντιό-
 χειαν φάρον πυρσοφεγγῇ καὶ ἐστίαν πάσης παιδείας καὶ ἐπι-
 στήμης, ἐφ' ᾧ καὶ Συριάδες Ἀθηναὶ ἐπωνομάζετο. Διότι ἐν
 ταῖς σχολαῖς αὐτῆς ἐδίδασκον οἱ διασημότεροι τῶν τότε φι-
 λосоφῶν καὶ ῥητόρων, ἐν οἷς καὶ ὁ κορυφαῖος πάντων τῶν
 συγχρόνων σοφῶν, ὁ Λιβάνιος. Ὄθεν πρός ἑβον ἦδη ὄντα εὐ-
 ρίσκομεν τὸν ἱερὸν Χρυσόστομον φοιτῶντα εἰς τὴν τοῦ φιλο-
 σόφου Ἀνδραγαθίου διατριβὴν καὶ εἰς τὴν τοῦ ῥήτορος Λιθα-
 νίου, ἐξ ἧς καὶ περιεσώθη ἡμῖν ἀπομνημόνευμα τοῦ μαθητι-
 κοῦ ἐκείνου βίου σημαντικώτατον καὶ χαρακτηριστικώτατον.
 Ἰστορεῖται δηλαδή, ὅτι ἡ ἄκρα τοῦ νεανίου φιλομάθεια, εὐ-
 μάθεια, χρηστότης καὶ τὰ ἄλλα φυσικὰ καὶ ἐπίκτητα προτε-
 ρήματα, ἐκδηλούμενα ἤδη λαμπρῶς, προὔκालον τὸν θαυμα-
 σμὸν τοῦ περιωνύμου διδασκάλου. Καὶ δὴ μιᾷ τῶν ἡμερῶν,
 πολλῶν ἐν τῇ διατριβῇ παρόντων, ἐρωτήσαντός τινος τὸν
 Χρυσόστομον τίνας ἦσαν αὐτοῦ οἱ γονεῖς, ἑτερός τις ἀπεκρί-
 νατο, ὅτι ἦν χήρας γυναικὸς τέκνον. Λαβὼν εἶτα τὸν λόγον
 ὁ σχολάρχης Λιβάνιος, ὁ τὴν ἐθνικὴν πρεσβεύων θρησκείαν,

ἐπυνθάνετο παρα τοῦ Χρυσοστόμου τὴν ἡλικίαν τῆς μητρὸς καὶ τῆς χηρείας τὸν χρόνον. « Ὡς δὲ εἶπον, λέγει αὐτὸς ὁ » Χρυσόστομος, ὅτι ἔτη τεσσαράκοντα γεγονυῖα εἴκοσι ἔχει » λοιπόν, ἐξ οὗ τὸν πατέρα ἀπέβαλε τὸν ἐμόν, ἐξεπλάγη καὶ » ἀνεβόησε μέγα καὶ πρὸς τοὺς παρόντας ἰδὼν, βαβαί, ἔφη, » οἶαι παρὰ Χριστιανοῖς γυναικῆς εἶσιν ».

Τὸ περιστατικὸν τοῦτο ἀκριβολογούμενον πείθει ἡμᾶς ὅτι ὁ παρατηρητικώτατος Λιβάνιος ἐκ μὲν τῆς κοσμιότητος τῶν τρόπων τοῦ νεαροῦ Χρυσοστόμου ἐτεκμήρατο τὴν μητρικὴν ἀρετὴν καὶ τὴν καταβληθεῖσαν ὑπ' αὐτῆς εἰς τὴν ἀνατροφὴν αὐτοῦ ἐπιμέλειαν, ἐκ δὲ τῆς προκοπῆς καὶ ἐπιδόσεως εἰς τὰ μαθήματα ἐθαύμασε τῆς γυναικὸς τὴν εὐστοχον ἐξακρίθωσιν τῆς κλίσεως τοῦ παιδὸς καὶ τὴν κατ' αὐτὴν ρύθμισιν τῆς πορείας τοῦ βίου.

Ἐάν, ὡς ἐκ πείρας γνωστόν, ἡ ψυχὴ νεύῃ περὶ ἐκεῖνα μάλιστα τῶν ἔργων, οἷς συμπαθεῖ, καὶ ἀπονεύῃ ἐκεῖνων, περὶ ἃ ἀντιπαθῶς ἔχει, ἀνάγκη πᾶσα νὰ δεξώμεθα συμπεφυκυῖαν αὐτῇ ποιάν τινα ῥοπὴν ἢ ἔφεσιν ἢ κλίσιν εἰς ὠρισμένα ἔργα, ἀποστροφὴν δὲ ἀπ' ἄλλων καὶ ἀντιπάθειαν. Ὅθεν καὶ τὸ τοῦ ποιητοῦ·

« Ἄλλος γὰρ τ' ἄλλοισιν ἀνὴρ ἐπὶ τέρπεται ἔργοις ».

Ἐπομένως τοὺς συνωδὰ πρὸς τὴν οἰκείαν ῥοπὴν καὶ κλίσιν τῶν ἔργων ἀπτομένους, τούτους καὶ εὐδοκιμοῦντας ἐν αὐτοῖς εὐρίσκομεν καὶ διαπρέποντας, τοὺς δὲ ἄλλους οὐδαμῶς. Ἐπειδὴ δὲ ἐξ ἀπαλλῆς ἡλικίας ἡ φύσις τὸν οἰκεῖον δεικνύει δρόμον καὶ ἐκ τῶν ἀποκρύφων τῆς ψυχῆς θυρίδων, οἷονεὶ ὑπομειδιῶσα καὶ παιζουσα, προφαίνει τὸ πρὸς τὰ ἀληθῆ ἐν τοῖς πράγμασι κατορθώματα εὐθετον, διὰ τοῦτο ἢ μετὰ συντόνου τῆς προσοχῆς παρατήρησις εἰς ἀνίχνευσιν τῆς περὶ ἧς ὁ λό-

γος τοῦ παιδὸς ῥοπῆς ἀποβαίνει τοῖς γονεῦσι καθήκον ἀπαραιτήτων.

Τῆς δ' ἐναρέτου καὶ σοφῆς μητρὸς Ἀνθούσης, ἐπιμελέστατα ἀνερευνώσης τὰς διαθέσεις τῆς ψυχῆς τοῦ παιδός, τὴν προσοχὴν ἐφείλκυσε ἡ τῆς μαθήσεως δίψα καὶ ἡ περὶ τὸ λέγειν εὐχέρεια, δι' ἧς ἐκ κομιδῆ νεαρᾶς ἡλικίας ἡ φύσις προεξήγγελλε τὴν ἔργῳ μετὰ ταῦτα δειχθεῖσαν ἀπαράμιλλον ἐκείνην ῥητορικὴν δεινότητα. Λοιπὸν συνωδὰ τῷ ἐκδηλουμένῳ χαρίσματι τούτῳ προώρισεν αὐτὸν εἰς τὸν δικανικὸν βίον καὶ πάντα προσεπόριστο μετὰ φιλοτιμίας τὰ μέσα, ὧν τινων ἐδεῖτο ἡ ἐντελής ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ κατάρτισις. Ὅτι δὲ τὴν φυσικὴν τοῦ πνεύματος τοῦ παιδὸς ῥοπὴν ὀρθῶς διέγνω ἡ σοφὴ μήτηρ καὶ ὅτι ἡ προαίσθησις αὐτῆς δὲν ἀπέβη ἀναπλάσμος κενῆς καὶ ματαίας ἐλπίδος, ἀλλὰ προάγγελος τῶν κατόπιν συμβάντων σημαντικός, ἐβεβαίωσαν περιφανῶς μετ' οὐ πολὺ αὐτὰ τὰ πράγματα. Διότι καὶ αὐτὸς ὁ Χρυσόστομος, ὅτε προὐχώρησεν εἰς ἡλικίαν ὅπως οὖν ὥριμον καὶ ἐκτῆσατο ἐν τινι μέτρῳ τὸ τῆς ἐνεργείας αὐτόβουλον, παντὶ σθένει ἐσπούδασε πάσας τὰς ἄλλας μαθήσεις νὰ καταστήσῃ ὑπηρετικὰς εἰς τὸ ἔργον τοῦ δικανικοῦ καὶ ὁ διδάσκαλος αὐτοῦ Λιθάνιος, ὅτε ἀνέγνω τὸ πρῶτον ῥητορικὸν αὐτοῦ δοκίμιον, ἔγραψε πρὸς αὐτὸν τήνδε τὴν ἀξιωματικὴν ἐπιστολήν· « Δεξάμενός σου τὸν λόγον τὸν πολὺν καὶ καλόν, ἀνέ-
 » γνων ἀνδράσι λόγων καὶ αὐτοῖς δημιουργοῖς, ὧν οὐδεὶς ἦν,
 » ὃς οὐκ ἐπῆδα τε καὶ ἐβόα καὶ πάντα ἔδρα τὰ τῶν ἐκπε-
 » πληγμένων. Ἦσθην οὖν, ὅτι τῷ δεικνύναι τὴν τέχνην ἐν
 » δικαστηρίοις προστίθης τὰς ἐπιδείξεις καὶ μακαρίζω σε οὕτω
 » δυνάμενον ἐπαινεῖν ». Καὶ ταῦτα μὲν ὁ Λιθάνιος περὶ τοῦ Χρυσοστόμου, μαθητεύοντος ἔτι παρ' αὐτῷ. Ἐν δὲ τῷ μετὰ

ταῦτα χρόνῳ τοιαύτην διετελέσεν ἔχων ὁ πατριάρχης τῶν τότε σοφῶν περὶ αὐτοῦ γνώμην, ὥστε καὶ « ἡνίκα ἔμελλε » τελευτᾶν, πυνθανομένων τῶν ἐπιτηδείων τίς ἀντ' αὐτοῦ « ἔσται, λέγεται Ἰωάννην εἰπεῖν, εἰ μὴ Χριστιανοὶ τοῦτον » ἐσύλησαν ».

Καὶ εὔρε μὲν κατὰ τὰ τῇ φύσει προδεδηλωμένα ἀληθῶς τότε ἐν τῷ Χρυσοστόμῳ, ὡς οὐδέποτε ἄλλοτε, ἡ ῥητορικὴ τὸν ἐξοχώτατον αὐτῆς θιασώτην. Πλὴν ἡ ἐφαρμογὴ αὐτῆς ἐν τῷ δικανικῷ ἐπαγγέλματι, εἰς ὃ ἀρχήθεν προώρισεν αὐτὸν ἡ μήτηρ, ἦν ὅλως πρὸς τὸν χαρακτῆρα αὐτοῦ ἀσυμβίβαστος. Ἡ δικανικὴ τέχνη, ὡς ἀναθεωροῦσα τοὺς θεοὺς καὶ αἰωνίους νόμους καὶ ἐκ τούτων ἐπιφέρουσα λογικῶς τί τὸ κατ' ἐκείνους θεμιτόν, ἢ μὴ, παρίστατο μὲν σεμνὴ ἐν τῇ θεωρίᾳ καὶ ἀξίε-
 ραστος, ἀλλὰ μεταγομένη ἀπὸ ταύτης ἐπὶ τὴν ἀσκήσιν ἐγένετο ἀνάμεστος πραγμάτων, ἅπερ ἡ πρᾶξις καὶ ἡ πείρα ἔμελλον παρευθὺς νὰ ἐξελέγξωσιν ἐκ διαμέτρου ἀντικείμενα πρὸς τὴν ψυχὴν τοῦ νεανίου, τὴν γεωσπορηθεῖσαν εὐαγγελικώτατα. Καὶ ὄντως κατὰ τὴν τῶν συγχρόνων συγγραφῶν μαρτυρίαν μόλις ὁ Χρυσόστομος, νεώτατος ὢν, ὥρμησεν ἐπὶ τὴν δικανικὴν καὶ παρευθὺς ἐτράπη εἰς ἕτερον βίον, τὰς ἐν τοῖς δικαστηρίοις μοχθηρίας καὶ ἀδικίας συνιδῶν.

Νῦν ἄνευ χρόνου ἀναβολῆς, ὡς φύσις δραστηρία καὶ ὀξύρροπος, ἀπεσκίρτησε τῶν διατριβῶν καὶ λεισχῶν τῶν θύραθεν ῥητόρων καὶ φιλοσόφων καὶ ἤρξατο μετὰ νέας ζέσεως φοιτῶν εἰς τὰ θεολογικὰ φροντιστήρια, ἃ τότε ἐν τινι παρὰ τῇ Ἀντιοχείᾳ μοναστηρίῳ συνεκρότου μὲν ἐλλογιμώτατοι μοναχοί, προίσταντο δὲ οἱ πάντων ἐν τοῖς τότε ἐπὶ θεολογικῇ παιδείᾳ τὰ πρῶτα φέροντες Διόδωρος καὶ Καρτέριος. Ἦγε δέ που τότε ὁ Χρυσόστομος τὸ εἰκοστὸν δεύτερον τῆς ἡλικίας ἔτος

καὶ ὑπὸ τῶν διδασκάλων τούτων ὁδηγούμενος ἐπιδίδοται ὅλως τῇ μελέτῃ τῶν θείων γραφῶν. Ἐν τούτῳ δὲ τῷ μεταξὺ εἰσάγεται ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου Ἀντιοχείας εἰς τὴν τοῦ Ἀναγνώστου τάξιν καὶ ἀπὸ τῆς ἀφορμῆς ταύτης διεφημίσθη ὁ λόγος, ὅτι ὅσον οὕτω καὶ ἄκων ἐμέλλε νὰ προαχθῇ εἰς τὸ ὕπατον ἐκκλησιαστικὸν ἀξίωμα τοῦ ἐπισκόπου. Ἀλλὰ τοῦτο ἐθεωρεῖτο μᾶλλον ὡς ἀδόκμενον. Τὸ δ' ἀληθές, ὅτι ὁ Χρυσόστομος προηλείφετο ἐν σιγῇ εἰς τὸ τῆς μοναδικῆς πολιτείας στάδιον. Καίπερ δ' ἐν τῇ πατρικῇ οἰκίᾳ κατοικῶν, οὐδέποτε ἀπεκάλυψε τῇ μητρὶ τὸν ἐνδιάθετον λογισμὸν περὶ τῆς μεταλλαγῆς τοῦ βίου, ἀσυμπαθὲς πάντως καὶ ἄστοργον καὶ σκληρὸν ἡγησάμενος τὸ λυπῆσαι τὴν μητέρα καὶ ἰδεῖν αὐτὴν δι' αὐτὸν δακρύουσαν. Ἀλλὰ τὸ ἀπόρρητον ἀδύνατον, ὡς εἰκός, νὰ διαμείνῃ εἰς αὐτὴν ἐπὶ πολὺ ἄγνωστον. Καὶ ὅτε δ' αὕτη ἐπληροφορήθη παρὰ καλῶς εἰδότην, ὅτι ὁ υἱὸς ἐμελέτα ἀμετακλήτως νὰ ταχθῇ εἰς τῶν μοναχῶν τὴν τάξιν, τότε κατεσχέθη ὑπὸ ὀδύνης ἀλγεινοτάτης, φαντασθεῖσα πάντας τῶν κόπων αὐτῆς τοὺς καρπούς, πάντας τοὺς μυχίους πόθους, πάσας τὰς ἐλπίδας καὶ τὰς προσδοκίας διασκεδασθείσας ὡς καπνὸς ἐν μικρᾷ χρόνῳ ῥοπῇ. Ἐν τῇ ψυχῇ αὐτῆς ἐγεννήθη προφανῶς σοβαρὰ δύο αἰσθημάτων σύγκρουσις, ὧν τὸ ἕτερον, τὸ φυσικόν, ἀντίρροπον ἔχον τὸ θρησκευτικόν, εἴλκυσε καὶ κατέτεινεν ὑπερμέτρως τῆς πλάστιγγος τὸν ζυγόν.

Ἀλλ' ἡμεῖς ἐκ πείρας ἰδίας τὴν τῆς μητρός ὀδύνην διδαχθέντες ἐν περιστάσει παρεμφερεῖ, τὴν μὲν ἔρευναν τῶν τῆς αὐστηρᾶς χριστιανικῆς ἠθικῆς ἀρχῶν, καθ' ἃς ὀφείλει τις νὰ ρυθμίζῃ τὴν βούλησιν καὶ τὴν δρᾶσιν, ὅταν τὰ καθήκοντα συγχρούωνται, τοῖς ἠθικολόγοις, τὸ νῦν ἔχον, καταλείπομεν· τὴν δὲ ψυχὴν ἀδυνατοῦμεν νὰ καταστήσωμεν ἐπὶ τούτῳ ἀσυμ-

παθῇ πρὸς γυναῖκα χριστιανικωτάτην, οὖσαν πρῶτον μητέρα φιλόστοργον· ἔχουσαν δεύτερον μονογενῆ τὸν υἱόν· ἐλπίζουσαν τρίτον δι' αὐτοῦ, ἀξιολόγου καὶ περιβλέπτου ἀπ' αὐτῆς ἡδὴ τῆς πρώτης ἡθῆς καταστάντος, νὰ διαλύσῃ τὸ βαθύ τῆς χηρείας πένθος, νὰ φαιδρύνῃ τὴν μακροχρόνιον σκυθρωπότητα τοῦ οἴκου, νὰ ἴδῃ ἐν αὐτῷ ἀπογόνους τοῦ πεφιλημένου ἀνδρός, οὗ οὐδέποτε ἡ εἰκὼν ἐξηλείφθη τῆς φαντασίας, καὶ νὰ ἔχῃ τοῦ γήρως βακτηρίαν καὶ στήριγμα. Τὸ κατισχύσαν ἐν αὐτῇ μητρικὸν φίλτρον ἀνθρώπειον βεβαιότατα ἦν καὶ φυσικὴν ὁμοίως εἶχε τὴν ἀρχὴν ἡ λύπη, ὑφ' ἧς κατεχομένη τὰ βραβεῖα τὰ ἀποκείμενα τοῖς θεοφιλῶς τὴν μοναδικὴν μετελθοῦσι πολιτείαν ἰνδαλμάτιζεν ἐν τῇ φαντασίᾳ αὐτῆς ἀμαυρότερα τῶν τιμῶν τῶν ἐγκοσμίων. Πλὴν πῶς πάλιν δύναται τις νὰ παρίδῃ, ὅτι τοῦ ἐκ τῆς ἀπειλούσης αὐτὴν νέας, ὡς ἐνόμιζε, συμφορᾶς πάθους προῖόν καὶ ἀναλαμπὴ φωτεινοτάτῃ ὑπῆρξεν ἡ θαυμαστὴ ἐκείνη καὶ ἐξαιρετος καὶ διὰ τὸ κάλλος καὶ τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἔμπνευσιν πολύχροτος καὶ πολυύμνητος πρὸς τὸν υἱὸν δημηγορία; Οἱ περὶ αὐτῆς λόγον ποιοῦμενοι τεχνογράφοι παλαιοὶ τε καὶ νεώτεροι πάντες ἀποφαίνονται ὁμοφώνως, ὅτι εἶναι λόγου καλλιτέχνημα ἀνυπέρβλητον. Ἡμεῖς δὲ προστίθεμεν, ὅτι ἡ Ἀνθοῦσα δι' αὐτῆς παρέδωκε τοῖς μεταγενεστέροις τὸ ἑαυτῆς ὄνομα τοσοῦτον προσφιλές καὶ συμπαθές, ὅσον ἔνεκα τῆς εὐκλείας καὶ δόξης τοῦ υἱοῦ ἐξάκουστον καὶ περιφανές. Ἰδοὺ δὲ αὕτη·

« Ἐπειδὴ ἤσθετο, λέγει ὁ Χρυσόστομος, ταῦτα βουλευόμε-
 » νον, λαβοῦσά με τῆς δεξιᾶς, εἰσῆγαγεν εἰς τὸν ἀποτεταγμέ-
 » νον οἶκον αὐτῇ· καὶ καθίσασα πλησίον ἐπὶ τῆς εὐνῆς, ἧς
 » ἡμᾶς ᾧδινε, πηγὰς τε ἡφίει δακρύων καὶ τῶν δακρύων

» ἐλεεινότερα προστίθει τὰ ῥήματα, τοιαῦτα πρὸς ἡμᾶς ἀπο-
» δυρομένη ».

« Ἐγώ, φησί, παιδίον, τῆς ἀρετῆς τοῦ πατρὸς τοῦ σοῦ
» οὐκ ἀφείθην ἀπολαῦσαι ἐπὶ πολὺ, τῷ Θεῷ τοῦτο δοκοῦν·
» τὰς γὰρ ὠδῖνας τὰς ἐπὶ σοὶ διαδεξάμενος ὁ θάνατος ἐκεί-
» νου, σοὶ μὲν ὀρφανίαν, ἐμοὶ δὲ χηρείαν ἐπέστησεν ἄωρον
» καὶ τὰ τῆς χηρείας δεινά, ἃ μόναι αἱ παθοῦσαι δύναιντ' ἂν
» εἰδέναι καλῶς. Λόγος γὰρ οὐδεὶς ἂν ἐφίκοιτο τοῦ χειμῶνος
» καὶ τοῦ κλύδωνος, ὃν ὑφίσταται κόρη ἄρτι μὲν τῆς πα-
» τρώας οἰκίας προελθοῦσα καὶ πραγμάτων ἄπειρος οὔσα,
» ἐξαίφνης δὲ πένθει τε ἀσχέτῳ βαλλομένη καὶ ἀναγκαζο-
» μένη φροντίδων καὶ τῆς ἡλικίας καὶ τῆς φύσεως ἀνέχεσθαι
» μειζόνων. Δεῖ γάρ, οἶμαι, ῥαθυμίας τε οἰκετῶν ἐπιστρέφειν
» καὶ κακουργίας παρατηρεῖν, συγγενῶν ἀποκρούεσθαι ἐπι-
» βουλὰς, τῶν τὰ δημόσια πραττόντων τὰς ἐπηρείας καὶ τὴν
» ἀπήνειαν ἐν ταῖς τῶν εἰσφορῶν καταβολαῖς φέρειν γεν-
» ναίως. Ἐὰν δὲ καὶ παιδίον καταλιπὼν ὁ τεθνηκώς ἀπέλθῃ,
» θῆλυ μὲν ὄν, πολλὴν μὲν καὶ οὕτω παρέξει τῇ μητρὶ τὴν
» φροντίδα, ὅμως δὲ καὶ ἀναλωμάτων καὶ δέους ἀπηλλαγμέ-
» νην. Ὁ δὲ υἱὸς μυρίων αὐτὴν φόβων καθ' ἐκάστην ἐμπί-
» πλησι τὴν ἡμέραν καὶ πλείονων φροντίδων. Τὴν γὰρ χρη-
» μάτων ἐὼ δαπάνην, ὅσῃν ὑπομένειν ἀναγκάζεται, ἐλευθε-
» ρίως αὐτὸν ἀναθρέψαι ἐπιθυμοῦσα. Ἀλλ' ὅμως οὐδέν με
» τούτων ἔπεισε δευτέροις ὁμιλῆσαι γάμοις, οὐδὲ ἕτερον
» ἐπεισαγαγεῖν νυμφίον τῇ τοῦ πατρὸς οἰκίᾳ τοῦ σοῦ, ἀλλ'
» ἔμενον ἐν τῇ ζάλῃ καὶ τῷ θορύβῳ καὶ τὴν σιδηρᾶν τῆς χη-
» ρείας οὐκ ἔφυγον κάμινον, πρῶτον μὲν ὑπὸ τῆς ἀνωθεν
» βοηθουμένη ῥοπῆς· ἔφερε δέ μοι παραμυθίαν οὐ μικρὰν τῶν
» δεινῶν ἐκείνων καὶ τό συνεχῶς εἰς τὴν σὴν ὄψιν ὄρᾶν καὶ

» εἰκόνα μοι τοῦ τετελευτηκότος φυλάσσεσθαι ἔμφυχον καὶ
 » πρὸς ἐκεῖνον ἀπηκριβωμένην καλῶς. Διὰ τοι τοῦτο καὶ ἔτι
 » νήπιος ὢν καὶ μηδὲ φθέγγεσθαί πω μαθὼν, ὅτε μάλιστα
 » τέρπουσι τοὺς τεκόντας οἱ παῖδες, πολλήν μοι παρεῖχες τὴν
 » παράκλησιν. Καὶ μὴν οὐδὲ ἐκεῖνο γ' ἂν ἔχοις εἰπεῖν καὶ αἰ-
 » τιάσασθαι, ὅτι τὴν μὲν χηρείαν γενναίως ἠνέγκαμεν, τὴν
 » δὲ οὐσίαν σοι τὴν πατρίαν ἡλαττώσαμεν διὰ τὴν τῆς χη-
 » ρείας ἀνάγκην, ὅπερ πολλοὺς τῶν ὀρφανῶν δυστυχησάντων
 » οἶδα παθόντας ἐγώ. Καὶ γὰρ καὶ ταύτην ἀκέραιον ἐφύ-
 » λαξα πᾶσαν καὶ τῶν ὀφειλόντων εἰς τὴν εὐδοκίμῃσιν δαπα-
 » νηθῆναι τὴν σὴν ἐνέλιπον οὐδέν, ἐκ τῶν ἐμαυτῆς καὶ ὧν ἤλθον
 » ἔχουσα δαπανῶσα χρημάτων. Καὶ μή τοι νομίσῃς ὀνειδίξου-
 » σάν με ταῦτα λέγειν νῦν· ἀλλ' ἀντὶ πάντων σε τούτων μίαν
 » αἰτῶ χάριν, μή με δευτέρᾳ χηρείᾳ περιβαλεῖν, μηδὲ τὸ κοι-
 » μηθὲν ἤδη πένθος ἀνάψαι πάλιν, ἀλλὰ περιμένειν τὴν ἐμὴν
 » τελευτήν· ἴσως μετὰ μικρὸν ἀπελεύσομαι χρόνον. Τοὺς μὲν
 » γὰρ νέους ἐλπίς καὶ εἰς γῆρας ἤξειν μακρόν, οἱ δὲ γεγη-
 » ρακότες ἡμεῖς οὐδὲν ἕτερον, ἢ τὸν θάνατον ἀναμένομεν.
 » Ὅταν οὖν με τῇ γῇ παραδῷς καὶ τοῖς ὁστέοις τοῦ πατρὸς
 » ἀναμίξῃς τοῦ σοῦ, στέλλου μακρὰς ἀποδημίας καὶ πλέε
 » θάλατταν, ἣν ἂν ἐθέλῃς· τότε ὁ κωλύσων οὐδεὶς. Ἔως δ'
 » ἂν ἐμπνέωμεν, ἀνάσχου τὴν μεθ' ἡμῶν οἴκησιν, μηδὲ προς-
 » κρούσης τῷ Θεῷ μάτην καὶ εἰκῇ, τοῖς τοσοῦτοις ἡμᾶς
 » περιβάλλων κακοῖς ἡδικηκότας οὐδέν. Εἰ μὲν γὰρ ἔχεις
 » ἐγκαλεῖν, ὅτι σε εἰς βιωτικὰς περιέλκω φροντίδας καὶ τῶν
 » πραγμάτων ἀναγκάζω προστῆναι τῶν σῶν, μὴ τοὺς τῆς
 » φύσεως νόμους, μὴ τὴν ἀνατροφὴν, μὴ τὴν συνθήειαν μηδὲ
 » ἄλλο μηδὲν αἰδεσθῆς, ὥς ἐπιβούλους φεῦγε καὶ πολεμίους.
 » Εἰ δὲ ἅπαντα πράττομεν, ὥστε πολλήν σοι παρασκευάσαι

» σχολήν εἰς τὴν τοῦ βίου τούτου πορείαν, εἰ καὶ μηδὲν ἔτε-
 » ρον, οὗτος γοῦν κατεχέτω σε παρ' ἡμῖν ὁ δεσμός. Κἂν γὰρ
 » μυρίους σε λέγῃς φιλεῖν, οὐδεὶς σοι παρέξει τοσαύτης ἀπο-
 » λαῦσαι ἐλευθερίας, ἐπειδὴ μηδὲ ἔστι τις, ὅτῳ μέλει τῆς σῆς
 » εὐδοκίμησης ἐξ ἴσης ἐμοί ».

Καὶ τοιαύτη ἡ τῆς μητρὸς Ἀνθούσης πρὸς τὸν υἱὸν Χρυ-
 σόστομον δημηγορία, περὶ ἧς εὐλογον νὰ ῥηθῇ καὶ τοῦτο
 ἀκριβεστέρας γνώσεως ἕνεκα· ὅτι ἐν τῇ καθόλου ἱστορίᾳ μίαν
 μόνην ἔχει ὁμοίαν, πρὸς ἣν εὐστόχως δύναται νὰ παραβληθῇ,
 ἐπίσης ἀξιομνημόνευτον καὶ ταύτην καταστᾶσαν καὶ περιβόη-
 τον. Εἶναι δ' αὕτη ἡ τῆς Ῥωμαίας Οὐλομνίας, ἣν ἐδημη-
 γόρησε πρὸς τὸν υἱὸν Μάρκιον τὸν Κοριολανόν, ἐξελθοῦσα
 ἐκ τῆς Ῥώμης, ἣν ἐκεῖνος ἐπολιόρκει συμμάχους ἔχων τοὺς
 ἀσπόνδους τῆς ἑαυτοῦ πατρίδος ἐχθρούς, καὶ σύρουσα μεθ'
 ἑαυτῆς ἐλεεινῶς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ καὶ τὰ τέκνα. Περιέσωσε
 δ' ἡμῖν τὴν δημηγορίαν ὁ Πλούταρχος, ἐξ οὗ παραλαβόντες
 παρατιθέμεθα ἐνταῦθα, πρόχειρον θέλοντες νὰ καταστήσωμεν
 τοῖς ἀναγινώσκουσι καὶ τὴν ταύτης μελέτην καὶ τὴν πρὸς
 τὴν ἑτέραν ἀντιπαραβολὴν τε καὶ σύγκρισιν.

« Ὅρᾳς μὲν, ὦ παῖ, κἂν αὐταὶ μὴ λέγωμεν, ἐσθῆτι καὶ
 » μορφῇ τῶν ἀθλίων σωμάτων τεκμαιρόμενος, οἷαν οἰκουρίαν
 » ἡ σὴ φυγὴ περιεποίησατο· λόγισαι δὲ νῦν, ὥς ἀτυχέστα-
 » ται πασῶν ἀφίγμεθα γυναικῶν, αἷς τὸ ἥδιστον θέαμα φο-
 » βερώτατον ἡ τύχη πεποίηκεν, ἐμοὶ μὲν υἱόν, ταύτῃ δ' ἄνδρα
 » τοῖς τῆς πατρίδος τείχεσιν ἰδεῖν ἀντικαθήμενον. Ὁ δ' ἔστι
 » τοῖς ἄλλοις ἀτυχίας πάσης καὶ κακοπραγίας παραμύθιον,
 » εὐχεσθαι θεοῖς, ἡμῖν ἀπορώτατον γέγονεν. Οὐ γὰρ οἶόν τε
 » καὶ τῇ πατρίδι νίκην ἅμα καὶ σοὶ σωτηρίαν αἰτεῖσθαι παρὰ
 » τῶν θεῶν, ἀλλ' ἂν τις ἂν ἡμῖν καταράσαιτο τῶν ἐχθρῶν,

» ταῦτα ταῖς ἡμετέραις ἔνεστιν εὐχαῖς. Ἀνάγκη γὰρ ἡ τῆς
 » πατρίδος, ἡ σοῦ στέρεσθαι γυναικῇ σῇ καὶ τέκνοις. Ἐγὼ
 » δ' οὐ περιμενῶ ταύτην μοι διαιτῆσαι τὴν τύχην ζῶση τὸν
 » πόλεμον, ἀλλ' εἰ μὴ σε πείσαιμι φιλίαν καὶ ὁμόνοϊαν δια-
 » φορᾶς καὶ κακῶν θέμενον ἀμφοτέρων εὐεργέτην γενέσθαι
 » μᾶλλον, ἢ λυμεῶνα τῶν ἐτέρων, οὕτω διανοοῦ καὶ παρα-
 » σκεύαζε σεαυτόν, ὥς τῇ πατρίδι μὴ προσμῖξαι δυνάμενος,
 » πρὶν ἢ νεκρὰν ὑπερβῆναι τὴν τεκοῦσαν. Οὐ γὰρ ἐκείνην με
 » δεῖ τὴν ἡμέραν ἀναμένειν, ἐν ᾗ τὸν υἱὸν ἐπόψομαι θριαμ-
 » βευόμενον ὑπὸ τῶν πολιτῶν, ἢ θριαμβεύοντα κατὰ τῆς πα-
 » τρίδος. Εἰ μὲν οὖν ἀξιῶ σε τὴν πατρίδα σῶσαι Οὐολού-
 » σκους ἀπολέσαντα, χαλεπὴ σοι καὶ δυσδιαίτητος, ὧ παῖ,
 » πρόκειται σκέψις· οὔτε γὰρ διαφθεῖραι τοὺς πολίτας κα-
 » λόν, οὔτε τοὺς πεπιστευκότας προδοῦναι δίκαιον· νῦν δ'
 » ἀπαλλαγὴν κακῶν αἰτούμεθα, σωτήριον μὲν ἀμφοτέροις
 » ὁμοίως, ἔνδοξον δὲ καὶ καλὴν μᾶλλον Οὐολούσκους, ὅτι τῷ
 » κρατεῖν δόξουσι διδόναι τὰ μέγιστα τῶν ἀγαθῶν, οὐχ ἥττον
 » λαμβάνοντες, εἰρήνην καὶ φιλίαν, ὧν μάλιστα μὲν αἵτιος
 » ἔση γενομένων, μὴ γινομένων δὲ μόνος αἰτίαν ἔξεις παρ'
 » ἀμφοτέροις. Ἄδελφος δ' ὧν ὁ πόλεμος τοῦτ' ἔχει πρόδηλον,
 » ὅτι σοι νικῶντι μὲν ἀλάστορι τῆς πατρίδος εἶναι περίεστιν,
 » ἡττώμενος δὲ δόξεις ὑπ' ὀργῆς εὐεργέταις ἀνδράσι καὶ φί-
 » λοις τῶν μεγίστων συμφορῶν αἴτιος γεγονέναι.

» Ταῦτα τῆς Οὐολουμνίας λεγούσης, ὁ Μάρκιος ἡχροᾶτο
 » μὴδὲν ἀποκρινόμενος. Ἐπεὶ δὲ καὶ παυσαμένης εἰστήκει
 » σιωπῶν πολὺν χρόνον, αὖθις ἡ Οὐολουμνία· Τί σιγᾶς, εἴ-
 » πεν, ὧ παῖ; Πότερον ὀργῇ καὶ μνησικαχίᾳ πάντα συγχω-
 » ρεῖν καλόν, οὐ καλόν δὲ μητρὶ χαρίσασθαι δεομένη περὶ
 » τηλικούτων; ἢ τὸ μεμνηθῆναι πεπονθότα κακῶς ἀνδρὶ με-

» γάλῳ προσήκει, τὸ δ' εὐεργεσίας, αἷς εὐεργετοῦνται παῖδες
 » ὑπὸ τῶν τεκόντων, σέβεσθαι καὶ τιμᾶν οὐκ ἀνδρὸς ἔργον
 » ἐστὶ μεγάλου καὶ ἀγαθοῦ; Καὶ μὴν οὐδενὶ μᾶλλον ἔπρεπε
 » τηρεῖν χάριν, ὥς σοί, πικρῶς οὕτως ἀχαριστίαν ἐπέξιόντι.
 » Καίτοι παρὰ τῆς πατρίδος ἤδη μεγάλας δίκας ἀπείληφας,
 » τῇ μητρὶ δ' οὐδεμίαν χάριν ἀποδέδωκας. Ἦν μὲν οὖν ὁσιώ-
 » τατον ἄνευ τινὸς ἀνάγκης τυχεῖν με παρὰ σοῦ δεομένην
 » οὕτω καλῶν καὶ δικαίων· μὴ πείθουσα δὲ τί φείδομαι τῆς
 » ἐσχάτης ἐλπίδος; Καὶ ταῦτ' εἰποῦσα προσπίπτει τοῖς ποσὶν
 » αὐτοῦ μετὰ τῶν γυναικῶν ἅμα καὶ τῶν τέκνων. Ὁ δὲ Μάρ-
 » κιος ἀναβοήσας· Οἶα εἰργασαί με, ὦ μητερ· ἐξανίστησιν
 » αὐτὴν καὶ τὴν δεξιὰν πιέσας σφόδρα· Νενίκηκας, εἶπεν, εὐ-
 » τυχῇ μὲν τῇ πατρίδι νίκη, ἐμοὶ δ' ὀλέθριον· ἄπειμι γάρ
 » ὑπὸ σοῦ μόνης ἠττώμενος ».

Ἐχετε λοιπόν, φιλομαθεῖς ἀναγνώσται, παραλλήλως ἤδη
 ἐκτεθειμένους τὰς δύο λαμπράς ἐξίσου καὶ θαυμαστάς μητέ-
 ρων πρὸς υἱοὺς δημηγορίας, ἃς ὁ παλαιὸς τῷ νεωτέρῳ κόσμῳ,
 ὡς δῶρημα ἀξιάγαστον, ἐκλήροδότησε. Παρατηρήσεως δ'
 ἄξιον, ὅτι κατὰ σύμπτωσιν περίεργον ἀμφοτέραι αἱ μητέρες
 αὐται κοινὴν ἔσχον τὴν τε δυστυχίαν τῆς πρωΐμου χηρείας
 καὶ τὴν αἰτίαν τῆς πρὸς τοὺς υἱοὺς παρακλήσεως. Ἡ δὲ
 πρόωρος τῶν υἱῶν ὀρφανία ἐδιπλασίασε μὲν, ὡς εἰκός, τὰς
 ἐκείνων φροντίδας, ἀλλ' ἐπολλαπλάσιασε τούτου ἕνεκα καὶ
 τὰ μητρικὰ δίκαια, ἐξ ὧν ἐπήγασε τοῦ λόγου τὸ σθένος ἐν
 τῷ εὐθέτῳ καιρῷ. Ὅθεν καὶ κατὰ τὸν ἰδιάζοντα ἐκάστη σκο-
 πὸν ἀμφοτέραι ἔτυχον τοῦ ποθουμένου· ἡ μὲν Οὐολουμνία,
 καταμαλάξασα τὴν σκληρυνθεῖσαν καρδίαν τοῦ υἱοῦ, ἀπέτρε-
 ψεν αὐτὸν ἀπὸ φιλοτιμίας ἀκαίρου καὶ κενοδοξίας παραλόγου,
 ὁρμώσης, ἵνα θεραπευθῇ διὰ καταστροφῶν, ἐμπρησμῶν καὶ

αϊμάτων ἀνθρωπίνων. Ἡ δὲ Ἀνθοῦσα, δυσωπήσασα τὸν Χρυσόστομον, ἐκώλυσε ἀπὸ τῆς ὁδοῦ, ἥτις ἤγεν αὐτὸν εἰς τὰς τῶν μοναχῶν τάξεις, καὶ ἀπέφυγεν οὕτω τὴν πόσιν τοῦ πικροῦ, ὡς ἐνόμιζε, ποτηρίου.

Ἀλλ' ὡς πρὸς τὸ ἀποτέλεσμα, ὃ ἔσχον αἱ δημηγορίαι, εὐρίσκομεν ἐπιστήσαντες διαφορὰν τινα οὐχὶ παραδρομῆς ἀξίαν. Ἡ Οὐολουμνία ἀπαλλάξασα τότε διὰ μόνης τῆς δυνάμεως τοῦ λόγου αὐτῆς τὴν Ῥώμην ἀπὸ τῆς ἐπικειμένης καταστροφῆς, ἐπανέκαμψεν οἶκαδε ἀγαλλομένη ἐπὶ τούτῳ καὶ χαίρουσα. Ἀλλ' ἡ Ἀνθοῦσα δὲν εἶδε μὲν ἰδίους ὀφθαλμοῖς τὸν υἱὸν περιβεβλημένον τὸ μέλαν τοῦ μοναχοῦ τριβώνιον, τοῦθ' ὅπερ ἦν τῆς ἑαυτῆς δημηγορίας τὸ τέλος, ἀλλ' οὔτε πάλιν εἶδεν αὐτοῦ τὴν διάθεσιν εἰς τὰ ἐγκόσμια μετακλίναςαν πράγματα, ὡς ἐνδομύχως ἐπόθει αὐτῆς ἡ ψυχὴ. Ὡστε εὐλόγως τῆς μὲν πρώτης τὸ κατόρθωμα λογίζεται πλήρες, τῆς δὲ δευτέρας θεωρεῖται ὡς ἡμιτελές.

Ἀλλ' εἶναι ἄρά γε τοῦ συμπεράσματος πόρισμα, ὅτι αὕτη μειονεκτεῖ ὡς πρὸς τὸ ἀποτέλεσμα ἐκείνης; Κατὰ γε τὴν ἡμετέραν κρίσιν τὸ ἐρώτημα καταφατικὴν ἔμελλε νὰ ἔχῃ ἀπόκρισιν, ἂν προῦβάλλετο τοῖς συγχρόνοις, ἢ τοῖς μικρὸν μετ' ἐκείνους ζήσασιν. Ὡς πρὸς ἡμᾶς ὅμως, οὓς χωρίζει ἀπ' ἐκείνων μακρὰ αἰώνων σειρά, τὸ δοκοῦν τῆς Ἀνθούσης μειονέκτημα μέγιστον εἶναι πλεονέκτημα ἐπισκοπούμενον ἐκ τῶν ἀπωτέρω ἀποτελεσμάτων. Τὸ ἐπελθὼν ἀγαθὸν ἐκ τῆς σωτηρίας μιᾶς μόνης πόλεως καὶ ταύτης ἀπὸ καταστροφῆς οὔτε γενικῆς ἴσως, οὔτε διαρκούς, ἦν ἡ Οὐολουμνία κατώρθωσε, τὴν βούλησιν τοῦ υἱοῦ μετατρέψασα τελέως, παρίσταται ἡμῖν ἀμέτρως ὑποδεέστερον τῆς ὠφελείας, ἣν παραμονίμως σύμπας ὁ χριστιανικὸς κόσμος καρποῦται ἐκ τοῦ ὅτι ἡ Ἀνθοῦσα

ἡστόχησε τοῦ μετατρέψαι τὴν βούλησιν τοῦ υἱοῦ τελέως. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἴσως ἰδιαιτέρας δέονται πραγματείας, ὁ δὲ λόγος τραπήτω ἐπὶ τὸ προκείμενον.

Ἡ Ἀνθοῦσα, παρατείνασα, ὡς φαίνεται, ἐπὶ διετίαν, ἡ τριετίαν μετὰ τὴν δημηγορίαν τὸν βίον, ἐτελεύτησεν. Ὁ δὲ Χρυσόστομος, τὸ εἰκοστὸν ἔκτον τῆς ἡλικίας ἔτος ἄγων, παντὸς ἔκτοτε πρὸς τὴν μητέρα χρέους ἀπηλλαγμένος ὢν, τὴν μὲν πατρίαν περιουσίαν διέθετο φιланθρώπως, αὐτὸς δὲ κατέφυγεν ἐμβριθεστέρας μελέτης ἕνεκα εἰς τι παρὰ τῇ Ἀντιοχείᾳ ὄρος, ἀρίστην ἐπίκουρον ἡγούμενος τὸ ἀτάραχον τῆς διανοίας καὶ ἀπερίσπαστον. Εἶχεν ὄντως ὁ θεῖος Πατὴρ εἴπερ τις καὶ ἄλλος φιλόκαλον καὶ φιλότιμον τὴν ψυχὴν καὶ ἐξήλου τὰ κλέη τῶν πρόσθεν μεγάλων ἀνδρῶν, οἵτινες ἐπιτόνιον ἀριστον τῆς προσοχῆς τὴν ἡσυχίαν ἐκλαμβάνοντες, τῆς τύρβης τῶν πόλεων προετίμων τὰ ἐρημότατα χωρία, ὅτε περὶ τοὺς λόγους γενναίως ἐγυμνάζοντο. Διὸ καὶ συνεχῶς, τὴν ἰδίαν πεῖραν ἔχων διδάσκαλον, μακαρίζει τὸν μελετῶντα ἐπὶ βαθείας κεκλιμένον πόας, παρὰ πηγὴν καθαρὰν, ὑπὸ σκιὰν δένδρων ἀμφιλαφῶν καὶ τὸν ὀφθαλμὸν ἐστιῶντα τῇ θεᾷ καὶ καθαρωτέραν ἔχοντα τοῦ οὐρανοῦ τὴν ψυχὴν καὶ ταραχῆς καὶ θορύβου πόρρω καθήμενον.

Ἐξαετίαν ὁλόκληρον διήρκεσεν ἡ ἡρεμος καὶ γλυκεῖα καὶ γόνιμος ἐν τῷ ὄρει διατριβή, καθ' ἣν διεμελέτησε πάντα τὰ ἀπειροπληθῆ ζητήματα, ἅπερ οὕτω χαριτολόγως ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἐτῶν ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ ἁμβωνος ἀνέπτυξε καὶ ἐν ἰδιαιτέrais συγγραφαῖς ἐναπεταμίευσεν. Ἐκεῖ λοιπὸν ἐν τῷ ὄρει, ὡς ἐν ἀδύτῳ τῆς ἱερᾶς φύσεως τελεσθεῖς καὶ ἀγαλμα αὐτόχρημα θείας καὶ ἀνθρωπίνης σοφίας ἀνάπλεω καταστάς, ἐπανακάμπτει ἔπειτα εἰς τὴν Ἀντιόχειαν. Χειροτο-

νηθείς δὲ διάκονος καὶ ἐν ἔτει 386 ἱερεύς, ἀναδέχεται τοῦ
θείου λόγου τὸ κήρυγμα καὶ ἀφιερῶται εἰς τοῦτο ψυχῇ τε
καὶ σώματι.

Ἐκ τῶν εἰρημένων λίαν εὐεξήγητος ὁ πολὺς ἐνθουσιασμός,
ὃν ὑπὲρ ἑαυτοῦ ἐξήγειρεν ὁ Χρυσόστομος, ἅμα ἀρξάμενος τοῦ
κηρύττειν. Εὐνόητος δ' ὁμοίως καὶ ἡ ταχέως πανταχοῦ δια-
δραμοῦσα φήμη ἐπὶ ἀμιμήτῳ τῶν λόγων αὐτοῦ καλλονῇ τε
καὶ χάριτι, ὧν ἕνεκα καὶ πρότερον ἐν Ἀντιοχείᾳ καὶ εἶτα ἐν
Κωνσταντινουπόλει πλεῖστοι καὶ ἐκ τῶν ἀπωτάτων μερῶν
συνέτρεχον, ἵνα ἀκροασθῶσιν αὐτοῦ κηρύττοντος.

Νοῦς αὐτὸ τοῦτο χρυσοστομικός, καρδία ἐνθους, ἀγωγή
καὶ παιδεύσις ἀπὸ παιδικῆς ἡλικίας οὐ μόνον πλήρης, ἀλλὰ
καὶ τῇ ἐμφύτῳ ῥοπῇ συνακόλουθος· γνώσεων περιουσία πλου-
σιωτάτη, συνειλεγμένη ἀριστοπόνως· καὶ πρὸς τούτοις χαρί-
σματα τῆς φύσεως μεγάλα καὶ ἀξιάγαστα, προσφυῶς κεκαλ-
λιεργημένα· πάντα ταῦτα ἀπὸ κοινοῦ συνδραμόντα καὶ ἰσο-
δυνάμως συνεργήσαντα ἀνύψωσαν τὸν Χρυσόστομον ἐπὶ τὸν
κολοφῶνα ρητορικῆς τελειότητος τηλικαύτης, ὥστε μέχρι τοῦ
νῦν παρέμεινεν αὐτῷ ἄνευ ἀντιποιήσεως τὸ ἀξίωμα τοῦ κατ'
ἐξοχὴν Ῥήτορος τῆς Ἐκκλησίας. Καὶ ὄντως· ἀπὸ τῆς συ-
στάσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων ὁ
ἄμβων τῆς Ἐκκλησίας προσλαβὼν φάσεις ποικίλας κατὰ
τοὺς ῥήτορας καὶ τὸν τρόπον τῆς ρητορείας, ἔχει ἱστορίαν
περίεργον καὶ ψυχαγωγοῦσαν. Ἀπ' αὐτοῦ ὠμίλησαν πᾶσαι
ἀνεξαίρετως τῶν ἐθνῶν αἱ γλῶσσαι κατὰ πάντα τῆς τεχνο-
λογίας τὰ σχήματα καὶ τὰ εἶδη. Μετέσχε τῶν ἔξεων τῶν
διαφόρων ρητορικῶν σχολῶν, τῶν διατυπώσεων τῶν Αὐλῶν,
τῶν ἐθίμων τῶν θεάτρων, τῶν λεσχῶν, τῶν βουλευτηρίων.
Ἀπέβη κατὰ τὰς περιστάσεις ἔδρα κομψοτάτης ἐκκλησιαστι-

κῆς εὐφραδείας καὶ βῆμα παντοδαπῆς ἐγκοσμίου σοφίας. Διότι ἐπ' αὐτὸν ἀνέβησαν καὶ ἐπεκροτήθησαν τῶν ἐπὶ θεολογικῇ παιδείᾳ διαπρεψάντων οἱ γλαφυρότεροι καὶ τῶν ἐπὶ παντοίᾳ λόγων ιδέα κεκοσμημένων οἱ ῥητορικώτεροι. Συνελόντι δ' εἶπειν, ἐν αὐτῷ ἀπεκαλύφθησαν περιφανέστερον εἰς τῶν ἀνθρώπων τὰς ὄψεις τὰ εὐγενέστερα καὶ ἐρασιμώτερα τῆς φύσεως χαρίσματα καὶ τῆς μελέτης οἱ ἀγλαώτεροι καρποί. Πλὴν οὐδέποτε, οὔτε πρότερον, οὔτε μετὰ ταῦτα ὁ ἄμβων ἐμεγαλύνθη καὶ ἐλαμπρύνθη καὶ ἠγλαίσθη τοσοῦτον, ὅσον ὅτε εἶχεν ἐπ' αὐτοῦ κηρύττοντα τὸν Χρυσόστομον. Τότε, ἀλλὰ τότε μόνον ἡ λάμψις αὐτοῦ ἐξήστραψε τοσοῦτον, ὥστε σχεδὸν ἐπεσχίασε τὴν φαεινὴν αἴγλην καὶ αὐτῆς τῆς γηραιᾶς ἀθηναίας πνυχός.

Δώδεκα ὅλα ἔτη διετέλεσε κοσμῶν καὶ φαιδρύνων τοὺς ἄμβωνας τῶν ἐκκλησιῶν τῆς μεγαλοπύλως Ἀντιοχείας ὁ περιβόητος ἱεροκλήρῃς, ὅτε μὲν κατακλῶν τῶν εὐαισθήτων Ἀντιοχέων τὰ ὧτα διὰ τῆς γλαφυρᾶς καὶ μελιρρύτου εὐγλωττίας, ὅτε δὲ συγκινῶν αὐτῶν τὰς ψυχὰς διὰ τῆς ἐντόνου καὶ νευρώδους διδασκαλίας. Καὶ νῦν μὲν ὑποχαλῶν αὐτῶν τὴν διάνοιαν διὰ τῆς ἐπαγωγότερας αἰμυλίας· νῦν δὲ καυτηριάζων τὰ πάθη διὰ τῆς φλογερᾶς ῥητορείας. « Ἰκανῶς ὑμῶν, » λέγει καὶ ἐπαναλαμβάνει συνεχῶς ὁ Χρυσόστομος, ἰκανῶς » καθηψάμεθα πρώην καὶ βαθυτέραν ἐδώκαμεν τὴν πληγὴν, » οὐχοῦν ἀνάγκη θεραπεῦσαι τήμερον καὶ προσηνεστέρα ἐπι- » θεῖναι τὰ φάρμακα . . . Ἐπεὶ οὖν τῇ προτέρᾳ σφοδρότερον » τὴν ἐκάστου διάνοιαν ἔδακεν ὁ λόγος, προσηνεστέρας ἡμῖν » δεῖ τῆς διδασκαλίας τήμερον καὶ ταῖς ἐκ τῶν ἐλέγχων γε- » νομέναις ὁδύναϊς, ὥσπερ ἔλαιον, ἀναγκαῖον ἐπιτάξαι τοῦ » λόγου τὸ προσηνές . . . Ποικίλλειν χρὴ τὸ τῆς διδασκαλίας

» εἶδος, καὶ νῦν μὲν πανηγυρικωτέρων, νῦν δὲ ἀγωνιστικω-
» τέρων ἄπτεσθαι λόγων ».

Ἐνέτεινε προφανῶς ὁ δαιμόνιος ῥήτωρ ἡ ἐχαλάρου κατὰ
τὴν χρείαν τὰ νεῦρα τοῦ λόγου ὡς ἄριστος μουσουργὸς καὶ
συνεκέρνα συμμέτρως τὸ δριμὺ τῶν ἐλέγχων τῇ ἡδύτητι τῶν
ἐπαίνων, ὅπως οἱ κιθαρωδοὶ κατὰ τὸ ἄσμα τὰς χορδὰς τὰς
κιθάρας. Κατὰ τοὺς μουσικοὺς τῆς ἁρμονίας καὶ τοῦ μέλους
οὐδὲν ἄλλο οὐσης, ἡ τῶν φωνῶν καὶ τῶν ἤχων κατὰ τινα λό-
γον συμπληρουμένη ἐξ ὁμοιότητος καὶ ἀνομοιότητος ἀναφορά,
οἱ λόγοι τοῦ Χρυσοστόμου ἐκ τῆς συνθέσεως τῶν δύο ἀντιθέ-
των αἰσθημάτων τῆς κατακλήσεως τῶν ὥτων καὶ τοῦ πλήγ-
ματος τῆς καρδίας συνεχρότουν ἀληθῶς ἁρμονίαν ῥητορικὴν
ἔμμουσον καὶ γλυκυτάτην. Συνῆπτον δηλονότι θαυμασίως τὴν
χάριν τῆς ἡδονῆς μετὰ τῆς χρείας τῆς ὠφελείας καὶ διήγει-
ρον μυστηριωδῶς ἐν ταῖς τῶν ἀκρατῶν ψυχαῖς ἐκεῖνο τὸ
εὐμενέστατον πρὸς τὸν ῥήτορα συναίσθημα, ὃ ἐξεδηλοῦτο
συνεχῶς διὰ θορυβωδῶν χειροκροτημάτων. « Ἐκροτήσατε σφό-
» δρα καὶ ἐπηνέσατε ; (εἶναι αὐτῷ ἡ συνήθης μετὰ τὰ χειρο-
» κροτήματα ἀποστροφή), ἀλλὰ μετὰ τοῦ κρότου σπουδά-
» σατε, ὅπως πάντες γένησθε ἄνδρες ».

Πλεῖστοι ἦσαν οἱ παρακαθήμενοι ὀξυγράφοι, οἱ τὰ ὑπὸ τοῦ
ῥήτορος λεγόμενα μετὰ πάσης γράφοντες σπουδῆς καὶ τοὺς
λόγους αὐτοῦ πέμποντες οὐ μόνον εἰς τὰς ἐγγύς, ἀλλὰ καὶ
εἰς τὰς ἀπωτέρας καὶ ἀπωτάτας τῶν πόλεων τῆς αὐτοκρατο-
ρίας. Διὰ τούτου δὲ τοῦ μέσου ἐπῆρχοντο, ὡς εἰκός, αὐτὰ τὰ
πράγματα εἰς κατακύρωσιν τῆς προδραμούσης φήμης καὶ πᾶς
ὁ ἐλεγχόμενος ὡς μὴ ἀναγνοὺς λόγον χρυσοστομικὸν ἐθεω-
ρεῖτο ἢ ὡς καχόμουσος, ἢ ὡς τελέως ἄμουσος, ἢ ὡς ἀπειρό-
καλος καὶ ἀναίσθητος.

Οὕτω τέλος πάντων τὰ κατὰ Χρυσόστομον εἶχον, ὅτε, τελευτήσαντος τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Νεκταρίου, ὁ αὐτοκράτωρ Ἀρκάδιος ὁμοῦ μετὰ τῶν μεγιστάνων καὶ τῶν τὴν Σύνοδον τῆς ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως συγκροτούντων συνεβουλεύοντο διὰ τίνος ἔπρεπε νὰ ἀντικαταστήσωσι τὸν ἀποβιώσαντα. Βουλευομένοις δὲ ἐπῆλθε κατὰ νοῦν νὰ μεταπέμψωνται τὸν ἤδη περίπτωτον τοῖς πᾶσι καὶ πανταχοῦ περιβόητον ἱεροκήρυκα τῆς Ἀντιοχείας καὶ ἀναβιβάσωσιν ἐπὶ τὸν πατριαρχικὸν θρόνον χηρεύοντα. Ὡς ἡ βουλὴ ἐγένετο ἀπὸ κοινοῦ, οὕτω καὶ ἡ ἐκλογὴ ὑπῆρξεν ὁμόφωνος. Ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα ἔδει νὰ τηρηθῇ ἀπόρρητον. Διότι κατὰ τὰς μαρτυρίας τῶν συγχρόνων ἱστορικῶν οἱ Ἀντιοχεῖς, οἱ λίαν δυσήνιοι καὶ περὶ τὰς στάσεις ἔκπαλαι χαλεποί, « δῆλοι ἦσαν, ὥς οὔ ποτ' » ἂν ἐκόντες Ἰωάννου ἀπηλλάγησαν, πρὶν παθεῖν τι, ἢ δρᾶσαι ». Ὅθεν ὁ αὐτοκράτωρ ἐμεθοδεύσατο τόνδε τὸν τρόπον. Ἐνετείλατο τῷ ἐπισκόπῳ Ἀμασείας, ἵνα καλέσῃ παρ' ἐαυτῷ ἐξ Ἀντιοχείας τὸν Χρυσόστομον χάριν ἐκκλησιαστικῶν δῆθεν ὑποθέσεων. Οὗ γενομένου, οἱ τοῦ βασιλέως ἀπεσταλμένοι ἀνέβιβασαν τὸν Χρυσόστομον, ἐλθόντα, ἐπὶ τὸ βασιλικὸν ὄχημα καὶ μετήγαγον κατὰ τὸ πρόσταγμα εἰς τὴν βασιλεύουσαν, ἀγνοούντων τῶν Ἀντιοχέων. Ἐκεῖ δὲ χειροτονηθεὶς κανονικῶς ἀρχιερεὺς τῇ 26 τοῦ μηνὸς φεβρουαρίου (398), ἐνεθρονίσθη πατριάρχης καὶ κατεπιστεύθη τὸν θρόνον τῆς βασιλευούσης τῶν πόλεων.

Τὸ σπουδαιότατον τοῦτο περιστατικὸν παρατηρήσεως ἰδιαιτέρας εἶναι ὄντως ἄξιον διὰ πλείστους ὅσους λόγους. Σὺ δέ μοι, ἀναγνώστα, ἐπὶ τοῦ παρόντος σημείωσαι πρὸ πάντων τὰς τῶν πραγμάτων ἀντιθέσεις καὶ σκέψαι πῶς δι' αὐτῶν ἡ τοῦ Θεοῦ βουλὴ τε καὶ πρόνοια οἰκονομεῖ τὰ συμφέροντα. Οἱ

ὁμοφώνως κρύφα τὸν ἀπόντα ἱεροκήρυκα ψηφίσαντες καὶ ἅμα αὐτὸν ἰδόντες πανηγυρικῶς ἐνθρονίσαντες ἐν τῷ οἰκουμενικῷ πατριαρχείῳ, αὐτοὶ μετὰ μικρὸν γνωσιμαχήσαντες ἀνακηρύττονται φανεροὶ τῆς ἑαυτῶν πράξεως ἀναιρέται. Ὡμολόγουν δηλονότι ἀπροκαλύπτως, ὅτι συνηρπάγησαν ὑπὸ τῆς κοινῆς φήμης ὡς οἱ ἀπλοϊκώτεροι τῶν ἰδιωτῶν, ὅτε ὡς ἄνδρες πολυπειροὶ ὤφειλον προηγουμένως νὰ δοκιμάσωσιν ἐκ τοῦ σύνεργους τὸν εἰς τὴν πατριαρχίαν προαγόμενον ἄνθρωπον. Καὶ ἦν ὄντως πικρὸς αὐτοῖς ὁ μετὰμελος ἐπὶ τῷ ὅτι παραδόντες κούφως κατ' αὐτοὺς τὴν μεγάλην τῆς πατριαρχείας δύναμιν εἰς ἄνδρα μεγαλουργόν, εὐρέθησαν ἀνεπαισθήτως παρηγκωνισμένοι ἐν τοῖς παρασκηνίοις τοῦ πολιτικοῦ καὶ ἐκκλησιαστικοῦ θεάτρου. Τίς λοιπὸν ταῦτα κατὰ νοῦν ἔχων δὲν πείθεται ἀδιστακτικῶς, ὅτι ὁ θεὸς Χρυσόστομος ἀδύνατον ἦν νὰ ἀναβῇ ἐπὶ τὸν οἰκουμενικὸν θρόνον, ἂν ἐπὶ τινα χρόνον ἐν τῇ βασιλευούσῃ διέτριβε; Καὶ ὅμως ἡ τὰ πάντα σοφῶς διέπουσα πρόνοια αὐτῇ ὠκονόμησε τὸ πρᾶγμα οὕτως, ἵνα μὴ ἐν τῇ τῶν πατριαρχῶν τῆς Ἐκκλησίας σειρᾷ λείψῃ ἡ χρυσαυγέστερα μορφή.

Ἄλλ' ὅπωςδὴποτε ὁ λύχνος ἀνευ μεταφορᾶς ἐτέθη ἅπαξ ἐπὶ τὴν λυχνίαν. Τῶν δὲ κατόπιν ἐπισυμβάντων ἀνιαρῶν ἔστω σοι, ἀναγνώστα, προανάκρουσμα ἢ ἀκόλουθος ἀρχή, νόμου σχεδὸν φυσικοῦ τάξιν, ὡς μήποτ' ὤφελεν, ἔχουσα· ὅτι δηλαδὴ τὰ μεγάλα ἀναστήματα, βασκανίας δυσάπάλλακτα ὄντα, θέσει παρακολουθοῦνται πάντοτε ὑπὸ τοῦ φθόνου, ὅπως φύσει πάντα ἐν γένει τὰ σώματα ὑπὸ τῆς σκιᾶς. Τοῦτο λοιπὸν τὸ εἰς πᾶσαν συμβαῖνον ὑπεροχὴν, συνέβη καὶ εἰς τὸν Χρυσόστομον. Πλὴν συνέβη μετὰ τινος ἐξαιρετικῆς ἐντάσεως καὶ ὑπερβολῆς ἀσυνήθους, ἢ μόνον παρ' Ἑλλησι συνήθους. Καὶ τοῦτο

διότι τὰ ὑπέρλαμπρα αὐτοῦ ἐπίκτητά τε καὶ φυσικά προτερήματα, ὡς ἀπὸ ἐπιφανεστάτης περιωπῆς, τοῦ ἄμβωνος, καθ' ἐκάστην ἀπαστράπτοντα, καθίσταντο φανερά ἀνεξαίρετως τοῖς πᾶσι, διὰ πάσης τε ἐφέροντο γλώσσης καὶ τῶν μοχθηρῶν τὸν φθόνον διήγειρον τοσούτῳ σφοδρότερον, ὅσῳ δυσκολωτέρα ἦν ἡ εὖρεσις προφάσεως πρὸς διαβολὴν καὶ ψόγον. Καὶ ὅρα·

Τὸ πλῆθος, ὥσπερ ἐν Ἀντιοχείᾳ, οὕτω καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει, συνέρρεεν ἄθροον εἰς τοὺς ναοὺς, ἐν οἷς ἐμελλε νὰ κηρύξῃ ὁ θεσπέσιος ἱεροκλήρυξ. Τοσοῦτον δὲ πρὸς αὐτὸν ἔχαινε καὶ ἀχόρεστον ἦν τῶν λόγων αὐτοῦ, ὥστε συνωστιζόμενον καὶ συνθλιβόμενον, ὅπως προσωτέρῳ χωρῇ καὶ ἀκούῃ τὰ λεγόμενα ἀκριβέστερον, ἐκινδύνευεν αὐτόχρημα κίνδυνον θανάτου. Καὶ οἱ μὲν εὐφρεῖς Ἀντιοχεῖς ἀπεκάλουν αὐτὸν φωνὴν τῆς Ἐκκλησίας, γλώσσαν, ἐξ ἧς ἔρρεε μέλι καὶ γάλα, λύραν, σάλπιγγα καὶ τὰ τούτοις παραπλήσια. Ἀλλ' οἱ τῆς βασιλευούσης κάτοικοι ἀπέδωκαν αὐτῷ τὴν προσφουεστέραν καὶ διαρκεστέραν προσηγορίαν Χρυσόστομον ὀνομάσαντες.

Καὶ ταῦτα μὲν ὡς ἐκ μόνης τῆς προσωπικῆς τοῦ ἱεροῦ ἀνδρός ἀρετῆς. Ἀλλ' ἡ ἀρχιερατικὴ καὶ πατριαρχικὴ περιφάνεια ἐχαρίτωσαν ἔτι μᾶλλον τῆς φύσεως καὶ τῆς προαιρέσεως τὰ ἀξιάγαστα προτερήματα. Κατὰ τοὺς φυσικοὺς τὰ στερεὰ τῶν σωμάτων ἐντὸς τοῦ ὕδατος οὐ μόνον δὲν προσλαμβάνουσι νέον βάρος, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ ἰδίου ἀποβάλλοντα κουφότερα καὶ ἐλαφρότερα καθίστανται. Τοῦτ' αὐτὸ ἀκριβῶς πάσχουσι καὶ αἱ Μετριότητες, ὅταν ἐνδύωνται ἀξιώματα μεγάλα. Ἀλλ' ὡς πρὸς τὸν Χρυσόστομον τοῦ πατριαρχικοῦ ἀξιώματος ὁ ὄγκος προσθεῖς ἐπὶ τῆς βαρύτητος βάρος καὶ ἐπὶ τῆς δυνάμεως δύναμιν, ἐξῆρε τοῦ ὀνόματος τὴν δόξαν καὶ συνέτεινεν ἔτι μᾶλλον, ἵνα τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ τὸ κλέος διαδράμῃ

ἐν βραχεὶ τὸν τότε γνωστὸν κόσμον. « Τὸ κλέος τῶν συγ-
 » γραμμάτων, λέγει σύγχρονος ἱστορικός, πανταχόσε φοιτη-
 » σάντων, ἄχρι τῆς γῆς καὶ θαλάττης τερμάτων ἔφθασεν ».

Τίς λοιπὸν τῶν περιβεβλημένων τότε τῶν πολιτικῶν καὶ
 ἐκκλησιαστικῶν ἀξιωματῶν τὰ ὕπατα, ἡ γαυριωμένων ἐπὶ εὐ-
 νοίαις καὶ τιμαῖς αὐτοκρατορικαῖς ἡδύνατο νὰ ἀντιπαρασταθῇ
 πρὸς τηλικούτον μεγαλεῖον; ἢ κατὰ τὸν Ποιητὴν εἰπεῖν·

« Τοῦδε φωτὶ τίς ξυμβήσεται ;

» Τὶν' ἀντιτάξω τῷδε ; τίς φερέγγυος » ;

Πάντες ἡ ὁλῶς ἐπεσchiάζοντο, ἡ οἰκτρῶς ἡμαυροῦντο ἰστάμε-
 νοι ἀπέναντι τῆς αἴγλης, ἣν ἐξήστραπτε τηλικούτος αὐτόφω-
 τος κολοσσός. Τὸ δὲ γεννώμενον ἐν αὐτοῖς αἶσθημα τῆς συγ-
 καλύψεως τῆς ἰδίας οὐθενείας, τοῦτο ἦν τὸ ὑποθάλλον τὸν
 φθόνον, πηγὴν ὄντα, ἐξ ἧς τὰ μίση, αἱ ἔχθραι καὶ αἱ συκο-
 φανταί ἀφθόνως πηγάζουσιν.

Πρῶτοι καὶ ἀδιάλλακτοι τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου ἐχθροὶ
 ἀνεδείχθησαν, ὡς εἰκός ἦν, οἱ ἰσχυρότατοι τῶν αὐλικῶν, οἱ
 κράτιστοι τῶν μεγιστάνων τοῦ Κράτους καὶ τῶν Κληρικῶν
 οἱ δοκοῦντες ἐπιφανέστεροι. Τοῦ δὲ φθόνου ταραττοντος συνή-
 θως τὴν διάνοιαν, ἐπιθολοῦντος τὴν κρίσιν καὶ τῶν ἀρετῶν
 καὶ τῶν προτερημάτων τοῦ φθονουμένου ἀντιλαμβανομένου
 κατὰ τύπον ἀντίστροφον, τῶν ἐχθρῶν αἱ κατηγορίαι ἐδήλου
 σαφέστατα, ὅτι τῆς ἰδίας εὐτελείας ἡ συναίσθησις παρεκίνει
 εἰς συκοφαντίας ἀτόπους καὶ γελοίας.

Ἐν ἀρχῇ ἡτιῶντο αὐτὸν ὅτι ἐνεδύετο ἐνδύματα πενιχρά·
 ὅτι διητᾶτο δίαιταν ἰδιόρρυθμον καὶ κατὰ τοὺς ἀσκητὰς αὐ-
 στηράν· ὅτι διηγεν ἀκοινώνητος καὶ μονάζων· ὅτι δὲν ἐπε-
 σκέπτετο τοὺς ἐν ἀξιώμασι διαπρέποντας· ὅτι ἡσθιε, πατριάρ-
 χης ὢν, κατὰ μόνας· ὅτι ἀπέφευγε τὰς τραπέζας προσκα-

λούμενος· ὅτι ἦν τέλος τραχύς, ἀλαζών καὶ ὀργίλος. Ἐπισυνῆπτον δὲ τούτοις καὶ τὴν περὶ τὸ διοικεῖν ἀνικανότητα, τὸ ἐνδόσιμον λαμβάνοντες ἐκ τοῦ ὅτι Σεραπίωνι τῷ ἑαυτοῦ διακόνῳ τὴν τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων κυβέρνησιν ἀναθείς, αὐτὸς κατετρίβετο ἀβελτέρως περὶ τὴν ἐκπόνησιν λόγων.

Καὶ τὰ μὲν αἰτιάματα, τῆς σκοτοδινίωσης φρενὸς ἄξιά τε καὶ γνήσια γεννήματα, τοιαῦτα. Ἐπειδὴ ὅμως πάντα ὁμοίως σαθρὰ ὄντα καὶ ἀστήρικτα οὐδένα τῶν φθόνου ἐλευθέρων ἐπειθον, ὅτι ἔπρεπε νὰ ἀναγραφῶσι τῷ ἱερωτάτῳ ἀνδρὶ ὡς παραπτώματα, οἱ διὰ βασκανίαν γελοῖοι καὶ ἄχρητοι συκοφάνται, μεταβαλόντες προσωπεῖον, ἐγένοντο καθ' ὑπόκρισιν ὑπερθερμοὶ τῆς θρησκείας ζηλωταί. Ὅθεν τὸν φθόνον διὰ τοῦ ὑποκριτικοῦ περικαλύψαντες πέπλου, τοῦ ὑπὲρ τῶν ἱερῶν κανόνων ζήλου, ὧν τινὰς παρέβη δὴθεν ὁ ἅγιος, ἐσκευώρουν τὴν πτῶσιν αὐτοῦ ἀπὸ τῆς πατριαρχείας. Εὐρον δ' εἰς τοῦτο σύμμαχον προθυμότατον καὶ τὴν διὰ τοῦ σωματικοῦ μᾶλλον, ἢ τοῦ πνευματικοῦ κάλλους ποιησαμένην ὑποχείριον τὸν σύζυγον βασιλίσσαν Εὐδοξίαν. Ἦτις φύσει φιλόδοξον, ἀλλ' οὐχὶ φιλότιμον τὴν ψυχὴν ἔχουσα καὶ εἰς ἄκρον τὸ φρόνημα ἐπηρμένον, διὰ μὲν τὸ πρῶτον διεῖπεν ἐν ἀπεριόριστῳ ἐξουσίᾳ τῆς ἀπεράντου αὐτοκρατορίας τὰ πράγματα αὐτοβούλως· διὰ δὲ τὸ δεύτερον μόνοις τοῖς κολακεύουσιν ἦν προσηνής, πρὸς δὲ τοὺς ἄλλους ἀπηνής καὶ βιαίᾳ. Αὐτῇ λοιπόν, οὐσῃ τοιαύτῃ, τὸ ἀκλινές τῆς γνώμης καὶ ὁ ἀδούλωτος τοῦ πατριάρχου χαρακτήρ κατέστησαν εὐθὺς ἀπ' ἀρχῆς, ὡς ἐπόμενον ἦν, δυσάρεστα καὶ ἐπαχθῇ. Τούτου δ' ἔνεκα καὶ συνετάχθη λίαν πρόθυμος τῇ φάλαγγι τῶν κατὰ ἀλήθειαν μὲν φθονερῶν, ζηλωτῶν δὲ καθ' ὑπόκρισιν μεγιστάνων. Οὗ γενομένου, βασι-

λικῶ προστάγματι κηρύσσεται τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου ἑκ-
πτωτος ὁ Χρυσόστομος καὶ ἐξορίζεται παρευθὺς εἰς τι χωρίον
τῆς Βιθυνίας. Καὶ ταῦτα μὲν οὕτως ἐγένοντο.

Πλὴν ἡ ἐπίπλαστος καὶ ἐπιτετηδευμένη τοῦ φθόνου συγ-
κάλυψις, παραπείθουσα ὡς τὰ πολλὰ τὰ ἀπειρόκακα πλήθη,
μετατρέπει ἐνίοτε πρὸς τὸ ἀντίθετον τῆς διαβολῆς τὸν σκο-
πόν. Καὶ δὴ οὕτως, ὥστε κατὰ μὲν τῶν τὴν σκευωρίαν ἐργα-
σαμένων προκαλεῖ τοῦ πλήθους τὴν ὀργήν, τὸν δὲ ἀδίκως
καταδιωκόμενον καθίστησιν ἀγαπητότερον καὶ ποθεινότερον,
ἢ πρότερον. Τοῦτο δὴ κατὰ ἀκρίβειαν συνέβη καὶ ἐν τῇ περι-
στάσει τῇ προκειμένη, τοῦ λαοῦ καθαροῦ, ὡς εἴρηται, ὄντος
τοῦ μιάσματος τοῦ φθόνου, τοῦ τοὺς μεγιστᾶνας κατατρύ-
χοντος. Ταῦτα καλῶς εἰδὼς ὁ Χρυσόστομος τῇ προτεραίᾳ
τῆς ἐξορίας ἀπήγγειλεν ἐνώπιον τοῦ περιλύπου πλήθους λό-
γον φλογερώτατον, οὗ ἐνταῦθα διὰ τὴν συντομίαν μόνον
παρατιθέμεθα τὸ προοίμιον.

« Πολλὰ τὰ κύματα καὶ χαλεπὸν τὸ κλυδώνιον. Ἄλλ' »
» οὐ δεδοίκαμεν μὴ καταποντισθῶμεν· ἐπὶ γὰρ τῆς πέτρας
» ἐστήκαμεν. Μαινέσθω ἡ θάλασσα, πέτραν διαλῦσαι οὐ δύ-
» νатаι. Ἐγείρεσθω τὰ κύματα, τοῦ Ἰησοῦ τὸ πλοῖον κατα-
» ποντίσαι οὐκ ἰσχύει. . . Οὐ πενίαν δέδοικα, οὐ πλοῦτον ἐπι-
» θυμῶ, οὐ θάνατον φοβοῦμαι, οὐ ζῆσαι εὐχομαι, εἰ μὴ διὰ
» τὴν ὑμετέραν προκοπὴν. Διὸ καὶ τὰ νῦν ὑπομιμνήσκω καὶ
» παρακαλῶ τὴν ὑμετέραν θαρρεῖν ἀγάπην. Οὐδεὶς γὰρ ὑμᾶς
» ἀποσπᾶσαι δυνήσεται. Ὁ γὰρ ὁ Θεὸς συνέξευξεν, ἄνθρω-
» πος χωρῆσαι οὐ δύναται. . . Κἂν κύματα κατ' ἐμοῦ διεγεί-
» ρηται, κἂν πελάγη, κἂν ἀρχόντων θυμοί, ἐμοὶ ταῦτα πάντα
» ἀράχνης εὐτελέστερα. . . Μὴ γὰρ διὰ χρήματα ἐπιβου-
» λεύομαι, ἵνα λυπηθῶ; μὴ γὰρ δι' ἁμαρτήματα, ἵνα ἄλ-

» γήσω; Διὰ τὸν ἔρωτα τὸν περὶ ὑμᾶς· ἐπειδὴ πάντα ποιῶ,
 » ὥστε ὑμᾶς ἐν ἀσφαλείᾳ μεῖναι, ὥστε μηδένα παρειαλεθεῖν
 » τῇ ποίμνῃ, ὥστε μεῖναι ἀκέραιον τὸ ποίμνιον. Ἡ ὑπόθεσις
 » τῶν ἀγώνων ἀρκεῖ μοι εἰς στέφανον. Τί γὰρ ἂν πάθοιμι
 » ὑπὲρ ὑμῶν; Ὑμεῖς ἐμοὶ πολῖται· ὑμεῖς ἐμοὶ πατέρες· ὑμεῖς
 » ἐμοὶ ἀδελφοί· ὑμεῖς ἐμοὶ τέκνα· ὑμεῖς ἐμοὶ μέλη· ὑμεῖς ἐμοὶ
 » σῶμα· ὑμεῖς ἐμοὶ φῶς, μᾶλλον δὲ καὶ τοῦ φωτός τούτου
 » γλυκύτεροι ».

Μετὰ δὲ τὸν λόγον τοῦτον ἐξῆλθεν ὁ πατριάρχης τοῦ ναοῦ
 καὶ παραδοὺς ἑαυτὸν τῇ φρουρᾷ ὠδηγήθη εἰς τὸν ὠρισμένον
 τῆς ἐξορίας τόπον. Πλὴν ὀλίγαι παρῆλθον ἡμέραι καὶ ἅπας
 τῆς βασιλευούσης ὁ λαός, ἐρεθιζόμενος ὑπὸ τῆς γενομένης
 ἀδικίας, ἐκινεῖτο ὡς ἐν σῶμα ἀτάκτως, νῦν μὲν παρακαλοῦν-
 τες καὶ ἱκετεύοντες, νῦν δὲ ἀνενδότως καὶ ἐπιμόνως ζητοῦν-
 τες τὴν ἐπάνοδον τοῦ προσφιλοῦς πατριάρχου. Ἡ δὲ θορυβώ-
 δης καὶ ἀνώμαλος κίνησις λαοῦ τοσούτου ῥαδίως ἠδύνατο καὶ
 εἰς στάσιν νὰ παρεκτραπῇ κατὰ τῶν καθεστώτων, ἂν ἡ ἐξου-
 σία ἐκώφευεν ἐπὶ μακρὸν εἰς τὰς ἀπαιτήσεις αὐτοῦ, δικαίας
 ἄλλως οὐσας καὶ εὐλόγους.

Πρώτην τὴν βασιλίσσαν Εὐδοξίαν κατέσχε θάμβος καὶ ἐκ-
 πληξίς διὰ τὴν στάσιν τοῦ πλήθους τὴν ἀπροσδόκητόν τε καὶ
 ἐπικίνδυνον. Ὁ δὲ ἐκ τούτου προκύψας φόβος κατανικήσας
 τοῦ μίσους τὴν ἰσχὺν καὶ τὸ οἶδημα τοῦ τύφου καταθραύσας
 περιήγαγεν αὐτὴν εἰς πάνδημον ὑποχώρησιν. Ὅθεν ἐν με-
 γάλῃ σπουδῇ ἀποστέλλει ἱκετήρια πρὸς τὸν ἐξορισθέντα πα-
 τριάρχην γράμματα καὶ κομιστὴν τούτων ἕνα τῶν μεγιστά-
 νων, ἵνα ἀναστρέψῃ αὐτόν ὡς τάχος εἰς τὴν Κωνσταντινού-
 πολιν. Ἐπανελθὼν δ' οὕτως ὁ Χρυσόστομος ἀπεποιεῖτο νὰ
 ἀναλάβῃ τὴν τῆς Ἐκκλησίας διοίκησιν, πρὶν ἢ ἀνακριθῇ ὑπὸ

μεγάλης Συνόδου ἐπισκόπων. Ἄλλ' ὁ λαός, οὐκέτι ἀνεχόμενος τὴν στέρησιν τῆς μελιρρύτου αὐτοῦ διδαχῆς, λαβὼν αὐθόρμητος ὠδήγησεν ἄκοντα εἰς τὰ πατριαρχεῖα. Σύνοδος δ' ἐνδημούντων ἐπισκόπων ἀποκατέστησεν αὖθις κανονικὸν πατριάρχην.

Οὕτω λοιπὸν διεσκεδάσθησαν τότε τοῦ φθόνου τὰ βυρσοδομήματα καὶ ὁ θεὸς πατὴρ ἐπανελάβε τὴν διοίκησιν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ θείου λόγου τὸ κήρυγμα μετὰ προθυμίας καὶ ζήλου μερίζονος, ἢ πρότερον. Πλὴν κακῇ μοίρᾳ μετ' οὐ πολὺν χρόνον νέα αὖθις ἠγέρθη κατ' αὐτοῦ θύελλα, ἥτις ἀναρπασασα βιαίως ἀπήγαγεν ὑπερόριον εἰς τὰ ἀπώτατα καὶ νοσωδέστατα τῆς αὐτοκρατορίας κλίματα, ὅπου αὐτὸς μὲν εὗρε τοῦ ταρχώδους βίου τὴν μακαρίαν καὶ αἰμύνηστον τελευτήν, οἱ δὲ ἐχθροὶ καὶ κατήγοροι τὸν ἐπονείδιστον κορεσμόν τοῦ ἀγενεστάτου πάθους.

Αἰτία δὲ τῆς δευτέρας ταύτης ἐξορίας ἐγένετο τὸ ἑξῆς· ἀρχομένου τοῦ ἔτους 403, ἀνηγέρθη ἐν τῷ τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας προαυλίῳ τῆς βασιλείσεως Εὐδοξίας ὁ ἀνδριάς ἀργυροῦς ἐπὶ κίονος πορφυροῦ χλανίδα ἐνδεδυμένος· ἐφ' ᾧ καὶ πανηγύρεις ἐτελοῦντο δημῶδεις ἐκεῖ καὶ παιδιαὶ καὶ διασκεδάσεις καὶ συμπόσια καὶ ὅσα ἄλλα σύνηθες εἶναι νὰ προκαλῇ ὄχλου συνάθροισις οἰνοποτοῦντος καὶ εὐωχομένου σὺν οὐδενὶ κόσμῳ. Ὁ πατριάρχης θεωρήσας τὰ γινόμενα ὡς ὕβριν εἰς τὸν παρακείμενον ἱερὸν ναὸν καὶ βλάβην πρὸς τοὺς ποιοῦντας αὐτά, ὠμίλησεν ἐπ' ἐκκλησίᾳ λόγον, δι' οὗ τὰ μὲν τελούμενα ἐψέγεν, ὡς ὠφελε, τὸν δὲ λαὸν ἀπέτρεπε τοῦ μετέχειν τοῦ λοιποῦ τῶν τοιούτων κακῶν διαχύσεων. Ταῦτα διὰ τῶν ταχυγράφων μαθοῦσα ἡ καὶ φύσει μὲν ἐπηρμένη, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ διαδήματος καὶ τῆς πορφύρας ὑπερνέφελος πετομένη βασι-

λισσα, ἐχολώθη καθ' ὑπερβολὴν καὶ ὠργίσθη καὶ ἤρξατο συντόνως ἐνεργούσα, ἵνα συγκροτήσῃ Σύνοδον ἐκκλησιαστικὴν πρὸς καθαίρεσιν καὶ ἐξορίαν τοῦ πατριάρχου.

Ἄλλ' ἐν τούτῳ τῆς πραγματείας τῷ μέρει, ἔνθα τοῦ μεγάλου Χρυσοστόμου ἐκτραγωδεῖται ἡ καταστροφή, εὐλογον ἐδοξέ μοι νὰ πλατυνθῇ πῶς ὁ λόγος καὶ διὰ χρωμάτων φωτεινοτέρων τρόπον τινὰ δειχθῶσι τῆς σκιαγραφομένης ἐνταῦθα εἰκόνος οἱ κυριώτεροι χαρακτῆρες ἐναργέστεροι. Διότι ἐνδέχεται νὰ φανῇ εἰς τινὰς ἡ φύσει δύσκολος ὁ Χρυσόστομος, ἡ ἐξ ἰδιοτροπίας δυσσύμβατος, ἡ περὶ τὸ οἰκονομεῖν τῶν περιστάσεων τὴν δυσμένειαν ἀδαής, μὴ ἐπιζητήσας τότε παρευθὺς ἄμεσόν τινα μετὰ τῆς βασιλείσσης συνέντευξιν, δι' ἧς ἡδύνατο τυχόν τοῦ κινδύνου τὴν πρόοδον ἢ νὰ ἀναχαιτίσῃ, ἢ, ἂν τοῦτο ἀδύνατον, παρεκκλίνῃ κατὰ τὸ γραφικόν· « δὸς τόπον τῇ ὀργῇ ». Καὶ σημειωτέον, ὅτι τῆς γνώμης ταύτης εὐρίσκομεν ὄντα καὶ ἓνα τῶν συγχρόνων συγγραφέων, τὸν ἐκκλησιαστικὸν ἱστοριογράφον Σωκράτη, ὅστις περὶ τοῦ προκειμένου γράφει αὐταῖς λέξεσι· « Καὶ δέον τὸν Χρυσόστομον τοὺς κρατοῦντας » λόγῳ παρακλητικῶ πείθειν παῦσαι τῆς παιδιᾶς, ὃ δὲ » τοῦτο μὲν οὐκ ἐποίη· καταφορικῇ δὲ γλώσσῃ χρησάμενος, » ἔσχωπτε τοὺς γενέσθαι ταῦτα κελεύσαντας ». Ἄλλ' ἡμεῖς τὴν γνώμην αὐτοῦ, θαυμαστοῦ ἄλλως τοῦ Χρυσοστόμου ὑπάρχοντος, τότε ἡδυνάμεθα ὥς εὐστοχον νὰ ἐκλάβωμεν, ἂν ἐπληροφόρῃ ἡμᾶς συγχρόνως, ὅτι αὐτὴ τε ἡ βασίλισσα καὶ οἱ περισαίνοντες αὐτὴν μεγιστᾶνες ἱκανοὶ ἦσαν νὰ ἀνοίξωσι τοῦ παλατίου τὰς πύλας τῷ πατριάρχῃ, ὅτε ἕνεκα τοῦ πρὸς αὐτὸν μίσους, τοῦ κεκορυφωμένου καὶ ἀσπόνδου, εἶχον τελέως πεπηρωμένους τοὺς ὀφθαλμούς. Ἐπειδὴ ὁμως οὐδὲν τοιοῦτον οὔτε ῥητῶς ἀναφέρει, οὔτε καὶ ἀπλῶς ὑπαινίσσεται,

τὴν μὲν γνῶμην αὐτοῦ θεωροῦμεν εἰκότως ὡς ἀναιτιολόγητον, πᾶσαν δὲ κατὰ τοῦ Χρυσοστόμου ἢ ἐπὶ ὀλιγωρίᾳ, ἢ ἐπὶ ἰδιοτροπίᾳ μομφὴν ἄτοπὸν τε καὶ ἀυθαίρετον.

Κατὰ γε τὴν ἡμετέραν κρίσιν τὴν στάσιν, ἣν ὁ ἱερός ἀνὴρ ἔλαβεν ἀπέναντι τοῦ ἐπικειμένου κινδύνου, τότε κατορθοῦμεν νὰ αἰτιολογήσωμεν ὀρθῶς, ὅταν προηγουμένως γνωρίσωμεν αὐτοῦ τὸν ἠθικὸν καθόλου χαρακτήρα. Τύχη δ' ἀγαθὴ οἱ σύγχρονοι συγγραφεῖς, πλὴν ἑνός, ὑποζωγραφοῦσιν ἡμῖν τοῦτον χρώμασι καθαρωτάτοις. Ὁ δὲ εἷς οὗτος, ὃν ἐξαιρετέον ἡγοῦμεθα, ὁ ἱστορικός εἶναι Ζώσιμος. Ὅστις, ἐθνικός ὢν, ἀγωνίζεται ἐκτόπως νὰ ἀπεικονίσῃ ἡμῖν διὰ βασιῶν ψευδεστάτων τὸν χρυσοῦν τῆς Ἐκκλησίας Ἥρωα ὡς συνήθη πολιτικὸν δημεγέρτην. « Ἦν ἄνθρωπος (λέγει) ἄλογον ὄχλον ὑπαγαγέσθαι » δεινός ». Καὶ ἔπρεπεν αὐτῷ τοῦτο· διότι ἐκμανέστατος ὢν τῆς καταρρεούσης πολυθείας ὁπαδὸς καὶ συνήγορος, οὔτε τὴν δύναμιν, οὔτε τὴν θέλησιν εἶχε νὰ αἰσθανθῇ πρῶτον ἐκείνο τὸ ἐν τῷ Χρυσοστόμῳ ὑποκαῖον ἔνθεον τῆς εὐαγγελικῆς ἀγάπης πῦρ· νὰ ἐννοήσῃ δεύτερον, ὅτι τὸ στόμα αὐτοῦ ἦν ὁ ὀχετὸς τοῦ θείου πυρός ἐκείνου· νὰ μάθῃ τρίτον, ὅτι ὁ λόγος αὐτοῦ ἦν τὸ φλογερὸν ρεῦμα, ὅπερ εἰσέδυσεν εἰς τὰς τῶν ἀκουόντων ψυχὰς καί, θερμαῖνον αὐτάς καὶ ἐνθουσιάζον, ἤγε καὶ ἔφερε κατὰ τὰς ἀγίας τοῦ λέγοντος διαθέσεις. Τούτου λοιπὸν τοῦ εἰδωλομανοῦς Ζωσίμου κατὰ μέρος, ὡς παραχαράκτου, κειμένου, τοὺς ἀληθεῖς ἠθικοὺς τοῦ Χρυσοστόμου χαρακτήρας εὐρίσκομεν παρὰ τῶν ἄλλων συγχρόνων ἱστορικῶν διατετυπωμένους ὡς ἀκολούθως·

Ὅτι ἡ ἐπὶ τῆς στάθμης τοῦ ὀρθοῦ λόγου στηριζομένη πάντοτε εὐθύτης αὐτοῦ καὶ ἡ ἀνευ διπλῆς ἐνέργειας ἥκιστα συν-

ετέλουν εἰς ἐδραιώσιν ἐν τῇ πατριαρχείᾳ· « διὰ τὴν ὀρθότητα » τοῦ βίου οὐκ ἀσφαλῆς ἦν πρὸς τὰ μέλλοντα ».

Ὅτι διὰ τὸ ἄδολον τοῦ ἤθους καὶ τὸ εἰλικρινές τῆς διαθέσεως εὐπιστος καὶ ἀπόνηρος ὢν καὶ πάσης μικρολόγου καὶ εὐτελοῦς πανουργίας καθαρὸς παρесеύαζε τοῖς ἐχθροῖς ὀξύτερα τὰ καθ' ἑαυτοῦ βέλη· « δι' ἀπλότητα εὐχερὴς ».

Ὅτι ὥς ἐκ τῆς ἐν τῷ μητρικῷ οἴκῳ ἡρεμαίας καὶ ἀθροῦ-
βου ἀνατροφῆς καὶ τῆς ἐν τῇ μελέτῃ ἑξέως, ἦν ἐκτῆσατο ἐκ τῆς
ἐπιῆτη μακρὰ κατὰ μόνας διατριβῆς, ἐγένετο εἰς μὲν τὰς πο-
λυφιλίας δύσκολος καὶ δυσδιάθετος, εἰς δὲ τὰς ἀνθρωπαρέσκους
φιλοφροσύνας καὶ θωπείας καὶ δεξιώσεις καὶ εἰς τὸ πρὸς χάριν
λέγειν ἀνεπιτήδειος· « ἐλευθεροστομία πρὸς τοὺς ἐντυγχάνοντας
» ἀμέτρως ἐκέχρητο· καὶ ἐν μὲν τῷ διδάσκειν πολὺς ἦν ὡφε-
» λῆσαι τὰ τῶν ἀκουόντων ἡθῆ, ἐν δὲ ταῖς συντυχίαις ἀλαζο-
» νικός τοῖς ἀγνοοῦσιν αὐτὸν ἐνομίζετο ».

Ὅτι διηνεκῶς εὐθὺ πρὸς τὴν τοῦ καθήκοντος ἐκπλήρῳσιν
βλέπων, μετ' ὀργῆς ἀπελάκτιζε τὸ τυχὸν ἐπιπροσθοῦν ἐμπό-
δισμα, μικρὰ φροντίζων περὶ τοῦ τίς ἦν ὁ παρεμβαλὼν τοῦ
προσκόμματος τὸν λίθον. « Οὐμῷ μᾶλλον, ἢ αἰδοῖ ἐχαρίζετο ».

Ὅτι ἀγωνιζόμενος πάσῃ δυνάμει νὰ ἐδραιώσῃ τὸ νέον τοῦ
χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ οἰκοδόμημα ἐπὶ τῆς εὐαγγελικῆς ἠθι-
κῆς, τῶν συγχρόνων τὰ φαῦλα καὶ ἀνειμένα ἡθῆ ὑπελάμβανε
πολεμιώτατα. Ἐφ' ᾧ καὶ ἐξηγείρετο κατ' αὐτῶν λάβρος, τῆς
ψευδοπραότητος τοὺς ὅρους ὑπερπηδῶν· « διὰ ζῆλον σωφροσύ-
» νης πικρότερος ».

Καὶ ταῦτα μὲν καθολικώτερον περὶ τοῦ χαρακτήρος τοῦ
Χρυσοστόμου κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς τοὺς συγχρόνους. Ὅτι
δὲ ἰδιαίτατα αὐτὸν ὡς πατριάρχην ἐχαρακτήριζε, τοῦτο συγ-
κεφαλαιοῦται καθ' ἡμᾶς ἐν τούτῳ· ὅτι τὴν ἐπὶ τὴν πατριαρ-

χείαν ἀνάβασιν δὲν ἐθεώρει ὡς χαμερποῦς καταβάσεως πρό-
φασιν, ἀλλ' ὡς ἐπὶ τὰ ὑψηλότερα τῆς ἀρετῆς πρόοδον καὶ
ἐπίβασιν. Ἐκρινεν ἐξ ἀρχῆς ἀνοίκειον νὰ μὴ ἀποποιηθῇ τὴν
ἄκοντι προσενεχθεῖσαν αὐτῷ πατριαρχεῖαν διὰ τὴν ἀρετὴν ;
ἐπόμενον πάλιν ἦν ἀντὶ πάσης θυσίας νὰ προτιμήσῃ τῆς πα-
τριαρχείας τὴν ἀρετὴν. Οὕτως ἀντελήφθη τοῦ πατριαρχικοῦ
ἀξιώματος ὁ Χρυσόστομος καὶ κατὰ τὴν ἀντίληψιν ταύτην
φανερὸς εἶναι, ὅτι ἐρρύθμισε τὴν πατριαρχικὴν αὐτοῦ πολι-
τείαν. Ἄν δὲ τῶν μεγαλοφυῶν καὶ ὑπερόχων ἀνδρῶν πᾶσαι
αἱ πράξεις ἀπόρροια φαίνονται οὕσαι ἡθικῆς τιнос ἀρχῆς, ἀκό-
λουθον καὶ τὴν τότε στάσιν τοῦ Χρυσοστόμου ἐναντίον τοῦ
κινδύνου τῆς καθαιρέσεως καὶ τῆς ἐξορίας νὰ θεωρήσωμεν ὡς
ἀποτέλεσμα τῆς προειρημένης αὐτοῦ περὶ τοῦ πατριαρχικοῦ
ἀξιώματος θεωρίας. Τούτων οὕτως ἐχόντων, φανερώτατον νῦν
γίνεται, ὅτι διὰ τῶν συνήθων ταπεινωτικῶν τρόπων τῆς τότε
μάλιστα αὐλικῆς ἐθιμοταξίας ἀνίκανος ἦν ὁ ἱερὸς ἀνὴρ ἢ νὰ
ἀναχαιτίσῃ, ἢ νὰ παρακάμψῃ τοῦ κινδύνου τὴν ἀπάντησιν,
ὡς ἀπῆτει ὁ ἱστορικὸς Σωκράτης. Λοιπὸν τοιοῦτος ὢν, ἔδει
κατ' ἀνάγκην στερεῶ τῷ βήματι νὰ βαδίσῃ ἐναντίον τοῦ κιν-
δύνου· τοῦθ' ὅπερ καὶ ἔπραξεν, ἀφειδήσας ὅλως οὐ μόνον τοῦ
θρόνου, ἀλλὰ καὶ ἑαυτοῦ. Διότι ἅμα ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἐβδομά-
δος πληροφορηθεὶς τὰ καθ' ἑαυτοῦ τεκταινόμενα, εὐθὺς τῇ
ἐπομένῃ Κυριακῇ ἐξεφώνησεν ἐν τῇ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ τὸν
φοβερόν ἐκεῖνον κατὰ τῆς παντοδυνάμου βασιλείσεως φιλιππι-
κόν, οὗ ἡ ἀρχὴ « πάλιν Ἡρωδιάς μαίνεται, πάλιν ὀρχεῖται,
» πάλιν Ἰωάννου τὴν κεφαλὴν ἐπὶ πίνακι σπουδάζει λαθεῖν ». ¹

(1) Ἰστέον, ὅτι ὁ λόγος οὗτος ἀπώλετο. Ὁ δὲ περιτωθεὶς, οὗ ἡ ἐπιγραφή « εἰς
τὴν ἀποτομὴν τοῦ Προδρόμου καὶ εἰς τὴν Ἡρωδιάδα » (ὅρ. Πατρολ. Τομ. Η',
σελ. 485. ἐκδ. Migne) φέρει σαφῆ πάντα τῆς κιβδηλίας τὰ γνωρίσματα.

Θυμοῦ καὶ μανίας ἔμπλεως ἐγένετο ὡς ἐκ τούτου ἡ ὑπερά-
 γαν φιλόδοξος βασιλίσσα καὶ ἡ ταχεῖα τοῦ πατριάρχου κα-
 θαίρεσις καὶ ἐξορία παρίστατο αὐτῇ ὡς τὸ μόνον μέσον, δι' οὗ
 ἡδύνατο νὰ σθέσῃ τὴν ὑπερβάλλουσαν δίψαν τῆς ἐκδικήσεως.
 Καὶ ὥσανεὶ μὴ ἤρκει τὸ ἔσωθεν ἀναθρύον αὐτῆς πάθος, ἐπρο-
 θυμοποιοῦντο νὰ ἀναρριπίζωσι καὶ ἔξωθεν αὐτοῦ τὰς φλόγας
 οὐ μόνον τοῦ Κράτους οἱ μεγιστᾶνες, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν τοῦ
 Κλήρου, ὅσοις ἡ ἀγιότης τοῦ βίου, ἡ φήμη καὶ ἡ δόξα τοῦ
 πατριάρχου κάρφος ἦν τῶν ὀφθαλμῶν. Ὅθεν ἡ ψευδοσύνοδος
 συνεκροτήθη μετὰ μεγάλης σπουδῆς κατὰ τὴν τῆς βασιλίσ-
 σης ἐπιθυμίαν καὶ ἡ ὑποκριτικὴ καὶ ἐπίπλαστος ἀφορμὴ, ὅτι
 δῆθεν ὁ Χρυσόστομος ἀντικανονικῶς ἀνεδέξατο αὖθις τὴν πα-
 τριαρχίαν, ἐχρησίμευσεν ὡς πρόφασις εὐλογος, ἵνα κηρύξῃ
 αὐτὸν παραχρῆμα ἐκπτωτον τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου. Καὶ ἡ
 μὲν ψευδοσύνοδος ἐκείνη τοιοῦτο ἐξέδωκε ἀσεβὲς καὶ ἀνόσιον
 ψήφισμα. Ὁ δὲ αὐτοκράτωρ Ἀρκάδιος, ὄργανον πειθήνιον καθ'
 ἅπαντα τὸν χρόνον τῇ βασιλίσει διατελέσας, μετὰ τὴν τῆς
 ψευδοσυνόδου ἀπόφασιν ἐμήνυσε τῷ πατριάρχῃ, ἀρχομένης
 τῆς ἀγίας τεσσαρακοστῆς (403), τοῦ λοιποῦ νὰ μὴ ἐκκλη-
 σιάζηται. Ὑπήκουσεν ὁ Χρυσόστομος τῷ βασιλικῷ κελεύ-
 σματι. Οἰκουρῶν δ' ἕκτοτε μέχρι τῆς λήξεως τῆς μ. τεσσα-
 ρακοστῆς ἐν τῷ ἰδίῳ οἰκήματι, ἐνετρύφα ἀπληστότερον ἥδη
 τῇ προσευχῇ, τῇ συγγραφῇ καὶ τῇ μελέτῃ. Τελουμένης δὲ
 τῆς τοῦ μ. σαββάτου παννυχίδος, στρατηγός τις Λουκάς τοῦ-
 νομα εἰσελθὼν μετὰ στρατοῦ εἰς τὸν πατριαρχικὸν ναὸν ἐξέ-
 βαλε τοὺς κοινωνοῦντας τῷ πατριάρχῃ ἐπισκόπους, τεσσαρά-
 κοντα τὸν ἀριθμόν, συνεξέβαλε δὲ καὶ τὸν Κλήρον καὶ τὸν
 ἐκκλησιαζόμενον λαὸν καὶ ἐκ τοῦ Βαπτιστηρίου ἅπαντας τοὺς
 κατ' ἔθος τῇ νυκτὶ ταύτῃ βαπτιζομένους. Εἶτα μετὰ ταῦτα

καταστήσας ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ φρουράν ἀπῆλθεν. Ὡς ἡμέρα δ' ἐξορίας τοῦ πατριάρχου ὤρίσθη ὑπὸ τῆς ἐξουσίας ἡ πέμπτη μετὰ τὴν Πεντηκοστὴν καὶ ἐτηρεῖτο ἀπόρρητος. Ἀλλ' ὁ ὑπὸ τῆς λύπης μαινόμενος λαὸς ἀγνοῶν τὸν τῆς ἀπαγωγῆς χρόνον, ἔθετο ἰδίους περὶ τὰ πατριαρχεῖα φύλακας, ἵνα διαφημισῶσι τὴν πρᾶξιν καὶ ἐξαγγείλωσιν οὕτω τὸ σύνθημα τῆς ὀρμῆς εἰς ἀπελευθέρωσιν τοῦ ἐξοριζομένου ἀδίκως. Πεπληροφορημένος περὶ τούτων ὁ θεῖος Χρυσόστομος, ἵνα πᾶσαν ἄρη στάσεως καὶ αἱματοχυσίας ἀφορμὴν, λαθῶν ἐπίτηδες τοῦ λαοῦ τοὺς φύλακας, παρεδόθη αὐθόρμητος τοῖς κομίσουσιν αὐτὸν εἰς τὴν ἐξορίαν. Ἦν δὲ τότε ἡ εἰκοστὴ τοῦ ἰουνίου μηνός, ὅτε ἡ τὴν ψυχὴν τοῦ πλήθους πληροῦσα ὀργή, ἐκραγεῖσα κεραυνοῦ δίκην, φοβεράν ἀνῆψε πυρκαϊάν, ἧς παρανάλωμα ἐγένετο ἡ μεγάλη ἐκκλησία καὶ τὸ παρακείμενον τῆς Συγκλήτου παλάτιον. Διὰ τοιαύτης βανδαλικῆς πράξεως τῇ πρώτῃ τῆς ἐξορίας ἡμέρᾳ τὸ παράβολον καὶ παράφορον πλῆθος ἐξεδικήθη τῆς ἐξουσίας τὴν πρᾶξιν, τὴν ἀσεβῆτε καὶ ἀδίκον. Τὰ δὲ κατόπιν ἐνεκα τῆς αὐτῆς ἀφορμῆς ἐπισυμβάντα, θρήνου τε καὶ οἴκου ἄξια, συγκροτοῦσιν ἱστορίαν διεξοδικωτάτην, ἣν ἡμεῖς ἐπὶ τοῦ παρόντος, σχεδίασμα ἀπλοῦν τῆς περικαλλεστάτης τοῦ μεγάλου Πατρὸς εἰκόνος κατὰ τὸ ἐνὸν σκιαγραφοῦντες, ἀλλ' οὐχὶ βιογραφίαν γράφοντες, παρατρέχομεν.

Ἀπήχθη δ' ὁ Χρυσόστομος κατὰ πρῶτον εἰς Νίκαιαν τῆς Βιθυνίας, εἰς ἣν κατήντησε τῇ εἰκοστῇ τοῦ ἰουνίου μηνός. Ἐκεῖθεν δ' ἀναχωρήσας τῇ δεκάτῃ τρίτῃ τοῦ ἐπιόντος, ὠδήγηθη εἰς τὸν ὠρισμένον τῆς ἐξορίας τόπον, τὴν πολίχνην Κουκουσόν, ἐνθα, πολλὰ καθ' ὁδὸν κακουχηθεὶς καὶ ταλαιπωρηθεὶς, ἀφίκετο κατὰ μῆνα Σεπτέμβριον. Τρία ὁλόκληρα ἔτη

διέτριψεν ἐν τοῖς ἀπωτάτοις τούτοις μέρεσιν ὑπερόριος ὁ διὰ τὴν εὐδόκιμον πατριαρχίαν οὐχ ᾔττον, ἢ διὰ τὴν θαυμαστὴν εὐγλωττίαν μέγας καὶ περιβόητος Χρυσόστομος. Ἀλλ' ἡ γενομένη αὐτῷ ἀδικία, πολλὰ ὁμολογουμένως προξενήσασα τὰ ἀνιάρά, οὔτε τὴν φήμην ἡμαύρωσεν, οὔτε τὴν δόξαν ἐπεσχίασεν.

Ἡμεῖς δ' ἐνταῦθα τὰ κατὰ τὴν θεῖαν ἀντίληψιν, τὴν ἄνωθεν τοῖς ἀδικουμένοις ἐπερχομένην, παρατρέχομεν. Τὴν δὲ προσοχὴν ἐπὶ τὴν φυσικωτέραν ἔρευναν περιστέλλοντες θεωροῦμεν ὅτι παρὰ τοῖς ὑπερόχοις τῶν ἀνδρῶν ἡ ὑπὸ τῆς διαβολῆς τῶν φθονερῶν διερεθιζομένη φιλοτιμία γεννᾷ προσόν τι ἰδιαίτερον, ἢ δύναμιν ἰδιαίτεραν, δι' ἧς ἡ ὑπεροχὴ αὐτῶν δεικνύεται οὐχ ᾔττον λαμπρῶς, ὅταν ὡς ἰδιῶται ταῖς ὄψεσι τῶν ἀνθρώπων ἐμφανίζωνται, ἢ ὅταν αὐτοὺς περιβάλλῃ τῶν ἀξιωμάτων ἡ αἴγλη. Διὰ τοῦτον δὲ τὸν λόγον καὶ τοῦ Χρυσοστόμου τὸ φύσει ἐνεργὸν καὶ δραστήριον οὐδ' ἐν τῇ ἀποκέντρῳ ἐκείνῃ τῆς ἐξορίας χώρα ἠδύναντο νὰ ἡρεμήσωσι, καὶ ταῦτα τοῦ σώματος πολλαῖς καὶ συχναῖς ἀσθενείαις κατατρυχομένου. Ἀλλὰ τοῦ πηδαλίου τῆς Ἐκκλησίας ἀφαιρεθέντος ἀπὸ τῶν χειρῶν αὐτοῦ καὶ τῆς κλίμακος, τῆς ἐπὶ τὸν ἄμβωνα ἀγούσης, φραγείσης, αὐτὸς νέαν χαράξας ἐνεργείας ὁδὸν ἐγένετο ἀπόστολος πρὸς διάχυσιν τοῦ εὐαγγελικοῦ φωτός εἰς τὰ ἔθνη. Τὰ τέως ἐν τῷ σκότει τῆς ἀπιστίας καὶ ἀμαθείας διατελοῦντα τοὺς Γότθους καὶ τοὺς Πέρσας ἔστησε κατὰ πρῶτον ὡς σκοπὸν τῆς καρποφόρου ἀποστολικῆς αὐτοῦ ἐνεργείας καὶ εἴτα τοὺς Ἀρμενίους καὶ Φοίνικας.

Τοὺς νέους τούτους ἀγῶνας καὶ τὰ ἐκ τῶν ἀγώνων τούτων λαμπρά ὑπὲρ τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀποτελέσματα ἡ ἱστορία ἀναλογιζομένη ἔργον τῆς τοῦ Θεοῦ προνοίας εὐλόγως ὑπο

λαμβάνει τὴν ἐξορίαν ἐκείνην. Λαμπρόν δ' αὐτῆς προῖόν ὁμοίως εἶναι καὶ αἱ μέχρις ἡμῶν περισθεῖσαι μαργαρώδεις ἐκ τῆς ἐξορίας ἐπιστολαί, ἃς ἀναγινώσκων τις, ἀπορεῖ κατὰ ἀλήθειαν τί πρότερον νὰ θαυμάσῃ ἄξιον· τὸν πολὺν καὶ ἔνθεον τοῦ θαυμαστοῦ ἱεραποστολοῦ ἐνθουσιασμόν, ἢ τὸ ἀκατάβλητον τῆς ψυχῆς σθένος, ἢ τῆς κρίσεως τὴν εὐστοχίαν, ἢ τῶν ἐννοιῶν τὸ ὕψος, ἢ τῆς φράσεως τὴν κομψείαν, ἢ τοῦ γνησίου ἀπτικισμοῦ τὴν χάριν καὶ τὰ θέληγητρα.

Καὶ ὁ μὲν Χρυσόστομος οὕτω λαμπρῶς καὶ ἐν τῇ ἐξορίᾳ εὐδοκίμει, ἢ μᾶλλον δι' αὐτοῦ ἡ Ἐκκλησία καὶ ὁ Χριστιανισμός. Οἱ δ' ἐν τῇ βασιλευσούσῃ μισόκαλοι καὶ ἀδιάλλακτοι ἐχθροὶ νομίσαντες, ὅτι οὐχὶ ἡ πλήρης ζωῆς καὶ κινήσεως αὐτοῦ καρδία, ἀλλ' ὁ Κουκουσὸς ἦν αἰτία εἰς τὴν εὐδοκίμῃσιν ἐκείνην, κατέπεισαν τὸν αὐτοκράτορα νὰ μεταγάγῃται αὐτὸν εἰς ἕτερον τόπον, τὴν ἐπὶ τοῦ Καυκάσου νοσηρὰν πολίχνην Πιτυοῦντα. Βεβαιοῦται δὲ μάλιστα παρὰ τῶν συγχρόνων ἱστορικῶν ῥητῶς, ὅτι οἱ ταύτην ὑποκινήσαντες τὴν πράξιν δὲν ἐπεζήτησαν μόνον τὴν ἀνακοπὴν τῆς καρποφόρου ἐνεργείας τοῦ Χρυσοστόμου διὰ τὸ ἀπρόσιτον τοῦ τόπου καὶ λίαν ἀπόκεντρον, ἀλλὰ καὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ τὴν ἐπιτάχυνσιν διὰ τὸ νοσῶδες τοῦ κλίματος. Ὅπωςδὲποτε τοῦ μισαροῦ βουλευματος ὁ σκοπὸς κατ' ἀμφοτέρα ἐξετελέσθη καὶ τὸ κακόβουλον ἐπινόημα ἀπέβη τοῖς ἐπινοήσασιν κατ' εὐχὴν, ὥς μή ποτ' ὦφελε. Διότι ἐκ τῶν βιαιοτήτων, ἃς καθ' ὁδὸν ὑπέστη ὁ Θεὸς Πατήρ καὶ τῶν τῆς ὁδοπορίας κακουχιῶν, ὑπερτέρων οὐσῶν τῶν ἐξηντλημένων φυσικῶν αὐτοῦ δυνάμεων, ἐπῆλθεν αὐτῷ πυρετὸς ὀξύτατος, ὅστις ἐπήνεγκε τὸν οὕτω ποθητὸν τοῖς ἐχθροῖς θάνατον, πρὶν ἢ καταντήσῃ εἰς τὸν τόπον τῆς ἐξορίας. Ἐξεμέτρησε δὲ τὸ ζῆν τῇ 14 τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 407 σωτηρίου

ἔτους μετὰ ἐξορίαν ἐτῶν τριῶν καὶ μηνῶν τεσσάρων περίπου καὶ ἐτάφη ἐν τῇ ποντικῇ πολίχνῃ Κομάνοις ἐντὸς τῆς Ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Μάρτυρος Βασιλίσκου. Ἦγε δὲ ὅτε ὁ θεὸς Χρυσόστομος πρὸς Κύριον ἐξεδήμησε τὸ ἐξηκοστὸν τῆς ἡλικίας ἔτος κατὰ τὰς μᾶλλον διηκριθωμένας γνώμας καὶ τὸ δέκατον τῆς πατριαρχείας.

Οὕτω τέλος πάντων ἀπῆλθε τοῦ βίου βορὰ καὶ θῦμα τοῦ φθόνου γενόμενος ὁ ἅγιος, ὁ θαυμαστός, ὡς ὁ ἀστὴρ ἀπλανὴς καὶ αὐτόφωτος διηνεκῶς λάμπων ἀνὴρ. Πρὸς δὲ ἂν δύο ἐφαιμύλλους ἀνεδείκνυε κατόπιν ἡ τλήμων Ἑλλάς, ὁ βίος τῆς ἐν Βυζαντίῳ ἐλληνικῆς βασιλείας ἐμελλε νὰ παραταθῇ μέχρις ἡμῶν κατὰ τὴν κρίσιν νεωτέρων σοφῶν. Ἐκ τούτου καὶ ἄκοντες ἀναγόμεθα εἰς σκέψεις τινάς, ὧν, οὐκ ἴσμεν ὅπως, ἀδυνατοῦμεν νὰ ἀπαλλαγῶμεν, καίπερ εἰς τὸ τέλος τῆς πραγματείας σπεύδοντες.

Ἀνέκαθεν κατὰ δυστυχίαν τὰ ἔθνη ἐκραταιώθησαν, ἐμεγαλύνθησαν καὶ ἐγένοντο πολυάνθρωπα ἕνεκα ἀρχῶν ἀφιλανθρώπων, ὧν ἡ κρατίστη τὸ κατὰ τῶν ἀλλοεθνῶν μῖσος. Ἐνίκησαν αὐτοὺς ἐν πολέμῳ; ἢ κατέστησαν ὅπωςδὴποτε ἄλλως ὑποτελεῖς καὶ ὑποχειρίους; τότε ἀγῶνα ἑαυτοῖς ἔθεντο νὰ καταθλίψωσιν αὐτοὺς διὰ χειρὸς στιβαρᾶς καὶ ἀφομοιώσωσι πρὸς ἑαυτά· τοῦθ' ὅπερ ἀπέβη ἀφορμὴ εἰς αὔξησιν ἰσχύος καὶ δυνάμεως.

Ὅλως ἀλλοίως ἐπολιτεύθη τὸ Ἑλληνικὸν ἀνέκαθεν. Οὐδὲν ἔθνος ἀλλόφυλον ἐμίσησέ ποτε τὸ ἔθνος τοῦτο, τὸ κραταιότατον ἄλλοτε καὶ πολυαριθμότατον καὶ εὐφυέστατον, οὐδ' ἐπεβουλεύσατο αὐτῷ τὴν ἐλευθερίαν, οὐδ' ὑπενόμειυσε τὴν ὑπαρξίν, ὡς διδάσκει ἡ μακρὰ αὐτοῦ ἱστορία. Καὶ ὁμως παραδόξως οὐδαμῶς δύναται νὰ καυχηθῇ ἐπὶ τῷ ὅτι δὲν προσγένηθη κατὰ

τὴν ἀφιλόνητον σκληρότητα, ἀλλὰ κατὰ τὴν εὐαγγελικὴν ἡμερότητα καὶ τὴν φιλοανθρωπίαν. Διότι τὸ μῖσος αὐτοῦ ἔστρεψε καθ' ἑαυτοῦ. Ὁ Ἑλληὴν ἐμίσει τὸν Ἑλληνα καὶ ὑπὲρ πάντων ἄλλων ἐμίσει τὸν ὑπέρροχον Ἑλληνα. Ὅτι δὲ τοῦτο ὑπῆρξε τῶν ἀπεριγράπτων αὐτοῦ δεινῶν ἢ κυριωτάτη αἰτία, καὶ τὸ ἀπλῶς ὑποδείξει περιττὸν ἴσως. Ἀλλὰ ταῦτα ὡς ἐν παρεκβάσει καὶ παροδικῶς.

Ἐν δὲ τῷ οἰκουμένικῳ Θρόνῳ τὸν ἐξορισθέντα γίγαντα διεδέχετο αὐτόκλητος πυγμαῖος. Τὰ δ' ἀπὸ τοῦ ἀμβωνος κηρύγματα αὐτοῦ τε καὶ τῶν ἄλλων ἱεροκηρύκων, παραβαλλόμενα πρὸς τὰ πρὸ μικροῦ ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ τόπου ἐκφωνούμενα ῥητορικά μουςουργήματα, ὑπῆχουν εἰς τὰ ὦτα τοῦ λαοῦ ὡς τραυλίσματα ἀντικρυς τραυλῶν, ἢ ψελλίσματα μογιγάλων. Οὕτως ἦν ἄμετρος ἡ διαφορὰ καὶ ἀσύγκριτος, ἥτις ἐποίει ἐπώδυνον τὸν πόθον τοῦ Χρυσοστόμου. Ἐπὶ τριάκοντα σχεδὸν ἀπὸ τῆς ἐξορίας ἔτη συνεταράσσετο ἀδιαλείπτως οὐ μόνον τῆς βασιλευούσης ὁ λαός, ἀλλὰ καὶ πᾶσαι καθόλου αἱ ἐκκλησίαι διὰ τὸν ἄδικον καταδιωγμὸν τοῦ μεγάλου πατριάρχου. Ἡ δὲ ποθητὴ γαλήνη ἐπανετέλειεν, ὅτε ἐπὶ τὸν πατριάρχικόν τῆς Κωνσταντινουπόλεως θρόνον ἀνέβη (438) ὁ ἱερός Πρόχλος, ὁ ἄξιος τοῦ Χρυσοστόμου μαθητής. Οὗτος πείσας τὸν αὐτοκράτορα Θεοδοσίον τὸν νέον νὰ ἀπονεύμῃ δικαιοσύνην τῇ μνήμῃ τοῦ θεσπεσιωτάτου πατριάρχου, μετεκομίσατο ἀπὸ Κουμάνων εἰς βασιλεύουσιν τὸ ἱερὸν καὶ σεβάσμιον ἐκεῖνον λείψανον.

Ἀνέκφραστος ἦν τοῦ λαοῦ τῆς βασιλευούσης ἡ ἀγαλλίασις ἐπὶ τῇ τοῦ σεπτοῦ λειψάνου μετακομιδῇ, διότι ἴση εὐφροσύνη καὶ χαρὰ ἐπλήρου καὶ τὰς πρεσβυτέρας καὶ τὰς νεωτέρας ἡλικίας. Ἐκείνας μὲν, ὡς ἀκρόασθείσας τῆς γλυκυ-

φθόγγου χρυσοστομείου διδαχῆς, ταύτας δέ, ὡς φανταζομένας ἑναυλον αὐτῆς τὸν ἦχον ἕνεκα τῆς διηνεκοῦς τῶν αὐτηκῶν ἀφηγήσεως. Ὡστε πᾶσα ἡ πόλις ὥσανεῖ ἐμελλε νὰ ἴδῃ ἐπανερχόμενον ζῶντα τὸν γνώριμον αὐτῇ πατριάρχην, οὕτως ἐξέδραμεν εἰς προϋπάντησιν ἑωρτωδῶς ἐνδεδυμένη καὶ λαμπαδιοφοροῦσα. Τὸ πλῆθος τῶν πορθμίων, ἐν οἷς ἐπεβιδάσθη, μετέβαλεν αὐτόχρομα εἰς χέρσον τὴν θάλασσαν τοῦ Βοσπόρου. Ἡ δὲ φωτοχυσία ἀπέκρυπτε τὸ πρὸς τὴν Προποντίδα στόμιον, δι' οὗ ἐν ὥρᾳ νυκτὸς εἰσῆρχετο ἡ ναῦς, ἡ τὸ βαρύτιμον φέρουσα φορτίον. Οὕτως ἦν πλουσία καὶ ἀπλετος. Σὺν τῷ πλήθει καὶ τοῖς μεγιστᾶσιν ἐξῆλθε καὶ ὁ βασιλεὺς. Ὅστις, πρῶτος τὴν λάρνακα ἀσπασάμενος, ἐζῆτει παρὰ τοῦ ἁγίου συγχώρησιν ὑπὲρ τῆς μητρὸς βασιλίσσης Εὐδοξίας καὶ τοῦ βασιλέως πατρός. Εἵτα, αὐτοῦ ἡγουμένου, μετηνέχθη ἐν λαμπρότατῃ πομπῇ τὸ ἱερόν λείψανον εἰς τὸν περιώνυμον τῶν ἁγίων Ἀποστόλων ναὸν καὶ κατετέθη παρὰ ταῖς θήκαις τῶν λειψάνων τῶν βασιλέων. Οὕτω κατὰ τὴν ἑλληνικὴν ἰδιουγκρασίαν ἀπέλαυσε μετὰ θάνατον τῆς πρεπούσης πανδήμου τιμῆς ὁ ἐν ἁγίοις θεσπέσιος καὶ ἐν μεγαλοφυΐᾳ δαιμόνιος ἀνὴρ, οὗ ζῶντος πᾶσαν ἐκίνησε μηχανὴν νὰ ματαιώσῃ τὴν ἐπ' ἀγαθῷ ἐνέργειαν τῶν ἰδίων ὁμογενῶν ὁ ΦΘΟΝΟΣ.

Ἡ δὲ Ἐκκλησία τοῦ κλείσαντος αὐτὴν καὶ μεγαλύναντος πατριάρχου τὴν μνήμην θέλουσα καὶ ἄλλως ἐσαεῖ νὰ τηρήσῃ ἀγῆρω καὶ θάλλουσαν τέσσαρας ὥρισεν εἰς τιμὴν αὐτοῦ ἐνιαυσίους ἑορτὰς¹ καὶ ταύτας κατεφαίδρυνεν ὕμνοις μελωδικοῖς καὶ ᾄσμασι γλυκυθύμοις. Καὶ εἶναι ὄντως σοφὴ τῆς Ἐκκλη-

(1) Τὴν τῆς κοιμήσεως Νοεμβρ. 13. Τὴν τῆς χειροτονίας Δεκεμβρ. 15. Τὴν τῆς μετακομιδῆς τοῦ ἱεροῦ λειψάνου Ἰανουαρ. 27 καὶ τὴν κατὰ τὴν τριακοστὴν Ἰανουαρίου, ὅτε συνεορτάζεται Βασιλεῖα τῷ μεγάλῳ καὶ Γρηγορίῳ τῷ Θεολόγῳ.

σίας ἢ διάταξις· διότι ἐν τῷ ἱερῷ Χρυσοστόμῳ πᾶσα ἡλικία καὶ πᾶσα ἀνθρώπων τάξις καὶ κατάστασις εὕρισκει εἰκόνα τελειοτάτην καὶ εἰς βίου, ἡθῶν καὶ τρόπων ρύθμισιν καὶ διόρθωσιν ἀπαράμιλλον, ἐὰν εἰς αὐτὴν ἀτενίζῃ συνεχῶς καὶ προσεκτικῶς.

Ἐγράφομεν ἐν Ἀθήναις κατὰ μῆνα αὐγούστον τοῦ 1891 Σωτηρίου ἔτους.

† Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος
ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ (ΚΑΛΟΓΕΡΑΣ)

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΩΝ ΔΙΟΡΘΩΣΙΣ

Σελ.	8 στίχ.	32 άνεμος	γράφ. άνεμοι
» 16	» 23	κατορθωκότες	» κατωρθωκότες
» 22	» 29	στερροτέραν	» στερρωτέραν
» 30	» 17	μέν τοι	» μέντοι
» 43	» 32	προστασίαν	» προστασίαν
» 95	» 11	καταλείψαντας	» καταλιπόντας
» 190	» 5	ἕτερον	» ἕτερον
» »	» 13	δὲ εἰσιν	» δέ εἰσιν
» 192	» 10	κολοφῶνα μοι	» κολοφῶνά μοι
» 193	» 13	ἐλευθεθερίαν	» ἐλευθερίαν
» 197	» 10	μή τι γε	» μή τί γε
» 203	» 30	δίψος	» δίψος
» 233	» 7	τοιούτον τι ἔστι	» τοιούτόν τί ἔστι
» 280	» 12	εἰκῇ	» εἰκῇ
» 291	» 8	τούταντίον	» τούναντίον

ΤΜΗΜΑ ΠΡΩΤΟΝ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΕΚΛΟΓΗ

ΕΚ ΤΩΝ

ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

Ἀποδείξεις τῆς τοῦ Θεοῦ προνοίας ἀπὸ τῶν ὀρωμένων.

Ἐκ τοῦ πρὸς τοὺς σκανδαλισθέντας λόγου. Τόμ. Γ',
μέρ. Β', σελ. 486 κατὰ τὴν ἔκδοσιν τῶν Παρισίων
ὑπὸ Migne 1862.

Ἐπειδὴ πᾶσα ἡ κτίσις ἐγένετο, καὶ τὸν οἰκεῖον κόσμον ἀπέλαβε, καὶ παναρμόνιον τοῦτο καὶ παράδοξον καὶ πολλῆς γέμον ἐκπλήξεως ἔργον¹ εἰς μέσον προὔκειτο, ἔμελλον δὲ πολλοὶ τῶν ἀνοήτων καὶ μαινομένων ἐπιλαμβάνεσθαι τῶν γενομένων, ὅρα πῶς προαναστέλλων αὐτῶν τὴν ἀκαιρον κρίσιν καὶ μανιώδη ψῆφον, ἐνὶ ῥήματι πᾶσαν ἀναίσχυντον ἐνέφραξε γλῶσσαν ὁ νομοθέτης εἰπών· «Εἶδεν ὁ Θεὸς πάντα, ὅσα ἐποίησε, καὶ ἰδοὺ καλὰ λίαν».² Ἐπειδὴ γὰρ ἐν τοῖς ὀρωμένοις ἦν οὐχὶ φῶς μόνον, ἀλλὰ καὶ σκότος· οὐ καρποὶ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀκανθαί· οὐ δένδρα ἡμερα, ἀλλὰ καὶ ἄγρια· οὐχ ὕπτια πεδία, ἀλλὰ καὶ ὄρη καὶ νάπαι καὶ φάραγγες· οὐκ ἄνθρωποι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἔρπετά ἰοβόλα· οὐκ ἰχθύες μόνον, ἀλλὰ καὶ κῆτη· οὐχ ἡμερα πελάγη, ἀλλὰ καὶ ἀπλωτος θάλασσα· οὐχ ἥλιος μόνον καὶ σελήνη καὶ ἄστρα, ἀλλὰ καὶ κεραυνοὶ καὶ πρηστῆρες· οὐκ ἀνεμοὶ μόνον προσηνεῖς, ἀλλὰ καὶ καταγίδες· οὐ περιστεραι μόνον καὶ ὄρνιθες ᾠδικοί, ἀλλὰ καὶ ἰκτῖνοι καὶ κόρακες καὶ γῦπες καὶ ἕτερα ἀνθρω-

(1) Ἐτέρα γραφὴ « γέμον θαυματουργίας ἔργον ».

(2) Γέν. α', 31.

ποθάγα ζῶα· οὐ πρόβατα καὶ βόες, ἀλλὰ καὶ λύκοι καὶ παρδάλεις καὶ λέοντες· οὐκ ἔλαφοι καὶ λαγωοὶ καὶ δορκάδες, ἀλλὰ καὶ σκορπίοι καὶ ἔχεις καὶ δράκοντες· καὶ ἐν βοτάναις δὲ οὐχὶ σωτήρια μόνον φυτά, ἀλλὰ καὶ δηλητήρια, καὶ πολλοὶ ἐντεῦθεν σκανδαλίζεσθαι ἔμελλον καὶ αἰρέσεις τίκτειν· μετὰ τὸ γενέσθαι τὰ γενόμενα, καὶ τὸν οἰκεῖον ἕκαστον ἀπολαβεῖν κόσμον, καθ' ἕκαστον δεικνυσι τὸν Δημιουργὸν ἐπαινοῦντα τὸ γεγεννημένον, μᾶλλον δὲ καθ' ἓνα αὐτῶν, καὶ κοινῇ πάντα, ἵνα τὴν ἐκείνου κρίσιν μαθόν, κἂν σφόδρα τις ἱταμός καὶ ἀναίσχυντος ἦ· μὴδὲν περιεργάζεται λοιπὸν τῶν ὁρωμένων. Διὰ τοῦτο εἰπὼν, ὅτι ἐγένετο φῶς, ἐπήγαγε· « Καὶ εἶπεν ὁ Θεὸς τὸ » φῶς ὅτι καλόν » καὶ καθ' ἕκαστον οὕτως. Εἶτα ἵνα μὴ πάντα κατ' ὄνομα εἰπὼν,¹ μὴκύνῃ τὸν λόγον, ὁμοῦ περὶ πάντων ἡποφαίνεται ἀπαξ ἀπλῶς, καὶ πάλιν λέγει· « Εἰ » δὲν ὁ Θεὸς πάντα, ὅσα ἐποίησε, καὶ ἰδοὺ καλὰ λίαν ». Οὐκ ἐπειδὴ μετὰ τὸ γενέσθαι ἔγνω ὁ Θεὸς ὅτι καλὸν τὸ γενόμενον· ἀπαγε. Εἰ γὰρ τεχνίτης ἄνθρωπος καὶ πρὸ τοῦ γενέσθαι τὰ τῆς τέχνης μαθὼν, οἶδεν ὅτι καλὰ τὰ παρ' αὐτοῦ μέλλοντα γίνεσθαι, πολλῶ μᾶλλον ἢ ἄρρητος ἐκείνη σοφία βουλήματι μόνῳ τὰ πάντα παραγαγοῦσα καὶ πρὸ τῆς γεννήσεως² ἤδει, ὅτι καλὰ. Οὐδὲ γὰρ αὐτὰ παρήγαγεν, εἰ ἡγνόει. Τίνος οὖν ἔνεκεν οὕτως εἴρηται; Διὰ τὴν αἰτίαν, ἣν εἶπον. Ἀκούσας τοίνυν τοῦ προφήτου πρὸς σὲ λέγοντος, ὅτι ὁ Θεὸς αὐτὰ εἶδε καὶ ἐπήνεσε, μὴ ζητεῖ λοιπὸν ἑτέραν βράσανον καὶ ἀπόδειξιν τοῦ κάλλους αὐτῶν, μὴδὲ λέγε· πῶς καλὰ; Τῆς γὰρ διὰ τῶν ἔργων ἀποδείξεως σαφεστέρα ἢ διὰ τῆς ψήφου καὶ τῆς κρίσεως τοῦ ποιήσαντος ἀπόφασις. Διὰ τοι τοῦτο καὶ παχυτέρα κέχρηται τῇ λέξει. Ὡς περ γὰρ εἰ τις φάρμακον βουλόμενος ὤνεισθαι, ἄπειρος ὢν, κελεύει πρότερον ἐπιδείκνυσθαι τῷ ἱατρῷ ταῦτα, κἂν μάθῃ σαφῶς, ὅτι ἰδὼν

(1) Ἐ. γ. ἐπιών.

(2) Ἐ. γ. γενέσεως.

ἐκεῖνος ἐπήνεσεν, οὐδεμίαν ἐτέραν ἀπόδειξιν τῆς τούτων ἀρετῆς ἐπιζητεῖ, ἀλλ' ἀκούσας ὅτι εἶδεν αὐτὰ ὁ ἱατρὸς καὶ ἐπήνεσεν, ἀρκεῖται τῇ ψήφῳ τοῦ τεχνίτου· οὕτω δὲ καὶ ὁ Μωσῆς πᾶσαν περιεργίαν ἀναίσχυντον περιελεῖν βουλόμενος τῶν μετὰ ταῦτα μελλόντων ἀπολαύειν τῆς κτίσεως, ἀπήγγειλε καὶ εἶπεν, ὅτι εἶδεν αὐτὰ ὁ Θεὸς καὶ ἐπήνεσε, καὶ ἐψηφίσατο εἶναι καλὰ, καὶ οὐχ ἀπλῶς καλὰ, ἀλλὰ καὶ καλὰ λίαν. Μὴ τοίνυν περιεργάζου, μηδὲ πολυπραγμόνει λογισμοῖς τὰ γεγεννημένα, τοιαύτην ἔχων τοῦ κάλλους αὐτῶν μαρτυρίαν. . . .

Τί οἶν; φησὶν· οὐ βούλει με εἰδέναι σαφῶς καὶ πιστεύειν ὅτι προνοεῖ πάντων ὁ Θεός; Καὶ μάλα καὶ βούλομαι καὶ εὐχομαι, καὶ ἐπιθυμῶ σφόδρα· οὐ μὴν περιεργάζεσθαι τὴν πρόνοιαν οὐδὲ πολυπραγμονεῖν. Εἰ μὲν γὰρ οἴσθα καὶ πέπεικας σεαυτόν, μὴ ζήτηι. Εἰ δὲ ἀμφιδάλλεις, ἐρώτησον τὴν γῆν, τὸν οὐρανόν, τὸν ἥλιον, τὴν σελήνην, ἐρώτησον τὰ ποικίλα τῶν ἀλόγων γένη, τὰ σπέρματα, τὰ φυτὰ, τοὺς ἀψώνους ἰχθύας, τὰς πέτρας, τὰ ὄρη, τὰς νάπας, τοὺς βουνούς, τὴν νύκτα, τὴν ἡμέραν. Τοῦ γὰρ ἡλίου καὶ τῆς ἀκτίνος αὐτῆς φανερωτέρα ἢ τοῦ Θεοῦ πρόνοια καὶ καθ' ἕκαστον καιρόν, καὶ καθ' ἕκαστον τόπον, καὶ ἐν ἐρημίᾳ, καὶ ἐν οἰκουμένῃ, καὶ ἐν αἰκίῃ, καὶ ἐν γῇ, καὶ ἐν θαλάσῃ, καὶ ὅπου περ ἂν ἀφίης, ὑπομνήματα ὅψει τῆς προνοίας ταύτης σαφῆ καὶ διαρκῆ, καὶ παλαιὰ καὶ νέα, καὶ φωνὰς τῆς φωνῆς ἡμῶν ταύτης τῆς λογικῆς τρανοτέρας πανταχόθεν φερομένας, καὶ τὸν βουλόμενον ἀκούειν παιδευούσας αὐτοῦ τὴν κηδεμονίαν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ προφήτης τῶν φωνῶν τούτων τὸ ἐξαίρετον δηλῶν ἔλεγεν· «Οὐκ εἰσὶ λαλῖαι οὐδὲ λόγοι, ὧν οὐχὶ» ἀκούονται αἱ φωναὶ αὐτῶν». ¹ Ἡ μὲν γὰρ ἡμετέρα τοῖς ὁμοφώνοις ἐστὶ γνωρίμος μόνον, ἑτερογλώσσοις δὲ οὐκέτι· ἡ δὲ διὰ τῆς κτίσεως φωνὴ πᾶσι τοῖς ἔθνεσι τοῖς κατὰ τὴν οἰκουμένην ἐστὶν ἀκουστή. . . .

(1) Παλμ. ιη', 4.

Καὶ τοῖς μὲν οὖν εὐγνώμοσιν, ὅπερ ἔφην, ἀρκεῖ καὶ ταῦτα· ἀλλ' ἐπειδὴ τινές εἰσι πῆλινοι καὶ δυσανάγωγοι καὶ δυσπειθεῖς καὶ αὐτόσαρκες, φέρε δὴ καὶ διὰ τῶν ἔργων αὐτῶν ἀποδείξωμεν αὐτοῦ τὴν πρόνοιαν, καθ' ὅσον ἡμῖν οἶόν τε. Ἀπασαν γάρ αὐτήν, μᾶλλον δὲ οὐδὲ τὸ πολλοστὸν αὐτῆς μέρος παραστήσαι ῥάδιον· οὕτως ἐστὶν ἄπειρος καὶ ἄφατος, καὶ διὰ τῶν μικρῶν καὶ διὰ τῶν μεγάλων διαλάμπουσα, καὶ τῶν ὀρωμένων καὶ τῶν οὐχ ὀρωμένων· πλὴν ἀλλ' ἀπὸ τῶν ὀρωμένων τέως ποιησόμεθα τὴν ἀπόδειξιν. Τὴν γὰρ θαυμασίαν ταύτην καὶ παναρμόνιον κτίσιν δι' οὐδένα ἕτερον ἐποίησεν ἢ διὰ σέ· καὶ καλὴν οὕτω, καὶ μεγάλην οὕτω, καὶ ποικίλην, καὶ πολυτελεῆ, καὶ διαρκῆ, καὶ χρησίμην καὶ πανταχόθεν κερδαλέαν, καὶ πρὸς σώματος διατροφήν καὶ σύστασιν, καὶ πρὸς ψυχῆς φιλοσοφίαν, καὶ πρὸς θεογνωσίας ὁδὸν ἐπιτηδεῖαν κατεσκεύασε διὰ σέ. Οὐδὲ γὰρ ἄγγελοι ταύτης ἐδέοντο· πῶς γὰρ οἱ καὶ πρὶν ἢ γενέσθαι αὐτήν ὄντες; Ὅτι γὰρ ἐκεῖνοι πολλῶ ταύτης πρεσβύτεροι ἄκουε τί φησιν ὁ Θεὸς τῷ Ἰῶβ διαλεγόμενος· «Ὅτε ἐγένετο ἄστρα, ἦνεσάν με πάντες, ἄγγελοί μου, καὶ ὕμνησαν ἡ φωνὴ μεγάλη»¹· τούτέστιν ἐκπλαγέντες τὸ πλῆθος, τὸ κάλλος, τὴν θέσιν, τὴν χρείαν, τὴν ποικίλιαν, τὴν φαιδρότητα, τὴν λαμπρότητα, τὴν ἀρμονίαν, τὰ ἅλλα πάντα, ἅπερ ἀκριβέστερον ἡμῶν συνορῶσιν ἐκεῖνοι. Οὐκ ἀστράσι δὲ ἐκαλλώπισε μόνον, ἀλλὰ καὶ ἡλίῳ καὶ σελήνῃ κατεκόσμησεν, ἐν ἑκατέρῳ τῷ καιρῷ πολλὴν μὲν σοὶ τὴν ἡδονήν, πολλὴν δὲ παρέχων τὴν χρείαν ἐξ ἀμφοτέρων.

Τί γὰρ ὠραιότερον οὐρανοῦ, νῦν μὲν ὑφ' ἡλίου τε καὶ σελήνης καταλαμπομένου, νῦν δέ, καθάπερ τισὶν ὀφθαλμῶν βολαῖς, τῷ ἀπείρῳ τῶν ἀστρον πλῆθει καταυγάζοντος τὴν γῆν, καὶ ναύταις καὶ ὁδοιπόροις ὁδηγούς τινας διδόντος καὶ χειραγωγούς; Ὁ γὰρ τὸ πέλαγος τέμνων

(1) Ἰῶβ, λν', 7.

καὶ ἐπὶ τῶν οἰάκων καθήμενος, καὶ κυμάτων ἐμβολαῖς, καὶ ὑδάτων ἀτάκτων ῥύμη, καὶ πνευμάτων βιαίων φορᾷ,¹ καὶ νυκτὸς ἀσελήνῳ σκοτῷ ἐκδίδωσιν ἑαυτόν, τῇ παρὰ τούτου ὁδηγίᾳ θαρρῶν· καὶ ὁ ἐν ὑψεὶ κείμενος ἀστήρ τὸν ἐκ τοσούτου καθήμενον διαστήματος, ὥσπερ ἐγγὺς καὶ πλησίον παρών, οὕτω μετὰ ἀκριθείας χειραγωγεῖ, καὶ πρὸς λιμένας ὁρμίζει, φωνὴν μὲν οὐκ ἀφιεῖς, τῇ δὲ ὅψει δεικνὺς αὐτοῖς τὰς ὁδοὺς, καὶ τὴν θάλασσαν τέμνειν αὐτοῖς χαριζόμενος μετ' ἀσφαλείας, καιροὺς ὑποδεικνύει, ὥστε νῦν μὲν εἴσω τοῦ λιμένος κατέχειν τὸ πλοῖον, νῦν δὲ θαρροῦντας εἰς τὸ πέλαγος ἐξάγειν, καὶ μὴ διὰ τὴν τοῦ μέλλοντος ἀδηλίαν ἀπροόπτως εἰς χειμέριον ἐμπίπτοντας ἡμέραν ναυάγιον ὑπομένειν. Καὶ οὐχ ὀλοκλήρων δὲ ἐνιαυτῶν μέτρα μόνον καὶ καιροὺς χαρακτηρίζουσιν οὗτοι, ἀλλὰ καὶ ἐκάστης νυκτὸς καὶ ὥραν καὶ τροπὴν μετὰ πολλῆς παριστῶσι τῆς ἀκριθείας, καὶ ποιοῦσιν εἰδέναι τοὺς ὁρῶντας, πότε μὲν τὸ πλεόν αὐτῆς παρῆλθε, πότε δὲ τὸ ἔλαττον ὑπολέλειπται, καὶ αὖ τοῦναντίον πάλιν, ὅπερ οὐ ναύταις μόνον, ἀλλὰ καὶ ὁδοιπόροις χρήσιμον, ὥστε μὴ ἀωρὶ τῆς νυκτὸς τῆς ὁδοιπορίας ἀπτεσθαι, μήτε ἐν καιρῷ τῷ προσήκοντι οἴκοι καθῆσθαι. Τοῦτο μετὰ τῶν ἀστέρων καὶ οἱ σεληναῖοι δρόμοι μετὰ ἀκριθείας εἰσὶν ἐμπεπιστευμένοι. Καθάπερ γὰρ ὁ ἥλιος τὰς ὥρας τῆς ἡμέρας, οὕτω καὶ ἡ σελήνη τὰς τῆς νυκτὸς κανονίζει, καὶ πολλὴν ἑτέραν χρεῖαν παρέχει, καὶ ἀέρος εὐκρατον χύσιν, καὶ δρόσου γένεσιν πρὸς τὴν τῶν σπερμάτων βλάστην, καὶ πολλὴν οἴκοθεν εἰς τὴν σύστασιν τῶν ἀνθρώπων παρεχομένη τὴν ὠφέλειαν, καὶ μέση τοῦ χοροῦ τῶν ἀστέρων καὶ τῆς ἡλιακῆς ἵσταμένη λαμπηδόνος· τοῦ μὲν γὰρ ἐστὶν ἐλάττων, τῶν δὲ ἀμείνων καὶ πολλῶ μείζων. Οὐ μικρὰ δὲ καὶ ἐκ τῆς ποικιλίας ταύτης ἡδονὴ τοῖς θεαταῖς καὶ χρεῖα, ὥσπερ οὐδὲ τυχοῦσα ἡ

(1) Ἐ. γ. πνευμάτων ἀγρίων φορᾷ.

ὄνσεις ἢ ἀπὸ τῶν καιρῶν, ἢ ἀπὸ τῶν ὥρῶν, ἢ ἀπὸ τοῦ μέτρου, ἢ ἀπὸ τοῦ μεγέθους καὶ τῆς βραχύτητος, ἢ ἀπὸ τῆς διαφορᾶς τῆς ἀφάτου· τὸν μὲν γὰρ ἐλάττω, τὸν δὲ μείζω καὶ φαιδρότερόν ἐστιν ἰδεῖν, καὶ κατὰ διαφορὰν καιροῦς φαινομένους αὐτῶν τινας. Ἡ γὰρ περιουσία τῆς εὐμηχάνου σοφίας πολλὴν πανταχοῦ τὴν ποικιλίαν ἐργαζεται, ὁμοῦ μὲν τῆς οἰκείας θαυματουργίας τὴν ἀπόδειξιν ἐπιδεικνυμένη, ὁμοῦ δὲ καὶ τῆς τῶν ὁρώντων προνοοῦσα χρείας, καὶ πολλὴν καὶ ἄφαιτον τὴν ὀφέλειαν παρεχομένη, καὶ μετὰ τούτων ἀπάντων καὶ τὴν ἡδονὴν. Τί γὰρ τερπνότερον οὐρανοῦ, νῦν μὲν ὥς σινδόνης καθαράς καὶ διαυγοῦς ὑπὲρ κεφαλῆς ἡπλωμένου, νῦν δι' ὥς λειμῶνος πολυανθοῦς ποικιλλομένου, καὶ τὸν αὐτοῦ φαίνοντος στέφανον; Οὐδὲ γὰρ οὕτως ἡδὺ λειμῶνα ἰδεῖν ἐν ἡμέρᾳ, ὥς ἡδὺ καὶ τερπνὸν οὐρανὸν ἰδεῖν ἐν νυκτὶ μυρίοις ἄνθεσι τοῖς τῶν ἀστέρων πανταχόθεν κατεστεγμένον, ἄνθεσιν οὐδέποτε μαραιομένοις, ἀλλ' ἀκραφνέειν αἰετὶ τὸ οἰκεῖον κάλλος ἐπιδεικνυμένοις. Τί δὲ αὐτοῦ ἡδύτερον, ὅταν τῆς νυκτὸς ἀπελθούσης, καὶ μηδέπω τῆς ἀκτίνος ἀνισχούσης, καθάπερ κροκωτῶ τινι πέπλῳ τοῦ προοιμίου τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου φοινισσόμενος καλῶπιζεται; Τί δὲ ἡλίου γένοιτ' ἂν ὠραιότερον θέαμα ἀνίσχοντος ὑπὸ τὴν ἥω, καὶ μικρᾷ καιροῦ ῥοπῇ πᾶσαν μὲν γῆν, πᾶσαν δὲ θάλασσαν, πᾶν δὲ ὄρος καὶ νάπας καὶ βουνούς, πάντα δὲ οὐρανὸν ταῖς τῶν ἀκτίνων καταλάμποντος βολαῖς, καὶ τῆς νυκτὸς τὸ περιβάλλαιον ἀπαμφιεννύντος τῶν ὁρωμένων, καὶ γυμνὰ πάντα πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν δεικνύντος ἡμῖν; Πῶς ἂν τις αὐτοῦ ἐκπλαγεῖν τοὺς δρόμους, τὴν εὐταξίαν, τὴν ἐν τοσαύταις ἐτῶν περιόδου ἀπαράλλακτον καὶ ἀνεμπόδιστον διακονίαν, τὸ κάλλος αὐτοῦ τὸ διηνεκῶς ἀκμάζον, τὴν λαμπρότητα, τὴν φαιδρότητα, τὴν καθαρότητα, τὴν τοσοῦτοις ὁμιλοῦσαν σώμασι, καὶ μηδαμοῦ μολυνομένην; Πρὸς δὲ τούτοις τὴν χρείαν τὴν ἄφαιτον, τὴν ἐν σπέρμασι, τὴν ἐν φυτοῖς καὶ

ἐν σώμασιν ἀνθρώπων, τετραπόδων, ἰχθύων, ἀέρων, λίθων, βοτανῶν, τὴν ἐν γῇ, τὴν ἐν θαλάσσῃ, τὴν ἐν ἀέρι, τὴν ἐν πᾶσιν ἀπλῶς τοῖς ὀρωμένοις; Πάντα γὰρ αὐτοῦ δεῖται καὶ ἀπολαύει τῆς χρείας, καὶ ἀμείνω γίνεται ταύτης μετέχοντα, οὐ σώματα δὲ μόνον, οὐδὲ φυτά, ἀλλὰ καὶ ὕδατα, καὶ λίμναι, καὶ πηγαί, καὶ ποταμοί, καὶ αὐτὴ τοῦ ἀέρος ἡ φύσις λεπτυνομένη καὶ καθαιρομένη καὶ διειδεστέρα γινομένη. Διὰ δὲ τοῦτο καὶ ὁ ψαλμῳδὸς τὸ κάλλος αὐτοῦ παραδηλῶσαι βουλόμενος, τὸ διηνεκῶς φαιδρὸν, τὴν ἀκμάζουσαν ὥραν, τὸ μηδέποτε διαπίπτον ἄνθος, τὴν εὐπρέπειαν, τὴν εὐμορφίαν, τὴν ἀπαραπόδιστον διακονίαν, οὕτω πως ἔλεγεν· « Ἐν τῷ ἡλίῳ ἔθετο » τὸ σκῆνωμα αὐτοῦ·¹ τοῦτ' ἔστιν, ἐν αὐτοῖς τοῖς οὐρανοῖς· τοῦτο σκῆνωμα Θεοῦ λέγων αἰνίττεται. « Καὶ αὐτὸς » ὡς νυμφίος ἐκπορευόμενος ἐκ παστοῦ αὐτοῦ ». Εἶτα καὶ τὸ εὐκόλον τῆς διακονίας αὐτοῦ δηλῶν ἐπήγαγεν· « Ἀγαλλιᾷσεται ὡς γίγας δραμεῖν ὁδὸν αὐτοῦ ». Εἶτα τὸ διαρκὲς καὶ ἀποχρῶν τῇ οἰκουμένῃ πάσῃ· « Ἀπ' ἄκρου » τοῦ οὐρανοῦ ἡ ἐξοδος αὐτοῦ, καὶ τὸ κατάντημα αὐτοῦ » ἕως ἄκρου τοῦ οὐρανοῦ ».² Εἶτα τὸ πᾶσι χρήσιμον καὶ ὠφέλιμον· « Καὶ οὐκ ἔστιν ὅς ἀποκρυβῇσεται τῆς θερμῆς » αὐτοῦ ». Ἐξεστίν, εἰ μὴ ἀπέκαμες, μαθεῖν αὐτοῦ τὴν πρόνοιαν καὶ ἐτέρωθεν· ἀπὸ τῶν νεφῶν, ἀπὸ τῶν ὠρῶν, ἀπὸ τῶν τροπῶν, ἀπὸ τῶν ἀνέμων, ἀπὸ τῆς θαλάσσης καὶ τῶν ἐν αὐτῇ ποικίλων γενῶν· ἀπὸ τῆς γῆς καὶ τῶν ἐν αὐτῇ τετραπόδων, ἐρπετῶν, πτηνῶν τῶν ἀεροπόρων· τῶν χερσαίων, ἀπὸ τῶν ἀμφιβίων τῶν ἐν λίμναις καὶ πηγαῖς καὶ ποταμοῖς· ἀπὸ τῆς οἰκουμένης, ἀπὸ τῆς διοικήτου, ἀπὸ τῶν φυομένων σπερμάτων, δένδρων, βοτανῶν, φυτῶν ἐν ταῖς ἐρήμοις, ἐν ταῖς οὐκ ἐρήμοις, ἀπὸ τῶν βλαστανόντων ἐν πεδίοις, ἐν φάραγξιν, ἐν ὄρεσιν, ἐν νάπαις· ἀπὸ τῶν αὐτομάτως φυομένων· ἀπὸ τῶν μετὰ πό-

(1) Παλμ. in', 6.

(2) Αὐτόθι.

νου καὶ γεωργίας, ἀπὸ τῶν ζώων τῶν ἡμέρων, τῶν ἀν-
 μέρων, τῶν ἀγρίων, τῶν χειροήθων, τῶν μικρῶν, τῶν
 μεγάλων· ἀπὸ τῶν ἐν χειμῶνι, τῶν ἐν θέρει, τῶν ἐν μετο-
 πόρῳ φαινομένων ὀρνίθων καὶ τετραπόδων, καὶ ἰχθύων,
 καὶ φυτῶν, καὶ βοτανῶν· ἀπὸ τῶν ἐν νυκτὶ γινομένων,
 ἀπὸ τῶν ἐν ἡμέρᾳ, ἀπὸ τῶν ὑετῶν, ἀπὸ τοῦ μέτρου τῶν
 ἐνιαυτῶν, ἀπὸ θανάτου, ἀπὸ ζωῆς, ἀπὸ τοῦ πόνου τοῦ
 συγκεκληρωμένου ἡμῖν, ἀπὸ ἀθυμίας, ἀπὸ ἀνέσεως, ἀπὸ
 σίτων καὶ ποτῶν τῶν δεδομένων ἡμῖν, ἀπὸ τῶν ἐπιτη-
 δευμάτων, ἀπὸ τεχνῶν, ἀπὸ ξύλων, ἀπὸ λίθων, ἀπὸ τῶν
 ὀρώων τῶν μεταλλικῶν, ἀπὸ τῆς πλεομένης θαλάττης,
 ἀπὸ τῆς ἀπλώτου, ἀπὸ τῶν νήσων, ἀπὸ τῶν ὄρμων, ἀπὸ
 τῶν ἀκτῶν, ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τοῦ πελάγους, ἀπὸ τοῦ
 βάθους τῶν ὑδάτων, ἀπὸ τῆς φύσεως τῶν στοιχείων,
 ἀφ' ὧν ὁ κόσμος ἡμῖν συνέστηκεν, ἀπὸ τῆς διατάξεως
 τῶν καιρῶν, ἀπὸ τῆς διαφορᾶς τοῦ μέτρου τῆς ἡμέρας
 καὶ τῆς νυκτός, ἀπὸ νόσου καὶ ὑγείας, ἀπὸ τῶν μελῶν
 τῶν ἡμετέρων, ἀπὸ τῆς κατασκευῆς τῆς ψυχῆς, ἀπὸ τῶν
 τεχνῶν καὶ τῆς σοφίας τῆς ἐν αὐταῖς παρασχεθείσης τῶν
 τῶν ἀνθρώπων γένει, ἀπὸ τῆς χρείας τῶν ὑπηρετούνμέ-
 νων ἡμῖν ἀλόγων καὶ φυτῶν καὶ ἐτέρων κτισμάτων, ἀπὸ
 τῶν μικροτάτων καὶ εὐτελεστάτων ζώων. Τί γὰρ μελίτ-
 της βραχύτερον καὶ εἰδεχθέστερον; τί δὲ μυρμηκῶν καὶ
 τεττίγων εὐτελέστερον; Ἀλλ' ὅμως καὶ ταῦτα λαμπρὰν
 ἀφίησι φωνὴν ὑπὲρ τῆς τοῦ Θεοῦ προνοίας καὶ δυνάμεως
 καὶ σοφίας. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ προφήτης, ὁ τοσοῦτου Πνεύ-
 ματος ἡξιωμένος, ἐπιὼν τῆς κτίσεως τὸ σῶμα, καὶ ὁλίγα
 ἅττα διεξελθὼν, ἀνεβόησε μετ' ἐκπλήξεως πολλῆς τὴν
 θαυμασίαν ἐκείνην φωνήν· «Ὡς ἐμεγαλύνθη τὰ ἔργα
 » σου, Κύριε! πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησας». ¹

Καὶ ταῦτα πάντα, ἀνθρώπε, διὰ σέ. Καὶ γὰρ καὶ ἀνε-
 μος διὰ σέ (ἐπὶ γὰρ τὴν ἀρχὴν τὸν λόγον ἐπανάξομεν

(1) Ψαλμ. ργ', 24.

πάλιν), ἵνα τὰ σώματα πεπονηκότα ῥιπίζωσιν, ἵνα τὸν ἀπὸ τοῦ βορβόρου μολυσμὸν καὶ τὴν γινομένην βαρύτητα ἀπὸ τοῦ καπνοῦ καὶ τῶν καμίνων καὶ ἐτέρων ἀναθυμιάσεων διακαθαίρωσιν, ἵνα τὴν ἐκ τῆς ἀκτίνος θερμότητα παραμυθῶνται, ἵνα κοῦφον ποιῶσι τὸ πνῖγος, ἵνα τὰ σπέρματα τρέφωσιν, ἵνα τὰ φυτὰ αὐξωσιν, ἵνα σοι καὶ ἐν θαλάσῃ συνοδοιπορῶσι, καὶ ἐν γῇ τῆς γεωργίας ὑπηρεταὶ γένωνται, ἐκεῖ μὲν βέλους ὀξύτερον τὰ πλοῖα παραπέμποντες, οὕτω τὸν πλοῦν κοῦφον καὶ εὐμαρῇ κατασκευάζοντες, ἐνταῦθα δὲ μετὰ σοῦ τὰς ἄλωνας ἀνακαθαίροντες, καὶ τὰ ἄχυρα τοῦ καρποῦ διαχωρίζοντες καὶ τὴν ἐκ τῆς ἐργασίας ταλαιπωρίαν ἐπικουφίζοντες· ἵνα σοι τὸν ἀέρα κοῦφον καὶ προσηνῇ κατασκευάσωσιν· ἵνα σε καὶ ἐτέρωθεν τέρπωσι, νῦν μὲν γλυκὺ καὶ προσηνὲς συρίζοντες, νῦν δὲ ἡρέμα φυτοῖς προςβάλλοντες, καὶ πέταλα δένδρων σείοντες· ἵνα σοι τὸν ὕπνον καὶ θέρους καὶ ἥαρος ὥρα ἡδίω καὶ μέλιτος γλυκύτερον ἐργάσωνται· ἵν' ὅπερ ἐπὶ τῶν δένδρων ποιοῦσι, τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν θαλαττίων νώτων ἐργαζόμενοι, ἐπὶ τε τῶν ποταμίων ναμάτων, καὶ τὴν ἐπιφάνειαν αὐτῶν μετεωρίζοντες, πολλήν σοι ἐντεῦθεν παρέχωσι τὴν ἀπὸ τῆς θεᾶς τέρψιν, καὶ πρὸ τῆς τέρψεως δὲ ταύτης καὶ ὠφέλειαν μεγίστην. Καὶ γὰρ καὶ τοῖς ὕδασιν οὗτοι καὶ ἄλλως χρήσιμοι, οὐκ ἀφιέντες διηνεκῶς ἐστῶτα τὰ ὕδατα κατασήμεσθαι, ἀλλὰ τῷ συνεχῶς αὐτὰ κινεῖν καὶ ἀναρριπίζειν νεαρὰ καὶ ἀκμάζοντα καθιστῶντες, καὶ πρὸς τροφήν τῶν ἐν αὐτοῖς νηχομένων ζώων ἐπιτηδειότερα. Εἰ δὲ καὶ αὐτὴν βουλευθεῖς περιεργάζεσθαι τὴν νύκτα, ὅψει καὶ ἐντεῦθεν πολλὴν τοῦ Ποιητοῦ τὴν πρόνοιαν. Καὶ γὰρ ἀναπαύει σοι τὸ σῶμα πεπονηκός, καὶ τὰ μέλη σοι κατατεινόμενα τοῖς μεθήμερινοῖς πόνοις ἀνίησι καὶ χαλᾷ, ἀλλοιοῦσα καὶ πρὸς ἀκμὴν διὰ τῆς ἡσυχίας ἐπανάγουσα πάλιν· οὐ μόνον δὲ ἀλλὰ καὶ τῶν μεθήμερινῶν σε ἀπαλλάττει λυπῶν, καὶ τῶν ἀκαίρων ἀνίησι ἡφροντίδων. Πολλάκις δὲ καὶ νο-

σοῦντος πυρετὸν ἔσβεσεν, ἀντιφάρμακον ὕπνον ἐπάξασα καὶ τὴν τῶν ἱατρῶν ἀπορουμένην τέχνην εἰς εὐδιον ὀρμήσασα λιμένα, καὶ πολλῶν ἀπαλλάξασα πόνων. Καὶ τοσαύτη αὐτῆς ἡ χρεία, τηλικαύτη ἡ ὀφέλεια, ὥς καὶ τὴν ἡμέραν πολλάκις παραπόλλυσθαι τοῖς ἐν αὐτῇ σχολάζειν ἀποστερηθεῖσιν. Εἰ γάρ τις ἀνέλοι τῷ λόγῳ τῆς νυκτὸς ἡσυχίαν καὶ τὴν ἀνεσιν καὶ τὴν ἀνακωχὴν δι' ἧς ἅπαντα ἀναπαύονται, καὶ ψυχὴ πεπονηκυῖα καὶ σῶμα ταλαιπωρηθὲν, ἀκμαζούσῃ τῇ διανοίᾳ τῆς μεθ' ἡμέραν ἐργασίας ἄπτεται, ἄχρηστον ὄψεται τὸ ζῶον τοῦτο γινόμενον. Εἰ δέ τις προσθεῖν τὰς νύκτας ταῖς ἡμέραις ἐγρηγορῶς καὶ ἐργαζόμενος, ἢ καὶ ἀργῶν, καὶ ἐπὶ πλεόν τοῦτο ποιήσειεν, ἀποθανεῖται εὐθέως, ἢ εἰ μὴ τοῦτο νόσῳ πάντως μακρῇ παραδοθεῖς, οὐδὲν ἀπὸ τῆς ἡμέρας καρπώσεται εἰς τὴν τῆς οἰκείας χρείας ἐνέργειαν, τῇ δυνάμει αὐτῷ κατασβεσθείσης.

Εἰ δὲ καὶ ἐπὶ τὸν ἀπειρον τῶν ἰχθύων δῆμον ἀπλώσαιμεν τὸν λόγον, τῶν ἐν λίμναις, τῶν ἐν πηγαῖς, τῶν ἐν ποταμοῖς, τῶν ἐν τῇ πλεομένῃ, τῶν ἐν τῇ ἀπλώτῃ θαλάττῃ, ἢ καὶ τὰ ἄφρατα τῶν ὀρνίθων κατίδοιμεν ἔξω τῶν ἐν ἀέρι, τῶν ἐν γῇ, τῶν ἐν ὕδασι ὁμοῦ καὶ γῇ (καὶ γάρ ἐστιν ἀμφίβια πολλὰ ἐν αὐτοῖς), τῶν ἀγρίων, τῶν ἡμέρων, τῶν ἀγρίων μὲν, τιθασσευομένων δέ, τῶν δι' ὅλου μενόντων ἀγρίων, τῶν ἐσθιομένων, τῶν οὐκ ἐσθιομένων, καὶ περιεργασαίμεθα ἐκάστου καὶ κάλλος καὶ πτερὸν καὶ φωνὴν ὀδικήν, ἔτι τε τὰς διαφορὰς μόνον αὐτῶν εἰ καταμάθοιμεν καὶ ὀδῆς, καὶ τραπέζης, καὶ διαγωγῆς, καὶ τὰς διατριβάς, καὶ τὰ ἥθη, καὶ τὰς χρείας καὶ τὰς διακονίας, ἃς παρέχουσιν ἡμῖν, πάσας ἐπέλθοιμεν, καὶ τὰ μεγέθη, καὶ τὴν βραχύτητα, καὶ τὰς ὠδῖνας καὶ τὴν ἀνατροφὴν, καὶ τὴν πολλὴν ἐν τούτοις καὶ ἄφρατον ποικιλίαν, καὶ τὸ αὐτὸ δὴ τοῦτο καὶ ἐπὶ ἰχθύων ποιήσαιμεν, καὶ ἐντεῦθεν ἔλθοιμεν καὶ ἐπὶ τὰς βοτάνας, τὰ πανταχοῦ τῆς γῆς φυομένας, ἐκάστου τε τούτων κα

καρπὸν ἰδοίμεν, καὶ χρεῖαν, καὶ εὐωδίαν, καὶ ὄψιν, καὶ θέσιν, καὶ φύλλα, καὶ χρῶμα, καὶ σχῆμα, καὶ μέγεθος, καὶ μικρότητα, καὶ ὠφέλειαν, καὶ ἐργασίας τρόπους, καὶ φλοίων καὶ στελεχῶν καὶ κλάδων διαφοράς, καὶ λειψώνας, καὶ παραδείσους· εἴτα μετέλθοιμεν ἐπὶ τὰ ποικίλα ἀρώματα, καὶ τοὺς παντοδαποὺς τόπους αὐτῶν περιεργασαίμεθα, καὶ τοὺς τρόπους τῆς εὐρέσεως, καὶ τῆς ἐπιμελείας, καὶ τῆς γεωργίας, καὶ ὅ τι πρὸς ἰατρείαν ἡμῖν συντελεῖ· καὶ μετὰ τούτων πάλιν, εἰ ἐπὶ τὰ μεταλλικὰ ἐτι χωρήσαιμεν ὄρη, πολλὰ ὄντα κάκεῖνα, καὶ ὅσα ἕτερα πολλῷ πλείονα κατὰ τὴν κτῆσιν διερευνήσαιμεν, ποῖος λόγος, ἢ ποῖος ἡμῖν διαρκέσει χρόνος πρὸς τὴν τούτων ἀκριβῆ κατανόησιν; Καὶ ταῦτα ἅπαντα, ἄνθρωπε, διὰ σέ· καὶ τέχναι διὰ σέ, καὶ ἐπιτηδεύματα, καὶ πόλεις, καὶ κῶμαι, καὶ ὕπνος διὰ σέ, καὶ θάνατος διὰ σέ, καὶ ζωὴ διὰ σέ, καὶ αὐξήσεις, καὶ φύσεως ἔργα τοσαῦτα, καὶ τοιοῦτος ὁ κόσμος διὰ σέ νῦν, καὶ πάλιν ἀμείνων διὰ σέ. Ὅτι γὰρ ἀμείνων ἔσται, καὶ τοῦτο διὰ σέ, ἀκουσον τί φησιν ὁ Παῦλος· «Ὅτι καὶ αὕτη ἡ κτίσις ἐλευθερωθήσεται » ἀπὸ τῆς δουλείας τῆς φθορᾶς »¹· τοὔτέστιν ἀπὸ τοῦ εἶναι φθαρτή. Πῶς δὲ καὶ τῆς τοσαύτης ἀπολαύσεται τιμῆς διὰ σέ δηλῶν ἐπήγαγεν· «εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς » δόξης τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ ». Εἰ δὲ μὴ μακρὸν σφόδρα καὶ ὑπὲρ τὸ μέτρον ἐποιούμην τὸν λόγον, πολλὰ ἂν καὶ περὶ θανάτου ἐφιλοσόφησα, καὶ ἐν τούτῳ μάλιστα ἐδείκνυνον τὴν σοφίαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν πρόνοιαν, καὶ πολλὰ περὶ φθορᾶς, περὶ ἰχώρος, περὶ σκωλήκων, καὶ περὶ τέφρας εἶπον ἂν, ἅπερ μάλιστα θρηνοῦσιν οἱ πολλοὶ καὶ ἀποδύρονται, ὅτι εἰς τέφραν, ὅτι εἰς κόνιν, ὅτι εἰς σκώληκας διαλυθήσεται ἡμῶν τὰ σώματα, κἀντεῦθεν ἐδείξαμεν τὴν ἄφρατον αὐτοῦ πρόνοιαν καὶ κηδεμονίαν. Ἀπὸ γὰρ τῆς αὐτῆς προνοίας, ἀπὸ τῆς αὐτῆς ἀγαθότη-

(1) Ῥωμ. ν', 21.

τος, ἀφ' ἧς οὐκ ὄντας ἐποίησεν, ἀπὸ τῆς αὐτῆς καὶ ἀπο-
 θνήσκειν ἐκέλευσε, καὶ τοιοῦτον ἔχειν τὸ τέλος. Εἰ γὰρ
 καὶ διάφορα τὰ γινόμενα, ἀλλὰ μιᾶς ἐστὶν ἀγαθότητος
 ὃ τε γὰρ ἀπελθὼν οὐδὲν ἐντεῦθεν παραβλάπτεται, ὃ τε ζῶν
 τὰ μέγιστα ἐντεῦθεν κερδανεῖ, ἐν ἀλλοτρίῳ σώματι οἰ-
 κείαν καρπούμενος ὠφέλειαν. Ὅταν γὰρ ἴδῃ τὸν χθὲς
 καὶ πρῶν μετ' αὐτοῦ βαδίζοντα, τοῦτον εἰς σκώληκας
 διαλυόμενον καὶ εἰς ἰχώρα καὶ τέφραν καὶ κόνιν, κἂν
 αὐτοῦ τοῦ διαδόλου τὴν ἀπόνοιαν ἔχῃ, καταπτήσσει,
 συστέλλεται, μετριάζει, φιλοσοφεῖν παιδεύεται, καὶ τὴν
 μντέρα τῶν ἀγαθῶν, τὴν ταπεινοφροσύνην, εἰς τὴν διὰ-
 νοίαν εἰσοικίζει. Οὕτως οὔτε ὁ ἀπελθὼν τι παρεδλάθῃ·
 ἀπολήψεται γὰρ τοῦτο τὸ σῶμα ἀκήρατον καὶ ἀφθαρτον·
 ὃ τε ἐν τῷ σκάμματι ὢν, ἀφ' ὧν οὐδὲν ἕτερος ἐδλάθῃ, τὰ
 μέγιστα κερδανεῖ. Οὐχ ὁ τυχὼν διδάσκαλος φιλοσοφίας
 ὁ θάνατος εἰσπνέχθῃ εἰς τὸν ἡμέτερον βίον, παιδαγωγῶν
 τὴν διάνοιαν, καὶ τὰ πάθη τῆς ψυχῆς χαλινῶν, καὶ τὰ
 κύματα καταστέλλων, καὶ γαλήνην ποιῶν. Μαθὼν τοίνυν
 καὶ ἐκ τῶν εἰρημένων, καὶ ἐξ ἑτέρων πλειόνων, τοῦ φω-
 τὸς τούτου φανερώτερον διαλάμπουσιν τὴν τοῦ Θεοῦ
 πρόνοιαν, μὴ περιεργάζου τὰ περιττά, μηδὲ ἀκίχητα
 δίωκε, τὰς αἰτίας πάντων ἐξετάζων. Καὶ γὰρ αὐτὸ τὸ
 εἶναι ἐξ ἀγαθότητος ἡμῖν παρέσχεν οὐ χρεῖαν ἔχων ἡμῶν
 τῆς διακονίας. Καὶ χρὴ θαυμάζειν αὐτὸν καὶ προσκυνεῖν,
 οὐχ ὅτι ἐποίησε μόνον, οὐδ' ὅτι ψυχὴν ἔχαρίσατο ἀσώ-
 ματον καὶ λογικὴν, οὐδ' ὅτι τῶν ἄλλων ἀπάντων βελ-
 τίους εἰργάσατο, οὐδ' ὅτι τὴν δεσποτείαν ἐνεχείρισε τῶν
 ὀρωμένων, καὶ τὴν ἐξουσίαν ἐπέτρεψεν, ἀλλ' ὅτι μηδὲν
 δεόμενος ἡμῶν. Τὸ γὰρ δὴ θαυμαστὸν τῆς ἀγαθότητος
 αὐτοῦ τοῦτό ἐστιν, ὅτι οὐδὲν χρήζων ἡμῶν τῆς διακονίας
 παρήγαγε. Καὶ γὰρ πρὶν γενέσθαι καὶ ἡμᾶς καὶ ἀγγέλους
 καὶ τὰς ἄνω δυνάμεις ἦν, τὴν οἰκείαν δόξαν ἔχων καὶ
 τὴν μακαριότητα, διὰ φιλανθρωπίαν δὲ μόνην ἡμᾶς παρή-

γαγε, καὶ ἅπαντα ταῦτα ἐποίησε δι' ἡμᾶς, καὶ ἔτι πολλῶ
πλείονα τούτων.

Περὶ τοῦ ἐλέγχου τῆς συνειδήσεως.

Ἐκ τοῦ Δ' λόγου εἰς τὸν πλούσιον καὶ τὸν Λάζαρον.

Τόμ. Α', μέρ. Β, σελ. 1012.

Τίνος δ' ἔνεκεν ὅλως ἐν τῇ διανοίᾳ τῇ ἡμετέρᾳ κριτὴν οὕτω διηνεκῶς ἐγρηγορότα καὶ νήφοντα κατέστησεν ἡμῖν ὁ Θεός; τὸ συνειδὸς λέγω. Οὐ γάρ ἐστιν, οὐκ ἐστιν οὐδεὶς δικαστὴς οὕτως ἄγρυπνος ἐν ἀνθρώποις, οἷον τὸ ἡμέτερον συνειδὸς. Οἱ μὲν γὰρ ἔξωθεν δικασταὶ καὶ ὑπὸ χρημάτων διαφθείρονται, καὶ κολακείαις χαννοῦνται, καὶ διὰ φόβον καθυποκρίνονται, καὶ πολλὰ ἕτερα ἔστι τὰ λυμαινόμενα τὴν ὀρθὴν ἐκείνην ψῆφον· τὸ δὲ τοῦ συνειδότος δικαστήριον οὐδενὶ τούτων εἴκειν οἶδεν· ἀλλὰ κἂν χρήματα δῶς, κἂν κολακεύσης, κἂν ἀπειλήσης, κἂν ἕτερον ὁτιοῦν ἐργάσῃ, δικαίαν ἐξοίσει τὴν ψῆφον κατὰ τῶν ἡμαρτηκόντων λογισμῶν· καὶ αὐτὸς ὁ τὴν ἁμαρτίαν ἐργασάμενος αὐτὸς ἑαυτὸν καταδικάζει, κἂν μηδεὶς ἕτερος κατηγορῇ. Καὶ οὐχ ἅπαξ, οὐδὲ δῖς, ἀλλὰ καὶ πολλάκις καὶ διὰ παντὸς τοῦ βίου τοῦτο ποιῶν διατελεῖ· κἂν πολὺς παρέλθῃ χρόνος, οὐδέποτε ἐπιλήσεται τῶν γεγεννημένων, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ γίνεσθαι τὴν ἁμαρτίαν, καὶ πρὶν γενέσθαι, καὶ μετὰ τὸ γενέσθαι σφοδρὸς ἐφέστηκεν ἡμῖν κατήγορος, καὶ μάλιστα μετὰ τὸ γενέσθαι. Ἐν μὲν γὰρ τῷ πράττειν τὴν ἁμαρτίαν ὑπὸ τῆς ἡδονῆς μεθύοντες οὐχ οὕτως αἰσθανόμεθα· ἐπειδὴν δὲ γένηται καὶ λάβῃ τέλος, τότε δὴ μάλιστα, τῆς ἡδονῆς σβεσθείσης ἀπάσης, τὸ πικρὸν τῆς μετανοίας ἐπεισέρχεται κέντρον ἀπεναντίας ταῖς ὠδινούσαις γυναιξίν. Ἐπ' ἐκείνων μὲν γὰρ πρὸ τοῦ τόκου πολὺς καὶ ἀφόρητος ὁ πόνος καὶ ὠδίνες δριμεῖαι διακόπτουσαι ταῖς ἀλγυνδόσιν αὐτάς· μετὰ δὲ τὸν τόκον

ἄνεσις, τῷ βρέθει τῆς ὁδύνης συνεξελθούσης· ἐνταῦθα δὲ οὐχ οὕτως, ἀλλ' ἕως μὲν ἂν ὠδίνωμεν καὶ συλλαμβάνωμεν' τὰ διεφθαρμένα βουλεύματα, εὐφραινόμεθα καὶ χαίρομεν· ἐπειδὴ δὲ ἀποτέκωμεν τὸ πονηρὸν παιδίον, τὴν ἁμαρτίαν, τότε τὸ αἶσχος τοῦ τεχθέντος ἰδόντες ὀδυνόμεθα, τότε διακοπτόμεθα τῶν ὠδίνουσων γυναικῶν χαλεπώτερον. Διὸ παρακαλῶ μὴ δέχεσθαι μὲν μάλιστα παρὰ τὴν ἀρχὴν ἐπιθυμίαν διεφθαρμένην· εἰ δὲ καὶ δεξιόμεθα, ἀποπνίγειν ἔνδον τὰ σπέρματα. Εἰ δὲ καὶ μέχρι τούτου ῥαθυμῆσαιμεν, ἐξελθοῦσαν εἰς ἔργον τὴν ἁμαρτίαν ἀποκτείνειν πάλιν δι' ἐξομολογήσεως καὶ δακρύων, διὰ τοῦ κατηγορεῖν ἑαυτῶν. Οὐδὲν γὰρ οὕτως ὀλέθριον τῇ ἁμαρτίᾳ, ὥς κατηγορία² καὶ κατάγνωσις σὺν μετανοίᾳ καὶ δάκρυσι. Κατέγγως σου τὴν ἁμαρτίαν;³ ἀπέθου τὸ φορτίον. Καὶ τίς ταῦτά φησιν; Αὐτὸς ὁ δικάζων, ὁ Θεός. « Λέγε σὺ τὰς ἁμαρτίας σου πρῶτος, ἵνα δικαιωθῇς ».⁴ Τίνος γὰρ ἔνεκεν αἰσχύνῃ καὶ ἐρυθριᾷς, εἰπέ μοι, τὰ ἁμαρτήματα εἰπεῖν; μὴ γὰρ ἀνθρώπῳ λέγεις, ἵνα ὀνειδίσῃ σε; μὴ γὰρ τῷ συνδούλῳ ὁμολογεῖς, ἵνα ἐκπομπεύσῃ; Τῷ Δεσπότη, τῷ κηδεμόνι, τῷ φιλανθρώπῳ, τῷ ἱατρῷ τὸ τραῦμα ἐπιδεικνύεις.

Μὴ γάρ, κἂν σὺ μὴ εἴπῃς, ἐκεῖνος οὐκ οἶδεν, ὅς γε καὶ πρὸ τοῦπραχθῆναι ἠπίστατο;⁵ τίνος οὖν ἔνεκεν οὐ λέγεις; μὴ γὰρ ἐκ τῆς σῆς κατηγορίας φορτικώτερον γίνεται τὸ ἁμάρτημα; Ἡμερώτερον μὲν οὖν καὶ κουφότερον. Καὶ διὰ τοῦτο βούλεται σε εἰπεῖν, οὐχ ἵνα κολάσῃ, ἀλλ' ἵνα συγχωρήσῃ· οὐχ ἵνα αὐτὸς μάθῃ τὴν ἁμαρτίαν· πῶς γὰρ ὁ εἰδώς; ἀλλ' ἵνα σὺ μάθῃς πόσον σοι συγχωρεῖ χρέος.

(1) Ἐ. γ. συλλάδωμεν.

(2) Ἐ. γ. ὀλέθριον ὥς ἡ ἁμαρτία, καὶ οὐδὲν οὕτως ὠφέλιμον ὥς ἡ κατηγορία.

(3) Ἐ. γ. τῆς ἁμαρτίας.

(4) Ἠδ. μγ', 26.

(5) Ἐ. γ. ἐπίσταται.

Βούλεται δέ σε μαθεῖν τῆς χάριτος τὸ μέγεθος, ἵνα εὐχαριστῶν διατελῇς, ἵνα ὀκνηρότερος πρὸς ἁμαρτίαν ᾖς, ἵνα προθυμότερος εἰς ἀρετὴν.¹ Ἄν μὴ εἴπῃς τοῦ χρέους τὸ μέγεθος, οὐκ ἐπιγινώσκεις τῆς χάριτος τὴν ὑπερβολήν. Οὐκ ἀναγκάζω, φησὶν, εἰς μέσον ἔλθειν σε θέατρον, καὶ μάρτυρας περιστῆσαι πολλούς· ἐμοὶ τὸ ἁμάρτημα εἶπε μόνῳ κατ' ἰδίαν, ἵνα θεραπεύσω τὸ ἔλκος, καὶ ἀπαλλάξω τῆς ὀδύνης. Διὰ τοῦτο τὸ συνειδὸς ἡμῖν ἐγκατέθηκε καὶ πατρὸς φιλοστοργότερον. Πατὴρ μὲν γὰρ ἅπαξ, ἢ δεύτερον, ἢ καὶ τρίτον, ἢ καὶ δεκάκις ἐπιτιμήσας τῷ παιδί, ἐπειδὴν ἴδῃ μένοντα ἀδιόρθωτον, ἀπαγορεύσας ἀποκηρύττει, καὶ τῆς οἰκίας ἐκβάλλει, καὶ τῆς συγγενείας διακόπτει· ἀλλ' οὐ τὸ συνειδὸς·² ἀλλὰ κἂν ἅπαξ, κἂν δεύτερον, κἂν τρίτον, κἂν μυριάκις εἴπῃ, καὶ παρακούσης, πάλιν ἑρεῖ, καὶ οὐκ ἀφίσταται ἕως ἐσχάτης ἀναπνοῆς· καὶ ἐν οἰκίᾳ, καὶ ἐν ἀμφόδοις, καὶ ἐν τραπέزῃ, καὶ ἐν ἀγορᾷ, καὶ ἐν ὁδοῖς, πολλάκις δὲ καὶ ἐν ὀνείροις αὐτοῖς τῶν ἡμαρτημένων ἡμῖν τὰ εἶδωλα καὶ τὰς φαντασίας παρίστανει.

Καὶ ὅρα σοφίαν Θεοῦ. Οὔτε διηνεκῇ τὴν κατηγορίαν ἐποίησεν εἶναι τοῦ συνειδότος (οὐ γὰρ ἂν ἠνέγκαμεν τὸ φορτίον, συνεχῶς ἐγκαλούμενοι), οὔτε οὕτως ἀσθενῇ, ὥς ἐκ πρώτης καὶ δευτέρας ἀπαγορεύσαι παραινέσεως. Εἰ μὲν γὰρ καθ' ἐκάστην ἡμέραν καὶ ὥραν ἔμελλεν ἡμᾶς κεντεῖν, κἂν ἀπεπνίγημεν ἀπὸ τῆς ἀθυμίας· εἰ δὲ ἅπαξ καὶ δεύτερον ὑπομνήσαν³ ἀπέστη τῆς ἐπιτιμήσεως, οὐκ ἂν πολλὴν ἐκαρπώσαμεθα τὴν ὀφέλειαν. Διὰ τοῦτο διηνεκῇ μὲν ταύτην ἐποίησεν εἶναι τὴν ἐπιτίμωσιν, οὐ μὴν συνεχῇ· διηνεκῇ μὲν, ἵνα μὴ εἰς ῥαθυμίαν ἐμπίπτωμεν, ἀλλ' αἰεὶ καὶ μέχρι τελευτῆς ὑπομνησκόμενοι νήφωμεν· οὐ συνεχῇ δὲ οὐδὲ ἐπάλληλον, ἵνα μὴ καταπίπτωμεν,

(1) Ἐ. γ. πρὸς ἀρετὴν.

(2) Ἐ. γ. τὸ συνειδὸς δὲ οὐχ οὕτως.

(3) Ἐ. γ. ὑπομνήσας.

ἀλλ' ἀνέσεις τινὰς λαμβάνοντες καὶ παραμυθίας ἀναπνέωμεν. Ὡςπερ γὰρ τὸ μὴδ' ὅλως ἀλγεῖν ἐπὶ τοῖς ἁμαρτήμασιν ὀλέθριον, καὶ τὴν ἐσχάτην ἀναισθησίαν ἐντίκτον ἡμῖν, οὕτω τὸ συνεχῶς καὶ πέρα τοῦ μέτρου τοῦτο πάσχειν ἐπιβλαβές.

Ἡ γὰρ ὑπερβολὴ τῆς ἀθυμίας ἴσχυε καὶ τῶν¹ κατὰ φύσιν πολλάκις ἐκβαλοῦσα φρενῶν, ὑποδρύχιον ποιῆσαι τὴν ψυχὴν, καὶ πρὸς ἅπαντα ἄχρηστον ἐργάσασθαι τὰ καλὰ. Διὰ τοῦτο καὶ ἐκ διαλειμμάτων ἡμῖν τὸν τοῦ συνειδότος ἔλεγχον παρεσκεύασεν ἐπιτίθεσθαι, ἐπειδὴ σφοδρὸς ἐστὶν ἀπότομος, καὶ παντὸς κέντρον σφοδρότερον τὸν ἡμαρτηκὸτα νύττειν εἴωθεν. Οὐδὲ γὰρ ἡνίκα ἂν ἁμαρτάνωμεν αὐτοί, ἀλλὰ καὶ ἡνίκα ἂν ἕτεροι τὰ αὐτὰ πλημμελῶσιν ἡμῖν, διεγείρεται σφοδρῶς καὶ μετὰ πολλῆς ἡμῶν καταβοῇ τῆς εὐτονίας. Καὶ γὰρ ὁ κλέπτης οὐ μόνον ὅταν αὐτὸς κατηγορῇται, ἀλλ' ὅταν καὶ ἑτέρων τοιαῦτα τολμησάντων ἀκούῃ κατηγορουμένων, αὐτὸς ἡγεῖται μαστίζεσθαι, ἐν ταῖς ἑτέρων ἐπιτιμῆσεσι τῆς οἰκείας ἁμαρτίας λαμβάνων ἀνάμνησιν, καὶ ἐγκαλεῖται μὲν ἄλλος, πλήττεται δὲ οὗτος ὁ μὴδὲν ἐγκαλούμενος, ὅταν ἢ τὰ αὐτὰ ἐκείνῳ τετολμηκῶς ὥςπερ οὖν καὶ ἐπὶ τοῖς κατορθώμασιν, ἑτέρων ἐγκωμιαζομένων καὶ στεφανουμένων, οἱ τὰ αὐτὰ κατορθώκοτες ἐκείνοις χαίρουσι καὶ ἀγάλλονται, ὥς οὐκ ἐκείνων μᾶλλον ἢ αὐτῶν ἐπαινουμένων. Τί τοίνυν γένοιτ' ἂν τοῦ ἡμαρτηκὸτος ἀθλιώτερον, ὅταν ἑτέρων κατηγορουμένων αὐτὸς καταδύηται; τί δὲ τοῦ ζῶντος ἐν ἀρετῇ μακαριώτερον, ὅταν ἑτέρων ἐπαινουμένων αὐτὸς χαίρῃ καὶ διαχέηται. ἐν τοῖς ἑτέρων ἐγκωμίοις ὑπόμνησιν λαμβάνων τῶν οἰκείων κατορθωμάτων; Ταῦτα τῆς τοῦ Θεοῦ σοφίας τὰ ἔργα, ταῦτα τῆς μεγίστης αὐτοῦ προνοίας τὰ σημεῖα. Ἄγκυρα γάρ τίς ἐστὶν ἱερὰ τοῦ συνειδότος ἢ ἐπιτιμῆσις

(1) Ἐ.γ. ἀθυμίας οἶδε καὶ τῶν.

οὐκ ἔδωσα τέλος ἡμᾶς εἰς τὸν τῆς ἁμαρτίας καταποντισθῆναι βυθόν. Οὐδὲ γὰρ παρ' αὐτὸν τῶν ἁμαρτημάτων τὸν καιρὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ μετὰ πολλὰς ἐνιαυτῶν περιόδους οἶδεν ἡμᾶς πολλάκις παλαιὰς ἀναμνησκεῖν ἁμαρτίας.

**Ὅτι γυνὴ σωφρονοῦσα μάλιστα τὸν ἄνδρα
ῥυθμίζει καὶ περὶ τοῦ μὴ χρυσοφορεῖν, μηδὲ
πολυτελεῖ ἱμάτια ἐπιζητεῖν.**

Ἐκ τῆς εἰς τὸ κατὰ Ἰωάν. ὁμιλ. ΞΑ', Τόμ. Η', σελ. 340.

Τὰς γυναῖκας φιλοσοφωτέρας τῶν ἀνδρῶν ἔχρῃν εἶναι, οἰκουρίᾳ προσηλωμένας τὰ πλείονα. Ὁ μὲν γὰρ ἄνθρωπος ἐν μέσαις στρεφόμενος ταῖς ἀγοραῖς καὶ δικαστηρίοις, ὥσπερ ὑπὸ τινῶν κυμάτων τῶν ἔξωθεν περιαντλεῖται θορύβων· ἡ δὲ γυνὴ καθάπερ ἐν τινὶ διδασκαλείῳ φιλοσοφίας τῇ οἰκίᾳ καθημένη, καὶ τὸν νοῦν συνάγουσα εἰς ἑαυτὴν καὶ εὐχαῖς προσέχειν καὶ ἀναγνώσει καὶ τῇ ἄλλῃ δυνήσεται φιλοσοφία. Καὶ καθάπερ οἱ τὰς ἐρήμους οἰκοῦντες, οὐδένα ἔχουσι τὸν ἐνοχλοῦντα, οὕτω καὶ αὕτη διαπαντὸς ἔνδον οὔσα, διηνεκῶς δύναται ἀπολαύειν γαλήνης. Εἰ δέ ποτε καὶ ἐξελθεῖν ἀνάγκη γένοιτ' ἂν, οὐδὲ τότε ἐκεῖ θορύβων ὑπόθεσις. Ἡ γὰρ μέχρι τῆς ἐνταῦθα (ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ) παρουσίας, ἢ ἡνίκα ἂν τὸ σῶμα λουτρῷ θεραπευθῇ δέη, ἀναγκαῖαι ταῖς γυναῖξιν αἱ ἐξοδοί· τὸν δὲ πλείονα χρόνον ἔνδον κάθηται, καὶ δυνατὸν αὐτὴν τε φιλοσοφεῖν, καὶ τὸν ἄνδρα δεχομένην, τεταραγμένον καταστέλλειν, ῥυθμίζειν, περικόπτειν αὐτοῦ τὰ περιττὰ καὶ ἄγρια τῶν λογισμῶν, καὶ οὕτω πάλιν ἐκπέμπειν, ὅσα μὲν ἀπὸ τῆς ἀγορᾶς ἐφέλκυστο κακά, ἀποθέμενον, ὅσα δὲ ἀπὸ τῆς οἰκίας ἔμαθε καλὰ μεθ' ἑαυτοῦ φέροντα. Οὐδὲν γὰρ, οὐδὲν ἰσχυρότερον γυναικὸς εὐλαβοῦς καὶ συνετῆς πρὸς τὸ ῥυθμίζειν

ἄνδρα, καὶ διαπλάττειν αὐτοῦ τὴν ψυχὴν ἐν οἷς ἂν θέλῃ. Οὐτε γὰρ φίλων, οὔτε διδασκάλων, οὔτε ἀρχόντων οὕτως ἀνέξεται, ὥς τῆς συνοίκου παραινούσης καὶ συμβουλευούσης. Ἐχει γάρ τινα καὶ ἡδονὴν ἢ παραίνεσις, διὰ τὸ σφόδρα φιλεῖσθαι τὴν συμβουλευούσαν. Καὶ πολλοὺς ἂν ἔχοιμι λέγειν ἄνδρας σκληροὺς καὶ ἀπειθεῖς καταμαλγέντας οὕτως. Αὕτη γὰρ καὶ τραπέζης αὐτῷ . . . καὶ ῥητῶν καὶ ἀπορρήτων καὶ εἰσόδων καὶ ἐξόδων, καὶ πολλῶν πλειόνων κοινωνοῦσα ἑτέρων καὶ ἐν ἅπασιν αὐτῷ δεδεμένη,¹ καὶ οὕτως αὐτῷ συνημμένη, ὥς εἰκὸς σῶμα κεφαλῇ συνῆφθαι, ἂν τύχῃ συνετή τις οὔσα καὶ ἐμμελής, ἅπαντας ὑπερβήσεται καὶ νικήσει εἰς τὴν τοῦ συνοικοῦντος ἐπιμέλειαν, μὴ ῥήμασι μόνον, ἀλλὰ καὶ πράγμασι ῥυθμίζειν τὸν συνοικοῦντα. Πῶς δὲ αὐτὸν παιδεύσομεν διὰ τῶν πραγμάτων; Ὅταν σὲ μὴ πονηρὰν οὔσαν ἴδῃ, μὴδὲ πολυτελῇ καὶ φιλόκοσμον, μὴδὲ προσκόδους χρημάτων ἀπαιτοῦσαν περιττάς, ἀλλ' ἀρκουμένην τοῖς οὔσι, τότε γάρ, τότε καὶ συμβουλευούσης ἀνέξεται. Ἐὰν δὲ φιλοσοφῆς μὲν τοῖς ῥήμασιν, ἐν δὲ τοῖς πράγμασι τάναντία ποιῆς, καταγνώσεται σου φλυαρίαν πολλήν. Ὅταν δὲ μετὰ τῶν ῥημάτων καὶ τὴν ἀπὸ τῶν ἔργων παρέχῃς αὐτῷ διδασκαλίαν, τότε καὶ ἀποδέξεται σε καὶ πεισθήσεται μᾶλλον· οἷον ὅταν χρυσίον μὴ ζητῆς, μὴδὲ μαργαρίτας, μὴδὲ ἱματισμῶν πολυτέλειαν· ἀλλ' ἀντὶ τούτων κοσμιότητα, σωφροσύνην, εὐνοίαν, καὶ παρὰ σαυτῆς ταῦτα εἰσαγάγῃς, καὶ παρ' ἐκείνου ταῦτα ἀπαιτῆς. Εἰ γὰρ χροῖ τι εἰς ἀρέσκειαν ποιεῖν ἀνδρός, ψυχὴν δεῖ, οὐ σῶμα κοσμεῖν καὶ διαφθεῖρειν. Οὐδὲ γὰρ οὕτω χρυσίον περικείμενον ποιήσει ἐπέραστον καὶ ποθεινὴν ἐκείνῳ, ὥς σωφροσύνη καὶ εὐνοία περὶ αὐτόν, καὶ τὸ ὑπεραποθανεῖν τοῦ συνοικοῦντος. Ταῦτα μᾶλλον χειροῦται τοὺς ἄνδρας. Ἐκεῖνος μὲν γὰρ ὁ κόσμος καὶ προσίσταται αὐτῷ, εἰς

(1) Ἐ. γ. δεδομένη.

στενὸν τὰ χρήματα αὐτῷ καθιστάς, καὶ δαπάνην καὶ φροντίδα πολλὰν παρέχων·¹ τὰ δὲ εἰρημμένα προσηλώσει τῇ γυναικὶ τὸν ἄνδρα. Εὐνοία γὰρ καὶ φιλία καὶ πόθος οὔτε φροντίδας παρέχει, οὔτε δαπάνην ἐργάζεται, ἀλλὰ τοῦναντίον ἅπαν. Κάκεϊνος μὲν ὁ κόσμος ὑπὸ τῆς συνηθείας προσκορῆς γίνεται· ὁ δὲ τῆς ψυχῆς καθ' ἐκάστην ἀνθεὶ τὴν ἡμέραν, καὶ μείζονα ἀνάπτει τὴν φλόγα. Ὡστε εἰ βούλει ἀνδρὶ ἀρέσκειν, κόσμει τὴν ψυχὴν σωφροσύνη, εὐλαβεία, προστασία οἰκείοις. Ταῦτα καὶ μάλλον χειροῦται, καὶ οὐδέποτε παύεται. Οὐ γῆρας καταλύει τὸν κόσμον τοῦτον, οὐ νόσος ἀπόλλυσι. Τὸν μὲν γὰρ τοῦ σώματος κόσμον χρόνος πολὺς ἐξέλυσε, καὶ νόσος ἀνάλωσε, καὶ ἕτερα πλείονα· τὰ δὲ τῆς ψυχῆς πάντων ἐστὶν ἀνώτερα τούτων. Κάκεϊνος μὲν ὁ κόσμος καὶ φθόνον ἔχει καὶ ζηλοτυπίαν ἀνάπτει· οὗτος δὲ καθαρὸς ἐστὶ νοσήματος, καὶ πάσης ἀπήλλακται κενοδοξίας. Οὕτω καὶ τὰ κατὰ τὴν οἰκίαν εὐκολώτερα ἔσται, καὶ ἡ πρόσκοδος μετ' εὐμαρείας, ὅταν τὸ χρυσίον μὴ τῷ σώματι τῷ σφ' περικείμενον ᾗ, μηδὲ τὰς χεῖρας δεσμοῦν, ἀλλ' εἰς ἀναγκαίαν παραχωρῇ² χρείας· οἶον, εἰς διατροφὴν οἰκετῶν, καὶ παίδων ἐπιμέλειαν ἀναγκαίαν, καὶ ἑτέρας χρειώδεις προφάσεις. Ἄν δὲ μὴ ταῦτα ᾗ, περικέπται δὲ αὐτὰ τῇ ὄψει³ καὶ ἡ καρδία στενοχωρεῖται, τί τὸ κέρδος; ποῖον τὸ ὄφελος; Οὐκ ἀφίησι τὸ ταύτης θαῦμα ὀφθῆναι ἐκείνη λυπούμενη. Ἰστε γάρ, ἴστε ὅτι, κὰν αὐτὴν πασῶν εὐπρεπεστάτην ἴδῃ τις γυναῖκα, οὐ δύναται τέρπεσθαι ἐν ὀδυρωμένῃ τῇ ψυχῇ· τὸν γὰρ μέλλοντα τέρπεσθαι, χαίρειν δεῖ πρότερον καὶ ἀγάλλεσθαι. Τοῦ χρυσίου δὲ παντὸς σεσωρευμένου εἰς τὸν κόσμον τοῦ σώματος τοῦ γυναικείου, καὶ στενοχωρίας οὔσης κατὰ τὴν οἰκίαν, οὐδεμία τέρψις ἐστὶ τῷ συνοικοῦντι. Ὡστε εἰ βουλόμεθα ἀρέσκειν

(1) Ἐ.γ. παρέχει.

(2) Ἐ.γ. προχωρῇ.

(3) Ἐ.γ. αὐτὰ ἡ ὄψις.

τοῖς ἀνδράσιν, ἐν ἡδονῇ αὐτοὺς καταστήσομεν· ἐν ἡδονῇ δὲ καταστήσομεν, ἂν περιέλωμεν τὸν κόσμον καὶ τοὺς καλλωπισμούς. Ταῦτα γὰρ ἅπαντα παρ' αὐτὸν τῆς νυμ φαγωγίας τὸν καιρὸν ἔχειν τινὰ τέρψιν δοκεῖ· ὕστερον δὲ τῷ χρόνῳ μαραίνεται. Εἰ γὰρ τὸν οὐρανὸν οὕτω καλὸν ὄντα, καὶ τὸν ἥλιον οὕτω λαμπρόν, οὐ σῶμα οὐδὲν ἂν ἔχοις ἴσον εἰπεῖν, οὐχ ὁμοίως θαυμάζομεν διὰ τὴν συν-
 ἡθειαν, πῶς σῶμα κεκαλλωπισμένον θαυμάσομεν; Ταῦτα λέγω, βουλόμενος ὑμᾶς κοσμεῖσθαι τὸν κόσμον τὸν ὑγιῆ, ὃν ὁ Παῦλος ἐπέταξε. Μὴ χρυσῷ ἢ μαργαρίταις, ἢ ἱμα-
 τισμῷ πολυτελεῖ, ἀλλ' ὅς πρέπει γυναιξὶν ἐπαγγελλομέναις θεοσέβειαν δι' ἔργων ἀγαθῶν.¹ Ἀλλὰ τοῖς ἔξω ἀρέσκειν βούλει, καὶ ἐπαινέσθαι παρ' αὐτῶν; Μάλιστα μὲν οὖν οὐ σώφρωνος γυναικὸς ὁ πόθος οὗτος. Πλὴν εἰ βούλει, καὶ τούτους οὕτως ἐραστὰς ἔξεις σφοδρούς καὶ τῆς σω-
 φροσύνης ἐπαινέτας. Ἐκείνην μὲν γὰρ οὐδεὶς ἐπαινέσε-
 ται ἐπιεικῆς καὶ μέτριος, μᾶλλον δέ, οὐδὲ οὗτοι ἐπαινέ-
 σονται, ἀλλὰ καὶ κακῶς ἐροῦσιν, ἀναπτερούμενοι τὰς ὀψεις ὑπὸ τῆς περὶ τὴν γυναῖκα ἀσωτίας· ταύτην δὲ κάκεῖνοι καὶ οὗτοι, καὶ πάντες ἀποδέχονται, ἅτε μηδὲν κακὸν παρ' αὐτῆς λαμβάνοντες, ἀλλὰ καὶ διδασκαλίαν φιλοσοφίας. Καὶ πολὺς μὲν ἔσται παρ' ἀνθρώπων ὁ ἐπαι-
 νος, πολὺς δὲ παρὰ τῷ Θεῷ ὁ μισθός. Τοῦτον τοίνυν ζηλώσωμεν τὸν κόσμον, ἵνα καὶ ἐνταῦθα μετὰ ἀδείας ζήσωμεν, καὶ τῶν μελλόντων ἐπιτύχωμεν ἀγαθῶν.

Περὶ τῆς τῶν Ἀποστόλων διδαχῆς καὶ Ἑλλήνων ἐν σοφίᾳ μωρίας.

Ἐκ τῆς Α' πρὸς Κορινθ. ὁμιλ. Δ', Τόμ. Ι', σελ. 34.

Μεγάλης δυνάμεως καὶ σοφίας ἀπόδειξις τὸ διὰ τῶν ἐναντίων πείθειν. Καὶ γὰρ σκανδάλον πρᾶγμα ὁ σταυρός

(1) Α' Τιμ. 6', 9.10.

εἶναι δοκεῖ, ἀλλ' ὅμως οὐ μόνον οὐ σκανδαλίζει, ἀλλὰ καὶ ἐφέλκεται. Ταῦτ' οὖν ἅπαντα ἐννοήσας ὁ Παῦλος καὶ ἐκπλαγεῖς, ἔλεγεν, ὅτι « τὸ μωρὸν τοῦ Θεοῦ σοφώτερον » τῶν ἀνθρώπων ἐστί, καὶ τὸ ἀσθενὲς τοῦ Θεοῦ ἰσχυρότερον τῶν ἀνθρώπων ἐστί », ¹ περὶ τοῦ σταυροῦ λέγων τὸ μωρὸν καὶ τὸ ἀσθενές, οὐ τὸ ὄν, ἀλλὰ τὸ δοκοῦν· πρὸς γὰρ τὴν ἐκείνων ² ὑπόληψιν ἀποκρίνεται. Ὁ γὰρ οὐκ ἰσχυσαν φιλόσοφοι διὰ τῶν συλλογισμῶν ποιῆσαι, τοῦτο ἢ δοκοῦσα εἶναι μωρία κατώρθωσε. Τίς οὖν σοφώτερος; ὁ τοὺς πολλοὺς πείθων, ἢ ὁ ὀλίγους, μᾶλλον δὲ οὐδένα; ὁ περὶ τῶν μεγίστων πείθων, ἢ ὁ περὶ τῶν μηδὲ ὄντων; ³ Πόσα ἔκαμε Πλάτων καὶ οἱ κατ' αὐτὸν περὶ γραμμῆς καὶ γωνίας καὶ στιγμῆς καὶ ἀριθμῶν ἀρτίων καὶ περιττῶν καὶ ἴσων ἀλλήλοις καὶ ἀνίσων καὶ τῶν τοιούτων διαλεγόμενος ἡμῖν ἀραχνίων (καὶ γὰρ τῶν ὑφασμάτων ἐκείνων ἀχρηστότερα ταῦτα τῷ βίῳ) καὶ οὐ μέγαν, οὐ μικρὸν ἐντεῦθεν ὠφελήσας, οὕτω τὸν βίον κατέλυσε; πόσα ἔκαμε δεῖξαι ἐπιχειρῶν, ὡς ἀθάνατος ἢ ψυχὴ, καὶ οὐδὲν σαφὲς εἰπών, οὐδὲ πείσας τινὰ τῶν ἀκουόντων, οὕτως ἀπῆλθεν; Ὁ δὲ σταυρὸς διὰ ἰδιωτῶν ἔπεισε καὶ τὴν Οἰκουμένην ἅπασαν ἐπεσπάσατο, καὶ οὐχ ὑπὲρ τῶν τυχόντων πραγμάτων, ἀλλὰ περὶ Θεοῦ διαλεχθεὶς καὶ τῆς κατὰ ἀλήθειαν εὐσεβείας καὶ τῆς εὐαγγελικῆς πολιτείας καὶ τῆς τῶν μελλόντων κρίσεως· καὶ πάντας ἐποίησε φιλοσόφους, τοὺς ἀγροίκους, τοὺς ἰδιώτας· ὅρα πῶς τὸ μωρὸν τοῦ Θεοῦ σοφώτερον τῶν ἀνθρώπων, καὶ τὸ ἀσθενὲς ἰσχυρότερον. Πῶς ἰσχυρότερον; ὅτι τὴν Οἰκουμένην ἐπέδραμεν ἅπασαν καὶ πάντας κατὰ κράτος εἴλε καὶ μυρίων ἐπιχειρούντων σβέσαι τοῦ σταυρωθέντος τὸ ὄνομα, τούναντίον ἐγένετο. Τοῦτό μὲν γὰρ ἦνθησε καὶ ἐπέδωκεν ἐπὶ μείζον, ἐκεῖνοι δὲ ἀπώλοντο καὶ διεφθάρησαν, καὶ οἱ

(1) Α' Κορινθ. α', 20.

(2) Τῶν Ἰουδαίων δηλονότι καὶ Ἑλλήνων.

(3) Ἑ. γ. μὴ δεόντων.

ζῶντες τῷ νεκρωθέντι πολεμοῦντες, οὐδὲν ἰσχυσαν. Ὡς τε ἐπειδὴν εἶπε με μωρόν ὁ Ἕλλην, τότε δείκνυσιν ἑαυτὸν μεθ' ὑπερβολῆς μωρόν· ὅταν ἐγὼ νομιζόμενος εἶναι παρ' αὐτῷ μωρός, τοῦ σοφοῦ φαίνωμαι σφώτερος· ὅταν ἐμὲ καλέσῃ ἀσθενῆ, τότε ἑαυτὸν ἀσθενέστερον δείκνυσιν. Ἄ γὰρ ἰσχυσαν κατορθῶσαι τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι τελῶναι καὶ ἀλιεῖς, ταῦτα φιλόσοφοι καὶ ῥήτορες καὶ τύραννοι καὶ πᾶσα ἀπλῶς ἢ Οἰκουμένη μυρία περιδραμοῦσα, οὐδὲ φαντασθῆναι ἰσχυσαν. Τί γὰρ οὐκ εἰσῆγαγεν ὁ σταυρός; Τὸν περὶ ἀθανασίας ψυχῆς λόγον, τὸν περὶ τῆς ἀναστάσεως τῶν σωμάτων, τὸν περὶ τῆς ὑπεροψίας τῶν παρόντων, τὸν περὶ τῆς ἐπιθυμίας τῶν μελλόντων. Καὶ ἀγγέλους τοὺς ἀνθρώπους ἐποίησε, καὶ πάντες πανταχοῦ φιλοσοφοῦσι καὶ πᾶσαν ἀνδρείαν ἐπιδείκνυνται.

Ἀλλὰ καὶ παρ' αὐτοῖς, ἥσιν, πολλοὶ θανάτου καταφρονοῦντες γεγόνασι. Τίνες, εἰπέ μοι; Ἄρα ὁ τὸ κώνειον πίων; Ἀλλ' εἰ βούλει, τοιούτους μυρίους ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας παράσχωμαι. Εἰ γὰρ ἐνῆν, διωγμοῦ καταλαβόντος, κώνειον πiónτας ἀπελθεῖν, πάντες ἂν ἐκείνου λαμπρότεροι γεγόνασιν.

Ἀλλῶς δὲ ἐκεῖνος οὐχὶ κύριος ὦν τοῦ μὴ πιεῖν ἢ πιεῖν, ἔπιεν· ἀλλὰ καὶ ἄκοντα καὶ ἐκόντα ἔδει τοῦτο παθεῖν, ὅπερ οὐκ ἦν ἀνδρείας, ἀλλ' ἀνάγκης λοιπόν. Καὶ γὰρ καὶ λησταὶ καὶ ἀνδροφόνοι ὑπὸ τῇ ψήφῳ γινόμενοι τῶν δικαζόντων χαλεπώτερα ἔπαθον. Παρ' ἡμῖν δὲ τοῦναντίον ἅπαν· οὐ γὰρ ἄκοντες οἱ μάρτυρες ὑπέμειναν, ἀλλ' ἐκόντες καὶ κύριοι τοῦ μὴ παθεῖν ὄντες, ἀδάμαντος παντὸς στερροτέραν ἐπιδεικνύντες τὴν ἀνδρείαν. Οὐ τοῖνυν τοῦτο θαυμαστόν, εἰ κώνειον ἔπιεν ἐκεῖνος, καὶ μηκέτι κύριος ὦν τοῦ μὴ πιεῖν, καὶ πρὸς ἔσχατον γῆρας ἐληλακώς· καὶ γὰρ ἔλεγεν ἐτῶν ἐβδομηκοντα εἶναι, ὅτε κατεφρόνησε ζωῆς, εἴ γε καὶ τοῦτο καταφρονησαί ἐστιν· οὐ γὰρ ἔγωγε ἂν εἶποιμ, μᾶλλον δὲ οὐδὲ ἄλλος οὐδεὶς.

Ἀλλὰ δεῖξόν μοί τινα ὑπὲρ εὐσεθείας βασάνοις ἐγκατε-
 ρήσαντα, καθάπερ ἐγὼ μυρίουσ πανταχοῦ τῆς Οἰκουμέ-
 νης. Τίς τῶν ὀνύχων ἀνορυττομένων γενναίως ἤνεγκε;
 τίς τῶν ἄρθρων ἀνασκαπτομένων; τίς τοῦ σώματος αὐ-
 τοῦ κατὰ μέρος πορθουμένου; τίς τῶν ὀστέων τῆς κεφα-
 λῆς ἀναμοχλευομένων; τίς ἐπὶ τήγανα συνεχῶς τιθέμε-
 νος; τίς εἰς λέβητα ἐμβαλλόμενος; Ταῦτά μοι δεῖξον. Τὸ
 γὰρ κωνεῖν τελευτῆσαι ἴσον ἐστὶ τῷ καθευδήσαντα ἐνα-
 πομεῖναι· καὶ γὰρ ὕπνου ἡδίων οὗτος ὁ θάνατος λέγεται
 εἶναι. Εἰ δέ τινες καὶ βασάνους ὑπέμειναν, ἀλλὰ καὶ τοῦ-
 των τὸ ἐγκώμιον ἀπόλωλεν· ὑπὲρ γὰρ αἰσχροῦς αἰτίας
 ἀπώλοντο, οἱ μὲν ὡς ἀπόρρητα ἐξειπόντες, οἱ δὲ ὡς
 τυραννίδι ἐπιθέμενοι, οἱ δὲ ἐπὶ τοῖς αἰσχίστοις ἀλόντες,
 οἱ δὲ εἰκῇ καὶ μάτην καὶ ἀπλῶς, αἰτίας μὴ οὐσης, ἐαν-
 τοὺς ἀπῆνεγκαν. Ἀλλ' οὐχὶ παρ' ἡμῖν οὕτω. Διὰ τοῦτο
 τὰ μὲν ἐκείνων σεσίγηται, ταῦτα δὲ ἀνθεῖ, καὶ καθ' ἐκά-
 στην ἐπιδίδωσι τὴν ἡμέραν. Ὅπερ ἐννοῶν ὁ Παῦλος
 ἔλεγε· τὸ ἀσθενὲς τοῦ Θεοῦ πάντων ἰσχυρότερόν ἐστι τῶν
 ἀνθρώπων. Ὅτι γὰρ θεῖον τὸ κήρυγμα, καὶ ἐντεῦθεν δῆ-
 λον. Πόθεν γὰρ ἐπῆλθεν ἀνθρώποις δώδεκα καὶ ἰδιώταις
 πράγμασιν ἐπιχειρῆσαι τοσούτοις, ἐν λίμναις, ἐν ποτα-
 μοῖς, ἐν ἐρημίαις διατρίβουσιν, οὐδέποτε εἰς πόλιν τα-
 χέως(;) οὐδὲ εἰς ἀγορὴν ἐμβεβληκόσι;¹ Πόθεν ἐπῆλθε πρὸς
 τὴν Οἰκουμένην πᾶσαν παρατάξασθαι; Ὅτι γὰρ δειλοὶ
 ᾔσαν καὶ ἀνανδροὶ, δείκνυσιν ὁ περὶ αὐτῶν γράφας καὶ
 μὴ παραιτησάμενος μηδὲ ὑπομείνας συσκιᾶσαι αὐτῶν τὰ
 ἐλαττώματα, ὅπερ μέγιστον καὶ τοῦτο τῆς ἀληθείας ἐστὶ
 τεκμήριον. Τί οὖν οὗτός φησι περὶ αὐτῶν; ὅτι τοῦ Χρι-
 στοῦ συλληφθέντος, μετὰ μυρία θαύματα οἱ μὲν ἐφυγον,
 ὁ δὲ μέινας, κορυφαῖος ὢν τῶν ἄλλων, ἠρνήσατο. Πόθεν
 οὖν οἱ, ζῶντος τοῦ Χριστοῦ, τὴν Ἰουδαϊκὴν ὁρμὴν οὐκ
 ἐνεγκόντες, τελευτήσαντος καὶ ταφέντος καὶ μὴ ἀναστάν-

(1) Ἐ.γ. ἐμβεβηκόσι.

τος, ὥς φάτε, μηδὲ διαλεχθέντος αὐτοῖς, μηδὲ θάρσος ἐνθέντος, πρὸς τοσαύτην παρετάσσοντο Οἰκουμένην; Οὐκ ἂν εἶπον πρὸς ἑαυτούς, τί δὴ τοῦτό ἐστιν; ἑαυτὸν οὐκ ἴσχυσε σῶσαι, καὶ ἡμῶν προστήσεται; ἑαυτῷ οὐκ ἤμυνε ζῶν, καὶ ἡμῖν χεῖρα ὀρέξει τετελευτηκῶς; Αὐτὸς ζῶν οὐδὲ ἔν ἔθνος ὑπέταξε, καὶ ἡμεῖς τὴν Οἰκουμένην ὅλην πείσομεν τὸ ἐκείνου λέγοντες ὄνομα; καὶ πῶς ἂν ἔχοι λόγον οὐχὶ ποιῆσαι ταῦτα μόνον, ἀλλ' ἐννοῆσαι γοῦν; Ὅθεν δῆλον ὅτι, εἰ μὴ εἶδον ἀναστάντα καὶ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ μεγίστην ἔλαβον ἀπόδειξιν, οὐκ ἂν τοσοῦτον ἀνέρριψαν κύβον. Εἰ γὰρ καὶ φίλους εἶχον μυρίους, οὐκ ἂν εὐθέως ἐχθροὺς ἐκτήσαντο πάντας, παλαιὰ ἔθνη κινοῦντες, καὶ πατρῷα ὅρια μεταίροντες;¹ νυνὶ δὲ καὶ πάντας πολεμίους ἐκέκτηντο καὶ τοὺς ἰδίους καὶ τοὺς ἀλλοτριούς. Εἰ γὰρ καὶ αἰδέσιμοι πάντων ἕνεκεν ἦσαν τῶν ἔξωθεν, οὐκ ἂν πάντες αὐτοὺς ἐδόελεύξαντο, κοινὴν πολιτείαν εἰσάγοντας; νῦν δὲ καὶ ἔρημοι πάντων ἐτύγγανον, καὶ εἰκὸς ἦν κάντεῦθεν μισποτοὺς γενέσθαι παρὰ πᾶσι καὶ εὐκαταφρονήτους. Τίνας γὰρ βούλει εἰπεῖν; Ἰουδαίους; Ἀλλ' ἄφατον εἶχον πρὸς αὐτοὺς μῖσος ἐκ τῶν πρὸς τὸν διδάσκαλον γεγεννημένων. Ἀλλ' Ἕλληνας; Ἀλλὰ καὶ οὗτοι οὐκ ἐλάττονα ἐκείνων ἀπεστράφησαν, καὶ ἴσασι ταῦτα μάλιστα Ἕλληνες. Πλάτων γὰρ ὁ πολιτείαν τινὰ καινοτομῆσαι βουλευθεὶς, μᾶλλον δὲ μέρος πολιτείας, καὶ οὐ τὰ τῶν θεῶν μετατιθεὶς νόμιμα, ἀλλ' ἀπλῶς πράξεις εἰσαγαγὼν ἐτέρας ἀνθ' ἐτέρων, ἐκινδύνευσεν Σικελίας ἐκπεσὼν ἀποθανεῖν· ἐπειδὴ δὲ τοῦτο οὐ γέγονε, τῆς ἐλευθερίας ἐξέπεσεν αὐτῆς. Καὶ εἰ μὴ βάρβαρος τις τοῦ Σικελίας τυράννου γέγονεν ἡμερώτερος, οὐδὲν ἐκώλυε διὰ παντὸς δουλεύειν τὸν φιλόσοφον ἐν ἀλλοτρίᾳ. Καίτοι γε οὐκ ἴσον ἐστὶ τὰ περὶ βασιλείας καινοτομεῖν καὶ τὰ περὶ θρησκείας· τοῦτο γὰρ μάλιστα θορυβεῖ καὶ

(1) Ἐ. γ. πατρῷα ἔθνη μεταίροντες.

ταράττει τοὺς ἀνθρώπους. Τὸ γὰρ εἰπεῖν, ὅτι οἱ φύλακες τοῦτον τὸν τρόπον ἔστωσαν φύλακες, οὐ σφόδρα ἱκανὸν θορυβῆσαι, καὶ μάλιστα ὅταν ἐν βιβλίῳ ἢ ταῦτα κείμενα, καὶ μὴ πολλὴ σπουδὴ τοῦ νομοθετοῦντος γίνηται εἰς ἔργον ἄγειν τὰ λεγόμενα. Τὸ μέντοι γε λέγειν, ὅτι οὐκ εἰσὶ Θεοὶ οἱ θεραπευόμενοι, ἀλλ' ὅτι δαίμονές εἰσιν, ὅτι ὁ ἑσταυρωμένος Θεός, ἴστε πόσῃν ἀνῆψεν ὀργήν, πόσῃν ἂν ἐποίησε δοῦναι δίκην, πόσον ἀνεροίπισε πόλεμον.

Καὶ γὰρ Πρωταγόρας παρ' αὐτοῖς, ἐπειδὴ ἐτόλμησεν εἰπεῖν, ὅτι οὐκ οἶδα θεούς, οὐ τὴν Οἰκουμένην περιῶν καὶ κηρύττων, ἀλλ' ἐν μιᾷ πόλει, περὶ τῶν ἐσχάτων ἐκινδύνευσε. Καὶ Διαγόρας ὁ Μιλήσιος, καὶ Θεόδωρος ὁ λεγόμενος Ἀθεος, καίτοι φίλους εἶχον καὶ δύναμιν τὴν ἀπὸ τῶν λόγων, καὶ ἐπὶ φιλοσοφίᾳ ἐθαυμάζοντο, ἀλλ' ὅμως οὐδὲν τούτων αὐτοῖς ὤνησε. Καὶ ὁ μέγας δὲ Σωκράτης καὶ πάντων τῶν παρ' αὐτοῖς φιλοσοφία κρατῶν διὰ τοῦτο τὸ κώνειον ἔπιεν, ἐπειδὴ ἐν τοῖς περὶ θεῶν λόγοις μικρόν τι παρακινεῖν ὑπωπτεύετο. Εἰ δὲ ὑπόληψις μόνη καινοτομίας τοσοῦτον κίνδυνον ἤνεγκε φιλοσόφοις ἀνδράσι καὶ σοφοῖς καὶ μυρίας ἀπολελανκόσι θεραπείας, καὶ οὐ μόνον οὐκ ἴσχυσαν ἄπερ ἤθελον, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ καὶ ζωῆς καὶ πατρίδος ἐξέπεσον, πῶς οὐ θαυμάζεις, καὶ ἐκπλήττη, τὸν ἀλιέα ὄρων ἐπὶ τῆς Οἰκουμένης τοσαῦτα ἐργασάμενον, καὶ κατορθώσαντα ἄπερ ἐσπούδασε, καὶ περιγενόμενον καὶ βαρβάρων καὶ Ἑλλήνων ἀπάντων; Ἀλλ' οὗτοι, φησὶν, οὐχὶ θεοὺς εἰσέγαγον ξένους, ὥσπερ ἐκεῖνοι. Αὐτὸ μὲν οὖν μάλιστα τὸ θαυμαστόν μοι λέγεις, ὅτι διπλῇ ἡ καινοτομία, καὶ τὸ τοὺς ὄντας καθαιρεῖν, καὶ τὸν ἑσταυρωμένον ἀναγγέλλειν. Πόθεν γὰρ αὐτοῖς ἐπῆλθε τοιαῦτα κηρύττειν; πόθεν ὑπὲρ τοῦ τέλους αὐτῶν θαρρεῖν; τίνας τῶν πρὸ αὐτῶν τοιοῦτόν τι κατωρθώκοτας εἶχον ἰδεῖν; οὐ πάντες δαίμονας προσεκύνουν; οὐ πάντες τὰ στοιχεῖα ἐθεοποιούν; οὐ διάφορος ἦν τῆς ἀσεβείας ὁ τρόπος; Ἀλλ' ὅμως τὰ πάντα ἐπῆλθον, καὶ κατέλυσαν

ταῦτα, καὶ ἐπέδραμον ἐν βραχεὶ καιρῷ τὴν Οἰκουμένην ἅπασαν, καθάπερ ὑπόπτεροί τινες, οὐ κινδύνους λογιζόμενοι, οὐ θανάτους, οὐ τὴν τοῦ πράγματος δυσκολίαν, οὐ τὴν ὀλιγότητα τὴν ἑαυτῶν, οὐ τὸ πλῆθος τῶν ἐναντιουμένων, οὐ τὴν ἐξουσίαν, οὐ τὴν δυναστείαν, οὐ τὴν σοφίαν τῶν πολεμούντων. Εἶχον γὰρ τούτων ἀπάντων μείζονα συμμαχίαν, τὴν τοῦ σταυρωθέντος καὶ ἀναστάντος δύναμιν. Οὐκ ἦν οὕτω θαυμαστόν, εἰ πολεμῆσαι εἴλοντο τῇ Οἰκουμένῃ πόλεμον αἰσθητόν, ὥς τοῦτο τὸ γεγεννημένον νῦν. Ἐπὶ μὲν γὰρ τοῦ νόμου τῆς μάχης ἔξῃν ἀπεναντίας ἴσασθαι τῶν πολεμίων καὶ χώραν ἀπολαμβάνοντας ἐναντίαν οὕτω παρατάττεσθαι πρὸς τοὺς ἐναντιουμένους, καὶ καιρὸν ἔχειν ἐπιθέσεως καὶ συμβολῆς· ἐνταῦθα δὲ οὐχ οὕτως· οὐ γὰρ στρατόπεδον ἰδίον εἶχον, ἀλλ' αὐτοῖς ἀνεμίγνυντο τοῖς πολεμίοις καὶ οὕτως αὐτῶν ἐκράτουν· καὶ ἐν μέσοις τοῖς ἐχθροῖς ἀναστρεφόμενοι, διωλίσθαινον αὐτῶν τὰς λαβὰς· καὶ περιεγίνοντο καὶ ἐνίκων νίκην λαμπρὰν πληροῦσαν προφητεῖαν λέγουσαν· «Καὶ κατακυριεύσεις ἐν μέσῳ τῶν ἐχθρῶν σου».² Τοῦτο γὰρ ἦν τὸ πολλῆς ἐκπλήξεως γέμον, ὅτι κατέχοντες αὐτοὺς οἱ ἐχθροὶ καὶ εἰς δεσποτήριον ἐμβάλλοντες καὶ δεσμούς, οὐ μόνον αὐτῶν οὐ περιεγένοντο, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ μετὰ ταῦτα αὐτοῖς ὑπέκνυτον, οἱ μαστίζοντες τοῖς μαστιζομένοις, οἱ δεσμοῦντες τοῖς δεδεμένοις, οἱ διώκοντες τοῖς ἐλαυνομένοις. Ταῦτα δὴ πάντα πρὸς Ἑλλήνας λέγομεν, μᾶλλον δὲ καὶ τούτων πλείονα· πολλὰ γὰρ τῆς ἀληθείας ἡ περιουσία. Κἂν γὰρ παρακολουθῇτε τῇ ὑποθέσει, πᾶσαν ὑμᾶς τὴν πρὸς αὐτοὺς διδάξομεν μάχην· τέως δὲ ταυτὶ δύο διατηρῶμεν κεφάλαια, πῶς οἱ ἀσθενεῖς τοὺς ἰσχυροὺς ἐνίκησαν καὶ πόθεν αὐτοῖς ἐπῆλθε τοιούτοις οὔσι τοιαῦτα βουλεύεσθαι, εἰ μὴ θείας ἀπέλαυον συμμαχίας.

(1) Ἑ.γ. βλάβας.

(2) Ψαλμ. ρθ', 2.

Βλαβερώτατα ἡ τρυφή καὶ ἀργία.

Ἐκ τῆς ΛΕ' ὁμιλίας εἰς τὰς Πράξεις. Τόμ. Θ', σελ. 255.

Μὴ δὴ τὸν ὑγρὸν καὶ διακεχυμένον ζητῶμεν βίον. . . .
 Ἀνὴρ γάρ, φησιν, ἀπείραστος καὶ ἀδόκιμος· ἀδόκιμος οὐκ ἐν τοῖς ἀγῶσι τούτοις, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις ἅπασι.
 Ἄχρηστον πρᾶγμα ἡ ἀνεσις· καὶ ἐν αὐτῇ δὲ τῇ τρυφῇ οὐδὲν οὕτως ἀνεπιτήδειον, ὥς τὸ τρυφᾶν· προσκορὲς γάρ ἐστιν. Οὔτε σιτίων ἡδονὴ τοσαύτη, οὔτε ἀνέσεως, ἀλλὰ πάντα ἐξίτηλα γίνεται καὶ διαρρεῖ. Μὴ δὴ ταύτην ἐπιζητῶμεν. Εἰ γὰρ σκοπεῖν θελήσομεν τίς ἥδιον διαίγει, ὁ πονοῦμενος καὶ ταλαιπωρούμενος ἢ ὁ τρυφῶν, τοῦτον μᾶλλον εὐρήσομεν. Πρῶτον μὲν γάρ τοῦ τοιοῦτου τὸ σῶμα αὐτὸ ἔκλυτον καὶ πεπλαδηκός· ἔπειτα καὶ αἱ τοῦ σώματος αἰσθήσεις οὐκ εἰσὶν εἰλικρινεῖς οὐδὲ ὑγιεῖς, ἀλλὰ χαῖναι καὶ μαλακαί.¹ Τούτων δὲ οὐκ οὐσῶν, οὐδὲ τῆς ὑγιείας ἡδονὴ φαίνεται. Ποῖος ἵππος χρήσιμος, ὁ τρυφῶν ἢ ὁ γυμναζόμενος; ποία ναῦς, ἡ πλέουσα ἢ ἡ ἀργοῦσα; ποῖον ὕδωρ, τὸ τρέχον ἢ τὸ ἐστῶς; ποῖος σῖδηρος, ὁ κινούμενος ἢ ὁ μὴ ἐργαζόμενος; οὐχ ὁ μὲν ἀπολάμπει, καὶ ἀργύρῳ προσέοικεν, ὁ δὲ κατίωται πανταχοῦ ἄχρηστος ὢν, καὶ τῆς ὕλης ἀπολλύς τι τῆς οἰκείας; Τοιοῦτόν τι γίνεται καὶ ἐπὶ τῆς ἀργούσης ψυχῆς· ἴος τις αὐτῆς καταχεῖται καὶ τρώγει τὴν τε λαμπρότητα καὶ τὰ ἄλλα πάντα. Τίνι οὖν ἂν τις τοῦτον ἀποσμήξειε τὸν ἰόν; Τῇ τῶν θλίψεων ἀκόνῃ· αὗται χρήσιμον ἐργάζονται τὴν ψυχὴν καὶ ἐν πάσιν ἐπιτηδεύαν. Πῶς γάρ, εἰπέ μοι, δυνήσεται τὰ πάθη τέμνειν, τῆς ἀκμῆς ἀμβλυνθείσης, καὶ μολύβδου δίκην ἐπανακαμπτομένης; πῶς τὸν διάβολον τρώσει; Τίνι δὲ οὐκ ἐστὶν ἀπὸ τῆς ἀνθρωπίνης πολυσαρκίαν ἀσκῶν, φώκης δίκην συρόμενος;

(1) Ἐ.γ. μεμαλαγμένοι.

Οὐ περὶ τῶν φύσει ὄντων τοῦτο λέγω, ἀλλὰ περὶ τῶν ἐκ τῆς τρυφῆς τοιαῦτα κατασκευασάντων τὰ σώματα, περὶ τῶν λεπτῶν κατὰ φύσιν. Ἀνέτειλεν ὁ ἥλιος, λαμπρὰς ἀφῆκε πανταχοῦ τὰς ἀκτῖνας, ἤγειρεν ἕκαστον ἐπὶ τὰ ἔργα· ὁ γεωργὸς τὴν δίκελλαν λαβὼν ἔξεισιν, ὁ χαλκοτύπος τὴν σφύραν, καὶ τὸ κατάλληλον ἕκαστος τῶν δημιουργῶν, καὶ εὐρήσεις ἕκαστον τὰ οἰκεία ὄργανα μεταχειριζόμενον· ἢ γυνὴ ἡλακάτην ἢ τὰ ὑφάσματα. Αὐτὸς δὲ καθάπερ ὁ χοῖρος¹ εὐθέως ἀπὸ πρωὶ ἐπὶ βοσκὴν ἔξεισι τῆς γαστρος, ζιτῶν πῶς τράπεζαν πολυτελεῖ κατασκευάσει. Καίτοι τῶν ἀλόγων ἐστὶ μόνον ἀπὸ πρωὶ τρέφεσθαι, ἐπειδὴ πρὸς οὐδέν ἐστι χρῆσιμα, ἀλλὰ πρὸς τὸ σφάζεσθαι. Τὰ δὲ νωτοφόρα αὐτῶν καὶ ἐργασίαν ἀναδεχόμενα καὶ αὐτὰ ἀπὸ νυκτῶν ἐπὶ τὸ ἔργον ἔξεισιν. Οὗτος δὲ ἀπὸ τῆς εὐνῆς ἀναστὰς, τοῦ ἡλίου τὴν ἀγορὰν ἐμπλήσαντος, καὶ πάντων² κορεσθέντων τῆς οἰκείας ἐργασίας, ἀνίσταται διατεινόμενος, καθάπερ ὄντως ὤς πιαινόμενος, τὸ κάλλιστον τῆς ἡμέρας ἐν σκότει καταναλώσας. Εἴτα κάθηται πολὺν ἐπὶ τῆς εὐνῆς καιρὸν, πολλακίς οὐδὲ ἀνενεγκεῖν³ δυνάμενος ἀπὸ τῆς ἐσπερινῆς μέθης, καταναλώσας τὸν πλείονα καιρὸν ἐν τούτοις. Εἴτα καλλωπίζει ἑαυτὸν, καὶ πρόεισιν ἀσχημοσύνης θέατρον, οὐδὲν ἔχων ἀνθρώπου, ἀλλὰ πάντα θηρίου ἀνθρωπομόρφου· οἱ ὀφθαλμοὶ δίνυροι, οἶνου τὸ στόμα ἀπόζον, ἢ ταλαίπωρος ψυχὴ καθάπερ ἐπὶ κλίνης βεβλημένη ὑπὸ τῆς ἀμέτρως ἐγγεομένης ἐωλοκρασίας, τὸ μέγεθος τῶν σαρκῶν περιφέρουσα καθάπερ ἐλέφας. Εἴτα ἐλθὼν κάθηται ἐν τόποις καὶ λέγει τοιαῦτα καὶ ποιεῖ, ὥς βέλτιον εἶναι ἔτι καθεύδειν αὐτὸν ἢ ἐργηγορέναι. Ἄν δεινὰ ἐπαγγελθῇ, παντὸς κορασίου μαλακώτερος γίνεται. Ἄν χρηστά, παντὸς παιδίου χαυνότερος. Χάσμεν αὐτῷ ἢ ὅψις γέμει. Πᾶσι πρόκειται τοῖς βουλομένοις κακῶς ποιεῖν, εἰ καὶ μὴ τοῖς

(1) Ἐ. γ. οἱ χοῖροι.

(2) Ἐ. γ. ἐνεγκεῖν.

ἀνθρώποις, ἀλλὰ τοῖς πάθεσι· καὶ θυμὸς τὸν τοιοῦτον ἐγείρει ῥαδίως καὶ ἐπιθυμία καὶ βασκανία καὶ πάντα. Πάντες κολακεύουσι, πάντες θεραπεύουσι, μαλακωτέραν ἢ ἐστὶν ἐργαζόμενοι τὴν ψυχὴν· καὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν πρόεισι πολὺ τι τῆς νόσου προσλαμβάνων. Ἄν εἰς πραγμάτων ἐμπέσῃ περίστασις, τέφρα καὶ κόνις γίνεται, καὶ οὐδὲν αὐτῷ τὰ σπρὶκα ἱμάτια συμβάλλεται. Ταῦτα ἡμῖν οὐχ ἀπλῶς εἰρηται, ἀλλ' ἵνα παιδεύσωμεν μηδὲνα ἀργῶς ζῆν μηδὲ εἰκῆ. Ἡ γὰρ ἀργία καὶ ἡ τρυφή πρὸς ἐργασίαν ἀνεπιτὶδέειον, πρὸς δόξαν μόνον, πρὸς ἡδονήν. Πῶς πάντες τὸν τοιοῦτον οὐ καταγνώσκονται, καὶ οἰκείοι καὶ φίλοι καὶ συγγενεῖς; τίς δὲ οὐ δικαίως ἐρεῖ, ἄχθος οὗτος ἀρούρας, εἰκῆ παρῆλθεν εἰς τὸν κόσμον ὁ τοιοῦτος; Μᾶλλον δὲ οὐκ εἰκῆ, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ κακῷ τῆς ἐαυτοῦ κεφαλῆς, ἐπὶ λύμῃ ἰδίᾳ, ἐπὶ βλάβῃ ἐτέρων. Τί οὖν ἴδιον αὐτῇ, ἴδωμεν· τοῦτο γάρ ἐστι τὸ ζητούμενον, σχολὴ καὶ ἀπραξία. Καὶ τί ἀνδέστερον γένοιτ' ἂν ἀνθρώπου οὐδὲν ἔχοντος ποιεῖν; τί μοχθηρότερον, τί ταλαιπωρότερον; μυρίων οὐ χεῖρον τοῦτο δεσμῶν, χασμαῖσθαι καὶ κεκηνέναι διὰ παντός ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς καθήμενον ὀρώντα τοὺς παριόντας; Ἡ γὰρ ψυχὴ φύσιν ἔχουσα τοῦ κινεῖσθαι διὰ παντός, οὐκ ἀνέχεται ἡρεμεῖν. Ἐμπρακτον τὸ ζῶον τοῦτο ἐποίησεν ὁ Θεός, καὶ κατὰ φύσιν αὐτῷ ἐστὶ τὸ ἐργάζεσθαι, παρὰ φύσιν δὲ τὸ ἀργεῖν. Μὴ ἀπὸ τῶν νοσοῦντων τὰ πράγματα δοκιμάζωμεν, ἀλλὰ τοῦ πράγματος πείραν λάβωμεν. Οὐδὲν σχολῆς μοχθηρότερον, οὐδὲν ἀργίας. Διὰ τοῦτο εἰς ἀνάγκην ἡμᾶς κατέστησεν ἐργασίας ὁ Θεός. Πάντα γὰρ ἡ ἀργία βλάπτει, καὶ τὰ μέλη τοῦ σώματος αὐτὰ βλάπτει πῶς ἡ ἀργία. Καὶ γὰρ καὶ ὀφθαλμός, εἰ μὴ ἐργάζεται τὸ αὐτοῦ, καὶ στόμα, καὶ γαστήρ καὶ πᾶν, ὃ τι ἂν εἴποι τις τῶν μελῶν, εἰς νόσον ἐμπίπτει τὴν ἐσχάτην· οὐδὲν δὲ οὕτως, ὥς ἡ ψυχὴ. Ὡς περὶ δὲ ἀργία κακόν, οὕτω δὲ καὶ ἐργασία ἢ μὴ προσήκουσα. Καθάπερ γὰρ εἴ τις μὴ ἐσθίει, εἰς τοὺς ὀδόντας βλάπτεται, κἂν ἐσθίῃ

τὰ μὴ προσήκοντα, ποιεῖ αὐτοὺς αἰμωδιᾶν· οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα, ἂν τε μὴ ἐργάζηται, ἂν τε ἐργάζηται τὰ μὴ προσήκοντα, τὴν οἰκίαν ἀπόλλυσιν ἰσχύν. Οὐκοῦν ἀμφοτέρω φεύγειν σπουδάζωμεν, καὶ ἀργίαν καὶ ἐργασίαν ἀργίας χαλεπωτέραν. Ποία δὲ αὕτη ἐστί; Πλεονεξία, θυμός, βασκανία, ἔριδες, φόνοι, ζῆλοι καὶ τὰ ὑπόλοιπα τῶν ἀκαθέκτων παθῶν. Ἐν τούτοις ὀφείλομεν τὴν ἀργίαν μεταδιώκειν, καὶ τὴν τῶν ἀρετῶν ἐργασίαν μετὰ πάσης σπουδῆς ἐργάζεσθαι, ἵνα καὶ τῶν ἐπληγελμένων ἡμῶν ἀγαθῶν ἐπιτύχωμεν.

**Περὶ ἐκλογῆς συζύγου καὶ κατὰ τῶν
προϊκας ζητούντων.**

Ἐκ τῆς εἰς τὸ κατὰ Ματθ. ΟΖ', ὁμιλ. Τόμ. Ζ', μέρ. Β', σελ. 677.

Τίς γυνὴ σπουδὴν ἐποιήσατο ἄνδρα βελτίω ποιῆσαι; τίς ἀνὴρ ταύτην ἔθετο τὴν φροντίδα, ὥστε γυναῖκα διορθώσασθαι; Οὐκ ἔστιν οὐδεὶς· ἀλλὰ τῇ μὲν γυναικὶ πᾶσα σπουδὴ περὶ χρυσίων ἐπιμέλειαν, καὶ ἱματίων, καὶ τῶν λοιπῶν τοῦ σώματος καλλωπισμῶν, καὶ ὥστε τὴν οὐσίαν αὐξῆσαι· τῷ δὲ ἀνδρὶ καὶ αὕτη καὶ ἕτεραι πλείους, πᾶσαι μὲν τοι βιωτικαί. Τίς μέλλων γυναῖκα ἀγαγέσθαι, τρόπον ἐξήτασε καὶ ἀνατροφὴν κόρης; Οὐδεὶς· ἀλλὰ χρήματα εὐθέως καὶ κτήματα καὶ μέτρα οὐσίας ποικίλης καὶ διαφόρου, καθάπερ τι προΐασθαι μέλλων, ἢ συνάλλαγμα τι κοινὸν ἐπιτελεῖν. Διὰ τοῦτο καὶ οὕτω καλοῦσι τὸν γάμον. Πολλῶν γάρ ἦκουσα λεγόντων· συνήλλαξεν ὁ δεῖνα τῇ δεῖνι, τούτέστιν ἔγημε. Καὶ εἰς τὰς τοῦ Θεοῦ δωρεὰς ἐνυβρίζουσιν, ὥςπερ ὠνούμενοι καὶ πωλοῦντες... Καὶ γραμματεῖα, πλείονος ἀσφαλείας δεόμενα,¹ ἢ τὰ περὶ πράσεως καὶ ἀγορασίας.² Μάθετε πῶς οἱ παλαιοὶ ἦγοντο τὰς γυναῖκας καὶ ζήλωσατε. Πῶς οὖν ἐκεῖνοι; Τρόπους

(1) Νοπτέον « συντιθέασιν ».

(2) Ὅμοιος « ποιοῦνται ».

ἐξήτουν καὶ ἦθη, καὶ ψυχῆς ἀρετὴν. Διὰ τοῦτο γράμ-
μάτων αὐτοῖς οὐκ ἔδει, οὐδὲ τῆς ἀπὸ χάριτος καὶ μέ-
λανος ἀσφαλείας· ἥρκει γὰρ ἀντὶ πάντων αὐτοῖς ὁ τῆς
νύμφης τρόπος. Παρακαλῶ τοίνυν καὶ ὑμᾶς, μὴ χρήματα
ἐπιζητεῖν καὶ περιουσίαν, ἀλλὰ τρόπον καὶ ἐπιείκειαν.
Ζήτησον εὐλαβῇ καὶ φιλόσοφον κόρην καὶ μυρίων ταῦτά
σοι βελτίω θησαυρῶν ἔσται. Ἄν τὰ τοῦ Θεοῦ ζητῇς, καὶ
ταῦτα ἤξει. Ἄν δὲ ἐκεῖνα παραδραμῶν ἐπὶ ταῦτα τρέ-
χης, οὐδὲ ταῦτα ἔψεται. Ἄλλ' ὁ δεῖνα, φησὶν, ἀπὸ γυναι-
κὸς εὐπορος γέγονεν. Οὐκ αἰσχύνῃ τοιαῦτα παραδείγ-
ματα φέρων; Μυριάκις γενοίμην πένης, πολλῶν ἥκουσα
λεγόντων, ἢ παρὰ γυναικὸς λάβοιμι πλοῦτον. Τί γὰρ ἀν-
δέστερον ἐκείνου τοῦ πλούτου; τί δὲ ταύτης πικρότερον
τῆς εὐπορίας; τί δὲ αἰσχρότερον τοῦ ἐπίσημον εἶναι ἐν-
τεῦθεν, καὶ λέγεσθαι παρὰ πάντων, ὁ δεῖνα ἀπὸ γυναι-
κὸς εὐπορος γέγονε; Τὰς γὰρ ἔνδον ἀηδίας ἀφήνι, ὅσα
ἐκ τούτου συμβαίνειν ἀνάγκη· τὸ φρόνημα τῆς γυναικὸς,
τὴν δουλοπρέπειαν, τὰς μάχας, τὰ τῶν οἰκετῶν ὀνείδη.
Ὁ πένης, ὁ ῥακοδύτης, ὁ ἄτιμος καὶ ἐξ ἀτίμων· τί γὰρ
ἔχων ἦλθεν; οὐ γὰρ πάντα τῆς κυρίας; Ἄλλ' οὐδὲν σοι
μέλει τῶν ῥημάτων τούτων· οὐδὲ γὰρ ἐλεύθερος εἶ. Ἐπεὶ
καὶ οἱ παράσιτοι τούτων καταδέστερα ἀκούουσι, καὶ οὐκ
ἀλγοῦσιν· οὐκοῦν οὐδὲ οὗτοι, ἀλλὰ καὶ ἐγκαλλωπίζον-
ται τῇ αἰσχύνῃ. Καὶ ὅταν ταῦτα λέγωμεν αὐτοῖς· ἔστω,
φησὶν, ἡδύ τι καὶ γλυκύ, καὶ ἀποπνιγέτω με. ὦ τοῦ δια-
βόλου! οἷας παροιμίας ἐξήγαγε τῷ βίῳ, ὀλόκληρον τὴν
ζωὴν τῶν τοιούτων ἀνατρέψαι δυναμένας! Ὅρα γοῦν
αὐτὴν ταύτην τὴν διαβολικὴν καὶ ὀλέθριον ῥῆσιν,
ὅσης γέμει τῆς ἀπωλείας. Οὐδὲν γὰρ ἄλλο φησὶν,
ἀλλ' ἢ ταυτὶ τὰ ῥήματα. Μηδεὶς σοι τοῦ σεμινοῦ, μη-
δεὶς σοι τοῦ δικαίου λόγος ἔστω· πάντα ἐρρίφθω ἐκεῖνα·
ἐν μόνον ζήτησον, τὴν ἡδονήν. Κἂν ἀγχη σε τὸ πρᾶγμα,
αἰρετὸν ἔστω· κἂν πάντες ἐμπτύωσιν οἱ ἀπαντῶντες,
κἂν τῇ ὄψει προστρίβωνται βόρβορον, κἂν ὥς κύνα

ἐλαύνωσι, πάντα φέρε. Καὶ τί ἂν ἄλλο χοῖροι φωνὴν λαβόντες εἶπον; τί δὲ κύνες οἱ ἀκάθαρτοι; Τάχα δὲ οὐδ' αὖ ἐκείνοι τοιαῦτα ἐφθέγγξαντο, οἷα ἀνθρώπους ἐπεισεν ὁ διάβολος λυττᾶν. Διὸ παρακαλῶ, τὴν ἀναισθησίαν συνειδοτάς τῶν τοιούτων ῥημάτων, φεύγειν τὰς τοιαύτας παροιμίας, καὶ τὰς ἀπὸ τῆς Γραφῆς ἐκλέγειν ἀπεναντίας αὐταῖς οὕσας. Τίνες δὲ εἰσιν αὗται; «Μὴ πορεύου, φησὶν, » ὀπίσω τῆς ἐπιθυμίας τῆς ψυχῆς σου, καὶ ἀπὸ τῶν ὀρέξεων σου κωλύου». ¹ Καὶ περὶ κακῆς γυναικὸς πάλιν φησὶν ἀπεναντίας τῇ παροιμίᾳ ταύτῃ· «Μὴ πρόσεχε φαύλην » γυναικί· μέλι γὰρ ἀποστάζει ἀπὸ χειλέων γυναικὸς » πόρνῃς, ἢ πρὸς καιρὸν λιπαίνει σὸν φάρυγγα· ὕστερον » μέντοι πικρότερον χολῆς εὐρήσεις, καὶ ἡκονημένον » μᾶλλον μαχαίρας διστόμου». ² Τούτων τοίνυν ἀκούωμεν, μὴ ἐκείνων. Καὶ γὰρ ἐντεῦθεν οἱ ἀνελεύθεροι, ἐντεῦθεν οἱ δουλοπρεπεῖς λογισμοὶ φύονται, ἐντεῦθεν ἄλογοι οἱ ἄνθρωποι γίνονται, ὅτι πανταχοῦ τὴν ἥδονὴν διώκειν ἐθέλουσι κατὰ τὴν παροιμίαν ταύτην, ἢ καὶ χωρὶς τῶν ἡμετέρων λόγων αὐτόθεν ἐστὶ καταγέλαστος. Μετὰ γὰρ τὸ ἀποπνιγῆναι, τί τὸ κέρδος τῆς γλυκύτητος; Παύσασθε τοίνυν τοσοῦτον κατασκευάζοντες γέλωτα, καὶ γένναν ἀνάπτοντες καὶ πῦρ ἄσβεστον· καὶ διαβλέψωμεν κἂν ὁψέποτε ὥς χρὴ πρὸς τὰ μέλλοντα, τὴν τῶν ὀφθαλμῶν λήμνην ἀποβαλόντες, ὅπως καὶ τὸν ἐνταῦθα βίον κοσμίως καὶ μετὰ πολλῆς τῆς σεμνότητος καὶ εὐλαδείας παρέλθωμεν, καὶ τῶν μελλόντων ἐπιτύχωμεν ἀγαθῶν.

Κατὰ πολυτελῶν γυναικῶν.

Ἐκ τῆς εἰς τὸ κατὰ Ματθ. ΠΘ' ὁμιλίας, Τόμ. Ζ',
μέρ. Β', σελ. 784.

Ὑμεῖς αἱ χρυσοφόροι γυναῖκες, αἱ τὸν δρόμον τῶν γυναι-

(1) Ἐκκλ. ιη', 30.

(2) Παροιμ. ε', 2. 4.

ναικῶν θεασάμεναι ἐκείνων (τῶν Μυροφόρων), ὅψε γοῦν ποτέ τὴν νόσον ἀπόθεσθε τῆς τῶν χρυσίων ἐπιθυμίας. Ὡστε εἰ ζηλοῦτε τὰς γυναῖκας, ἀνταλλάξασθε τὸν κόσμον, ὃν περὶκείσθε, ἐλεημοσύνην περιθέμεναι. Τί τὸ ὄφελος, εἰπέ μοι, τῶν λίθων τῶν τιμίων τούτων καὶ τῶν χρυσοπάστων ἱματίων; Χαίρει τούτοις, φησὶν, ἡ ψυχὴ καὶ εὐφραίνεται. Ἐγὼ σε τὸ κέρδος ἠρώτησα· σὺ δέ μοι τὸ βλάβος εἶπες. Τοῦ γὰρ περὶ ταῦτα ἡσυχολῆσθαι καὶ χαίρειν καὶ προσκλῶσθαι χεῖρον οὐδέν. Πικροτέρα γὰρ ἢ χαλεπὴ αὕτη δουλεία γίνεται, ὅταν τις καὶ δουλεύων εὐφραίνεται. Ἐπὶ τίνι γὰρ τῶν πνευματικῶν ὡς χρὴ σπουδᾷ ποτέ; πότε δὲ καταγελάσεται ὡς δεῖ τῶν βιωτικῶν πραγμάτων ἡ χαρὰς ἄξιον εἶναι νομίζουσα τὸ δεδέσθαι χρυσῷ; ὁ γὰρ ἐν δεσμωτηρίῳ μένων καὶ ἡδόμενος, οὐδέποτε ἀπαλλαγῆναι θελήσει, ὥςπερ οὖν οὐδὲ αὕτη· ἀλλ' ὥςπερ τις αἰχμάλωτος γενομένη τῆς πονηρᾶς ταύτης ἐπιθυμίας, οὐδὲ φωνῆς ἀνέξεται πνευματικῆς ἀκοῦσαι μετὰ τῆς προσηκούσης ἐπιθυμίας τε καὶ σπουδῆς, μὴ τι γε ἔργον μετελθεῖν. Τί οὖν τὸ κέρδος τοῦ κόσμου τούτου καὶ τῆς βλακείας ταύτης; εἰπέ μοι. Τέρπομαι, φησί. Πάλιν μοι τὴν βλάβην εἶπες καὶ τὸν ὀλεθρον. Ἀλλὰ καὶ τιμῆς ἀπολαύω, φησί, πολλῆς παρὰ τῶν ὁρώντων. Καὶ τί τοῦτο; Ἐτέρας γὰρ τοῦτο διαφθορᾶς ὑπόθεσις, ὅταν εἰς τυφλόν, ὅταν εἰς ἀπόνοιαν αἴρῃ. Φέρε οὖν, ἐπειδὴ σὺ τὸ κέρδος οὐκ εἶπες, ἀνάσχου ἐμοῦ σοι διηγούμενου τὰς βλάβας. Τίνες οὖν ἐντεῦθεν αἱ βλάβαι; Ἡ φροντίς ἡ μείζων τῆς ἡδονῆς. Διὸ πολλοὶ τῶν ὁρώντων, τούτων δὴ τῶν παχυτέρων, τέρπονται μᾶλλον, ἢ ἡ περικειμένη. Σὺ μὲν γὰρ μετὰ μερίμνης καλλωπίζῃ, ἐκεῖνοι δὲ ἀνευ ταύτης ἐστιῶσι τὰς ὀψεις. Εἴτα ἑτέρα πάλιν τὸ ταπεινοῦσθαι τὴν ψυχὴν, τὸ βασκαίνεσθαι πανταχόθεν. Αἱ γὰρ πλησίον δηχθεῖσαι κατὰ τῶν οἰκείων ἀνδρῶν ὀπλίζονται καὶ πολέμους ἀναγριπίζουσί σοι χαλεπούς. Μετὰ τούτων τὸ τὴν σχολὴν ἅπασαν καὶ τὴν φροντίδα εἰς τοῦτο δαπανᾶσθαι, τὸ τῶν

πνευματικῶν μὴ σφόδρα ἀντέχεσθαι κατορθωμάτων, τὸ τύφου καὶ ἀπονοίας καὶ κενῆς πληροῦσθαι δόξης, τὸ τῇ γῇ προσηλωθῆναι καὶ πτερορροεῖν, καὶ ἀντὶ αὐτοῦ γενέσθαι κύνα καὶ χοῖρον. Ἀφείσα γὰρ πρὸς τὸν οὐρανὸν βλέπειν καὶ πέτασθαι, καθάπερ οἱ χοῖροι χαμαὶ νεύεις, μέταλλα περιεργαζομένη καὶ χηραμούς, καὶ ψυχὴν ἀνάνδρον καὶ ἀνελευθέραν κτωμένην. Ἄλλ' ἐπιστρέφεις φαινόμενῃ τοὺς ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς; Δι' αὐτὸ μὲν οὖν τοῦτο χρυσοφορεῖν οὐκ ἔδει, ἵνα μὴ κοινὸν γένῃ θέατρον καὶ πολλῶν κατηγόρων ἀνοίξης στόματα. Οὐδεὶς γάρ σε τῶν ἐπιστρεφόμενων θαυμάζει, ἀλλὰ σκώπτουσιν ὡς φιλόκοσμον, ὡς ἀλαζόνα, ὡς σαρκικὴν γυναῖκα. Κἂν εἰς ἐκκλησίαν εἰσέλθῃς, ἐξῆλθες οὐδὲν λαβοῦσα, ἀλλ' ἡ μυρία σκώμματα καὶ λοιδορίας καὶ ἀράς, οὐχὶ παρὰ τῶν ὁρώντων μόνον, ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῦ προφήτου. Καὶ γὰρ εὐθέως ὁ μεγαλοφρονότατος Ἡσαΐας ἰδὼν σε βοήσεται· « Τάδε » λέγει Κύριος ἐπὶ τὰς ἀρχούσας θυγατέρας Σιών. Ἀνθ' ὧν » ἐπορεύθησαν ὑψηλῶ τραχήλῳ καὶ νεύμασιν ὀφθαλμῶν, » καὶ τῇ πορείᾳ τῶν ποδῶν σύρουσαι τοὺς χιτῶνας, καὶ » τοῖς ποσὶν ἅμα παίζουσαι· ἀνακαλύψει Κύριος τὸν κόσμον αὐτῶν, καὶ ἔσται ἀντὶ ὁσμῆς ἡδείας κονιορτός, » ἀντὶ δὲ ζώνης σχοινίῳ ζώσῃ ». ¹ Ταῦτά σοι ἀντὶ καλῶπισμοῦ. Οὐδὲ γὰρ πρὸς ἐκείνας μόνας ταῦτα εἰρηται, ἀλλὰ πρὸς πᾶσαν γυναῖκα μιμουμένην αὐτάς. Καὶ ὁ Παῦλος δὲ μετ' ἐκείνου κατήγορος ἔστηκε, λέγων Τιμοθέε παραγγέλλειν ταῖς γυναῖξιν· « Μὴ ἐν πλέγμασιν, ἢ χρυσίῳ, ἢ μαργαρίταις, ἢ ἱματισμῷ πολυτελεῖ κοσμεῖν » ἑαυτάς ». ² Ὡστε πανταχοῦ μὲν βλαβερόν τὸ χρυσοφορεῖν, μάλιστα δὲ ὅταν εἰς ἐκκλησίαν εἰσῇς, ὅταν διὰ τῶν πενήτων παρίης. Εἰ γὰρ σφόδρα σαυτῆς κατηγορῇσαι ἑσπουδάσας, οὐκ ἂν ἄλλο περιέθου σχῆμα, ἀλλ' ἡ τὸ τῆς ὁμότητος τοῦτο καὶ ἀπανθρωπίας προσωπεῖον.

(1) Ἡσ. γ', 16. 17. 24.

(2) Α' Τιμ. 6', 9.

Ἐννόησον γοῦν πόσας γαστέρας παρέρχη πεινώσας μετὰ τοῦ σχήματος τούτου, πόσα σώματα γεγυμνωμένα μετὰ τῆς φαντασίας ταύτης τῆς σατανικῆς. Πόσῳ βέλτιον διαθρέψαι ψυχὰς πεινώσας, ἢ λοβοῦς ὧτων διατιτρώσκειν καὶ μυρίων πενήτων τροφὰς ἐξαρθᾶν εἰκῇ καὶ μάτην! Μὴ γὰρ τὸ πλουτεῖν ἐγκώμιον; μὴ γὰρ τὸ χρυσοφορεῖν ἔπαινος; Εἰ καὶ ἐκ δικαίων πόνων ταῦτα περικείμενά σοι ᾔν, καὶ οὕτω μεγίστη κατηγορία τὸ γινόμενον· ὅταν δὲ καὶ ἐξ ἀδικίας, ἐννόησον τὴν ὑπερβολήν. Ἄλλ' ἐπαίνων ἐρᾶς καὶ δόξης; Οὐκοῦν ἀποδύσαι τὴν καταγέλαστον ταύτην περιβολήν, καὶ τότε σε θαυμάσονται πάντες, τότε καὶ δόξης καὶ καθαρὰς ἀπολαύσῃ τῆς ἡδονῆς· ὥς νῦν γε σκωμμάτων γέμεις, ἀθυμίας πολλὰς ὑποθέσεις ἐκ τούτων σαυτῇ κατασκευάζουσα. Ἄν γὰρ ἐκπέσῃ τι τούτων, ἐννόησον ὅσα ἐντεῦθεν τίκτεται τὰ κακά· πόσαι μαστιγοῦνται θεραπαινίδες, πόσοι ἄνδρες ἐνοχλοῦνται, πόσοι ἀπάγονται, πόσοι δεσποτήριον οἰκοῦσι. Καὶ δικαστήρια ἐντεῦθεν, καὶ εἰσαγωγαί, καὶ μυρίαι πάντοθεν ἀραὶ καὶ κατηγορίαι, τῇ γυναικὶ παρὰ τοῦ ἀνδρός, τῷ ἀνδρὶ παρὰ τῶν φίλων, τῇ ψυχῇ παρ' ἑαυτῆς. Ἄλλ' οὐκ ἀπολεῖται. Μάλιστα μὲν τοῦτο οὐ ῥάδιον· εἰ δὲ καὶ σωθεῖν διαπαντός, σωζόμενα πάλιν πολλὰν παρέχει μέριμναν καὶ φροντίδα καὶ ἀηδίαν, καὶ κέρδος οὐδέν. Ποία γὰρ ἐντεῦθεν πρόσδοδος τῇ οἰκίᾳ; τί ὄφελος αὐτῇ τῇ περικειμένῃ; Ὅφελος μὲν οὐδέν, ἀκοσμία δὲ πολλὴ καὶ κατηγορία πάντοθεν. Πῶς δυνήσῃ τοῦ Χριστοῦ φιλῆσαι τοὺς πόδας καὶ κατασχεῖν, οὕτως ἐσκευασμένη; Τοῦτον ἀποστρέφεται τὸν κόσμον ἐκεῖνος. Διὰ τοῦτο ἐν τῇ τοῦ τέκτονος οἰκίᾳ κατεδέξατο τεχθῆναι, μᾶλλον δὲ οὐδ' ἐν τῇ οἰκίᾳ ἐκείνῃ, ἀλλ' ἐν καλύβῃ καὶ φάτνῃ. Πῶς οὖν αὐτὸν δυνήσῃ ἰδεῖν, οὐκ ἔχουσα κάλλος αὐτῷ ποθεινόν, οὐ περικειμένη κόσμον ἐπέραστον αὐτῷ, ἀλλὰ μισητόν; Τὸν γὰρ αὐτῷ προσιόντα οὐ τοιοῦτοίς δεῖ καλωπίζεσθαι ἱματίοις, ἀλλ' ἀρετῇ περιβεβλησθαι. Ἐννόη-

σον τί ποτέ ἐστὶ τοῦτ' ὁ χρυσίον. Οὐδὲν ἕτερον ἢ γῆ καὶ σποδός. Ἐμβαλε ὕδωρ, καὶ γέγονε πηλός. Ἐνόησον καὶ αἰσχύνῃτι τὸν πηλὸν Δεσπότην ποιουμένην, καὶ πάντα ἀφείσα καὶ αὐτῷ παρακαθημένη, καὶ πανταχοῦ αὐτὸν βαστάζουσα καὶ περιφέρουσα, καὶ ὅταν εἰς ἐκκλησίαν εἰσῆς, ὅτε μάλιστα φεύγειν αὐτὸν ἐχρῆν. Οὐδὲ γὰρ διὰ τοῦτο ἡ ἐκκλησία ὀκοδοῦνται, ἵνα ἐν ταύτῃ τὸν πλοῦτον ἐπιδείξῃ τοῦτον, ἀλλ' ἵνα τὸν πλοῦτον τὸν πνευματικόν. Σὺ δὲ ὥσπερ εἰς πομπὴν εἰσιτοῦσα, οὕτω πάντοθεν σαυτὴν καλωπίζεις, τὰς ἐν τῇ σκηνῇ μιμουμένη, οὕτω μετὰ δαψιλείας τὸν καταγέλαστον τοῦτον βαστάζεις φορυτόν. Διὰ τοι τοῦτο πολλοῖς ἐπεισέρχῃ λύπη, καὶ τῆς ἐκκλησίας διαλυθείσης, ἐν ταῖς οἰκίαις, ἐπὶ τῶν τραπεζῶν ταῦτα ἂν τις ἀκούσειε διηγουμένων τῶν πλειόνων. Ἀφέντες γὰρ λέγειν τὸ καὶ τὸ εἶπεν ὁ προφῆτης καὶ ὁ Ἀπόστολος, τῶν ἱματίων τὴν πολυτέλειαν, τῶν λίθων τὸ μέγεθος, τὴν ἄλλην ἅπασαν ἀσχημοσύνην τῶν ταῦτα περικειμένων διηγοῦνται. Ταῦτα ὑμᾶς πρὸς ἔλεον ἀργὰς ποιεῖ καὶ τοὺς συνοικοῦντας ὑμῖν. Οὐ γὰρ ἂν τις ὑμῶν ἔλοιτο ῥαδίως διακλᾶσαι τι τῶν χρυσίων τούτων καὶ θρέψαι πεινῶντα. Ὅπου γὰρ καὶ αὕτῃ ἔλοιτο ἂν ἐν στενοχωρίᾳ εἶναι, ἢ ταῦτα ἰδεῖν διακλῶμενα, πῶς ἂν ἕτερον ἐκ τούτων διαθρέψειας; ὥσπερ γὰρ πρὸς ἐμψυχὰ τινα διάκεινται αἱ πάλαι πρὸς ταῦτα, καὶ οὐδὲν ἥττον ἢ πρὸς παιδία. Ἀπαγε, φησί. Δείξατέ μοι οὖν τοῦτο, δείξατε διὰ τῶν ἔργων, ὥς νῦν γε τάναντία ὄρω. Τίς γὰρ ποτε τῶν σφόδρα ἐαλωκότων ταῦτα καταχωνεύσας ἐξήρπασε θανάτου παιδίου ψυχὴν; Καὶ τί λέγω παιδίου; Τίς τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν ἀπολλυμένην ἐντεῦθεν ἐπρίατο; Τούναντίον μὲν οὖν οἱ πολλοὶ καὶ καθ' ἑκάστην αὐτὴν διὰ ταῦτα πωλοῦσι τὴν ἡμέραν. Κἂν μὲν σωματικὴ ἀρρωστία γένηται, πάντα ποιοῦσιν· ἂν δὲ τὴν ψυχὴν ἴδωσι διεφθαρμένην, οὐδὲν τοιοῦτον ἐργάζονται, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐγγόνων καὶ τῆς ἑαυτῶν ψυχῆς ἀμελοῦσιν, ἵνα ταῦτα μένῃ τῷ χρόνῳ ἰούμενα. Καὶ σὺ μὲν

μυρίων ταλάντων χρυσία περὶκείσιν· τὸ δὲ τοῦ Χριστοῦ μέλος οὐδὲ ἀναγκαίως ἔχει τροφῆς ἀπόλαυσιν. Ἀλλ' ὁ μὲν κοινὸς ἀπάντων Δεσπότης, καὶ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ τῶν ἐν τοῖς οὐρανοῖς, καὶ τραπέζης τῆς πνευματικῆς ἅπασιν ὁμοίως μετέδωκε· σὺ δὲ οὐδὲ τῶν ἀπολλυμένων αὐτῷ μεταδίδως, ἵνα μείνης συνεχῶς δεδεμένη ταῖς χαλεπαῖς ταύταις ἀλύσεσιν. Ἐντεῦθεν τὰ μυρία κακά, ἐντεῦθεν αἱ ἀσωτεῖαι τῶν ἀνδρῶν, ὅταν αὐτοὺς μὴ φιλοσοφεῖν παρασκευάζητε, ἀλλὰ τούτοις παιδεύητε χαίρειν, οἷς αἱ κακαὶ καλλωπίζονται γυναῖκες. Διὰ τοῦτο καὶ ταχέως ἀλίσκονται. Εἰ γὰρ αὐτὸν ἐπαίδευσας τούτων μὲν ὑπερορᾶν, σωφροσύνη δὲ χαίρειν, εὐλαβεία, ταπεινοφροσύνη, οὐκ ἂν ῥαδίως ἐάλω τοῖς τῆς ἀσωτείας πτεροῖς. Κοσμήσασθαι μὲν γὰρ οὕτω δύναται πονηρὰ γυνὴ καὶ τούτου πλέον· ἐκείνοις δὲ οὐκέτι. Ἐθισον οὖν αὐτὸν τούτω χαίρειν τῷ κόσμῳ, ὃν οὐκ ἔχει παρὰ τῇ πονηρᾷ γυναικὶ κείμενον ἰδεῖν. Πῶς δὲ αὐτὸν εἰς τὴν συνήθειαν ταύτην ἐμβαλεῖς; Ἄν τοῦτον ἀφέλῃς, καὶ ἐκείνον περιθῇς. Οὕτω καὶ ὁ ἀνὴρ ἐν ἀσφαλείᾳ, καὶ σὺ ἐν τιμῇ, καὶ ὁ Θεὸς ὑμῖν ἴλεως, καὶ ἄνθρωποι πάντες θαυμάσονται.

Περὶ ἐλεημοσύνης καὶ θυπαθείας πρὸς τοὺς ἐπαιτοῦντας.

Ἐκ τῆς Α' ὁμιλ. τῆς Α' πρὸς Κορινθ. Τόμ. Ι', σελ. 253.

Ἐν τῷ σώματι καὶ τὰ μικρὰ οὐ μικρὰ δοκεῖ συντελεῖν, ἀλλὰ καὶ τοῖς μεγάλοις λυμαίνεται πολλάκις, ὅταν ἀποσπῇ. Τί γὰρ τριχῶν εὐτελέστερον ἐν τῷ σώματι; ἀλλὰ τὰς εὐτελεῖς ταύτας ἂν ἀνέλῃς ἀπὸ τῶν ὀφρύων καὶ τῶν βλεφάρων, ὅλην ἠφάνισας τῆς ὀψεως τὴν ὥραν, καὶ ὀφθαλμὸς οὐκέτι ὁμοίως φανεῖται καλός· καίτοι γε περὶ τὸ τυχόν ἐστὶν ἡ ζημία, ἀλλ' ὅμως καὶ οὕτω πᾶσα διε-

φθάρη ἢ εὐμορφία· οὐκ εὐμορφία δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ πολὺ τῆς χρείας τῶν ὀφθαλμῶν. Τῶν γὰρ μελῶν ἡμῶν ἕκαστον καὶ ἰδίαν ἐνέργειαν ἔχει καὶ κοινήν, καὶ κάλλος ὁμοίως καὶ ἴδιον καὶ κοινόν ἐστὶν ἐν ἡμῖν· καὶ δοκεῖ μὲν διηρησθαι ταῦτα, συμπέλεκται δὲ ἀκριβῶς, καὶ θατέρου διαφθαρέντος καὶ τὸ ἕτερον συναπόλλυται. Σκόπει δὲ ἔστωσαν ὀφθαλμοὶ λάμποντες, καὶ παρειὰ μειδιῶσα, καὶ χεῖλος ἐρυθρόν, καὶ ῥίς εὐθεῖα, καὶ ὄφρυς ἐκτεταμένη· ἀλλ' ὅμως κἂν τὸ τυχὸν ἐκ τούτου λυμήνη, τῷ κοινῷ πάντων ἐλυμήνω κάλλει, καὶ πάντα κατηφέας μεστά, καὶ πάντα αἰσχρὰ φανεῖται τὰ πρὸ τούτου καλὰ. Ἄν γὰρ τὸ ἄκρον μόνον τῆς ῥινὸς συντρίψῃς, πάντων πολλὴν κατέχεας τὴν ἀμορφίαν, καίτοι γε ἐνὸς μέλους ἐστὶν ἡ πῆρωσις· καὶ ἐπὶ χειρὸς ὁμοίως, ἂν ἐνὸς δακτύλου τὸν ὄνυχα ἐξέλῃς, τὸ αὐτὸ γινόμενον ὄψει.

Εἰ δὲ καὶ ἐπὶ ἐνεργείας βουλῇθεῖς τὸ αὐτὸ συμβαῖνον ἰδεῖν, ἀνελε δάκτυλον ἓνα, καὶ τοὺς λοιποὺς ἀργότερους ὄψει, καὶ οὐκέτι τὰ αὐτῶν ποιοῦντας ὁμοίως. Ἐπεὶ οὖν κοινὸν αἶσχος ἢ τοῦ μέλους ζημία, καὶ κοινὸν κάλλος ἢ σωτηρία, μὴ ἐπαιρώμεθα μηδὲ ἐπεμβαίνωμεν τοῖς πλησίον. Διὰ γὰρ ἐκεῖνο τὸ μικρὸν μέρος καὶ τὸ μέγα ἐστὶ καλὸν καὶ ὠραῖον, καὶ διὰ βλεφάριδων ὀφθαλμοὺς καλλωπίζεται. Ὡστε ἑαυτῷ πολεμεῖ ὁ τῷ ἀδελφῷ πολεμῶν· οὐ γὰρ μέχρις ἐκείνου τὰ τῆς βλάβης, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς οὐ μικράν ὑποστήσεται ζημίαν. Ἴν' οὖν μὴ τοῦτο γίνηται ὡς ἑαυτῶν, οὕτω καὶ τῶν πλησίον φροντίζωμεν, καὶ ταύτην τὴν εἰκόνα τοῦ σώματος καὶ νῦν ἐπὶ τὴν Ἐκκλησιᾴαν μεταγάγωμεν, καὶ προνοῶμεν ἀπάντων ὡς μελῶν οἰκείων. Καὶ γὰρ καὶ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ μέλη πολλὰ καὶ διάφορα . . .

Τί γὰρ τῶν προσαιτούντων εὐτελέστερον; ἀλλ' ὅμως καὶ οὗτοι χρεῖαν πληροῦσι μεγίστην ἐν Ἐκκλησίᾳ προσηλωμένοι ταῖς θύραις τοῦ ναοῦ, καὶ κόσμον παρέχοντες μέγιστον, καὶ τούτων ἄνευ οὐκ ἂν ἀπαρτισθεῖν τ

πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας... Ὅρα γοῦν ἐν ὅσῃ καμίνῳ πενίας εἰσὶ. Καὶ βλασφημούντων οὐκ ἂν ποτε αὐτῶν ἀκούσης, οὐδὲ ἀποδυσπετούντων, ἅπερ πολλοὶ τῶν πλουτούντων ποιοῦσι. Καὶ οἱ μὲν αὐτῶν πεινῶντες ἐκοιμήθησαν πολλάκις, οἱ δὲ καὶ διπνεκῶς ὑπὸ τοῦ κρυμοῦ πηγνύμενοι διατελοῦσι, καὶ ὅμως ἐν εὐχαριστίᾳ καὶ δοξολογίᾳ διαγούσι. Κἂν ὁβολὸν δῶς, εὐχαριστοῦσι καὶ ἐπεύχονται μυρία τῷ δεδοκότι· κἂν μηδὲν δῶς, οὐ δυσχεραίνουνσιν, ἀλλὰ καὶ οὕτως εὐλογοῦσι καὶ ἀγαπῶσι, τῆς ἐφημέρου τροφῆς ἀπολαύοντες. Κἂν γὰρ μὴ βούλωνται, φησὶν, ἀνάγκη φέρειν αὐτούς. Διὰ τί; εἰπέ μοι τίνος ἔνεκεν τὸ πικρὸν τοῦτο ἐφθέγξω ῥῆμα; οὐκ εἰσὶ τέχνηαι αἰσχροί, καὶ τοῖς γεγηρακόσι κέρδος ἔχουσαι καὶ ταῖς γεγηρακυῖαις; οὐκ ἠδύναντο, εἴπερ βούλοιντο, τοῦ ζῆν ἐπιεικῶς ἀμελεῖν κάκειθεν μετὰ πολλῆς ἀποτρέψεσθαι τῆς περιουσίας;... Ἄλλ' οὐχ οὗτοι, ἀλλ' αἰροῦνται λιμῷ διαφθεῖρεσθαι μᾶλλον, ἢ καταισχύειν τὴν ἑαυτῶν ζωὴν καὶ προδοῦναι τὴν σωτηρίαν· καὶ κάθηνται δι' ἡμέρας ὅλης φάρμακόν σοι κατασκευάζοντες σωτηρίας. Οὐ γὰρ οὕτως ἰατρός, χεῖρα ἐκτείνων καὶ σιδήριον ἐπάγων, ἐκτέμνει τὰ σεσηπότα τῶν τραυμάτων, ὥς πένης, δεξιὰν ἐκτείνων καὶ ἐλεημοσίην λαμβάνων, περιαιρεῖ τῶν τραυμάτων τοὺς μῶλωπας. Καὶ τὸ δὴ θαυμαστόν, ὅτι χωρὶς ἀληθοδότητος καὶ ὁδύνης τὴν καλὴν ταύτην ἐργάζονται ἰατροίαν. Καὶ ἡμῶν τῶν τοῦ λαοῦ προκαθημένων καὶ παραινούντων ὑμῖν τὰ συμφέροντα οὐκ ἔλαττον ἐκείνου διαλέγεται ὁ πρὸ τῶν θυρῶν τῆς ἐκκλησίας καθήμενος διὰ τῆς σιγῆς καὶ τῆς ὀψεως. Καὶ γὰρ ἡμεῖς ταῦτα καθ' ἐκάστην ὑμῖν ἐνηχοῦμεν τὴν ἡμέραν, λέγοντες· Μὴ μέγα φρόνει, ὦ ἄνθρωπε, ὀξύρροπον καὶ εὐμετάπτωτον τῶν ἀνθρώπων ἢ φύσις, ἢ νεότης πρὸς γῆρας ἐπείγεται, τὸ κάλλος πρὸς ἀμορφίαν, ἢ ἰσχὺς πρὸς ἀσθενίαν, ἢ τιμὴ πρὸς καταφρόνησιν, ἢ ὑγίεια πρὸς ἀρρωστίαν μεταπίπτει, ἢ δόξα πρὸς εὐτέλειαν, ὁ πλοῦτος

πρὸς πενίαν· ῥεύματι σφοδρῶ τὰ ἡμέτερα ἔοικεν οὐδαμοῦ ἵστασθαι βουλομένῳ, ἀλλ' ἐπειγομένῳ πρὸς τὸ κάταντες.

Τὰ αὐτὰ καὶ ἐκεῖνοι, καὶ πλείονα τούτων διὰ τῆς ὀψεως συμβουλεύουσι καὶ διὰ τῆς πείρας αὐτῆς, ἥτις καὶ σαφέστερα ἐστὶ παραίνεσις. Πόσοι γοῦν τῶν ἔξω καθημένων νῦν ἠκμασαν ἐν νεότητι καὶ μεγάλα εἰργάσαντο; πόσοι τῶν εἰδεχθῶν τούτων καὶ ἐπὶ τῇ τοῦ σώματος ἰσχύει καὶ τῇ τῆς ὀψεως ὥρᾳ πολλοὺς παρήλασαν; Ἀλλὰ μὴ ἀπιστεῖτε, μηδὲ χλευάζετε· καὶ γὰρ μυρίων γέμει τοιούτων ὑποδειγμάτων ὁ βίος. Εἰ γὰρ βασιλεῖς ἐξ εὐτελῶν καὶ ταπεινῶν πολλοὶ πολλάκις ἐγένοντο, τί θαυμαστόν, καὶ ἐκ μεγάλων καὶ ἐνδόξων ταπεινοὶ καὶ εὐτελεῖς κατέστησαν; καὶ γὰρ τὸ πολλῶ παραδοξότερον ἐκεῖνό ἐστι· τοῦτο δὲ τῶν ἀεὶ συμβαινόντων. Ὡστε οὐ χρὴ διαπιστεῖν, εἴ τινες τούτων καὶ ἐν τέχναις καὶ ἐν στρατείαις ἦνθησαν καὶ ἐν χρημάτων περιουσίαις, ἀλλὰ καὶ ἔλεεῖν αὐτοὺς μετὰ πολλῆς τῆς συμπαθείας, καὶ ὑπὲρ ἑαυτῶν δεδοικέναι, μὴ ποτε καὶ αὐτοὶ τὰ αὐτὰ πάθωμεν. Καὶ γὰρ καὶ ἡμεῖς ἄνθρωποι, καὶ ὑπὸ τὴν ὀξύρροπον ταύτην κείμεθα μεταβολήν.

Περὶ τοῦ ποίας δεῖ ἄγεσθαι γυναῖκας.

Ἐκ τοῦ εἰς Μάξιμον ἐγκωμίου, Τόμ. Γ', μέρ. Α', σελ. 225.

Διὰ τοῦτο καὶ σήμερον περὶ τῆς αὐτῆς ὑμῖν ὑποθέσεως διαλέξομαι· ὥστε τοὺς βουλομένους εἰς γάμον ἐλθεῖν πολλὴν ὑπὲρ τοῦ πράγματος τούτου ποιεῖσθαι πρόνοιαν. Εἰ γὰρ οἰκίας ὠνεῖσθαι μέλλοντες καὶ οἰκέτας, περιεργαζόμεθα καὶ πολυπραγμονοῦμεν τοὺς τε πωλοῦντας τοὺς τε ἔμπροσθεν κτησαμένους, αὐτῶν τῶν πωλουμένων τῶν μὲν τὴν κατασκευὴν, τῶν δὲ καὶ τὴν τοῦ σώματος ἕξιν καὶ τὴν τῆς ψυχῆς προαίρεσιν, πολλῶ μᾶλλον γυναῖ-

κας μέλλοντας ἄγεσθαι, πρόνοιαν τοσαύτην καὶ πολλῶ πλείονα ἐπιδείκνυσθαι χρή. Οἰκίαν μὲν γὰρ θαύλην οὖσαν ἀποδόσθαι πάλιν ἔξεστι, καὶ οἰκέτην σκαῖόν φανέντα ἀποδοῦναι τῷ πεπρακότι πάλιν ἀφίεται· γυναῖκα δὲ λαμβάνοντα ἀποδοῦναι πάλιν τοῖς ἐκδεδωκόσιν οὐκ ἔνι, ἀλλ' ἀνάγκη πᾶσα διὰ τέλους ἔνδον ἔχειν. Ὅταν οὖν μέλλῃς λαμβάνειν γυναῖκα, μὴ τοὺς ἔξωθεν ἀναγίνωσκε νόμους μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸ ἐκείνων, τοὺς παρ' ἡμῖν κειμένους· κατὰ γὰρ τούτους, οὐ κατ' ἐκείνους σοι μέλλει κρίνειν κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ὁ Θεός· κακεῖνοι μὲν παροφθέντες, εἰς χρήματα τὴν ζημίαν πολλάκις ἤνεγκαν, οὔτοι δὲ τοῦτο παθόντες τῇ ψυχῇ τὰς ἀπαραιτήτους ἐπάγουσι τιμωρίας καὶ τὸ πῦρ ἐκείνο τὸ ἄσβεστον.

Σὺ δὲ ὅταν μέλλῃς ἄγεσθαι γυναῖκα, πρὸς μὲν τοὺς ἔξω νομικοὺς μετὰ πολλῆς τρέχεις τῆς σπουδῆς καὶ παρακαθήμενος αὐτοῖς μετὰ πάσης ἀκριθείας ἐξετάξεις, τί μὲν ἔσται, ἐὰν ἅπαις τελευτήσῃ ἡ γυνή, τί δέ, ἐὰν ἔχουσα παῖδα, τί δέ, ἐὰν δύο καὶ τρεῖς, καὶ πῶς μὲν ἔχουσα πατέρα, πῶς δὲ οὐκ ἔχουσα τοῖς ἑαυτῆς χρήσεται πράγμασι, καὶ τί μὲν εἰς τοὺς ἀδελφοὺς ἥξει τοῦ κλήρου, τί δὲ εἰς τὸν συνοικοῦντα, καὶ πότε κύριος ἔσται τοῦ παντός, μηδὲνα μηδὲν ἀφείναι τῶν ἐκείνης παρασπασσάσθαι μέρος, καὶ πότε τοῦ παντός ἐκπεσεῖται· καὶ πολλὰ ἕτερα τοιαῦτα πολυπραγμονεῖς παρ' ἐκείνων καὶ ζητεῖς, πάντα περιπῶν καὶ περισκοπῶν, ὅπως ἐκ μηδενὸς γένηται τρόπου τι τῶν γυναικὸς πραγμάτων εἰς τινα τῶν ἐκείνη προσηκόντων ἐλθεῖν· καίτοι, ὅπερ ἔφθην εἰπών, εἰ καὶ τι συμβαίῃ τῶν ἀδοκίμων, ἐν χρήμασιν ἔσται τὰ τῆς ζημίας, ἀλλ' ὅμως οὐκ ἀνέχῃ τούτων οὐδὲν παρίδειν. Πῶς οὖν οὐκ ἄτοπον, χρημάτων μὲν ἡμῖν ἀπόλλυσθαι μελλόντων, τοσαύτην σπουδὴν ἐπιδείκνυσθαι, ὑπὲρ δὲ ψυχῆς ὄντος ἡμῖν τοῦ κινδύνου καὶ τῶν εὐθυνῶν τῶν ἐκεῖ, μηδὲνα ποιῆσθαι λόγον, δέον πρὸ τῶν ἄλλων πάντων ταῦτα ζητεῖν καὶ περιεργάζεσθαι καὶ πολυπραγμονεῖν;

«Τὸ μυστήριον τοῦτο μέγα ἐστί».¹ Πῶς μέγα ἐστίν; εἶπέ μοι. Ὅτι τὸν ἅπαντα θαλαμειομένην ἡ κόρη χρόνον, μηδέποτε τὸν νυμφίον ἑωρακυῖα, ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας οὕτω ποθεῖ καὶ στέργει ὥς σῶμα οἰκεῖον. Πάλιν ὁ ἀνὴρ, ἦν οὐδέποτε εἶδεν, ἥς οὐδέποτε τῆς ἐν λόγῳ ἐκοινωνήσας συνουσίας, ταύτην κάκεινος ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας ἀπάντων προτίθησι, καὶ τῶν φίλων καὶ τῶν οἰκείων καὶ τῶν γεννησαμένων αὐτῶν. Οἱ γονεῖς πάλιν, ἂν μὲν ἐξ ἑτέρας ὑποθέσεως ἀφαιρεθῶσι χρήματα, δάκκονται, ἀλγοῦσιν, εἰς δικαστήριον τοὺς ἀφελομένους ἔλκουσιν· ἀνθρώπῳ δὲ πολλάκις μηδέποτε ὀφθέντι, μηδὲ γνωρισθέντι, καὶ τὴν θυγατέρα τὴν ἑαυτῶν καὶ προῖκα χρημάτων πολλῶν ἐγχειρίζουσι. Καὶ χαίρουσι τοῦτο ποιοῦντες, καὶ οὐχ ἡγοῦνται ζημίαν εἶναι τὸ γινόμενον· ἀλλ' ὀρῶντες τὴν θυγατέρα ἀπαγομένην, οὐ συννηθείας μέμνηνται, οὐκ ἀλγοῦσιν, οὐ δάκκονται, ἀλλὰ καὶ εὐχαριστοῦσι καὶ εὐχῆς ἔργον εἶναι νομίζουσι τὸ καὶ τὴν θυγατέρα ἰδεῖν τῆς οἰκίας ἐξαγομένην καὶ πολλὰ μετ' ἐκείνης χρήματα. Ταῦτα οὖν ἅπαντα ἐννοήσας ὁ Παῦλος, ὅτι τοὺς γονεῖς ἀφέντες ἀμφότεροι ἀλλήλοις συνδεσμοῦνται καὶ χρόνου τοσούτου συννηθείας ἢ τότε συντυχία τυραννικωτέρα γίνεται, καὶ συνιδῶν, ὅτι οὐκ ἔστι τοῦτο ἀνθρώπινον, ἀλλ' ὁ Θεὸς τοὺς ἔρωτας τούτους ἐγκατέσπειρε καὶ τοὺς ἐκδιδόντας καὶ τοὺς ἐκδιδόμενους μετὰ χαρᾶς τοῦτο ποιεῖν παρεσκεύασε, φησί· «Τὸ μυστήριον» τοῦτο μέγα ἐστί». Καὶ καθάπερ ἐπὶ τῶν παίδων, τὸ πατρίδον τεχθὲν ἀπὸ τῆς ὀψεως εὐθέως ἐπίσταται τοὺς γονεῖς οὐ φθεγγόμενον, οὕτω δὴ καὶ νυμφίος καὶ νύμφη, οὐδενὸς συνάγοντος, οὐδενὸς παραινοῦντος καὶ συμβουλεύοντος, ἀπὸ τῆς ὀψεως ἀλλήλοις συμπλέκονται. Εἶτα ἰδὼν ὅτι καὶ ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ τοῦτο ἐγένετο, καὶ ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας μάλιστα, ἐξεπλάγη καὶ ἐθαύμασε. Πῶς οὖν

(1) Ἐφ. ε', 23.

ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας τοῦτο ἐγένετο; Καθάπερ ὁ νυμφίος τὸν πατέρα ἀφείς πρὸς τὴν νύμφην ἔρχεται, οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς τὸν πατρικὸν ὀρόνον ἀφείς πρὸς τὴν νύμφην ἦλθεν· οὐχ ἡμᾶς ἄνω ἐκάλεσεν, ἀλλ' αὐτὸς πρὸς ἡμᾶς παρεγένετο. Ὅταν δὲ ἀκούσης ὅτι ἀφῆκε, μὴ μετὰστασιν νοήσης, ἀλλὰ συγκατάβασιν· καὶ γὰρ καὶ μεθ' ἡμῶν ὢν, μετὰ τοῦ Πατρὸς ἦν. Διὰ τοῦτό φησι· «Τὸ μυστήριον τοῦτο μέγα ἐστὶ». Μέγα μὲν ἐστὶ καὶ ἐπὶ ἀνθρώπων γινόμενον· ὅταν δὲ ἴδω εἰς τὸν Χριστὸν καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν αὐτὸ συμβαῖνον, τότε ἐκπλήττομαι, τότε θαυμάζω. Διὰ τοῦτο εἰπὼν, «Τὸ μυστήριον τοῦτο »μέγα ἐστίν», ἐπήγαγεν· «Ἐγὼ δὲ λέγω εἰς τὸν Χριστὸν καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν». Εἰδὼς τοίνυν ἡλικὸν μυστήριόν ἐστιν ὁ γάμος καὶ ἡλικὸν πράγματος τύπος, μὴ ἀπλῶς, μηδὲ ὡς ἔτυχε περὶ τούτου βουλευέου, μηδὲ χρημάτων εὐπορίαν ζητεῖ μέλλων ἄγεσθαι νύμφην. Οὐ γὰρ καπηλείαν, ἀλλὰ βίου κοινωνίαν εἶναι τὸν γάμον δεῖ νομίζειν.

Καὶ γὰρ πολλῶν ἤκουσα λεγόντων, ὁ δεῖνα εὐπορώτερος γέγονεν ἀπὸ τοῦ γάμου, πένης ὢν· ἐπειδὴ γυναῖκα εὐπορον ἔλαβε, πλουτεῖ καὶ τρυφᾷ νῦν. Τί λέγεις, ἀνθρώπε; ἀπὸ γυναικὸς κερδαίνειν ἐπιθυμεῖς καὶ οὐκ αἰσχύνῃ, οὐδὲ ἐρυθριᾷ; οὐδὲ εἰς τὴν γῆν καταδύῃ τοιούτους κερδῶν ἐπιζητῶν τρόπους; καὶ ποῦ ταῦτα ἀνδρὸς τὰ ῥήματα; Γυναικὸς ἓν ἐστὶ μόνον, τὰ συλλεγόμενα διαφυλάττειν, τὰς προσόδους διατηρεῖν, τῆς οἰκίας ἐπιμελεῖσθαι· καὶ γὰρ διὰ τοῦτο αὐτὴν ἔδωκεν ὁ Θεός, ἵνα ἐν τούτοις ἡμῖν βοηθῇ μετὰ τῶν ἄλλων ἀπάντων. Ἐπειδὴ γὰρ τὸν βίον τὸν ἡμέτερον δύο ταῦτα συγκροτεῖν εἶωθε, τὰ πολιτικὰ καὶ ἰδιωτικὰ πράγματα, διελλὼν ἀμφοτέρω ταῦτα ὁ Θεός, ταύτῃ μὲν τὴν τῆς οἰκίας προστασίαν ἀπένειμε, τοῖς δὲ ἀνδράσι τὰ τῆς πόλεως ἅπαντα πράγματα, τὰ τε ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς, δικαστήρια, βουλευτήρια, στρατηγίας, τὰ ἄλλα πάντα. Οὐ δύναται

ἀκοντίσαι δόρυ, οὐδὲ ἀφείναι βέλος ἢ γυνή, ἀλλ' ἡλακάντην δύναται λαβεῖν καὶ ἰστὸν ὑφᾶναι καὶ τὰ ἄλλα πάντα τὰ κατὰ τὴν οἰκίαν διαθεῖναι καλῶς. Οὐ δύναται γνῶμην εἰσηγήσασθαι ἐν βουλευτηρίῳ, ἀλλὰ δύναται γνῶμην εἰσηγήσασθαι ἐν οἰκίᾳ, καὶ πολλάκις ἅπερ συνεῖδεν ὁ ἀνὴρ τῶν κατὰ τὴν οἰκίαν, βέλτιον αὕτη συνεῖδεν. Οὐ δύναται τὰ δημόσια διαθεῖναι καλῶς, ἀλλὰ δύναται παιδία διαθρέψαι καλῶς, τὸ κεφάλαιον τῶν κτημάτων δύναται θεραπαινίδων κακουργίας συνιδεῖν καὶ σωφροσύνης ἐπιμελεσθῆναι τῶν διακονουμένων, τὴν ἄλλην ἅπασαν τῷ συνοικοῦντι παρέχειν ἄδειαν, καὶ πάσης αὐτὸν τοιαύτης ἀπαλλάξαι φροντίδος ἐν οἴκοις, ταμείων, ἐριουργίας, ἀρίστου παρασκευῆς, ἱματίων εὐσχημοσύνης, τῶν ἄλλων ἀπάντων ἐπιμελουμένη, ἅπερ ἀνδρὶ οὔτε εὐπρεπές, οὔτε εὐκόλον μεταχειρίσασθαι ποτε, κἂν μυρία φιλονεικῇ. Καὶ γὰρ καὶ τοῦτο τῆς τοῦ Θεοῦ φιλοτιμίας καὶ σοφίας ἔργον, τὸν ἐν τοῖς μείζοσι χρῆσιμον, ἐν τοῖς ἐλάττοσι καταδεέστερον καὶ ἄχρηστον εἶναι, ἵνα ἀναγκαία γένηται τῆς γυναικὸς ἡ χρεία. Εἰ γὰρ ἐν ἀμφοτέροις ἐποίησε τὸν ἄνδρα ἐπιτῆδειον εἶναι, εὐκαταφρόνητον ἂν τὸ τῶν γυναικῶν ἐγένετο γένος. Πάλιν, εἰ τὸ μείζον καὶ χρησιμώτερον ἐπέτρεψε τῇ γυναικί, πολλῆς ἂν ἐνέπλησε τὰς γυναικας τῆς ἀπονοίας. Διὰ τοῦτο οὔτε ἀμφότερα ἐνὶ ἔδωκεν, ἵνα μὴ τὸ ἕτερον ἐλαττωθῇ γένος, καὶ περιττὸν εἶναι δοκῇ· οὔτε ἐξίσης ἀμφότερα ἐκατέρῳ διένειμεν, ἵνα μὴ πάλιν ἐκ τῆς ἰσοτιμίας μάχη τις γένηται καὶ φιλονεικία, τῆς αὐτῆς προεδρίας τοῖς ἀνδράσι φιλονεικουσῶν ἀξιοῦσθαι τῶν γυναικῶν· ἀλλ' ὁμοῦ καὶ τῆς εἰρήνης προνοῶν, καὶ τὴν πρέπουσαν ἐκάστῳ τάξιν διατηρῶν, εἰς δύο ταῦτα διελὼν ἡμῶν τὴν ζωὴν, τὸ μὲν ἀναγκαϊότερον καὶ χρησιμώτερον τῷ ἀνδρί, τὸ δὲ ἕλαττον καὶ καταδεέστερον δέδωκε τῇ γυναικί, ἵν' ὁ μὲν διὰ τὸ ἀναγκαῖον τῆς χρείας περισπούδαστος ἡμῖν ᾖ, ἡ δὲ διὰ τὸ καταδεέστερον τῆς διακονίας μὴ κατεξανιστάται τοῦ συνοικοῦντος.

Ταῦτ' οὖν ἅπαντες εἰδότες, ἐν μόνον ζητῶμεν, ψυχῆς ἀρετὴν καὶ εὐγένειαν τρόπων, ἢ εἰρήνης ἀπολαύμεν, ἵνα ἐντρυφῶμεν ἐν ὁμονοίᾳ καὶ ἀγάπῃ διηνεκεῖ. Ὁ μὲν γὰρ εὐπορον λαβὼν γυναῖκα, δέσποιναν μᾶλλον ἔλαβεν ἢ γυναῖκα. Εἰ γὰρ καὶ χωρὶς τούτου φρονήματός εἰσιν αἱ γυναῖκες ἐμπεπλησμέναι, καὶ πρὸς δόξης ἔρωτα εὐέμπωτοι, ἂν καὶ ταύτην προσλάβωσι τὴν προσθήκην, πῶς ἔσονται φορηταὶ τοῖς συνοικοῦσιν αὐταῖς; Ὁ δὲ ὁμότιμον ἢ πενεστέραν λαβὼν γυναῖκα, βοηθὸν καὶ σύμμαχον ἔλαβε, καὶ πάντα εἰς τὴν οἰκίαν εἰσήγαγε τὰ ἀγαθὰ. Ἡ γὰρ τῆς πενίας ἀνάγκη θεραπεύειν αὐτὴν μετὰ πολλῆς τῆς ἐπιμελείας ἀναπεῖθει τὸν ἄνδρα, καὶ πάντα εἴκειν καὶ πείθεσθαι, καὶ ἔριδος μὲν καὶ μάχης καὶ ἀπονοίας καὶ ὕβρεως πᾶσαν ἀναιρεῖ πρόφασιν· εἰρήνης δὲ καὶ ὁμονοίας καὶ ἀγάπης καὶ συμφωνίας γίνεται σύνδεσμος. Μὴ τοίνυν τοῦτο ζητῶμεν, ὅπως χρήματα ἔχωμεν, ἀλλ' ὅπως εἰρήνην, ὅπως ἡδονῆς ἀπολαύωμεν· διὰ τοῦτο γάμος, οὐχ ἵνα πολέμου καὶ μάχης τὰς οἰκίας ἐμπιπλῶμεν, οὐχ ἵνα ἔρεις καὶ φιλονεικίας ἔχωμεν, οὐχ ἵνα πρὸς ἀλλήλους διαστασιάζωμεν καὶ ἀβίωτον τὸν βίον ποιῶμεν, ἀλλ' ἵνα βοηθείας ἀπολαύωμεν καὶ λιμένα ἔχωμεν, καὶ καταφυγὴν, καὶ παραμυθίαν τῶν ἐπικειμένων κακῶν, ἵνα μεθ' ἡδονῆς τῇ γυναικὶ διαλεγώμεθα. Πόσοι πλουτοῦντες, γυναῖκας λαβόντες εὐπόρους, τὴν οὐσίαν αὐξήσαντες, τὴν ἡδονὴν καὶ τὴν ὁμόνοιαν κατέλυσαν, καθημερινὰς μάχας ἐπὶ τῆς τραπέζης ποιοῦμενοι, φιλονεικίας ἔχοντες; πόσοι πένητες πενεστέρας λαβόντες, εἰρήνης ἀπολαύουσι καὶ μετ' εὐφροσύνης πολλῆς τὸν ἥλιον τοῦτον βλέπουσιν; οἱ δὲ εὐποροὶ, πανταχόθεν αὐτοῖς περικειμένης τρυφῆς, διὰ τὰς γυναῖκας νύξαντο πολλάκις ἀποθανεῖν καὶ τῆς παρούσης ἀπαλλαγῆναι ζωῆς; οὕτως οὐδὲν χρημάτων ὄφελος, ὅταν ψυχῆς μὴ ἐπιτυγχάνωμεν ἀγαθῆς. Καὶ τί χρὴ λέγειν περὶ εἰρήνης καὶ ὁμονοίας; Καὶ γὰρ εἰς αὐτὴν τῶν χρημάτων τὴν κτῆσιν πολλάκις

τὸ πλουσιωτέραν λαβεῖν ἡμᾶς παρέβλαψεν. Ὅταν γὰρ εἰς τὸν τῆς προικὸς λόγον ἅπασαν τὴν περιουσίαν ἐπιδούς, εἶτα ἀώρου συμβάντος θανάτου, καταβαλεῖν παρὰ τῶν κηδεστῶν ἀναγκάζεται τὴν προῖκα ἅπασαν, καθάπερ οἱ ναυάγιον ὑπομένοντες ἐπὶ τῆς θαλάσσης τὸ σῶμα διασώζουσι μόνον, οὕτω δὴ καὶ οὗτος μετὰ πολλὰς φιλονεικίας καὶ μάχας καὶ ὕβρεις καὶ δικαστήρια μόλις τὸ σῶμα ἐλεύθερον ἔχων ἐξέρχεται. Καὶ καθάπερ οἱ τῶν ἐμπόρων ἀπληστοί, μυρίων τὴν ναῦν πλήσαντες φορτίων καὶ πλέον τῆς δυνάμεως τὸν ὄγκον ἐπιθέντες, κατέδυσαν τὸ σκάφος καὶ πάντα ἀπώλεσαν, οὕτω δὴ καὶ οὗτοι τοὺς ὑπερόγκους ἀγόμενοι γάμους, μείζονα πολλὰς οὐσίας περιβαλέσθαι οὐσίαν διὰ τῆς γυναικός, καὶ τῆς οὔσης ἐξέπεσον· καὶ ὥςπερ ἐκεῖ κύματος ἐμβολῇ βραχεῖα ἐμπεσοῦσα βαπτίζει τὸ σκάφος, οὕτω καὶ ἐνταῦθα θάνατος ἄωρος προσπεσὼν μετὰ τῆς γυναικός καὶ πάντα τὰ ὄντα αὐτοῦ ἀφείλετο.

Ταῦτ' οὖν ἅπαντα ἐννοοῦντες, μὴ χρήματα περισκοπῶμεν, ἀλλὰ τρόπων ἐπιείκειαν καὶ σεμνότητα καὶ σωφροσύνην. Γυνὴ γὰρ σώφρων καὶ ἐπεικὴς καὶ μετρία, καὶ πένης ἢ, τὴν πενίαν πλούτου βέλτιον διαθεῖναι δύνησεται ὥςπερ ἡ διεφθαρμένη καὶ ἀκόλαστος καὶ φίλερις, καὶ μυρίους εὖρη θησαυροὺς ἔνδον κειμένους, ἀνέμου παντός τάχιον αὐτοὺς ἐκφυσίσασα καὶ συμφοραῖς μυρίαῖς μετὰ τῆς πενίας περιβάλλει τὸν ἄνδρα. Μὴ τοίνυν πλοῦτον ζητῶμεν, ἀλλὰ τὴν χρησομένην καλῶς τοῖς οὖσιν.

**Ὅτι τὰ καλὰ κατὰ φύσιν ἐστί,
τὰ δὲ ἁμαρτήματα παρὰ φύσιν καὶ ὅτι οὐκ ἐξ
ἀνάγκης τινός, ἀλλ' ἐκ φάουλῆς προαιρέσεως
ἁμαρτάνομεν.**

Ἐκ τῆς πρὸς Ἐφεσ. ὁμιλ. Β', τόμ. ΙΑ', σελ. 20.

Ἐδειξέ σοι ὁ Θεὸς τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν· ἂν πάλιν αὐτὸ
φυγόν, τῷ σκότει προσδράμῃς, τίς ἔσται ἀπολογία, ποία
συγγνώμη; οὐδεμία λοιπόν· μίσους γάρ ἐστιν ἀρρήτου
τοῦτο σημεῖον. Ὅτε μὲν γὰρ οὐκ ᾔδεις τὸν Θεόν, ἐχθραί-
νων αὐτῷ, ὅπωςδῆποτε τινα συγγνώμην εἶχες· ἐπειδὴ δὲ
ἐγεύσω τῆς χρηστότητος καὶ τοῦ μέλιτος, ἂν πάλιν
ἀφείς, ἐπὶ τὸν ἑμετον ἔλθῃς τὸν σαυτοῦ, οὐδὲν ἕτερον,
ἀλλ' ἢ μεγάλους μίσους καὶ καταφρονήσεως ἐκφέρεις ση-
μεῖα. Οὐ, φησίν, ἀλλ' ὑπὸ τῆς φύσεως ἀναγκάζομαι φιλῶ
μὲν οὖν τὸν Χριστόν, ἀναγκάζομαι δὲ ὑπὸ τῆς φύσεως. Εἰ
ἀνάγκην καὶ βίαν ὑπομένεις, ἔξεις συγγνώμην· εἰ δὲ ἀπὸ
ῥαθυμίας καταπίπτεις, οὐκέτι.

Φέρε οὖν αὐτὸ δὴ τοῦτο ἐξετάσωμεν, πότερον ἐξ ἀνάγ-
κης καὶ βίας τὰ ἁμαρτήματα γίνεται, ἢ ἀπὸ ῥαθυμίας
καὶ ὀλιγωρίας πολλῆς. «Οὐ φονεύσεις»,¹ φησί. Ποία τοῦτο
ἀνάγκη, ποία βία; Βία μὲν οὖν ἐστὶ τὸ φονεύειν. Τίς γὰρ
ἂν ἡμῶν ἔλοιτο βαπτίσαι ξίφος εἰς τὸν λαιμὸν τοῦ πλη-
σίον καὶ αἱμάξαι τὴν δεξιάν; οὐδὲ εἷς. Ὅρῃς ὅτι τοῦναν-
τίον, ἀνάγκη τὸ ἁμαρτάνειν μᾶλλον ἐστὶ καὶ βία; Ἐνέθηκε
γὰρ ὁ Θεὸς φίλτρον τῇ φύσει τῇ ἡμετέρᾳ, ὥστε ἀλλήλους
ἀγαπᾶν «Πᾶν γάρ, φησί, ζῶον ἀγαπᾷ τὸ ὅμοιον αὐτοῦ,
» καὶ ἄνθρωπος τὸν πλησίον αὐτοῦ». ² Ὅρῃς ὅτι πρὸς
τὴν ἀρετὴν ἔχομεν ἀπὸ τῆς φύσεως σπέρματα; τὰ δὲ τῆς
κακίας παρὰ φύσιν ἐστίν. Εἰ δὲ ταῦτα μᾶλλον κρατεῖ,

(1) Ἐξ. κ', 13.

(2) Ἐκκλ. ιγ', 19.

τῆς πολλῆς ἡμῶν νωθείας τοῦτο τεκμήριον... ἴσασι καὶ οἱ νόμοι τοῖς ἐξ ἀνάγκης συγγινώσκειν ἀμαρτήμασιν· μᾶλλον δὲ οὐδέν ἐστιν ἀμάρτημα ἐξ ἀνάγκης γινόμενον, ἀλλὰ πάντα ἀπὸ ὑβρεως. Οὐ γὰρ οὕτως ὁ Θεὸς τὴν φύσιν ἐδημιούργησεν, ὥς ἀνάγκην ἔχειν ἀμαρτάνειν· ἐπεὶ εἰ τοῦτο ἦν, κόλασις οὐκ ἦν. Τῶν γὰρ κατ' ἀνάγκην καὶ βίαν οὐδὲ ἡμεῖς ἀπαιτοῦμεν λόγον, μή τι γὰρ ὁ Θεὸς ὁ οὕτω φιλόανθρωπος καὶ ἀγαθός. Ἀλλὰ τί; τὸ κλέπτειν ἀνάγκης ἐστί; Ναί, φησὶν· ἡ γὰρ πενία τοῦτο ποιεῖ. Ἡ πενία ἐργάζεσθαι μᾶλλον ἀναγκάζει, οὐ κλέπτειν. Ἡ πενία τοίνυν τούναντίον ποιεῖ· τὸ γὰρ κλέπτειν ἀργίας ἐστίν, ἡ δὲ πενία οὐκ ἀργίαν, ἀλλὰ φιλοπονίαν· τίκτειν εἴωθεν· ὥστε καὶ τοῦτο βραθυμίας ἐστί· καὶ ὧδε μάθησ'· τί γάρ, εἰπέ μοι, δυσκολώτερον, τί δὲ ἀηδέστερον, τὰς νύκτας ἀγρυπνοῦντα περιμέναι, καὶ τοίχους διορύττειν, καὶ ἐν σκότει βαδίζειν, καὶ τὴν ψυχὴν ἔχειν ἐν χειρσί, καὶ πρὸς φόνον παρατετάχθαι, καὶ τρέμειν, καὶ τεθνηκέναι τῷ δέει, ἢ πόνοις προσέχειν καθημερινοῖς καὶ ἀσφαλείας ἀπολαύειν μετὰ ἀδείας; Τοῦτο εὐκόλον· καὶ ὅτι τοῦτο εὐκόλον, οἱ πλείους τοῦτο πράττουσιν ἢ ἐκεῖνο.

Ὅρᾳς ὅτι κατὰ φύσιν μὲν ἡ ἀρετή, παρὰ φύσιν δὲ ἡ κακία, καθάπερ ἡ νόσος καὶ ἡ ὑγία· Τί δὲ τὸ ψεύδεσθαι καὶ ἐπιορκεῖν, ποίαν ἂν ἔχοι ἀνάγκην; οὐδεμίαν, οὐδὲ βίαν, ἀλλ' ἐκόντες ἐπὶ τοῦτο ἐρχόμεθα. Ἀπιστοῦμεθα, φησὶν. Ἀπιστοῦμεθα, ἐπειδὴ βουλόμεθα. Ἐξῆν γὰρ ἀπὸ τοῦ τρόπου πιστεῦσθαι μᾶλλον ἡμᾶς, ἢ ἀπὸ τῶν ὀρκῶν. Διὰ τί γάρ, εἰπέ μοι, τοῖς μὲν οὐδὲ ὁμνύουσι πιστεύομεν, τοῖς δὲ καὶ χωρὶς ὀρκῶν πιστοὺς ἡγοῦμεθα; Ὅρᾳς ὅτι οὐδαμοῦ χρειὰ ὀρκῶν; Ἄν ὁ δεῖνα εἴπῃ, φησὶ, καὶ χωρὶς ὀρκῶν πιστεύω, σοὶ δὲ οὐδὲ μεθ' ὀρκῶν. Ἄρα περιττὸν ὁ ὄρκος, καὶ τοῦτο μᾶλλον ἀπιστίας, ἢ πίστεως

(1) Ἐ. γ. φιλοπτωχίαν.

τεκμήριον· τὸ γὰρ εὐκόλον εἶναι πρὸς τὸ ὁμόσαι οὐκ ἀφίησι δόξαν εὐλαθείας ἔχειν. Ὡστε ὁ μάλιστα συνε-
 χῶς τῷ ὅρκῳ κεχρημένος, οὗτος οὐδαμοῦ τοῦ ὅρκου
 τὴν χρεῖαν ἔχει ἀναγκαίαν, ὁ δὲ μηδαμοῦ κεχρημένος,
 αὐτὸς αὐτοῦ τῆς χρεῖας ἀπολαύει. Χρεῖα ὅρκου πρὸς
 τὸ πιστεῦσθαι λοιπόν; Οὐδαμῶς· ὁρῶμεν γάρ, ὅτι οἱ
 μὴ ὁμνύοντες, οὗτοι μᾶλλον πιστεύονται. Ἀλλὰ τί;
 τὸ ὑβριστὴν εἶναι ἀνάγκης ἐστί; Ναί, φησὶν· ὁ γὰρ
 θυμὸς ἐξάγει καὶ φλέγει καὶ οὐκ ἀφίησι τὴν ψυχὴν
 ἡρεμεῖν. Οὐ τοῦ θυμοῦ ἐστίν, ἄνθρωπε, ἀλλὰ τῆς μι-
 κροψυχίας τὸ ὑβρίζειν. Εἰ δὲ θυμοῦ ἦν, πάντες ἄνθρω-
 ποι ὀργιζόμενοι, οὐκ ἂν διέλειπον ὑβρίζοντες. Θυμὸν
 ἔχομεν, οὐχ ἵνα ὑβρίζωμεν τοὺς πλησίον, ἀλλ' ἵνα
 τοὺς ἀμαρτάνοντας ἐπιστρέφωμεν, ἵνα διανιστώμεθα,
 ἵνα μὴ νωθεῖς ᾤμεν. Ὡς περ τι κέντρον ἔγκειται ἡμῖν
 ὁ θυμὸς, ἵνα κατὰ τοῦ διαβόλου βρούχωμεν τοὺς ὁδόν-
 τας, ἵνα σφοδροὶ ᾤμεν πρὸς αὐτόν, οὐχ ἵνα κατ' ἀλ-
 λήλων στώμεν. Ὅπλα ἔχομεν, οὐχ' ἵνα ἡμᾶς αὐτοὺς
 πολεμῶμεν, ἀλλ' ἵνα κατὰ τοῦ πολεμίου χρώμεθα τῇ
 παντευχίᾳ. Ὅργιλος εἰ; Ἔσο κατὰ τῶν ἀμαρτημάτων
 τῶν σαυτοῦ τοιοῦτος, ἐπίπληττε τῇ ψυχῇ, μᾶστιζε τὸ
 συνειδός, σφοδρὸς ἔσο κριτῆς καὶ πικρὸς δικαστῆς
 τοῖς οἰκείοις ἀμαρτήμασι· τοῦτο τῆς ὀργῆς τὸ κέρδος·
 διὰ τοῦτο ἡμῖν αὐτὴν ἐνέθηκεν ὁ Θεός. Ἀλλ' ἢ ἀρπαγὴ
 ἐξ ἀνάγκης ἐστίν; Οὐδαμῶς· ποία γὰρ ἀνάγκη τὸ ἀρπά-
 ζειν, εἰπέ μοι; ποία βία; Πενία, φησί, ποιεῖ καὶ τὸ δέος
 τῶν ἀναγκαίων. Διὰ τοῦτο μὲν οὖν οὐκ ὀφείλεις ἀρπάζειν·
 οὐ γὰρ ἀσφαλὲς ὁ τοιοῦτος πλοῦτος. Σὺ δὲ ταῦτόν ποιεῖς,
 ὥς περ ἂν εἰ τις ἐρωτηθεῖς, τί δήποτε εἰς ἄμμον τὰ θε-
 μέλια τῆς οἰκίας καταβάλλοι, εἴποι, ὅτι διὰ τὸν κρυμόν,
 διὰ τὸν ὑετόν. Διὰ τοῦτο μὲν οὖν εἰς ἄμμον οὐκ ἐχρῆν
 καταβάλλειν· ἀναστρέφει γὰρ αὐτὰ ταχέως καὶ ὑετὸς καὶ
 πνεύματα καὶ ἀνεμος. Ὡστε εἰ πλουτεῖν θέλεις, μὴ
 πλεονέκτει. Εἰ παισὶ βούλει παραδοῦναι πλοῦτον, δίκαιον

κτῆσαι, εἰ γέ τις ἐστὶ τοιοῦτος· οὗτος γὰρ μένει καὶ βέλαιος ἔστηκεν· ὁ δὲ μὴ τοιοῦτος ταχέως ἀπόλλυται καὶ διαφθείρεται. Πλουτεῖν θέλεις, εἰπέ μοι, καὶ τὰ τῶν ἀλλων λαμβάνεις; Καὶ μὴν τοῦτο οὐκ ἐστὶ πλοῦτος, ἀλλὰ τὸ τὰ ἴδια κατέχειν· ὁ δὲ τὰ ἀλλότρια ἔχων οὐκ ἂν εἴη πλούσιος· ἐπεὶ οὕτω γε ἂν καὶ οἱ τὰ σθηρικὰ πωλοῦντες ἱμάτια παρ' ἐτέρων λαμβάνοντες, καὶ εὐπορώτεροι καὶ πλουσιώτεροι πάντων λέγοιντο ἂν· καίτοι γε αὐτῶν ἐστὶ τέως, ἀλλ' ὅμως αὐτοὺς οὐ καλοῦμεν πλουσίους. Τί δήποτε; ὅτι τὰ ἀλλότρια ἔχουσιν. Εἰ γὰρ καὶ τὰ ἱμάτια αὐτῶν τυγχάνει, ἀλλ' ἡ τιμὴ οὐκ αὐτῶν· εἰ δὲ καὶ ἡ τιμὴ αὐτῶν, ἀλλ' οὗτος πλοῦτος οὐκ ἐστὶ. Εἰ δὲ τὰ συμβόλαια διδόμενα οὐ ποιεῖ πλουσίους διὰ τὸ ταχέως ἡμᾶς αὐτῶν ἀφίστασθαι, τὰ ἐξ ἀρπαγῆς πῶς ποιεῖ πλουσίους; Εἰ δὲ καὶ ὅλως ἐπιθυμεῖς πλουτεῖν (οὐ γὰρ ἀνάγκης τὸ πρᾶγμα), τίνος ἀπολαῦσαι βουλόμενος πλείονος; ἄρα ζωῆς μακροτέρας; Καὶ μὴν οἱ τοιοῦτοι ταχέως ὀλιγοχρόνιοι γίνονται. Πολλάκις γὰρ δίκην διδούσιν τῆς ἀρπαγῆς καὶ τῆς πλεονεξίας τὸν ἄωρον θάνατον καὶ τὸ τῶν κτημάτων μὴ ἀπολαῦσαι, ἀλλὰ μικρόν, καὶ τὴν γέννηαν ἀπελθεῖν λαβόντας· πολλάκις δὲ καὶ ἀπὸ τῆς τροφῆς καὶ ἀπὸ τῶν πόνων καὶ ἀπὸ τῶν φροντίδων νόσους τεκόντες¹ ἀπώλονται. Ἦβουλόμην μαθεῖν τίνος ἔνεκεν ὁ πλοῦτος διεσποῦδασται τοῖς ἀνθρώποις. Καίτοι ὁ Θεὸς διὰ τοῦτο τῇ φύσει μέτρον καὶ ὅριον ἔθηκεν, ἵνα μηδεμίαν ἔχωμεν ἀνάγκην τοῦ τὸν πλοῦτον ἐπιζητεῖν, οἷον ἐνὶ ἱματίῳ ἢ καὶ δευτέρῳ περιβάλλεσθαι τὸ σῶμα ἐκέλευσε, καὶ περιττοῦ οὐ χρειὰ πρὸς τὴν σκέπην. Τίνος ἔνεκεν τὰ μυρία ἱμάτια καὶ τὰ σπτόδρωτα; Μέτρον ὠρισμένον ἐστὶ τῆς γαστρος, καὶ πέρα τούτου δοθὲν ἐξ ἀνάγκης διέφθειρε τὸ πᾶν ζῶν· τίνος ἔνεκεν αἱ ἀγέλαι καὶ τὰ ποίμνια καὶ αἱ τῶν κρεῶν κατακοπαί; Μιᾶς στέγης χρῆζομεν· τίνος ἔνεκεν οἱ περι-

(1) Ἐ. γ. νόσους περιπεσόντες.

βολοὶ καὶ τὰ πολυτελῆ οἰκημάτων; ἵνα γῦπες καὶ κολοιοὶ κατοικῶσι, τοὺς πένητας ἀποδύεις; Καὶ πόσης οὐκ ἄξια ταῦτα γενένης; Πολλοὶ πολλάκις εἰς τόπους, οὓς οὐδὲ εἶδον, κίοσι καὶ λίθοις πολυτίμοις οἰκοδομήματα ἑξαστράπτοντα κατεργάζονται (τί γὰρ οὐκ ἐμψυχανήσαντο;), καὶ οὐδὲ αὐτοὶ ἀπέλαυσαν, οὐδὲ ἄλλοι τινές· ἢ γὰρ ἐρημία οὐκ ἀφίσιν αὐτοὺς ἀπελθεῖν· καὶ οὐδὲ οὕτως ἀφίστανται. Ὅρας ὅτι οὐδὲ χρηματισμοῦ ἕνεκεν ταῦτα γίνεται; Ἀλλὰ πάντων τούτων ἄνοια καὶ ἀλογία καὶ κενοδοξία αἰτία· ἦν, παρακαλῶ, φύγωμεν, ἵνα τὰ ἄλλα φυγεῖν δυνηθῶμεν κακὰ καὶ τῶν ἐπληγελμένων ἀγαθῶν τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτὸν τυχεῖν, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν.

**Ὅτι οὐκ ἀνάγκη οὔτε τὰ καλὰ οὔτε τὰ κακά,
ἀλλὰ προθέσει.**

Ἐκ τῆς εἰς τὴν Α' πρὸς Κορινθ. ὁμιλ. Β', Τόμ. Ι', σελ. 21.

Μὴ τοίνυν λέγωμεν, ὅτι ὁ δεῖνα φύσει καλὸς καὶ ὁ δεῖνα φύσει κακός. Εἰ γὰρ φύσει ἀγαθός, οὐδέποτε δυνησεται γενέσθαι κακός· καὶ εἰ φύσει κακός, οὐκ ἂν ποτε γένοιτο ἀγαθός. Νῦν δὲ ὁρῶμεν ὀξυρρόπους τὰς μεταβολάς, καὶ ἀπὸ τούτων εἰς θάτερα μεταβάλλοντας, καὶ ἀπ' ἐκείνων εἰς ταῦτα μεταπίπτοντας. Καὶ ταῦτα οὐκ ἐν ταῖς Γραφαῖς ἔστιν ἰδεῖν μόνον, οἷον ὅτι τελῶναι γεγόνασιν ἀπόστολοι καὶ μαθηταὶ προδότες. . . καὶ λησταὶ εὐδοκίμησαν καὶ μάγοι προσεκύνησαν καὶ ἀσεβεῖς εἰς εὐσέβειαν μετέβαλον ἐπὶ τε τῆς Καινῆς ἐπὶ τε τῆς Παλαιᾶς· ἀλλὰ καὶ καθ' ἐκάστην ἡμέραν πολλὰ τοιαῦτα συμβαίνοντα ἴδοι τις ἂν. Εἰ δὲ φυσικὰ ἦν, οὐκ ἂν μετέπεσον. Καὶ γὰρ φύσει παθητοὶ ὄντες, οὐκ ἂν ποτε ἀπὸ σπουδῆς γενοίμεθα ἀπαθεῖς. Τὸ γὰρ φύσει τι ὄν, οὐκ ἂν ἐκπέσῃ τοῦ κατὰ φύσιν. Οὐδεὶς γοῦν ἀπὸ τοῦ καθεύδειν ἐπὶ τὸ μὴ

καθεύδειν μετέπεσεν¹, οὐδείς ἀπὸ τοῦ φθεῖρεσθαι ἐπὶ τὸ μὴ φθεῖρεσθαι, οὐδείς ἀπὸ τοῦ πεινῆν ἐπὶ τὸ μηδέποτε τοῦτο πάσχειν. Διὰ τοῦτο οὐδὲ ἐγκλήματα ταῦτά ἐστίν· οὐδὲ ὀνειδίζομεν ἑαυτοὺς ἐπὶ τούτοις, οὐδὲ μέλλων τίς τινι ἐγκαλεῖν εἶπεν· ὦ φθαρτέ καὶ παθητέ, ἀλλ' ἢ ληστείαν ἢ κλοπὴν εἴ τι τῶν τοιούτων αἰεὶ προφέρομεν τοῖς ὑπευθύνοις, καὶ δικασταῖς προσάγομεν τοῖς ἐγκαλοῦσι καὶ κολάζουσι καὶ ἐπὶ τοῖς ἐναντίοις τιμῶσιν. Ὅταν οὖν καὶ ἐξ ὧν πρὸς ἀλλήλους ποιοῦμεν, καὶ ἐξ ὧν δικαζόμενοι πάσχομεν, καὶ ἐξ ὧν νόμους ἐγράψαμεν, καὶ ἐξ ὧν ἑαυτῶν καταγινώσκομεν, κἂν μηδεὶς ὁ κατηγορῶν ἦ, καὶ ἐξ ὧν ῥαθυμοῦντες μὲν χεῖρους φοβούμενοι δὲ βελτίους γινόμεθα, καὶ ἐξ ὧν ἄλλους ὀρώμεν κατορθοῦντας καὶ πρὸς ἄκρον φιλοσοφίας ἀφικομένους, εὐδην δὲ ὅτι καὶ ἐφ' ἡμῖν κεῖται τὸ κατορθοῦν. Τί μάτην ψυχραῖς ἑαυτοὺς ἀπατῶμεν οἱ πολλοὶ προφάσεσι καὶ ἀπολογίαις, μὴ μόνον συγγνώμην οἱ φερούσαις, ἀλλὰ καὶ κόλασιν ἀφόρητον, δέον τὴν ἡμέραν ἐκείνην τὴν φοβεράν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἔχοντας ἀρετῆς ἐπιμελεῖσθαι, καὶ μικρὰ πονέσαντας, τοὺς ἀκηράτους λαβεῖν στεφάνους; Οὐδὲν γὰρ ἡμῶν ταῦτα προστίσεται τὰ ῥήματα· ἀλλ' οἱ σύνδουλοι καὶ τὰ ἐναντία κατωρθωκότες κατακρινούσι τοὺς διαμαρτάνοντας πάντας, τὸν ὤμὸν ὁ ἐλεήμων, τὸν πονηρὸν ὁ χρηστός, τὸν θρασύν ὁ ἐπεικὴς, τὸν βάσκανον ὁ φιλόφρων, τὸν κενόδοξον ὁ φιλόσοφος, τὸν ῥάθυμον ὁ σπουδαῖος, τὸν ἀκόλαστον ὁ σώφρων. Οὕτως οἶσει τὴν κρίσιν ἡμῖν ὁ Θεός, ἐκάτερά τε στήσει τὰ τάγματα, τοὺς μὲν ἐπαινῶν, τοὺς δὲ κολάζων. Ἀλλὰ μὴ γένοιτό τινα τῶν παρόντων γενέσθαι τῶν κολαζομένων καὶ ἠτιμωμένων ἀλλὰ τῶν στεφανουμένων καὶ τῶν τῆς θείας βασιλείας ἐπιτυχανόντων· ἥς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν.

(1) Ἐ.γ. ἀπὸ τοῦ καθεύδειν εἰς τὸ μὴ καθεύδειν μετέπεσεν.

**Ἡ ἀλήθεια τοῦ ἀποστολικοῦ κηρύγματος
ἀναλαμβάνουσα ἐκ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου.**

Ἐκ τῆς Ε' ὁμιλ. τῆς Α' πρὸς Κορινθ. Τόμ. Γ', σελ. 43.

Ὡρα δὴ λοιπόν ἐστι πρὸς τὴν τούτων ἐξελθεῖν μάχην. Ποῦ τοίνυν κατελίπομεν τὸν λόγον τῇ προτέρᾳ; Ἐλέγομεν, ὅτι οὐκ ἦν δυνατόν κατὰ ἀνθρωπίνην ἀκολουθίαν περιγενέσθαι τῶν φιλοσόφων τοὺς ἀλίας, ἀλλ' ὅμως γέγονε δυνατόν. Ὅθεν δῆλον, ὅτι χάριτι γέγονεν. Ἐλέγομεν, ὅτι οὐκ ἦν δυνατόν οὐδὲ ἐννοῆσαι αὐτοὺς τοσαῦτα κατορθώματα, καὶ ἐδείξαμεν, ὅτι οὐ μόνον ἐνενόησαν, ἀλλὰ καὶ εἰς τέλος ἡγαγον μετὰ πολλῆς τῆς εὐκολίας.

Τὸ αὐτὸ δὴ καὶ σήμερον γυμνάσωμεν τοῦ λόγου τὸ κεφάλαιον, πόθεν αὐτοῖς ἐπῆλθε προσδοκῆσαι τῆς Οἰκουμένης περιγενέσθαι, εἰ μὴ εἶδον τὸν Χριστὸν ἀναστάντα. Μὴ γάρ ἐξεστήκεσαν, ὥστε τοιοῦτόν τι λογίσασθαι ἀπλῶς καὶ εἰκῇ; Καὶ γὰρ ὑπερβάλλει πᾶσαν μαρίαν τὸ προσδοκῆσαι ἄνευ θείας χάριτος τοσούτου περιγενέσθαι πράγματος. Πῶς δ' ἂν αὐτὸ κατώρθωσαν μαινόμενοι καὶ ἐξεστνηκότες; Εἰ δὲ ἐσωφρόνουν, ὥς περ οὖν καὶ τὰ πράγματα ἔδειξε, πῶς ἄνευ τοῦ λαβεῖν ἐνέχυρα ἀξιόπιστα ἐκ τῶν οὐρανῶν καὶ τῆς ἄνωθεν ἀπολαῦσαι ῥοπῆς, ὑπέμενον πρὸς τοσοῦτους ἐξελθεῖν πολέμους, καὶ γῆς καὶ θαλάττης κατατολμῆσαι, καὶ πρὸς μεταβολὴν τῶν τῆς Οἰκουμένης ἀπάσης ἐθῶν τῶν ἐν χρόνῳ τοσούτῳ παγέντων ἄνθρωποι δώδεκα ἀποδύσασθαι καὶ στῆναι γενναίως οὕτω; Καὶ τὸ δὴ μεῖζον, πρὸς τὸν οὐρανὸν καλοῦντες καὶ τὰς ἄνω διατριβάς, πόθεν προσεδόκων πείθειν τοὺς ἀκούοντας; Καὶ εἰ μὲν ἦσαν ἐν δόξῃ καὶ πλούτῳ καὶ δυναστείᾳ καὶ παιδεύσει τραφέντες, μάλιστα μὲν οὐδὲ οὕτω πρὸς τοσοῦτον ὄγκον πραγμάτων εἰκὸς ἦν αὐτοὺς ἐπαρθῆναι. Πλὴν ἀλλὰ μᾶλλον τινα

λόγον εἶχεν ἡ προσδοκία· νῦν δὲ οἱ μὲν πρὸς λίμνας οἱ δὲ περὶ δέσματα ἡσχόλουντο, οἱ δὲ περὶ τελωνίαν. Οὐδὲν δὲ τούτων τῶν ἐπιτηδευμάτων ἀχρηστότερον πρὸς φιλοσοφίαν καὶ πρὸς τὸ πείσαι μεγάλα φαντάζεσθαι, καὶ μάλιστα ὅταν μὴ παραδείγματι τις ἔχη. Μᾶλλον δὲ οὐ μόνον παραδείγματα οὐκ εἶχον, ὅτι περιέσσονται, ἀλλ' ὅτι καὶ οὐ περιέσσονται, καὶ ταῦτα δὴ ἑναυλα. Πολλοὶ γὰρ ἐπιχειρήσαντες καινοτομίαις ἐσβέσθησαν (οὐχὶ τὰ παρ' Ἑλλήνων; λέγω· ἐκεῖνα γὰρ οὐδὲ ᾔσαν,¹ ἀλλὰ παρ' αὐτοῦ τοῖς Ἰουδαίοις ἐν αὐτῷ τῷ καιρῷ), οὐχὶ μετὰ δώδεκα ἀνθρώπων, ἀλλὰ μετὰ πλήθους πολλοῦ τοῖς πράγμασι ἐπιτιθέμενοι. Καὶ γὰρ Θευδάς καὶ Ἰούδας συστήματα ἔχοντες μεγάλα ἀνθρώπων μετὰ τῶν μαθητῶν ἀπώλουντο. Καὶ ὁ παρ' ἐκείνων φόβος ἱκανὸς ἦν τούτους παιδεῦσαι, ἐμὴ σφόδρα ᾔσαν πεπεισμένοι, ὅτι ἀνευ θείας δυνάμεως ἀμήχανον περιγενέσθαι. Εἰ δὲ καὶ προσεδόκων κρατῆσαι, ποίαις ἐλπίσι τοσούτους ἀνεδέχοντο κινδύνους, ἐμὴ πρὸς τὰ μέλλοντα ἑώρων; Θῶμεν δέ, ὅτι καὶ ἡλιπιοὶ κρατῆσαι· τί προσεδόκων κερδαίνειν ἐκ τοῦ προσάγειν ἅπαντας τῷ μὴ ἀναστάντι, καθὼς φάτε;

Εἰ γὰρ νῦν πιστεύσαντες ἄνθρωποι περὶ βασιλείας οὐρανῶν καὶ μυρίων ἀγαθῶν δυσκόλως καταδέχονται κινδύνους, πῶς ἂν ἐκεῖνοι μάτην τοσαῦτα ἂν ὑπέμειναν μᾶλλον δὲ καὶ ἐπὶ κακῷ; Εἰ γὰρ μὴ ἐγένετο τὰ γεγεννημένα, μηδὲ εἰς τὸν Οὐρανὸν ὁ Χριστὸς ἀνέβη, πάντως ταῦτα πλάττειν φιλονεικοῦντες καὶ τοὺς ἄλλους πείθει τῷ Θεῷ προσκρούειν ἑμὲλλον καὶ μυρίους ἀνῶθεν προσδοκᾶν κεραυνούς. Ἄλλως δὲ εἰ καὶ ζῶντος τοῦ Χριστοῦ τοσαύτην εἶχον προθυμίαν, ἀποθανόντος ἂν ἐσβέσα αὐτήν. Ἐδοξε γὰρ ἂν αὐτοῖς, εἰ μὴ ἀνέστη, ἀπατεῶν εἶναί τις καὶ εἰρων. Οὐκ ἴστε, ὅτι τὰ στρατόπεδα, τοὺς μὲν στρατηγοῦ καὶ βασιλέως ζῶντος, κἂν ἀσθενῇ ἢ

(1) Ἑ. γ. τοῖς παρ' Ἑλλήνων.

(2) Ἑ. γ. οὐδὲν ᾔσαν.

συγκροτεῖται, ἀπελθόντων δ' ἐκείνων, κἂν ἰσχυρὰ ᾖ, διαλίεται; Ποίοις οὖν, εἰπέ μοι, λόγοις ἐκέχροντο πιθανοῖς, μέλλοντες ἄπτεσθαι τοῦ κηρύγματος καὶ πρὸς τὴν Οἰκουμένην ἐξιέναι ἅπασαν; ποίοις δὲ κωλύμασιν οὐκ ἂν κατεσχέθησαν; Εἰ γὰρ μαινόμενοι ᾗσαν (τὸ γὰρ αὐτὸ λέγων οὐ παύσομαι), οὐδὲ ὅλως κατορθῶσαι ἔδει· οὐδεὶς γὰρ μαινομένοις πείθεται. Εἰ δὲ κατώρθωσαν, ὥσπερ οὖν καὶ κατώρθωσαν, καὶ δείκνυσι τὸ τέλος, πάντων ᾗσαν σοφώτεροι. Εἰ δὲ πάντων ᾗσαν σοφώτεροι, εὐδὴλον ὅτι οὐκ ἂν ἀπλῶς ἤλθον ἐπὶ τὸ κήρυγμα. Εἰ γὰρ μὴ εἶδον αὐτὸν ἀναστάντα, τί ᾗν ἱκανὸν αὐτοὺς ἐξαγαγεῖν ἐπὶ τὸν πόλεμον τοῦτον; τί δὲ οὐκ ἂν αὐτοὺς ἀπέτρεψεν; εἶπεν αὐτοῖς, ὅτι μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἀναστήσομαι, καὶ περὶ βασιλείας οὐρανῶν ἐπηγγείλατο. Εἶπεν, ὅτι κρατήσουσι τῆς Οἰκουμένης πνεῦμα λαβόντες ἅγιον, καὶ μυρία πρὸς τούτοις ἕτερα πᾶσαν ὑπερβαίνοντα φύσιν. Ὡστε εἰ μὴδὲν τούτων γέγονεν, εἰ καὶ ζῶντι ἐπείθοντο, τελευτήσαντος οὐκ ἂν ἐπείσθησαν, εἰ μὴ εἶδον ἀναστάντα. Εἶπον γὰρ ἂν· Μετὰ τρεῖς ἡμέρας, ἔλεγεν, ἀναστήσομαι, καὶ οὐκ ἀνέστη· πνεῦμα ὑπέσχετο δώσειν, καὶ οὐκ ἐπεμψεν· πῶς οὖν ὑπὲρ τῶν μελλόντων αὐτῷ πιστεύσομεν, τῶν παρόντων ἐληλεγμένων; Τίνος δὲ ἕνεκεν μὴ ἀναστάντος, ἐκήρυττον, ὅτι ἀνέστη; Ἐπειδὴ ἐφίλουν αὐτόν, φησί. Καὶ μὴν μισεῖν λοιπὸν εἰκὸς ᾗν ἀπατήσαντα καὶ προδεδωκότα, καὶ ὅτι μυρίαὶς αὐτοὺς ἐλπίσιν ἐπάρας, καὶ οἰκίας καὶ γονέων καὶ πάντων ἀποστήσας, καὶ ὁλόκληρον ἔθνος ἐκπολεμώσας αὐτοῖς τὸ Ἰουδαίων, προέδωκεν ὕστερον. Καὶ εἰ μὲν ἀσθενείας ᾗν τὸ γενόμενον, συνέγνωσαν ἂν. Νυνὶ δὲ κακουργίας πολλῆς εἶναι ἐνομιζέτο. Ἔδει γὰρ τάληθές εἰπεῖν καὶ μὴ τὸν οὐρανὸν ἐπαγγείλασθαι ἀνθρώπον ὄντα θνητόν, ὥς φητε. Ὡστε τοῦναντίον εἰκὸς ᾗν αὐτοὺς ποιεῖν, κηρύττειν τὴν ἀπάτην καὶ λέγειν αὐτὸν εἰρῶνα καὶ γόητα· οὕτω γὰρ ἂν καὶ τῶν κινδύνων ἀπηλλάγησαν, οὕτω καὶ τὸν πόλεμον ἔλυσαν. Εἰ γὰρ τοῖς

στρατιώταις ἀργύριον ἔδωκαν οἱ Ἰουδαῖοι, ἵνα εἰπῶσιν, ὅτι ἔκλεψαν τὸ σῶμα· εἰ παρελθόντες εἶπον οἱ μαθηταὶ ὅτι ἐκλέψαμεν, καὶ οὐκ ἀνέστη, ποίας ἂν οὐκ ἀπέλυσαν τιμῆς; Ὡστε ἐξῆν αὐτοῖς καὶ τιμᾶσθαι καὶ στεφανοῦσθαι. Τίνος οὖν ἕνεκεν τὸ ὑβρίζεσθαι καὶ κινδυνεύειν ἀντικατηλλάξαντο τούτων, εἰ μὴ θεία τις ἦν ἡ πείθουσα αὐτοὺς δύναμις, ἡ τούτων ἀπάντων δυνατωτέρα; Εἰ δὲ μηδέπω πείθομεν, λογίζου κακεῖνο, ὅτι, εἰ μὴ τοῦτο ἦν, καὶ εἰ σφόδρα παρεσκευάζοντο, οὐκ ἂν ἐπ' αὐτῷ τὸ κήρυγμα ἐκήρυξαν, ἀλλ' ἀπεστράφησαν αὐτόν. Ἰστε γάρ, ὅτι οὐδὲ τὰ ὀνόματα βουλόμεθα τῶν τὰ τοιαῦτα ἀπατώντων ἡμᾶς ἀκούειν. Τίνος δὲ ἕνεκεν καὶ ἐκήρυττον αὐτοῦ τὸ ὄνομα; προσδοκῶντες ὅτι κρατήσουσι δι' αὐτοῦ; Καὶ μὴν τούναντίον ἔχρην προσδοκᾶν, ὅτι, εἰ καὶ ἔμελλον κρατήσῃν, ἀπώλονται ἀπατεῶνος ὄνομα φέροντες εἰς μέσον. Εἰ δὲ συσκιᾶσαι τὰ πρότερα ἐβούλοντο, ἔδει σιγῆσαι, ὥς τό γε ἐπαγωνίζεσθαι μεζζόνως ἀνῆπτε καὶ τὸν πόλεμον καὶ τὸν γέλωτα. Πόθεν οὖν ἐπῆλθεν αὐτοῖς ἀναπλάσαι τοιαῦτα; καὶ γὰρ ἅπερ ἤκουσαν, ἀπώλεσαν. Εἰ δέ, οὐκ ὄντος φόβου, πολλὰ ἐπελανθάνοντο καὶ τινα οὐδὲ ἐνόουν, καθὼς καὶ ὁ Εὐαγγελιστῆς φησι, τοσούτου κινδύνου καταλαβόντος, πῶς οὐκ ἂν ἅπαντα αὐτῶν ἀπέπτη; Καὶ τί λέγω τὰ ῥήματα; ὅπου γε καὶ ὁ πρὸς αὐτόν τὸν διδάσκαλον πόθος ἡρέμα κατεμαραίνεται τῷ φόβῳ τῶν ἐσομένων· ὅπερ αὐτοῖς καὶ ὠνείδισεν. Ἐπειδὴ γὰρ πρὸ τούτου μὲν ἐκκρεμᾶμενοι αὐτοῦ, συνεχῶς ἠρώτων, ποῦ ὑπάγεις; ὕστερον δέ, ὅτε τοὺς μακροὺς ἀπέτεινε λόγους τὰ δεινὰ διηγούμενος τὰ παρ' αὐτόν τὸν σταυρὸν καταληψόμενα αὐτοὺς, εἶτα τῷ δέει παγέντες ἐναπέμειναν ἀχανεῖς· ἄκουσον πῶς τοῦτο αὐτὸ προφέρει αὐτοῖς λέγων· «Οὐδεὶς » ἐξ ὑμῶν ἐρωτᾷ με, ποῦ ὑπάγεις; ἀλλ' ὅτι λελάληκα ὑμῖν » ταῦτα, ἡ λύπη πεπλήρωκεν ἡμῶν τὴν καρδίαν». ¹ Εἰ

(1) Ἰωάνν. ις', 5. 6.

τοίνυν προσδοκῶντες αὐτὸν ἀποθανεῖσθαι καὶ ἀναστήσεσθαι οὕτως ἡλγουν, ἀναστάντα αὐτὸν μὴ ἰδόντες, πῶς οὐκ ἂν ἀπώλονται καὶ εἰς αὐτὴν ἂν ἐσπούδασαν καταδύναι τὴν γῆν καὶ ἀθυμία τῇ τῆς ἀπάτης καὶ δέει τῶν ἐσομένων πολιορκούμενοι;

Πόθεν δὲ καὶ τὰ ὑψηλὰ αὐτοῖς δόγματα; τὰ γὰρ ὑψηλότερα ὕστερον εἶπεν αὐτοῖς ἀκούσεσθαι «Πολλὰ γὰρ » ἔχω λέγειν ὑμῖν, φησὶν, ἀλλ' οὐ δύνασθε βαστάζειν » ἄρτι»¹ ὥστε τὰ λειπόμενα² ὑψηλότερα ἦν· εἰς δὲ τῶν μαθητῶν οὐδὲ εἰς τὴν Ἰουδαίαν ἤθελεν ἀπελθεῖν μετ' αὐτοῦ, ἐπειδὴ κινδύνων ἤκουσεν, ἀλλ' ἔλεγεν· «Ἀπέλθωμεν καὶ ἡμεῖς, ἵνα ἀποθάνωμεν μετ' αὐτοῦ,»³ βαρυνόμενος, ἐπειδὴ προσεδόκησεν ἀποθανεῖσθαι εἰ δὲ μετ' αὐτοῦ ὦν προσεδόκησεν ἀποθανεῖσθαι καὶ ἀνεδίετο διὰ τοῦτο, χωρὶς αὐτοῦ καὶ τῶν λοιπῶν μαθητῶν τί οὐκ ἂν ἡλπισε τότε παθεῖν; Καὶ πολὺς ὁ ἔλεγχος ἦν τῆς ἀναισχυντίας. Τί δὲ καὶ εἶχον εἰπεῖν ἐξιόντες; Τὸ μὲν γὰρ πάθος ἡ Οἰκουμένη πᾶσα ἤδει· καὶ γὰρ ἐφ' ὑψηλοῦ ἐκρέματο τοῦ ἰκρίου, καὶ ἐν ἡμέρᾳ μέσῃ, καὶ ἐν μητροπόλει, καὶ ἐν ἐορτῇ μεγίστῃ, ἐν ἣ μάλιστα οὐκ ἐνῆν τινα ἀπολειφθῆναι. Τὴν δὲ ἀνάστασιν οὐδεὶς εἶδε τῶν ἔξωθεν, ὅπερ οὐ μικρὸν αὐταῖς πρὸς τὸ πείθειν ἐμπόδιον ἦν. Καὶ ὅτι μὲν ἐτάφη, πάντες διεθρύλλουν· καὶ ὅτι ἐκλεψαν τὸ σῶμα αὐτοῦ οἱ μαθηταί, οἱ στρατιῶται μετὰ τῶν Ἰουδαίων ἀπάντων ἔλεγον· ὅτι δὲ ἀνέστη, τῶν ἔξωθεν οὐδεὶς εἶδε. Πόθεν οὖν προσεδόκησαν πείθειν τὴν Οἰκουμένην; Εἰ γὰρ, θαυμάτων γινομένων, στρατιῶται ἐπίσθησαν τὰ ἐναντία μαρτυρῆσαι, πόθεν προσεδόκων οὗτοι χωρὶς θαυμάτων κηρύττειν, καὶ μηδὲ ὁδολὸν κεκτημένοι πείθειν γῆν καὶ θάλατταν περὶ τῆς ἀναστάσεως; Εἰ δὲ δόξης ἐρῶντες τοῦτο ἐποίουν, πολλῷ μᾶλλον ἂν ἕκαστος

(1) Αὐτόθ. 12.

(2) Ἐ. γ. τὰ μὴ λεγόμενα.

(3) Ἰωάνν. ια', 16.

ἐαυτῷ δόγματα ἐπεθήμισεν, οὐχὶ τῷ ἀπελθόντι; Ἀλλ' οὐκ ἂν ἐπείσθησαν αὐτοῖς οἱ ἄνθρωποι; Καὶ περὶ τίνος ἀκούοντες μᾶλλον ἐπίστευον; περὶ ἐκείνου τοῦ συλληφθέντος καὶ σταυρωθέντος, ἢ περὶ αὐτῶν τῶν τὰς χεῖρας ἐκφυγόντων τὰς Ἰουδαϊκάς; Τίνος δὲ ἕνεκεν, εἶπέ μοι, μέλλοντες¹ τοῦτο ποιεῖν, οὐκ εὐθέως τὴν Ἰουδαίαν ἀφέντες, εἰς τὰς ἔξω πόλεις ἀπῆλθον, ἀλλ' ἔνδον ἐστρέφοντο; Πῶς δέ, εἰ μὴ σημεῖα ἐποίουν, ἔπειθον; Καὶ εἰ μὲν ἐποίουν (ἐποίουν γάρ), Θεοῦ δύναμις ἦν τὸ γινόμενον· εἰ δὲ μὴ ἐποίουν καὶ ἐκράτουν, πολὺ θαυμαστότερον ἦν τὸ συμβάν. Οὐκ ᾔδεσαν Ἰουδαίους, εἶπέ μοι, καὶ τὴν πονηρὰν αὐτῶν μελέτην καὶ τὴν φθόνων γέμουσαν ψυχὴν; Καὶ γὰρ Μωϋσεία ἐλίθασαν μετὰ τὸ πέλαγος, ὅπερ ἐπέζησαν, μετὰ τὴν νίκην καὶ τὸ τρόπαιον ἐκείνο τὸ θαυμαστόν, ὅπερ ἔστησαν ἀναιμωτὶ διὰ τῶν ἐκείνου χειρῶν κατὰ τῶν δουλωσαμένων² αὐτοὺς Αἰγυπτίων, μετὰ τὸ μάννα, μετὰ τὰς πέτρας καὶ τὰς πηγὰς τῶν ποταμῶν τὰς ἐκεῖθεν ῥαγίσας, μετὰ τὰ μυρία θαύματα τὰ ἐπὶ τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς Ἐρυθρᾶς καὶ τῆς ἐρήμου. Ἰερειμίαν εἰς λάκκον ἐνέβαλον καὶ πολλοὺς τῶν προφητῶν κατέσφαξαν. Ἀκουσον γοῦν τί φησιν Ἠλίας μετὰ τὸν φοβερόν λιμὸν ἐκείνον καὶ τὸν θαυμαστὸν ὑετὸν καὶ τὴν λαμπάδα, ἥν ἐκ τῶν οὐρανῶν κατήνεγκε, καὶ τὸ παράδοξον ὀλοκαύτωμα, ὡς πορρωτάτῳ τῆς χώρας αὐτῶν ἐλαυνόμενος· «Κύριε τοὺς
» προφῆτας σου ἀπέκτειναν, τὰ θυσιαστήριά σου κατέ-
» σκαψαν, καὶ γὰρ ὑπελείφθην μόνος καὶ ζητοῦσι τὴν ψυ-
» χὴν μου».³ Καίτοι γε οὐδὲν τῶν νομίμων ἐκίνουν. Τούτοις οὖν πόθεν εἶχον προσέχειν; εἶπέ μοι καὶ γὰρ ἀπάντων ἦσαν ἐκείνων εὐτελέστεροι, καὶ τοιαῦτα ἐκαινό-
τόμουν, δι' ἃ καὶ τὸν διδάσκαλον ἐσταύρωσαν. Καὶ ἅλ-
λως δέ, οὐχ οὕτως ἐδόκει δεινὸν εἶναι τὸ τὸν Χριστὸν

(1) Ἐ. γ. ἐμελλον.

(2) Ἐ. γ. χειρῶν καταδουλωσαμένων.

(3) Βασιλ. Γ' 19.

ταῦτα λέγειν καὶ τούτους. Τὸν μὲν γὰρ ἴσως ἐνόμιζον ἑαυτῷ δόξαν κτῶμενον ταῦτα ποιεῖν, τούτους δὲ καὶ μειζρόνως ἂν ἐμίσησαν, ἅτε ὑπὲρ ἑτέρου πολεμοῦντας αὐτοῖς. Ἀλλ' οἱ νόμοι αὐτοῖς ἐβοήθουν οἱ Ῥωμαίων; Ἀλλ' ἀπὸ τούτων καὶ ἐνεποδίζοντο μᾶλλον· καὶ γὰρ ἔλεγον· « Πᾶς * ὁ ποιῶν ἑαυτὸν βασιλέα, οὐκ ἔστι φίλος τοῦ Καίσαρος »¹ ὥστε τοῦτο μόνον ἱκανὸν ἦν ἐμποδίσαι, ὅτι τοῦ νομισθέντος εἶναι τυράννου καὶ μαθηταὶ ἦσαν καὶ τὰ ἐκείνου κρατύνειν ἐβούλοντο. Τί δὲ ὅλως αὐτοὺς ἐπῆρεν εἰς τοσοῦτους κινδύνους ἐμπεσεῖν; τί δὲ περὶ αὐτοῦ λέγοντες ἐδόκουν² εἶναι πιθανοί; ὅτι ἐσταυρώθη; ὅτι ἀπὸ γυναικὸς ἐτέχθη Ἰουδαίας πτωχῆς, Ἰουδαίῳ τέκτονι μεμνηστευμένης; ὅτι ἐξ ἔθνους ἦν τῇ Οἰκουμένῃ ἀπεχθανομένου; Ἀλλὰ ταῦτα πάντα οὐχὶ πείθειν μόνον καὶ ἀφέλκεσθαι τοὺς ἀκούοντας, ἀλλὰ καὶ προκρίστασθαι πᾶσιν ἦν ἱκανά, καὶ μάλιστα τὰ παρὰ τοῦ σκηνοποιοῦ καὶ τοῦ ἀλιέως λεγόμενα. Οὐκ ἂν οὖν ταῦτα πάντα ἐνενόησαν οἱ μαθηταί; καὶ γὰρ αἱ δειλαὶ φύσεις πλείονα τῶν ὄντων ἀναπλάττειν δύνανται· τοιαῦται δὲ ἦσαν αἱ ἐκείνων. Πόθεν οὖν ἠλπιζον κατορθῶσειν; μᾶλλον δὲ οὐκ ἠλπισαν, μυρίων ὄντων τῶν ἀπαγόντων³ αὐτούς, εἰ μὴ ἀνέστη ὁ Χριστός.

Οὐκ εὐδηλον καὶ τοῖς σφόδρα ἀνοήτοις, ὅτι, εἰ μὴ δαψιλοῦς καὶ μεγάλης ἀπέλαυσαν χάριτος καὶ ἐνέχυρα τῆς ἀναστάσεως ἔλαβον, οὐ μόνον προᾶξαι καὶ ἐπιχειρῆσαι, ἀλλ' οὐδὲ ἐννοῆσαι ταῦτα ἠδύναντο; Εἰ γὰρ τοσοῦτων ὄντων κωλυμάτων πρὸς τὸ βουλευσασθαι, οὐ λέγω πρὸς τὸ κατορθῶσαι, καὶ ἐβουλεύσαντο καὶ εἰς ἔργον ἐξήγαγον καὶ μείζονα πάσης ἐλπίδος ἐποίησαν, παντί που δῆλον, ὅτι οὐκ ἀνθρωπίνῃ δυνάμει, ἀλλὰ θεῖα χάριτι πάντα εἰργάζοντο. Τούτους τοίνυν τοὺς λόγους γυμνάζωμεν, μὴ

(1) Ἰωάνν. 10', 12.

(2) Ἐ. γ. ἐδόκουν ἂν.

(3) Ἐ γ. ὑπαγόντων.

καθ' ἑαυτοὺς μόνον, ἀλλὰ καὶ μετὰ ἀλλήλων· οὕτω δ' ἂν εὐκόλωτέρα γένοιτ' ἂν ἡμῖν καὶ ἡ τῶν λοιπῶν εὐρεσις. Μηδὲ, ὅτι χειροτέχνης εἶ, ἀλλοτριᾶν τὴν μελέτην ταύτην εἶναι νόμιζε. Καὶ γὰρ Παῦλος σκηνοποιὸς ἦν, ἀλλὰ καὶ πολλῆς ἐνεπλήσθη τότε χάριτος, φησί, κάκειθεν ἅπαντα ἐφθέγγετο. Ἀλλὰ καὶ πρὸ τῆς χάριτος παρὰ τοὺς πόδας Γαμαλιήλου ἦν· καὶ τὴν χάριν δὲ διὰ τοῦτο ἔλαβεν, ἐπειδὴ γνώμην ἀξίαν τῆς χάριτος ἐπεδείξατο, καὶ μετὰ ταῦτα πάλιν τὴν τέχνην μετεχείριζε. Μηδεὶς τοίνυν αἰσχυνέσθω τῶν τὴν τέχνην ἔχόντων, ἀλλὰ οἱ εἰκῇ τρεφόμενοι καὶ ἀργοῦντες, οἱ διακόνους κεχρημένοι πολλοῖς καὶ ἀθάτου θεραπείας ἀπολαύοντες. Τὸ γὰρ διὰ παντὸς ἐργαζόμενον τρέφεσθαι φιλοσοφίας εἰδὸς ἐστὶν· τούτων αἱ ψυχαὶ καθαρώτεραι, τούτων αἱ διάνοιαι εὐτονώτεραι. Ὁ γὰρ ἀργῶν πολλὰ εἰκῇ μᾶλλον φθέγγεται, καὶ πολλὰ εἰκῇ πράσσει, καὶ ἐργάζεται δι' ὅλης ἡμέρας οὐδέν, πολλῆς νάρκης ἐμπεπλησμένος· ὁ δὲ ἐν ἐργασίᾳ ὢν οὐδὲν ταχέως περιττὸν παραδέξεται οὔτε ἐν ἔργοις, οὔτε ἐν λόγοις, οὔτε ἐν ἐννοίαις· ὅλη γὰρ διόλου συντέταται πρὸς τὸν ἐπίπονον βίον ἢ ψυχὴν. Μὴ τοίνυν καταφρονῶμεν τῶν ἀπὸ τῶν χειρῶν τρεφόμενων, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον αὐτοὺς μακαρίζωμεν διὰ τοῦτο. Ποία γὰρ σοι χάρις, εἰπέ μοι, ὅταν τὸν κληρὸν παρὰ τοῦ πατρὸς δεξάμενος, μηδὲν πράττων διατελῆς, ἀλλὰ ἀναλώσης πάντα ἐκεῖνα εἰκῇ; Οὐκ οἶδας, ὅτι οὐ πάντες τὸν αὐτὸν ἀποδώσομεν λόγον, ἀλλ' οἱ μὲν πλείονος ἐνταῦθα ἀπολαύσαντες ἀδείας, χαλεπώτερον, οἱ δὲ κακωθέντες ἢ πόνοις ἢ πενίᾳ ἢ ἐτέρῳ τινὶ τοιούτῳ, ἡμερώτερον; Καὶ ταῦτα ἀπὸ τοῦ Λαζάρου καὶ τοῦ πλουσίου διῆλα. Σὺ μὲν γὰρ εἰς οὐδὲν δέον τῇ σχολῇ χρῆσάμενος εἰκότως ἐγκαλῇ, ὁ δὲ πένης καὶ μετὰ ἀσχολίας τὸ ὑπόλοιπον τοῦ καιροῦ εἰς τὰ δέοντα ἀναλώσας μεγάλων ἀπολαύσεται τῶν στεφάνων.

Ἀλλὰ καὶ στρατείαν μοι προβάλλῃ πάντως καὶ τῆς ἀσχολίας αὐτὴν αἰτίαση; Ἀλλ' οὐκ ἂν ἔχοι λόγον ἢ σκῆ-

ψις. Καὶ γὰρ ὁ Κορνήλιος ἑκατοντάρχης ἦν, καὶ οὐδὲν ἡ ζώνη τὴν ἀκριβῆ πολιτείαν παρέβλαψε. Σὺν δέ, ὅταν ὀρχισταῖς καὶ μίμοις σχολάζῃς καὶ διὰ παντὸς ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἀναλίσκῃς τὸν βίον, οὐδαμοῦ οὐ στρατείας ἀνάγκην, οὐκ ἀρχόντων προβάλλῃ φόβον. Ὅταν δὲ ἐπὶ τὴν ἐκκλησίαν καλῶμεν, τότε τὰ μυρία κωλύματα. Καὶ τί κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἐρεῖς, ὅταν ἴδῃς τὴν φλόγα καὶ τοὺς τοῦ πυρὸς ποταμοὺς καὶ τὰ δεσμὰ τὰ ἄλυτα, καὶ βρυχομένων ἀκούσης ὁδόντων; Τίς σου προστήσεται κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην, ὅταν ἴδῃς τὸν μὲν χειροτέχνην καὶ ὀρθῶς βεβιωκότα πάσης ἀπολαύοντα δόξης, σαυτὸν δὲ τὸν νῦν ἐν μαλακοῖς ἱματίοις ὄντα καὶ μύρων πνέοντα ἀνήκεστα πάσχοντα; Τί σοι τοῦ πλούτου καὶ τῆς περιουσίας ἔσται ὄφελος; Τί δὲ τῷ χειροτέχνῃ τῆς πενίας βλάβος; Ἴν' οὖν μὴ πάθωμεν ταῦτα, φοβηθῶμεν τὰ λεγόμενα νῦν καὶ τὴν ἀσχολίαν ἅπασαν εἰς τὴν τῶν ἀναγκαίων πραγμάτων ἀναλώσωμεν διατριβήν. Οὕτω γὰρ ἐξιλεωσάμενοι τὸν Θεὸν ὑπὲρ τῶν παρελθόντων ἁμαρτημάτων καὶ τὰ μέλλοντα προσθέντες κατορθώματα, ὀυνησόμεθα τῆς βασιλείας ἐπιτυχεῖν τῶν οὐρανῶν.

Κατὰ γαστριμάργων.

Ἐκ τῆς κατὰ Ἰωάνν. ὁμιλ. ΚΒ', Τόμ. Η', σελ. 136.

× Τίνες δ' ἂν εἶεν οὗτοι οἱ ψυχροί, ἢ οἱ τοῖς ῥέουσιν τοῦ παρόντος βίου προσέχοντες πράγμασιν, οἱ μὴ καταγελῶντες τῆς ἐνταῦθα τρυφῆς, οἱ δόξης καὶ δυναστείας ἐρασταί; Ταῦτα γὰρ πάντα ρεύματά ἐστιν, ἰστάμενα μὲν οὐδαμοῦ, κατὰ δὲ πρानοῦς αἰεὶ φερόμενα μετὰ πολλῆς τῆς ῥύμης. Καὶ γὰρ ὁ σήμερον πλούσιος, αὔριον πένης. Ὁ σήμερον μετὰ κήρυκος καὶ ζώνης καὶ ὀχήματος καὶ πολλῶν τῶν ραβδούχων φαινόμενος, πολλάκις τῇ ἐξῆς ἡμέρᾳ τὸ δεσμωτήριον ὤκνησεν, ἐτέρῳ καὶ ἄκων τῆς

φαντασίας παραχωρήσας ἐκείνης. Ὁ τρυφῶν πάλιν καὶ διασπώμενος, ἔπειδ' ἀν' διαρρήξῃ τὴν ἑαυτοῦ γαστέρα, μέχρι μιᾶς ἡμέρας οὐ δύναται τὴν ἐκ τούτων ἐγγενομένην αὐτῷ χορηγίαν κατασχεῖν, ἀλλὰ, διαπνευσθείσης ἐκείνης, ἀναγκάζεται πάλιν ἕτερα ἐπεμβάλλειν, οὐδὲν διαφέρων χειμάρρου. Καθάπερ γὰρ ἐκεῖ, τοῦ προτέρου ρεύματος προχωροῦντος, ἕτερα ἐπέρχεται πάλιν, οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα, τῆς προτέρας ἐξισταμένης τροφῆς, ἐτέρας ἡμῖν δεῖ πάλιν. Καὶ τοιαύτη τῶν βιωτικῶν ἢ φύσις, τὸ μηδέποτε ἐστάναι λαχοῦσα, ἀλλ' αἰεὶ ρεῖν καὶ παρασύρεσθαι. Ἐπὶ δὲ τῆς τρυφῆς οὐ τοῦτο μόνον ἐστὶ τὸ παραρρεῖν καὶ παρατρέχειν, ἀλλὰ καὶ πολλὰ ἡμῖν ἕτερα παρέχει πράγματα. Ἐν τῷ γὰρ παρίεναι μετὰ ῥύμης τὸ τε ἰσχυρὸν ἀποξέει τοῦ σώματος, τὸ τε ἀνδρεῖον παρασύρει τῆς ψυχῆς· καὶ οὐχ οὕτω τὰ σφοδρὰ τῶν ποταμίων ρευμάτων τὰς ὄχθας εἴωθε διατρώγειν καὶ ποιεῖν ὑφίζανειν, ὥς τρυφὴ καὶ σπατάλη τὰ τῆς ὑγείας ἡμῶν ἐρείσματα πάντα ὑποσύρει ῥαδίως. Κἂν ἔλθῃς εἰς ἰατρεῖον καὶ προσελθὼν ἐρωτήσης, πάσας σχεδὸν τῶν νοσημάτων τὰς αἰτίας ἐκεῖθεν εὐρήσεις οὕσας. Ἡ μὲν γὰρ εὐτέλεια καὶ ἡ λιτὴ τράπεζα ὑγείας μήτηρ ἐστὶ. Διὰ τοῦτο καὶ ἰατρῶν παῖδες οὕτως αὐτὴν ὠνόμασαν, τὸ γε μὴ κορέννυσθαι, ὑγίειαν καλέσαντες· « Ἀκορίη γὰρ τροφῆς ὑγίειν »· τὸ τε ἐνδεὼς ἐστιᾶσθαι, μητέρα ὑγείας εἰπόντες. Εἰ δὲ ἡ ἐνδεια μήτηρ ὑγείας, εὐδὴλον ὅτι ἡ πλησμονὴ μήτηρ νόσου καὶ ἀρρωστίας ἐστὶ καὶ τίκει πάθη καὶ αὐτῶν ὑπερβαίνοντα τῶν ἰατρῶν τὴν τέχνην. Καὶ γὰρ ποδαλγίαι καὶ καρνηβαρίαι καὶ ἀμβλυνωπῖαι καὶ χειραλγῖαι καὶ τρόμοι καὶ παρέσεις καὶ ἵκτερος καὶ πυρετοὶ μακροὶ καὶ φλογώδεις καὶ ἕτερα τούτων πολλῶ πλείονα (οὐ γὰρ καιρὸς πάντα ἐπιέναι), οὐκ ἀπὸ ἐνδείας καὶ φιλοσόφου διαίτης, ἀλλ' ἐξ ἀδηφαγίας καὶ πλησμονῆς τίκεσθαι πέ-

(1) Ἐ. γ. καὶ περὶ εὐωχίας καὶ πότους διασπώμενος.

φυκεν. Εἰ δὲ βούλει καὶ τῆς ψυχῆς τὰς νόσους ἰδεῖν τὰς ἐντεῦθεν φυομένας, ὅψει ὅτι πλεονεξίαι, βλακεῖαι, μελαγχολίαι, νωθεῖαι, ἀσέλγειαι, ἀμαθία πᾶσα ἐντεῦθεν ἔχει τὴν ἀρχήν. Ὅνων γὰρ οὐδὲν ἀμεινον ἀπὸ τῶν τοιούτων τραπεζῶν αἱ τρυφῶσαι γίνονται ψυχαί, ὑπὸ τοιούτων¹ διασπώμεναι θηρίων. Εἶπω καὶ λύπας ὅσας ἔχουσι καὶ ἀηδίας οἱ προσεδρεύοντες τῇ τρυφῇ; Ἀλλὰ πάσας μὲν ἐπελθεῖν οὐ δυνατόν· ἐνὶ δὲ καὶ τούτῳ κεφαλαίῳ τὸ πᾶν ποιήσω φανερόν. Τῆς γὰρ τραπέζης (ταύτης δὲ λέγω τῆς πολυτελοῦς) μεθ' ἡδονῆς οὐδέποτε ἀπογεύονται. Ἡ μὲν γὰρ ἐνδεῖα, ὥσπερ ὑγείας, οὕτω καὶ ἡδονῆς μήτηρ ἐστίν· ἡ πλησμονὴ δέ, ὥσπερ νόσων, οὕτω καὶ ἀηδίας ἐστὶ πηγὴ καὶ ρίζα. Ἐνθα γὰρ ἂν ἦ κόρος, ἐπιθυμίαν εἶναι οὐκ ἔστιν· ἐπιθυμίας δὲ οὐκ οὔσης, πῶς ἂν εἴη ποτὲ ἡδονή; Διὰ τοῦτο οὐ μόνον συνετωτέρους καὶ ὑγιεινότερους τοὺς πενομένους τῶν πλουσίων εὐροῖμεν ἂν, ἀλλὰ καὶ πλείονα καρπουμένους τὴν εὐφροσύνην. Ἀπερ πάντα ἐννοήσαντες, φύγωμεν μέθην τε καὶ τρυφήν, μὴ τὴν ἐν τραπέζαις μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν ἄλλην ἅπασαν τὴν ἐν πράγμασι βιωτικοῖς, καὶ ἀντ' ἐκείνης ἀνταλλαξώμεθα τὴν ἀπὸ τῶν πνευματικῶν ἡδονήν, καὶ κατὰ τὸν προφῆτην κατατρυφήσωμεν τοῦ Κυρίου· «Κατα-» τρύφησον γὰρ τοῦ Κυρίου, φησί, καὶ δώη σοι τὰ αἰτή-» ματα τῆς καρδίας σου»,² ἵνα καὶ τῶν ἐνταῦθα καὶ τῶν μελλόντων ἀπολαύσωμεν ἀγαθῶν. +

**Πρὸς τοὺς μὴ συνεχῶς εἰς τὴν ἐκκλησίαν
φοιτῶντας.**

Τόμ. Β', μέρ. Α', σελ. 363.

Πάντες ὑμεῖς ἐν εὐθυμίᾳ τήμερον, ἐγὼ δὲ ἐν ὀδύνῃ

(1) Ἐ. γ. ὑπὸ τοδοῦτων.

(2) Ψαλμ. 25', 4.

μόνος. Ὅταν γὰρ εἰς τὸ πέλαγος ἀπιδῶ τοῦτο τὸ πνευματικὸν καὶ τὸν ἀπειρον τῆς Ἐκκλησίας θεάσωμαι πλοῦτον, εἶτα λογίσωμαι ὅτι, τῆς ἐορτῆς παρελθούσης, καὶ τὸ πλῆθος ἡμῖν τοῦτο πάλιν ἀποπνηδῆσαν οἰχήσεται, δάκνομαι καὶ ὀδυνῶμαι τὴν ψυχὴν, ὅτι τοσαῦτα τεκοῦσα τέκνα ἡ Ἐκκλησία, οὐ καθ' ἐκάστην σύναξιν ἀπολαύειν αὐτῶν δύναται, ἀλλ' ἐν ἐορτῇ μόνον. Πόσον ἦν ἀγαλλίαμα πνευματικόν, πόση χαρά, πόση δόξα Θεοῦ, πόση ψυχῶν ὠφέλεια, εἰ καθ' ἐκάστην σύναξιν οὕτω πεπληρωμένους ἐωρῶμεν τοὺς περιβόλους τῆς Ἐκκλησίας; Νῦν δὲ ναῦται μὲν καὶ κυβερνῆται πάντα ποιοῦσιν, ὅπως τὸ πέλαγος διαδράμοιεν¹ καὶ πρὸς τὸν λιμένα καταντήσωσιν· ἡμεῖς δὲ διὰ παντὸς πελάγους σαλεύειν φιλονεικοῦμεν, ἐν ταῖς τῶν βιωτικῶν πραγμάτων τρικυμίαις συνεχῶς ποντούμενοι καὶ ἐν ταῖς ἀγοραῖς καὶ ἐν τοῖς δικαστηρίοις στρεφόμενοι, ἐνταῦθα δὲ ἅπαξ, ἢ δεύτερον μόλις τοῦ παντὸς ἀπαντῶντες ἐνιαντοῦ.

Ἡ ἀγνοεῖτε ὅτι καθάπερ λιμένας ἐν πελάγει, οὕτω τὰς ἐκκλησίας ἐν ταῖς πόλεσιν ἐπηξεν ὁ Θεός, ἵνα ἀπὸ τῆς ζάλης τῶν βιωτικῶν θορύβων ἐνταῦθα καταφεύγοντες, γαλήνης μεγίστης ἀπολαύωμεν; Οὐδὲ γὰρ κυμάτων ἐστὶν ἐνταῦθα δεῖσαι τρικυμίαν, οὐ ληστῶν ἐπιδρομὰς, οὐ κακούργων ἔφοδον, οὐ πνευμάτων βίας, οὐ θηρίων ἐπιβουλὰς· λιμὴν γάρ ἐστιν ἀπάντων τούτων ἀππλλαγμένος, λιμὴν ἐστὶ ψυχῶν πνευματικός. Καὶ τῶν λεγομένων μάρτυρες ὑμεῖς. Εἰ γάρ τις ὑμῶν τὸ συνειδὸς ἀναπτύξειε νῦν, πολλὴν ἔνδον εὐρήσει τὴν ἡσυχίαν· οὐ θυμὸς γὰρ ἐνοχλεῖ,² οὐκ ἐπιθυμία φλέγει, οὐ βασκανία τήκει, οὐκ ἀπόνοια φυσᾷ, οὐ κενοδοξίας ἔρως διαφθείρει, ἀλλὰ πάντα ταῦτα κατέσταλται τὰ θηρία, καθάπερ θείας τινὸς ἐπωδῆς, τῆς τῶν θείων γραφῶν ἀκροάσεως, διὰ τῆς ἐκάστου ἀκοῆς πρὸς τὴν ψυχὴν εἰσιούσης, καὶ κοιμιζούσης τὰ ἄλογα

(1) Ἐ γ. διὰ παντὸς πελάγιοι διαδράμοσιν.

(2) Ἐ γ. παρενοχλεῖ.

ταῦτα πάθη. Πόσης οὖν ἀθλιότητος οὐκ ἂν εἴη, τοσαύτης μέλλοντας ἀπολαύειν φιλοσοφίας μὴ συνεχῶς ἐπιχωριά-
ζειν καὶ φοιτᾶν πρὸς τὴν κοινὴν ἀπάντων μητέρα, τὴν Ἐκκλησίαν λέγω; Ποίαν γὰρ ἂν ἔχοις εἰπεῖν μοι ταύτης ἀναγκαιοτέραν διατριβήν; τίνα δὲ χρηστοτέραν συνου-
σίαν; τί δὲ τὸ ἐμπόδιον τῆς ἐνταῦθα διατριβῆς; Πάντως μοι τὴν πενίαν ἔρεις κώλυμά σοι γίνεσθαι τοῦ καλοῦ τοῦδε συλλόγου· ἀλλ' οὐκ εὐλογος ἡ πρόφασις. Ἐπτά ἡμέρας ἡ ἐβδομάς ἔχει· τὰς ἑπτὰ ταύτας ἐμερίσατο πρὸς ἡμᾶς ὁ Θεός· καὶ οὐχ ἑαυτῷ μὲν τὸ πλεόν, ἡμῖν δὲ τὸ ἔλαττον ἔδωκε, μᾶλλον δὲ οὐδὲ ἐξ ἡμισείας αὐτὰς διενείματο· οὐκ ἔλαβε τρεῖς καὶ ἔδωκε τρεῖς, ἀλλὰ σοὶ μὲν ἀπένειμεν ἕξ, ἑαυτῷ δὲ κατέλιπε μίαν. Καὶ οὐδὲ ἐν ταύτῃ τῇ ὅλῃ ἀνέχη τῶν βιωτικῶν ἀπληλλάχθαι πραγμάτων, ἀλλ' ὅπερ οἱ τὰ ἱερὰ συλῶντες χρήματα ποιοῦσι, τοῦτο καὶ σὺ ἐπὶ τῆς ἡμέρας ταύτης τολμᾷς, αὐτήν, οὔσαν ἱερὰν καὶ ἀνακειμένην τῇ τῶν πνευματικῶν ἀκροάσει λογίων, ἀρπάζων καὶ καταχρώμενος εἰς βιωτικὰς φροντίδας. Τί δὲ λέγω περὶ ἡμέρας ὁλοκλήρου; ὅπερ ἐπὶ τῆς ἐλενημοσύνης ἐποίησεν ἡ χήρα, τοῦτο ποίησον ἐπὶ τοῦ καιροῦ καὶ σὺ τῆς ἡμέρας· καθάπερ ἐκείνη δύο κατέβα-
λεν ὀβολοὺς καὶ πολλὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ ἐπεσπάσατο τὴν εὐνοίαν, οὕτω καὶ σὺ δύο δάνεισον ὥρας τῷ Θεῷ, καὶ μυρίων ἡμερῶν κέρδος εἰς τὴν οἰκίαν εἰσάξεις τὴν σὴν. Εἰ δὲ οὐκ ἀνέχη, σκόπει μὴ ποτε, μικρὸν ἡμέρας μέρος οὐ βουλόμενος ἑαυτὸν ἀποστῆσαι τῶν γνήνων κερδῶν, ὁλοκλήρων ἐνιαυτῶν ἀπολέσης πόνους. Οἶδε γὰρ ὁ Θεὸς καταφρονούμενος καὶ τὰ συλλεγέντα κενοῦν χρήματα· ὥσπερ οὖν καὶ Ἰουδαίοις ἀπειλῶν ἔλεγεν, ἐπειδὴ τῆς περὶ τὸν ναὸν κατεφρόνουν ἐπιμελείας, «Εἰσηνέγκατε» αὐτὰ εἰς τοὺς οἴκους ὑμῶν, καὶ ἐξεφύσησα αὐτά, λέγει «Κύριος»·¹ Τί γάρ, εἶπέ μοι, διδάξαι σε τῶν ἀναγκαίων

(1) Ἀγγ. α', 9.

δυνησόμεθα, ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ, ἢ δεύτερον παρ' ἡμῖν
 φοιτῶντα, περὶ ψυχῆς, περὶ σώματος, περὶ ἀθανασίας,
 περὶ βασιλείας τῶν οὐρανῶν, περὶ κολάσεως, περὶ γένε-
 νης, περὶ μακροθυμίας Θεοῦ, περὶ συγγνώμης, περὶ
 μετανοίας, περὶ βαπτίσματος, περὶ ἁμαρτημάτων ἀφέσεως,
 περὶ τῆς κτίσεως ταύτης τῆς ἄνω καὶ τῆς κάτω, περὶ
 ἀνθρώπων φύσεως, περὶ ἀγγέλων, περὶ τῆς τῶν δαιμό-
 νων κακουργίας, περὶ τῶν μεθοδειῶν τοῦ διαδόλου, περὶ
 πολιτείας, περὶ δογμάτων, περὶ τῆς ὀρθῆς πίστεως, περὶ
 τῶν διεφθαρμένων αἱρέσεων; Ταῦτα γὰρ καὶ πολλῶ
 πλείονα τούτων τὸν Χριστιανὸν εἰδέναι χρή, καὶ τούτων
 πάντων ἀποδιδόναι λόγον τοῖς ἐρωτῶσιν ὑμᾶς. Ὑμεῖς δὲ
 οὐδὲ τὸ πολλοστὸν τούτων εἰδέναι δυνήσεσθε μέρος,
 ἅπαξ ἐνταῦθα καὶ τοῦτο παρέργως συναγόμενοι καὶ διὰ
 συνήθειαν ἐορτῆς, οὐ δι' εὐλάβειαν ψυχῆς. Ἀγαπητὸν
 γὰρ εἰ καθ' ἑκάστην σύναξιν ἐνταῦθά τις ἀπαντῶν δυνη-
 θεῖν μετ' ἀκριβείας ἅπαντα ταῦτα κατασχεῖν. Οἰκέτας
 ἔχετε πολλοὶ τῶν ἐνταῦθα παρόντων καὶ υἱούς, καὶ μέλ-
 λοντες αὐτοὺς παραδιδόναι τοῖς τῶν τεχνῶν ἐπιστάταις,
 ὧν ἂν ἔλοισθε, καὶ τὴν οἰκίαν αὐτοῖς τὴν ὑμετέραν ἄδα-
 τον ποιεῖτε καθάπαξ, καὶ στρώματα καὶ τροφὰς καὶ τὴν
 ἄλλην ἅπασαν αὐτοῖς παρασκευάσαντες διακονίαν, τῷ
 διδασκάλῳ συγκατοικίζετε ἀπείργοντες αὐτοὺς τῆς οἰ-
 κίας ἐπιβαίνειν τῆς ὑμετέρας, ἵνα ἡ συνεχὴς ἐκεῖ δια-
 τριβὴ τὴν διδασκαλίαν ἀκριβεστέραν ἐργάσεται, μηδε-
 μιᾶς φροντίδος τὴν σχολὴν διακοπτούσης. Νυνὶ δὲ οὐ
 τέχνην τὴν τυχοῦσαν, ἀλλὰ τὴν πασῶν μείζονα μαθηά-
 νειν μέλλοντες, πῶς ἀρέσαι τῷ Θεῷ δεῖ καὶ τῶν οὐ-
 ρανίων ἐπιτυχεῖν, παρέργως ἡγεῖσθε δύνασθαι τοῦτο
 κατορθοῦν.

**Ὅτι οὐκ ἔστιν ἄνθρωπον ὄντα λύπης
εἶναι χωρίς.**

Ἐκ τῆς πρὸς Τιμ. Β' ἐπιστ. ὁμιλ. Α', Τόμ. 1Α', σελ. 604.

Οὐ γὰρ ἔστιν ἄνθρωπον ὄντα καὶ τὸν ἐπίκληρον τοῦτον ζῶντα βίον λύπης εἶναι χωρίς· ἀλλ' ἂν μὴ σήμερον, αὖριον· ἂν μὴ αὖριον, μετὰ ταῦτα συμβαίνει τὸ λυπηρόν· Ὡς περ γὰρ οὐκ ἔνι τινὰ πλέοντα μὴ εἶναι ἐν ἀγωνίᾳ, πλέοντα λέγω πέλαγος μέγα, οὕτως οὐδὲ τὸν τοῦτον τὸν βίον ζῶντα οὐχ οἶδόν τε μὴ εἶναι ἐν ἀθυμίᾳ, κἂν πλούσιον εἴπῃς· ἐπειδὴ γὰρ πλούσιός ἐστι, πολλὰς ἀφορμὰς ἐπιθυμιῶν¹ ἔχει· κἂν αὐτὸν τὸν Βασιλέα· καὶ γὰρ καὶ αὐτὸς ὑπὸ πολλῶν κρατεῖται καὶ οὐ πάντα κατὰ γνώμην πράττει, ἀλλὰ πολλὰ παρὰ τὸ δοκοῦν αὐτῷ χαρίζεται, καὶ μάλιστα πάντων ἐκείνός ἐστιν ὁ πάντα πράττων, ἃ μὴ θέλει. Τί δὴ ποτε; ὅτι πολλοὺς ἔχει τοὺς ἐκ τῶν ἐκείνου λαμβάνειν βουλομένους. Ἐννόησον δὲ ἐν ᾧ ἔστιν ἀθυμία, ὅταν βούληται μὲν τι πράττειν, μὴ δύνηται δὲ ἢ διὰ δέος, ἢ δι' ὑποψίαν, ἢ διὰ πολεμίους, ἢ διὰ φίλους. Πολλάκις δὲ ὅταν καὶ φιλονεικήσῃ τι προᾶξαι τῶν αὐτῷ δοκούντων, τὸ πᾶν αὐτῷ τῆς ἡδονῆς ἠφάνισε, τῆς ἐκ τῆς πράξεως ἐκείνης, πολλῶν ὄντων τῶν ἀπεχθανομένων αὐτῷ.

Ἀλλὰ τί; νομίζεις τοὺς ἀπράγμονα βίον ζῶντας εἶναι ἐν βίῳ λύπης καθαρούς; Οὐκ ἔστιν. Ὡς περ γὰρ οὐκ ἔστιν εἶναι ἀθάνατον ἄνθρωπον ὄντα, οὕτως οὐδὲ λύπης χωρίς. Πόσα εἰκὸς ὑπομένειν αὐτοὺς πράγματα, ἃ λόγῳ μὲν παραστήσαι οὐκ ἔστιν, ἔργῳ δὲ ἐκείνους μόνους δυνατόν εἶδέναι; πόσοι μυριάκις νύξαντο ἀποθανεῖν ἐν ἐκείνῳ τῷ πλούτῳ καὶ τῇ τρυφῇ; Τὸ γὰρ τρυφᾶν οὐ πάντως καὶ ἐκτὸς εἶναι λύπης ποιεῖ· μᾶλλον δὲ αὐτὸ τὸ τρυφᾶν μυρίας τίκει λύπας, νόσους, ἀηδίας καὶ χωρὶς τού-

(1) Ἐ. γ. ἀθυμιῶν.

των, αἰτίας πολλάκις μὴ ὑποκειμένης. Ὅταν γὰρ ἡ ψυχή
ἐν ἔξει τοιαύτη καταστῇ, καὶ ἀπλῶς οἶδεν ἀλγεῖν. Καὶ
γὰρ ἰατρῶν λέγουσι παῖδες ὅτι καὶ παρὰ στομάχου
κατασκευὴν ἀσθενῇ ἀκαιροὶ γίνονται λύπαι. Ἡ οὐχὶ καὶ
παρ' ἡμῖν τοῦτο συμπίπτει, ὅταν ἀλγῶμεν καὶ μὴ εἰδ-
μεν τῆς λύπης τὴν ὑπόθεσιν; Καὶ ὅλως οὐκ ἔστιν εὐρύ-
τινα λύπης χωρίς· εἰ δὲ οὐ τοσαύτην ἔχουσιν ἀφορμὴν
λύπης, ὅσων ἡμεῖς, ὅμως οὕτως ἔχειν ἕκαστος νομ-
ίζει· τὸ γὰρ οἰκεῖον μᾶλλον αὐτὸν λυπεῖ τοῦ ἀλλοτρίου.
Ὡς περὶ γὰρ οἱ τὰ μέρη τῶν σωμάτων ἀλγοῦντες, νομ-
ίζουν τοὺς πλησίον πλεονεκτεῖν ταῖς ἀλγηδόσι, καὶ
τὸν ὀφθαλμὸν νοσῶν, οὐδὲν ἕτερον ἡγεῖται τοιοῦτον εἶναι
πάθος, οἷον τὸ ἑαυτοῦ· πάλιν ὁ τὸν στόμαχον νοσῶν
τοῦτο πάντων χαλεπώτερον εἶναι φησι, καὶ ἕκαστος ἐν
κατέχεται, τοῦτο πάντων ἀνιαιρότερον εἶναι ἡγεῖται, οὐ-
καὶ ἐπὶ τῆς ἀθυμίας, ἕκαστος ὑπὸ τῆς λύπης, ἥς κατέ-
χεται, ταύτην φησὶν εἶναι ἀλγεινότεραν· μετὰ γὰρ τὴν
πεῖρας τῆς οἰκείας τοῦτο κρίνει. Οἷον· ὁ παῖδας οὐκ
ἔχων, οὐδὲν οὕτω δεινὸν νομίζει, ὥς ἀπαιδίαν· ὁ πο-
λοὺς ἔχων πάλιν μετὰ πενίας, οὐδὲν οὕτως ὥς πολυ-
δίαν αἰτιάται· ὁ ἕνα ἔχων, οὐδὲν χειρόν τοῦ ἑνα ἔχ-
νομίζει. **Ε**ντεῦθεν γὰρ φησι, καὶ βραθυμίας γίνεται
ἐν λύπῃ τὸν πατέρα καθίστησιν, αἰεὶ περιπόθητος αὐ-
τοῦ τυγχάνων καὶ οὐδεμίαν ἐπιστροφὴν δεχόμενος. Ὁ καλὸς
ἔχων γυναῖκα, οὐδὲν χειρόν, φησι, τοῦ καλὴν ἔχειν γ-
υναῖκα· ὑποψίας γὰρ τὸ πρᾶγμα γέμει καὶ ἐπιβουλῆς
δυσειδῆ, οὐδὲν χειρόν, φησι, τοῦ ἀμορφὸν ἔχειν γυναι-
κῆς· ἀνδρίας γὰρ τὸ πρᾶγμα ἐμπέπλησται. Ὁ ἰδιώτης οὐκ
ἀχρηστότερον τοῦ βίου τούτου, φησὶν, οὐδὲ εὐτελέσ-
τερον· ὁ στρατιώτης οὐδὲν μοχθηρότερόν, φησιν, οὐδὲ ἐ-
σφαλέστερον τῆς στρατείας· βέλτιον γὰρ ἄρτω κεχρη-
σθαι μόνῳ καὶ ὕδατι, ἢ τοσαύτας φέρειν ἐπαχθείας.
ἐν ἀρχῇ ὧν οὐδὲν ἐπιπονώτερόν, φησι, τοῦ τῶν ἀλλο-
τῶν ἀνάγκας θεραπεύειν· ὁ ἀρχόμενος οὐδὲν δουλικώ

ρόν, φησιν, ἐτέρων· ἐξουσία ὑποκεῖσθαι. Ὁ ἔχων γυναῖκα οὐδὲν χειρόν, φησι, γυναικὸς καὶ φροντίδος· ὁ μὴ ἔχων οὐδὲν ἀνελευθεριώτερόν, φησι, τοῦ μὴ ἔχειν γυναῖκα καὶ οἰκίας ἀπαστερεῖσθαι καὶ ἀναπαύσεως. Ὁ ἔμπορος τὸν γεωργὸν μακαρίζει τῆς ἀσφαλείας· ὁ γεωργὸς τὸν ἔμπορον τοῦ πλούτου. Καὶ ὅλως δυσάρεστόν πως τὸ γένος τὸ ἀνθρώπινον, μεμψίμοιρον καὶ βαρύθυμόν ἐστιν. Ὅτε πάντων τῶν ἀνθρώπων καταγινώσκει, τότε φησίν, οὐδὲν ἄνθρωπος, τὴν πᾶσαν λέγοντες φύσιν ἐπίμοχθον ζῶον καὶ ταλαίπωρον. Ἦέσοι τὸ γῆρας θαυμάζουσι; πόσοι τὴν νεότητά ματαίως ζουσιν; Οὕτω καὶ ταῖς ἡλικίαις πολλὴ ἡ ἀθυμία. Ὅταν ἴδωμεν κατηγορουμένους ἡμᾶς διὰ ἡλικίαν, φαμέν, διὰ τί μὴ ἡμεν γέροντες; ὅταν λευκαίνηται ἡ κεφαλὴ, πάλιν, ποῦ ἡ νεότης; Καὶ ὅλως μυρίας ἔχομεν ἀφορμὰς τοῦ λυπεῖσθαι.

Μία μόνη ἐστὶν ὁδὸς ταύτης ἀπηλλαγμένη τῆς ἀνωμαλίας, ἡ κατὰ ἀρετὴν· μᾶλλον δὲ καὶ αὐτὴ λύπην ἔχει, ἀλλὰ λύπην οὐκ ἀνόνητον, ἀλλὰ κέρδος καὶ ὠφέλειαν ἔχουσαν. Ἡ γὰρ ἡμαρτέ τις καί, διὰ τῆς λύπης κατανυγεῖς, ἀπενίψατο τὰ ἁμαρτήματα, ἡ ἀδελφὴ πενιχρότητι συνήλγησε καὶ ἐνταῦθα πάλιν ἔχει, τὸν μισθὸν οὐ μικρόν· τὸ γὰρ συναλγεῖν τοῖς ἐν συμφοραῖς οὔσι πολλὰν ἡμῖν πρὸς Θεὸν δίδωσι τὴν παρρησίαν.

Κατὰ γυναικῶν ἀμέτρος πενθουσῶν

τοῖς τεθνηκότας.

Ἐκ τῆς εἰς τὸ κατὰ Ἰωάνν. ὁμιλ. ΒΒ', τόμ. Η', σελ. 346.

Νῦν μετὰ τῶν ἄλλων κακῶν καὶ τοῦτο τῶν γυναικῶν τὰ νόσημα κρατεῖ. Ἐπίδειξιν γὰρ ἐν τοῖς θρήνοις ποιοῦνται καὶ τοῖς κωκυτοῖς γυμνοῦσαι· βραχίονας, σπαράτ-

(1) Ἐ. γ. τοῦ ἐτέρων.

(2) Ἐ. γ. αἰμάσσουσαι.

τουσαι τρίχας, χαράδρας ποιοῦσαι κατὰ τῶν παρειῶν. Καὶ τοῦτο ποιοῦσιν αἱ μὲν ὑπὸ πένθους, αἱ δὲ ὑπὸ ἐπιδείξεως καὶ φιλοτιμίας, αἱ δὲ ὑπὸ ἀσωτίας· καὶ τοὺς βραχίονας γυμνοῦσιν, ἐν ὧσιν καὶ ταῦτα ἀνδρῶν. Τί ποιεῖς, ὦ γύναι; γυμνοῖς σεαυτὴν ἀσχημόνως, εἰπέ μοι, ἐπὶ μέσης τῆς ἀγορᾶς, τοῦ Χριστοῦ μέλος οὔσα, ἀνδρῶν παρόντων κατὰ τὴν ἀγοράν; καὶ τρίχας τίλλεις καὶ διασχίζεις ἐσθῆτα καὶ μέγα κωκύεις καὶ χορόν περιστᾶς¹ καὶ μαινάδων γυναικῶν εἰκόνα διασώζεις, καὶ οὐχ ἡγῆ τῷ Θεῷ προσκρούειν; Πόσης ταῦτα μανίας; ἄρ' οὐ γελάσσονται Ἕλληνες; ἄρ' οὐ μύθους τὰ ἡμέτερα εἶναι νομίσουσιν; Ἐροῦσι γάρ. Οὐκ ἔστιν ἀνάστασις, ἀλλὰ χλεύη τὰ τῶν χριστιανῶν, ἀπάτη καὶ συσκευή. Καθάπερ γὰρ οὐδενὸς ὄντος μετὰ ταῦτα, οὕτω κωκύουσιν αἱ παρ' αὐτοῖς γυναῖκες· οὐ προσέχουσι τοῖς ῥήμασι τοῖς ἐν τοῖς βιβλίοις αὐτῶν κεχαραγμένοις. Πλάσματα ἐκεῖνα πάντα, καὶ δηλοῦσιν αὐταί. Εἰ γὰρ ἐπίστευον, ὅτι ὁ τετελευτηκὼς οὐ τετελεύτηκεν, ἀλλ' ἐπὶ βελτίονα ζῶν μετέστη, οὐκ ἂν αὐτὸν ὥς οὐκ ἔτι ὄντα ἐθρήνησαν, οὐκ ἂν οὕτω κατεκόπτοντο,² οὐκ ἂν τοιαύτας ἀφῆκαν φωνὰς ἀπιστίας γεμούσας. Οὐκ ἔτι σε ὄψομαι, οὐκ ἔτι σε ἀπολήψομαι. Μῦθος ἅπαντα τὰ παρ' αὐτοῖς. Εἰ δὲ τὸ κεφάλαιον τῶν ἀγαθῶν οὕτω διαπιστεῖται, πολλῶ μᾶλλον καὶ τὰ ἄλλα τὰ παρ' αὐτοῖς σεμνά. Οὐχ οὕτως Ἕλληνες γυναικίζονται· πολλοὶ παρ' αὐτοῖς ἐφιλοσόφησαν. Καὶ ἀκούσασα Ἑλληνὴν γυνὴ περὶ παιδὸς ἐν πολέμῳ πεσόντος, εὐθέως ἤρετο· τὰ δὲ τῆς πόλεως πῶς διάκειται πράγματα; καὶ ἄλλος φιλόσοφος ἐστεφανωμένος, ἐπειδὴ ἤκουσεν ὅτι ὑπὲρ τῆς πατρίδος ὁ παῖς ἔπεσεν, ἀφελόμενος τὸν στέφανον καὶ ἐρόμενος ὁπότερος τοῖν δυοῖν, ἐπειδὴ ἔμαθε τὸν πεσόντα, τὸν στέφανον εὐθύς πάλιν ἐπέθηκε.³ Πολ-

(1) Ἐ. γ. τίλλεις καὶ κωκυτοὺς ἐγείρεις χαλεποὺς, καὶ χορόν.

(2) Ἐ. γ. ἐνεπυρίσθησαν.

(3) Ὅρ. Πλουταρχ. Παραμυθ. κεφ. λγ'.

λοὶ δὲ καὶ υἱεῖς καὶ θυγατέρας ἐπέδωκαν εἰς σφαγὴν, δαίμονας τιμῶντες. Αἱ δὲ λακωνικαὶ γυναῖκες καὶ παραινουσί τοῖς παισίν, ἢ τὴν ἀσπίδα διασῶσαι ἐκ τοῦ πολέμου, ἢ ἐπ' αὐτῆς ἐνεχθῆναι νεκρόν. Διὰ ταῦτα αἰσχύνομαι ὅτι Ἕλληνες τοιαῦτα φιλοσοφοῦσιν, ἡμεῖς δὲ ἀσχημονοῦμεν. Οἱ περὶ ἀναστάσεως οὐδὲν εἰδότες, τὰ τῶν εἰδόντων πράττουσιν. Οἱ δὲ εἰδότες τὰ τῶν ἀγνοούντων. Πολλοὶ καὶ ὁ διὰ Θεὸν οὐ ποιοῦσι, τοῦτο δι' ἀνθρώπων αἰδῶ πράττουσι πολλάκις. Αἱ γὰρ εὐπορώτεραι τῶν γυναικῶν τρίχας οὐ τίλλουσιν,¹ οὐ βραχίονας γυμνοῦσιν· ὁ καὶ αὐτὸ κατηγορίας ἐσχάτης, οὐκ ἐπειδὴ οὐ γυμνοῦσιν, ἀλλ' ἐπειδὴ οὐ δι' εὐλάβειαν αὐτὸ πράττουσιν, ἀλλὰ διὰ τὸ μὴ δόξαι κατασχύνειν ἑαυτάς. Εἴτα αἰδῶς μὲν πένθους κρατεῖ, ὁ δὲ τοῦ Θεοῦ φόβος οὐ κρατεῖ; καὶ πῶς οὐκ ἐσχάτης ταῦτα κατηγορίας ἄξια; Ἐχρῆν οὖν ὁ ποιοῦσιν αἱ πλουτοῦσαι διὰ τὸν πλοῦτον, τὰς πενομένας διὰ τὸν τοῦ Θεοῦ φόβον ποιεῖν. Νῦν δὲ πάντα ἀπεναντίας, κάκειναι διὰ κενοδοξίαν φιλοσοφοῦσι, καὶ αὗται διὰ μικροψυχίαν ἀσχημονοῦσι. Τί ταύτης τῆς ἀνωμαλίας χειρόν; Πάντα δι' ἀνθρώπους, πάντα διὰ τὰ ἐνταῦθα πράττομεν. Καὶ ῥήματα παραφροσύνης γέμοντα θβέγγονται καὶ πολλοῦ γέλωτος. Καὶ ὁ μὲν Κύριός φησι· Μακάριοι οἱ πενθοῦντες, τοὺς τὰ ἁμαρτήματα πενθοῦντας² λέγων· καὶ οὐδεὶς ἐκεῖνο πενθεῖ τὸ πένθος, οὐδὲ φροντίζει τῆς ψυχῆς ἀπολωλίας· τοῦτο δὲ οὐκ ἐκελεύσθημεν πράττειν, καὶ πράττομεν. Τί οὖν; φησί· καὶ ἄνθρωπον ὄντα ἐνὶ μὴ δακρύειν; Οὐδὲ ἐγὼ τοῦτο κωλύω, ἀλλὰ κωλύω τὸ κόπτεσθαι, τὸ ἀμέτρως τοῦτο ποιεῖν. Οὐκ εἰμὶ³ θηριώδης, οὐδὲ ἀπηνής· οἶδα ὅτι ἡ φύσις ἐλέγχεται καὶ

(1) Ἐ. γ. τρίχας οὐ λύουσιν.

(2) Ἐ. γ. θρηνοῦντας.

(3) Ἐ. γ. ἐκελεύσθημεν πενθεῖν καὶ πενθοῦμεν. . . . δακρύειν; Μὴ γὰρ ἐγὼ κωλύω; οὐ κωλύω ἀλλεῖν, ἀλλὰ κωλύω ἀσχημονεῖν. Οὐκ εἰμὶ κέξ.

ἐπιζητεῖ τὴν συνήθειαν καὶ τὴν ὁμιλίαν τὴν καθημερινήν. Οὐκ ἔνεστι μὴ λυπεῖσθαι. Τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς ἔδειξεν· ἐδάκρυσε γὰρ ἐπὶ τοῦ Λαζάρου. Τοῦτο καὶ σὺ ποίησον· δάκρυσον, ἀλλ' ἡρέμα, ἀλλὰ μετὰ εὐσχημοσύνης, ἀλλὰ μετὰ τοῦ φόβου τοῦ Θεοῦ. Ἄν δακρύσης οὕτως, οὐχ ὥς ἐν τῇ ἀναστάσει διαπιστῶν τοῦτο ποιεῖς, ἀλλ' ὥς οὐ φέρων τὸν χωρισμόν.)

(Ἐπεὶ καὶ τοὺς ἀποδημοῦντας καὶ ἀναχωροῦντας δακρύομεν, ἀλλ' οὐ ποιοῦμεν τοῦτο ὥς ἀπογινώσκοντες. Οὕτω καὶ σὺ δάκρυσον, ὥς ἀποδημοῦντα προπέμπων. Ταῦτα οὖν νομοθετῶν λέγω, ἀλλὰ συγκατιών. Εἰ μὲν γὰρ ἀμαρτωλὸς ὁ τεθνηκὼς καὶ πολλὰ τῷ Θεῷ προσκεκρουκώς, δεῖ δακρύνειν· μᾶλλον δὲ οὐδὲ δακρύνειν μόνον (τοῦτο γὰρ οὐδὲν ὄφελος ἐκείνῳ), ἀλλὰ ποιεῖν τὰ δυνάμενά τινα παραμυθίαν αὐτῷ περιποιῆσαι, ἐλεημοσύνας καὶ προσφοράς.¹ Δεῖ δὲ καὶ ἐπὶ τούτῳ χαίρειν, ὅτι ἐνεκόπη τὰ τῆς κακίας αὐτῷ. Εἰ δὲ δίκαιος, ἀγάλλεσθαι πλέον ὅτι ἐν ἀσφαλείᾳ τὰ ἐκείνου κεῖται καὶ ἀπήλλακται τῆς τοῦ μέλλοντος ἀδηλίας. Ἄν μὲν νέος, ὅτι ταχέως ἀπηλλάγη τῶν ἐν τῷ μέσῳ κακῶν· ἂν δὲ πρεσβύτης, ὅτι ὁ δοκεῖ ποθεινὸν εἶναι, τοῦτο μετὰ κόρου λαβὼν ἀπῆλθε. Σὺ δὲ ταῦτα ἀφείς λογίζεσθαι, τὰς θεραπείδας κατακόπτεσθαι παρορμᾶς, ὥς δῆθεν τιμῶσα τὸν ἀπελθόντα, ὅπερ ἐσχάτης ἐστὶν ἀτιμίας.² Ἡ γὰρ τιμὴ τῷ τετελευτηκότῳ οὐ θρῆνοι καὶ οἰμωγαί, ἀλλ' ὕμνοι καὶ ψαλμοὶ καὶ βίος ἀριστος. Ἐκείνος μὲν γὰρ ἀπελθὼν, μετ' ἀγγέλων ἀπελεύσεται, κἂν μηδεὶς παρατύχη τῷ λειψάνῳ· ὁ δὲ διεφθαρμένος, κἂν τὴν πόλιν ἔχη προπέμπουσαν, οὐδὲν καρπώσεται.)

Βούλει τιμῆσαι τὸν ἀπελθόντα; Ἐτέρως τίμησον, ἐλεημοσύνας ποιῶν, εὐεργεσίας, λειτουργίας. Τί τὸ ὄφελος ἀπὸ τῶν πολλῶν ὀδυρμῶν; Ἐγὼ δὲ καὶ ἕτερον ἤκουσα

(1) Ἐ. γ. αὐτῷ δοῦναι, ἐλεημοσύνας καὶ προσφοράς.

(2) Ἐ. γ. ἀνοίας, ἢ μανίας.

χαλεπόν· ὅτι δὴ πολλαὶ καὶ ἐρασταὶ ἐπισπῶνται διὰ τῶν
 θρήνων, τῇ θερμότητι τῶν κοπετῶν φιλανδρίας δόξαν
 ἑαυταῖς κατασκευάζουσαι. ¹ Ὡ διαβολικῆς ἐπινοίας! Ὡ
 σατανικῆς ἐφευρέσεως! μέχρι πότε γῆ καὶ σποδὸς ἡμεῖς,
 μέχρι πότε αἷμα καὶ σάρκες; Ἀναβλέψωμεν εἰς τοὺς οὐ-
 ρανούς, λάβωμεν ἔννοιαν τῶν πνευματικῶν. ² Πῶς Ἐλ-
 λησιν ἐπιτιμῆσαι δυνησόμεθα; πῶς παραμυθίσασθαι
 τοιαῦτα ποιοῦντες; πῶς αὐτοῖς περὶ ἀναστάσεως δια-
 λεξόμεθα; πῶς περὶ τῆς ἄλλης φιλοσοφίας; πῶς αὐ-
 τοὶ βιωσόμεθα μετ' ἀδείας; οὐκ οἶδας, ὅτι ἀπὸ λύπης
 ἐκβαίνει θάνατος; Σκοτίζουσα γὰρ τὸ διορατικόν ³ τῆς
 ψυχῆς, οὐ μόνον οὐδὲν ἀφίσιν ἰδεῖν τῶν δεόντων,
 ἀλλὰ καὶ πολὺ τὸ βλάβος ἐργάζεται. Ἐκείνως μὲν οὖν
 καὶ τῷ Θεῷ προσκρούομεν, καὶ οὔτε ἑαυτούς, οὔτε τὸν
 ἀπελθόντα ὠφελοῦμεν· οὕτω δὲ καὶ τῷ Θεῷ εὐαρε-
 στοῦμεν, καὶ παρὰ ἀνθρώποις εὐδοκιμοῦμεν. Ἐὰν γὰρ
 μὴ καταπέσωμεν καὶ αὐτοί, ταχέως ἀναιρεῖ τὸ λείψανον
 τῆς ἀθυμίας· ἔὰν δὲ ἀγανακτῶμεν, ἀφίσιν ἡμᾶς ἐκδό-
 τούς τῇ λύπῃ γενέσθαι. Ἐὰν εὐχαριστῶμεν, οὐκ ἀθυμή-
 σομεν. Καὶ πῶς δύναται, φησί, μὴ λυπεῖσθαι ὁ υἱόν, ἢ
 θυγατέρα, ἢ γυναῖκα ἀποβαλὼν; Οὐ λέγω μὴ λυπεῖσθαι,
 ἀλλὰ μὴ ἀμέτρως τοῦτο ποιεῖν. Ἐὰν γὰρ ἐννοήσωμεν ὅτι
 ὁ Θεὸς ἀφείλετο, ὅτι θνητὸν ἔσχομεν ἄνδρα καὶ υἱόν,
 ταχέως ληψόμεθα παραμυθίαν. Τὸ γὰρ ἀγανακτεῖν μετ-
 ζόν τι τῆς φύσεως ἐπιζητούντων ἐστίν. Ἄνθρωπος ἐγεν-
 νήθη καὶ θνητός· τί οὖν ἀλγεῖς, ὅτι τὸ κατὰ φύσιν ἐγέν-
 νετο; Μὴ ἀλγεῖς ὅτι ἐσθίων τρέφῃ; μὴ ζητεῖς χωρὶς τού-
 του ζῆν; ⁴ οὕτω ποιεῖ καὶ ἐπὶ τοῦ θανάτου, καὶ μὴ ζῆτει
 τέως ἀθανασίαν θνητὸς γενόμενος. Ἀπαξ τοῦτο ὥρισθη.

(1) Ἐ. γ. διανοίας, ἢ ἐννοίας· Ὡ σατανικῆς ἐνθυμήσεως!

(2) Ἐ. γ. ἐννοήσωμεν τὸ πνευματικόν.

(3) Ἐ. γ. ἀδείας. Ἀπὸ γὰρ λύπης ἐκβ. θάν. σκοτεῖ τὸ διορα-
 τικόν.

(4) Ἐ. γ. χωρὶς τροφῆς ζῆν.

Μὴ τοίνυν ἄλγει, μηδὲ κατακόπτου, ἀλλὰ στέργε τὰ κοινῇ
 πᾶσι νομοθετηθέντα· ἄλγει δὲ ὑπὲρ τῶν ἁμαρτημάτων.
 Τοῦτο γὰρ πένθος καλόν, τοῦτο φιλοσοφία μεγίστη.
 Οὐκοῦν τοῦτο πενθῶμεν διηνεκῶς, ἵνα τῆς ἐκεῖ χαρᾶς
 ἐπιτύχωμεν.)

Κατὰ τῆς ἐν ταῖς ταφαῖς πολυτελείας.

Ἐκ τῆς εἰς τὸ αὐτὸ ὁμιλ. ΠΕ', Τόμ. Η', σελ. 465.

Σὺ δὲ ὅταν ἀκούσῃς, ὅτι γυμνὸς ὁ Δεσπότης ἀνέστη,
 παῦσαι τῆς πρὸς τὴν κηδεῖαν μανίας. Τί γὰρ βούλεται
 ἡ περιττὴ αὕτη δαπάνη καὶ ἀνόνητος,¹ πολλὰ μὲν φέ-
 ρουσα τοῖς κηδεύουσι ζημίαν, τῷ δὲ ἀπελθόντι κέρδος
 οὐδέν, ἀλλ' εἰ χρηὴ τι εἰπεῖν, καὶ βλάβην; Ἡ γὰρ πολυ-
 τέλεια τῆς ταφῆς τυμβωρυχίας αἰτία γέγονε πολλάκις,
 καὶ γυμνὸν καὶ ἄταφον ἐποίησεν ἐρριφθεῖν τὸν ἐπιμελῶς
 ταφέντα. Ἀλλ' ὦ τῆς κενοδοξίας! πόσῃν καὶ ἐν τῷ πέν-
 θει τὴν τυραννίδα ἐπιδείκνυται, πόσῃν τὴν ἄνοιαν!
 Πολλοὶ γοῦν, ἵνα μὴ τοῦτο γένηται, τὰς λεπτὰς ἐκείνας
 ὀθόνας διατεμόντες καὶ πολλῶν τῶν ἀρωμάτων ἐμπλή-
 σαντες, ὥστε διπλῇ γενέσθαι τοῖς ἐπιηρεάζουσιν ἄχρη-
 στα, οὕτω τῇ γῇ παραδεδώκασιν. Ταῦτ' οὖν οὐ μαινομέ-
 νων; ταῦτ' οὐ παραπαιόντων; φιλοτιμίαν ἐπιδείκνυσθαι
 καὶ πάλιν αὐτὴν² ἀφανίζειν; Ναί, φησὶν· ἵνα μετὰ ἀσφα-
 λείας κένται παρὰ τῷ νεκρῷ, ταῦτα πάντα μηχανώ-
 μεθα. Τί οὖν; ἂν οἱ τυμβωρύχοι μὴ λάβωσιν, οἱ σῆτες
 οὐ λήψονται καὶ οἱ σκώληκες; Τί δέ; ἂν οἱ σῆτες
 καὶ οἱ σκώληκες μὴ λάβωσιν, ὁ χρόνος καὶ ὁ ἰχθὺς
 οὐκ ἀπολεῖ; θῶμεν δὲ μὴ τυμβωρύχους, μὴ σῆτας, μὴ

(1) Ἐ. γ. φιλοσοφίας μεγίστης.

(2) Ἐ. γ. ἀνόνητος.

(3) Ἐ. γ. αὐτόν.

σκώληκας, μὴ χρόνον, μὴ ἄλλο μὴδὲν δαπανᾶν τὰ κείμενα· ἀλλὰ καὶ τὸ σῶμα ἀνέπαφον εἶναι μέχρι τῆς ἀναστάσεως, καὶ αὐτὰ δὴ ταῦτα καινὰ καὶ νεοπαγῇ καὶ λεπτὰ τηρεῖσθαι, τί πλέον ἐντεῦθεν τοῖς ἀπελθοῦσι γίνεται, ὅταν γυμνὸν μὲν τὸ σῶμα ἐγείρηται, ταῦτα δὲ ἐνταῦθα μένη, καὶ μὴδὲν ἡμᾶς ὠφελῇ πρὸς τὰς εὐθύνας ἐκείνας; Τίνος οὖν ἔνεκεν, φησὶν, ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ γέγονε; Μάλιστα μὲν μὴ παράβαλλε ταῦτα τοῖς ἀνθρωπίνους· ἐπεὶ καὶ μύρον ἐξέχεεν ἡ πόρνη ἐπὶ τοὺς ἁγίους πόδας ἐκείνου. Εἰ δὲ χρὴ καὶ περὶ τούτων εἰπεῖν, πρῶτον μὲν οὐκ εἰδόντων τὸν περὶ ἀναστάσεως λόγον τῶν ποιοούντων ταῦτα ἐγίνετο. Διὰ τοῦτο φησι· «Καθὼς ἔθος ἦν τοῖς Ἰουδαίοις». Οὐ γὰρ τῶν δώδεκα ἦσαν οἱ τὸν Χριστὸν τιμήσαντες, ἀλλ' ἐκείνοι οἱ μὴ σφόδρα αὐτὸν τιμῶντες. Οἱ γοῦν δώδεκα οὐχ οὕτως αὐτὸν ἐτίμων, ἀλλὰ θανάτῳ καὶ σφαγῇ, καὶ τοῖς ὑπὲρ αὐτοῦ κινδύνους. Ἦν μὲν γὰρ καὶ ἐκείνη τιμή, πολλῶ δὲ ἐλάττω ταύτης, ἧς εἶπον. Ἄλλως δέ, ὅπερ ἔφην εἰπών, περὶ ἀνθρώπων ἡμῖν ὁ λόγος νῦν· τότε δὲ ταῦτα περὶ τὸν Δεσπότην ἐγένετο. Καὶ ἵνα μάθῃς ὅτι τούτων οὐδεὶς τῷ Χριστῷ λόγος, εἶπε· «Πεινῶντά με » εἶδετε, καὶ ἐθρέψατε· καὶ διψῶντα, καὶ ἐποτίσατε· » καὶ γυμνόν, καὶ περιεβάλετε». ¹ Καὶ οὐδαμοῦ εἶπε, καὶ τεθνεῶτα, καὶ ἐθάψατε. Καὶ ταῦτα λέγω, οὐ ταφὴν ἀναιρῶν· μὴ γένοιτο· ἀλλὰ τὴν ἀσωτίαν ἐκκόπτων καὶ τὴν ἀκαιρον φιλοτιμίαν. Τὸ γὰρ πάθος, φησί, καὶ ἡ ὁδύνη, καὶ ἡ πρὸς τὸν ἀπελθόντα συμπάθεια ταῦτα πείθει. Οὐκ ἔστι ταῦτα συμπαθείας τῆς πρὸς τὸν ἀπελθόντα, ἀλλὰ κενοδοξίας.

Ἐπεὶ εἰ βούλει συναλγῆσαι τῷ τεθνηκότι, δείκνυμί σοι ἐτέραν ὁδὸν κηδείας, καὶ διδάσκω σε ἱμάτια τιθέναι, τὰ συνανιστάμενα² αὐτῷ, καὶ λαμπρὸν ἀποφαίνοντα. Ταῦτα γὰρ τὰ ἱμάτια οὔτε ὑπὸ σπητῶν ἀναλίσκεται, οὔτε

(1) Ματθ. κε', 55.

(2) Ἐ. γ. συνιστάμενα.

ὑπὸ χρόνου δαπανᾶται, οὐδὲ ὑπὸ τυμωρύχων κλέπεται. Ποία δὴ ταῦτά ἐστιν; Ἡ τῆς ἐλενημοσύνης περιβολή. Αὕτη γὰρ μετ' αὐτοῦ ἀνίσταται ἢ στολή· ἐλενημοσύνης γὰρ σφραγὶς μετ' αὐτοῦ. Ἀπὸ τούτων λαμβάνουσι τῶν ἱματίων οἱ τότε ἀκούοντες «Πεινῶντά με ἐθρέψατε». Ταῦτα ἐπισήμους ποιεῖ, ταῦτα περιφανεῖς, ταῦτα ἐν ἀσφαλείᾳ καθίστησιν· τὰ δὲ νῦν, οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν, ἢ δαπάνη σιτῶν καὶ τράπεζα σκολήκων. Καὶ ταῦτα λέγω, οὐ κηδεύειν κωλύων, ἀλλὰ μετὰ συμμετρίας τοῦτο ποιεῖν, ὥστε σκέπειν τὸ σῶμα καὶ μὴ γυμνὸν παραδιδόναι τῇ γῇ. Εἰ γὰρ ζῶντας μηδὲν ἔχειν πλέον κελεύει ἀλλ' ἢ σκέπασμα· πολλῶ μᾶλλον τελευτήσαντας. Οὐ γὰρ οὕτω τετελευτηκός· τὸ σῶμα δεῖται ἱματίων, ὡς ζῶν καὶ ἐμπνέον. Ζῶντες μὲν γάρ, καὶ ψυχούς ἔνεκεν καὶ εὐσχημοσύνης δεόμεθα τῆς τῶν ἱματίων περιβολῆς· τελευτήσαντες δέ, τούτων μὲν οὐδενὸς ἔνεκεν, ἵνα δὲ μὴ γυμνὸν κένται τὸ σῶμα, δεόμεθα τῶν ἐνταφίων· καὶ πρὸ τῶν ἐνταφίων δὲ ἔχομεν κάλυμμα κάλλιστον τὴν γῆν, καὶ τῇ τοιαύτῃ τῶν σωμάτων φύσει πρεπωδέστερον. Εἰ τοίνυν ἔνθα τοσαῦται χρεῖαι οὐδὲν δεῖ περιττὸν ἐπιζητεῖν, πολλῶ μᾶλλον ἔνθα οὐ τοσαύτη ἀνάγκη ἀκαιρος ἢ φιλοτιμία.)

(Ἄλλ' οἱ ὀρώντες γελάσονται, φησὶν. Μάλιστα μὲν κἂν ἢ τις ὁ γελῶν, οὐ πολὺν δεῖ ποιεῖσθαι λόγον τοῦ οὕτω σφόδρα ἀνοηταίνοντος· νυνὶ δὲ πολλοὶ οἱ θαυμάζοντες μᾶλλον καὶ τὴν φιλοσοφίαν δεχόμενοι τὴν ἡμετέραν. Γέλωτος γὰρ ἄξια οὐ ταῦτα, ἀλλ' ἃ ποιοῦμεν νῦν, ὀδυρόμενοι, πενθοῦντες, συγκατορύττοντες ἑαυτοὺς τοῖς ἀπελθοῦσι. Ταῦτα καὶ γέλωτος καὶ κολάσεως ἄξια. Τὸ δὲ φιλοσοφεῖν καὶ ἐν τούτοις καὶ ἐν τῇ τῶν ἱματίων συμμετρίᾳ στεφάνους καὶ ἐπαίνους ἡμῖν προξενεῖ, καὶ πάντες ἡμᾶς κροτήσουσι καὶ θαυμάσονται τοῦ Χριστοῦ τὴν δύναμιν

(1) Ἐ. γ. τετελευτηκός.

καὶ ἐροῦσι. Βαβαί, πόση ἡ τοῦ σταυρωθέντος ἰσχὺς! ἔπεισε τοὺς ἀπολλυμένους καὶ φθειρομένους, ὅτι οὐκ ἔστι θάνατος· οὐ τοίνυν τὰ τῶν ἀπολλυμένων ποιοῦσιν, ἀλλὰ τὰ τῶν προπεμπόντων εἰς ἀποδημίαν ἀμείνω. Ἐπεισεν αὐτούς, ὅτι τὸ σῶμα τὸ φθαρτὸν τοῦτο καὶ γήϊνον, ἱμάτιον ἐνδύσεται τῶν σπρικῶν καὶ χρυσοπάστων πολὺ λαμπρότερον, τὴν ἀφθαρσίαν. (Διόπερ οὐδὲ πολλὴν περὶ τὴν ταφὴν ποιοῦνται σπουδὴν, ἀλλ' ἐντάφιον ἡγοῦνται θαυμαστόν, βίον ἐνάρετον.

Ταῦτα, ἂν φιλοσοφοῦντας ἴδωσιν, ἐροῦσιν· ἂν δὲ κατακαμπτομένους, γυναικίζομένους, χοροὺς περιστῶντας θρηνουσῶν γυναικῶν, γελάσονται καὶ κωμωδήσουσι καὶ μυρία κατηγορήσουσι, διασύροντες τὴν εἰκὴ δαπάνην, τὴν ματαιοπονίαν. Καὶ γὰρ ταῦτα ἀκούομεν κατηγορούντων πάντων· καὶ μάλα εἰκότως. Ποίαν γὰρ ἔξομεν ἀπολογίαν, ὅταν τὸ μὲν σῶμα εἰς ^{ὑπερασπίαν} ἰχώρας καὶ σκώληκας δαπανώμενον καλλωπίζωμεν, τὸν δὲ Χριστὸν περιορῶμεν διψῶντα, γυμνὸν περιόντα καὶ ξένον; Παύσώμεθα τοίνυν τῆς ματαίας ταύτης σπουδῆς· κηδεύσωμεν τοὺς ἀπελθόντας, ὡς καὶ ἡμῖν καὶ ἐκείνοις συμφέρει πρὸς δόξαν Θεοῦ· πολλὴν ὑπὲρ αὐτῶν ἐπιτελέσωμεν ἐλεημοσύνην, συμπέψωμεν αὐτοῖς ἐφόδια κάλλιστα. Εἰ γὰρ μνήμη θαυμαστῶν ἀνδρῶν τετελευτηκότων προέστη τῶν ζώντων (ὑπερασπιῶ γάρ, φησί, τῆς πόλεως ταύτης δι' ἐμὲ καὶ διὰ Δαυὶδ τὸν παῖδά μου),¹ πολλῶ μᾶλλον ἐλεημοσύνη τοῦτο ἐργάσεται. Αὕτη γάρ, αὕτη καὶ νεκροὺς ἀνέστησεν, ἡνίκα περιέστησαν² αἱ χῆραι ἐπιδεικνύμεναι ὅσα ἐποίει μετ' αὐτῶν οὔσα ἡ Δορκάς.³ Ὅταν οὖν τις μέλλῃ τελευτᾶν, ὁ οἰκεῖος τῷ τελευτῶντι κατασκευάζετω τὰ ἐντάφια καὶ πειθέτω τὸν ἀπionτα τοῖς δεομένοις τι καταλιμπάνειν. Μετὰ τούτων αὐτὸν ἀποπέμ-

(1) Δ' Βασιλ. ιθ', 34.

(2) Ἐ. γ. παρέστησαν.

(3) Πράξ. θ', 36.

πέτω τῶν ἱματίων, πειθέτω καὶ κληρονόμον ἀφιεῖναι τὸν Χριστόν. Εἰ γὰρ οἱ βασιλεῖς ἐγγράφοντες κληρονόμους, τοῖς οἰκείοις μυρίαν¹ καταλιμπάνουσιν ἀσφάλειαν, ὁ τὸν Χριστόν ἀφιεῖς μετὰ τῶν παίδων, ἐννόησον ὅσην ἐπισπάσεται εὐνοίαν καὶ ἑαυτῷ καὶ τοῖς αὐτοῦ πᾶσι. Ταῦτά ἐστι τὰ ἐντάφια καλὰ· ταῦτα ὀνίνησι καὶ τοὺς μένοντας καὶ τοὺς ἀπερχομένους. Ἄν οὕτως ἐνταφιασθῶμεν, λαμπροὶ κατὰ τὸν τῆς ἀναστάσεως ἐσόμεθα καιρόν· ἂν δὲ τὸ σῶμα θεραπεύοντες τῆς ψυχῆς ἀμελῶμεν, πολλὰ ἐκεῖ πεισόμεθα δεινὰ καὶ πολλὴν ὀφλήσομεν γέλωτα. Οὐδὲ γὰρ ἡ τυχοῦσα ἀσκημοσύνη γυμνὸν τῆς ἀρετῆς ἀπελθεῖν· οὐδὲ οὕτω τὸ σῶμα ἀταφον ἐρριμμένον καταισχύνεται, ὥς ψυχὴ τότε γυμνὴ τῆς ἀρετῆς φαινομένη. Ταύτην ἀμφιάσωμεν, ταύτην περιστείλωμεν, μάλιστα μὲν παρὰ πάντα τὸν χρόνον· εἰ δὲ ἐνταῦθα ἡμελήσαμεν,² κἂν τελευτῶντες νήψωμεν καὶ τοῖς οἰκείοις ἐπισκήψωμεν συμπράττειν ἀπελθοῦσι δι' ἐλεημοσύνης ἡμῶν. Οὕτω ὑπ' ἀλλήλων βοηθούμενοι παρηγορίας πολλῆς ἐπιτύχωμεν.)

Θαυμάσια τοῦ ἀποστολικοῦ κηρύγματος πρόοδος διὰ τῶν ἀπείρων ἐναντιστήτων.

Ἐκ τῆς εἰς τὸν Ματθ. ΟΕ' ὁμιλ. Τόμ. Ζ', σελ. 689.

Ἐξ ὧν μάλιστα ἂν τις θαυμάσειε τοῦ Χριστοῦ τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἐκείνων (τῶν Ἀποστόλων) ἀνδρείαν, ὅτι ἐν τοιοῦτοις καιροῖς ἐκήρυττον, ἐν οἷς μάλιστα τὰ ἰουδαϊκὰ ἐπολεμεῖτο, ἐν οἷς μάλιστα ὡς στασιασταῖς προεῖχον αὐτοῖς, ὅτε ὁ Καῖσαρ ἐκέλευσεν ἅπαντας (τοὺς Ἰουδαίους) ἀπελαύνεσθαι. Καὶ ταῦτόν συνέβαινεν, ὥς περ ἂν

(1) Ἐ. γ. μοῖραν.

(2) Ἐ. γ. περιστείλωμεν μάλιστα. Παρὰ πάντα τὸν χρόνον ἡμελήσαμεν.

εἰ τις, τῆς θαλάττης ἐγερθείσης πάντοθεν καὶ ζόφου τὸν αἶρα πάντα κατέχοντος καὶ ναυαγίων ἐπαλλήλων γινομένων καὶ πάντων ἄνωθεν τῶν συμπλεόντων στασιαζόντων καὶ θηρίων κάτωθεν ἀνιόντων καὶ μετὰ τῶν κυμάτων ἀναλίσκόντων τοὺς πλέοντας, καὶ σκηπτῶν φερομένων καὶ πειρατῶν ὄντων καὶ τῶν ἔνδον ἀλλήλοις ἐπιβουλεύόντων, ἀνθρώπους ἀπείρους τοῦ πλεῖν καὶ οὐδὲ θάλατταν ἰδόντας κελεύοι¹ ἐπὶ τῶν οἰάκων καθῆσθαι καὶ κυβερνᾶν καὶ ναυμαχεῖν καὶ στόλον ἄπειρον ἐπιόντα μετὰ πολλῆς παρατάξεως, ἐνὶ χρωμένους ἀκατίῳ, τῷ οὕτως, ὥς εἶπον, ταραττομένῳ,² καταδύειν καὶ χειροῦσθαι. Καὶ γὰρ ὑπὸ ἐθνῶν ἐμίσουντο, ὥς Ἰουδαῖοι· καὶ ὑπὸ Ἰουδαίων ἐλιθάζοντο, ὥς τοῖς αὐτῶν πολεμοῦντες νόμοις· καὶ οὐδαμοῦ στῆναι ἦν. Οὕτω πάντα κρημνοὶ καὶ σκόπελοι καὶ πρόβολοι ἦσαν, τὰ ἐν ταῖς πόλεσι, τὰ ἐν ταῖς χώραις, τὰ ἐν οἰκίαις· καὶ εἰς ἕκαστος αὐτοῖς ἐπολέμει, καὶ στρατηγὸς καὶ ἀρχὼν καὶ ἰδιώτης καὶ ἔθνη πάντα καὶ δῆμοι πάντες· καὶ ταραχὴ τις ἦν λόγῳ παραστῆναι μὴ δυναμένη. Καὶ γὰρ σφόδρα τῇ τῶν Ῥωμαίων ἀρχῇ μισητὸν τὸ Ἰουδαίων γένος ἦν, ἅτε μυρία πράγματα αὐτοῖς παρεσχηκός· καὶ οὐδὲ ἐντεῦθεν ἐβλάβη τὸ κήρυγμα· ἀλλ' ἡ μὲν πόλις ἀνάρπαστος ἦν καὶ ἐμπεπύριστο καὶ μυρία τοὺς οἰκοῦντας διέθηκε κακά,³ οἱ δὲ ἐντεῦθεν ὄντες Ἀποστόλοι, νόμους εἰσάγοντες καινοὺς, καὶ τῶν Ῥωμαίων ἐκράτουν. Ὡ καινῶν καὶ παραδόξων πραγμάτων! Μυριάδας ἀπείρους Ἰουδαίων τότε ἐχειρώσαντο Ῥωμαῖοι, καὶ δώδεκα ἀνδρῶν οὐ περιεγένοντο, γυμνῶν, ἀόπλων, μαχομένων αὐτοῖς. Τίς παραστήσαι δυνήσεται λόγος τὸ θαῦμα τοῦτο; Καὶ γὰρ δύο ταῦτα τοῖς διδάσκουσιν ὑπάρχειν χρή, τό τε ἀξιοπίστους εἶναι καὶ τὸ φιλεῖσθαι παρὰ τῶν μαθητευομένων· καὶ μετὰ τού-

(1) Ἐ. γ. εἰδὼτας κελεύοι τις.

(2) Ἐ. γ. τῶν . . . ταραττομένων.

(3) Ἐ. γ. τοῖς οἰκοῦσι διέθηκεν κακά.

των καὶ πρὸς τούτοις καὶ τὸ τὰ λεγόμενα εὐπαράδεκτα εἶναι καὶ τὸν καιρὸν ταραχῆς ἀπληλάχθαι καὶ θορύβων. Τότε δὲ ἅπαντα τὰ ἐναντία ἦν. Οὔτε γὰρ ἀξιόπιστοι εἶναι ἐδόκουν καὶ τῶν δοκούντων ἀξιοπίστων εἶναι τοὺς ἡπατημένους ἀφίστων· οὐκ ἐφιλοῦντο, ἀλλὰ καὶ ἐμισοῦντο καὶ τῶν φιλουμένων ἀπῆγον¹ καὶ ἐθῶν καὶ πατριῶν καὶ νόμων. Πάλιν τὰ ἐπιτάγματα πολλὴν τὴν δυσκολίαν εἶχεν· ὧν δὲ ἀφείλκοντο, πολλὴν τὴν ἡδονήν. Πολλοὺς καὶ αὐτοὶ καὶ οἱ πειθόμενοι τοὺς κινδύνους, πολλοὺς τοὺς θανάτους ὑπέμενον· καὶ μετὰ τούτων ἀπάντων ὁ καιρὸς πολλὴν παρεῖχε τὴν δυσκολίαν πολέμων γέμων, θορύβων, ταραχῆς· ὥς² εἰ καὶ μηδὲν τῶν εἰρημένων ἦν, ἱκανῶς πάντα διαταράξαι. Εὐκαιρον εἶπεῖν· « Τίς λαλήσει τὰς δυναστείας τοῦ Κυρίου, » ἀκουστὰς ποιήσει πάσας τὰς αἰνέσεις αὐτοῦ »;³ Εἰ γὰρ οἱ οἰκεῖοι μετὰ σημείων Μωϋσέως οὐκ ἤκουσαν, διὰ τὸν πηλὸν μόνον καὶ τὴν πλινθείαν τοὺς καθ' ἐκάστην ἡμέραν κοπτομένους καὶ σφαττομένους καὶ τὰ ἀνήμεστα πάσχοντας τίς ἔπεισε ἀποστῆναι μὲν ἀπράγμονος βίου, τὸν δὲ ἐπικίνδυνον τοῦτον καὶ αἱμάτων καὶ θανάτων γέμοντα προτιμῆσαι ἐκείνου, καὶ ταῦτα ἀλλοφύλων τῶν κηρυττόντων αὐτοῖς ὄντων καὶ σφόδρα πολεμίων πάντοθεν; Μὴ γὰρ τις εἰς ἔθνη καὶ πόλεις καὶ δήμους, ἀλλ' εἰς οἰκίαν μικράν εἰσαγαγέτω τὸν μισούμενον παρὰ πάντων τῶν ἐν τῇ οἰκίᾳ, καὶ δι' αὐτοῦ σπουδαζέτω τῶν φιλουμένων ἀπάγειν, πατρός καὶ γυναικὸς καὶ παίδων· ἄρα οὐκ ὀφθήσεται⁴ διασπασθεῖς· πρὶν ἢ διᾶραι τὸ στόμα; Ἄν δὲ καὶ ταραχὴ καὶ μάχη γυναικὸς καὶ ἀνδρὸς προσῇ κατὰ τὴν οἰκίαν, ἄρα οὐχί, πρὶν ἢ ἐπιβῆναι τῶν οὐδῶν, καταλείοντες αὐτὸν ἀναιρήσουσιν; Ἄν δὲ καὶ εὐκατα-

(1) Ἐ. γ. Ἀπείργοντο.

(2) Ἐ. γ. Ὡς, ὥστε... ἱκανός.

(3) Ψαλμ. ρε', 2.

(4) Ἐ. γ. οὐ φθαρῆσεται.

φρόνητος ἦ καὶ φορτικὰ ἐπιτάτῃ καὶ φιλοσοφεῖν τοὺς τρυφῶντας κελεύῃ καὶ μετὰ τούτων πρὸς πολλῶ πλείονας καὶ ὑπερβάλλοντας αὐτὸν¹ ὁ ἀγὼν ἦ, οὐκ εὐδηλον ὅτι παντάπασιν ἀπολεῖται; Ἀλλ' ὅμως τοῦτο, ὕπερ ἀδύνατον ἐν οἰκίᾳ γενέσθαι μιᾶ, τοῦτο ἐν τῇ Οἰκουμένῃ κατώρθωσεν ὁ Χριστὸς ἀπάσῃ διὰ κρημνῶν καὶ καμίνων καὶ φαραγγῶν καὶ σκοπέλων καὶ γῆς καὶ θαλάττης πολεμουμένης τοὺς ἱατροὺς τῆς Οἰκουμένης εἰσάγων. Καὶ εἰ βούλει σαφέστερον ταῦτα μαθεῖν, τοὺς λιμοὺς λέγω, τοὺς λοιμοὺς, τοὺς σεισμούς, τὰς ἄλλας τραγωδίας, τὴν ἱστορίαν τὴν περὶ τούτων Ἰωσήφω συγκειμένην ἐπελθε, καὶ πάντα εἰση² μετὰ ἀκριθείας. Διὰ τοῦτο καὶ αὐτὸς ἔλεγε· Μὴ θροεῖσθε· δεῖ γὰρ πάντα γενέσθαι· καὶ Ὁ ὑπομείνας εἰς τέλος, οὗτος σωθήσεται· καὶ Κηρυχθήσεται τὸ Εὐαγγέλιον πάντως ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ. Χανωθέντας γὰρ καὶ ἐκλυθέντας τῷ φόβῳ τῶν εἰρημένων, συστρέφει³ λέγων, ὅτι κἂν μυρία γέννηται, δεῖ κηρυχθῆναι τὸ Εὐαγγέλιον πανταχοῦ τῆς Οἰκουμένης καὶ τότε ἥξει τὸ τέλος.

Περὶ τοῦ τῶν χρημάτων ἔρωτος.

Ἐκ τῆς εἰς τὸ κατὰ Ματθ. Εἰ' ὁμλ. Τόμ. Ζ', μέρ. Β', σελ. 605.

Οὐχ ὁμοίως κατέχονται οἱ τὰ ὀλίγα ἔχοντες καὶ οἱ πολλῇ βαπτισθέντες περιουσίᾳ· τυραννικώτερος γὰρ τότε ὁ ἔρως γίνεται. Ὅπερ αἰεὶ λέγων οὐ παύομαι,³ ὅτι ἡ προσθήκη τῶν ἐπεισιδόντων μείζονα ἀνάπτει τὴν φλόγα καὶ πενεστέρους ἐργάζεται τοὺς κτωμένους, εἰ γε ἐν πλείονι καθίστησιν αὐτοὺς ἐπιθυμία⁴ καὶ μᾶλλον αἰ-

(1) Ἐ. γ. αὐτῷ, ἢ αὐτῶν.

(2) Ἐ. γ. συσφίγγει.

(3) Ἐ. γ. παύσομαι.

(4) Ἐ. γ. πλείοσιν... ἐπιθυμίαις.

σθάνεσθαι τῆς ἐνδείας ποιεῖ... Καθάπερ γὰρ οἱ πυρέττοντες, δριμεῖαν χολὴν ἔνδον ἔχοντες πλεονάζουσιν, ὅταν ἐπεμβάλωσι σῖτα καὶ ποτά, οὐ μόνον οὐ κατασθενύουσι τὸ δίψος, ἀλλὰ καὶ ἀνάπτουσι τὴν φλόγα, οὕτω καὶ οἱ φιλοχρήματοι, ὅταν τῇ πονηρᾷ ταύτῃ ἐπιθυμίᾳ καὶ τῆς χολῆς ἐκείνης δριμυτέρα τὰ χρήματα ἐπεμβάλωσι, μᾶλλον αὐτὴν ἐκκαίουσιν. Οὐδὲν γὰρ αὐτὴν οὕτως ἴστησιν, ὥς τὸ ἀποστῆναι τέως τῆς τοῦ κερδαίνειν ἐπιθυμίας, ὥσπερ οὔν τὴν δριμεῖαν χολὴν ὀλιγοσιτία καὶ κένωσις. Τοῦτο δὲ αὐτὸ πόθεν ἔσται; φησὶν. Ἄν ἐννοήσῃς ὅτι πλουτῶν μὲν οὐδέποτε παύσῃ διψῶν καὶ τηκόμενος τῇ τοῦ πλείονος ἐπιθυμίᾳ, ἀπαλλαγείς δὲ τῶν ὄντων, καὶ τὸ νόσημα δυνήσῃ στῆσαι τοῦτο. Μὴ τοίνυν περιβάλλου πλείονα, ἵνα μὴ ἀκίχνη διώκῃς καὶ ἀνίατα νοσῇς καὶ ἐλεεινότερος ᾦς τοιαῦτα λυττῶν. Ἀπόκριναι γάρ μοι, τίνα ἂν φαίμεν βασανίζεσθαι καὶ ὀδυνᾶσθαι, τὸν ἐπιθυμοῦντα σιτίων καὶ πότων πολυτελῶν καὶ οὐκ ἔχοντα ἀπολαῦσαι ὥς βούλεται, ἢ τὸν οὐκ ἔχοντα ἐπιθυμίαν τοιαύτην; Εὐδηλον ὅτι τὸν ἐπιθυμοῦντα μὲν, οὐ δυνάμενον δὲ μετασχεῖν ὧν ἐπιθυμεῖ. Οὕτω γάρ ἐστι τοῦτο ὀδυνηρόν, τὸ ἐπιθυμοῦντα μὴ ἀπολαύειν καὶ διψῶντα μὴ πίνειν, ὥς καὶ τὴν γέενναν βουλούμενον ἡμῖν ὑπογράψαι τὸν Χριστόν, τοῦτον αὐτὴν ὑπογράψαι τὸν τρόπον, καὶ τὸν πλούσιον οὕτως εἰσαγαγεῖν ἀποτηγανίζομενον ἐπιθυμῶν γὰρ σταγόνης ὕδατος καὶ μὴ ἀπολαύων, οὕτως ἐκολάζετο. Οὐκοῦν ὁ μὲν χρημάτων καταφρονῶν ἔστησε τὴν ἐπιθυμίαν, ὁ δὲ πλουτεῖν βουλούμενος καὶ περιβάλλεσθαι πλείω, ἀνῆψε¹ μᾶλλον, καὶ οὐδέπω² ἴσταται· ἀλλὰ κἂν μυρία λάβῃ τάλαντα, ἐτέρων τοσοῦτων ἐπιθυμεῖ· κἂν τούτων ἐπιτύχῃ, πάλιν δις τοσοῦτων ἄλλων ἐφίεται καὶ προΐων, καὶ τὰ ὄρη καὶ τὴν γῆν καὶ τὴν θάλατταν καὶ πάντα εὐχεται αὐτῷ γενέσθαι

(1) Ἐ. γ. πλεῖον ἀνῆψε.

(2) Ἐ. γ. οὐδέποτε.

χρυσόν,¹ καινήν τινα μανίαν μαινόμενος καὶ φοδεράν, καὶ οὐδέποτε οὕτω σθεσθῆναι δυναμένην. Καὶ ἵνα μάθῃς, ὅτι οὐ τῇ προσθήκῃ, ἀλλὰ τῇ ἀφαιρέσει τοῦτο ἴσταιται τὸ κακόν· εἴ² σοι γέγονεν ἐπιθυμία ποτὲ ἄτοπος πτῆναι καὶ δι' αἴρος ἐνεχθῆναι, πῶς³ ἂν τὴν ἄτοπον ταύτην ἐσθεςας ἐπιθυμίαν; τῷ πτερὰ διαπλάττειν καὶ ἕτερα ὄργανα κατασκευάζειν; ἢ τῷ πείσαι τὸν λογισμόν, ὅτι ἀδυνάτων ἐπιθυμεῖ καὶ οὐδενὶ τούτων ἐπιχειρεῖν δεῖ; Εὐδηλον ὅτι τῷ πείσαι τὸν λογισμόν. Ἀλλ' ἐκεῖνο, φησὶν, ἀδύνατον. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο ἀδυνατώτερον, τὸ τῆς ἐπιθυμίας ταύτης ὄρον εὔρεῖν.) Καὶ γὰρ εὐκολώτερον ἀνθρώπους ὄντας πτῆναι, ἢ τῇ προσθήκῃ τοῦ πλείονος παῦσαι τὸν ἔρωτα. Ὅταν μὲν γάρ ἢ δυνατὰ τὰ ἐπιθυμητά,⁴ τῇ ἀπολαύσει παραμυθεῖσθαι δυνατόν· ὅταν δὲ ἀδύνατα,⁵ ἔν δεῖ σπουδάζειν μόνον, τὸ τῆς ἐπιθυμίας ἡμᾶς αὐτοὺς⁶ ἀπαγαγεῖν,⁷ ὥς ἐτέρως γε οὐκ ἐνὸν ἀνακτήσασθαι τὴν ψυχὴν. (Ἰν' οὖν μὴ περιττὰ ὀδυνώμεθα, τὸν διηνεκῶς λυποῦνται⁸ ἔρωτα τῶν χρημάτων καὶ οὐδέποτε σιγῆσαι ἀνεχόμενον ἀφέντες, ἐφ' ἕτερον μεθορμισώμεθα, τὸν καὶ μακαρίους ἡμᾶς ποιοῦντα καὶ πολλὴν ἔχοντα τὴν εὐκολίαν, καὶ τῶν ἄνω θησαυρῶν ἐπιθυμήσωμεν. Οὔτε γὰρ πόνος ἐνταῦθα τοσοῦτος, καὶ τὸ κέρδος ἄφατον, καὶ ἀποτυχεῖν οὐκ ἐνὶ τὸν καὶ ὁπῶσοῦν ἀγρυπνοῦντα καὶ νήφοντα καὶ τῶν παρόντων ὑπερορῶντα· ὥσπερ οὖν τὸν δουλεύοντα αὐτοῖς καὶ ἐκδεδομένον εἰςάπαξ ἀνάγκη πᾶσα ἐκπεσεῖν ἐκείνων.)

Ταῦτ' οὖν ἅπαντα λογιζόμενος, τὴν πονηρὰν ἐπιθυ-

(1) Ἐ. γ. χρυσίον.

(2) Ἐ. γ. ὅρα εἰ.

(3) Ἐ. γ. καὶ πτῆναι... ἐνεχθῆναι ἐπεθύμησας, πῶς.

(4) Ἐ. γ. ἐπιθυμήματα.

(5) Ἐ. γ. ἀδύνατα ἢ.

(6) Ἐ. γ. αὐτοῦ.

(7) Ἐ. γ. ἀπάγειν.

(8) Ἐ. γ. λυττώντα.

μίαν ἔκβαλε τῶν χρημάτων. Οὐδὲ γὰρ τοῦτο ἔχοις ἂν εἰπεῖν, ὅτι τὰ μὲν παρόντα δίδωσι, τῶν δὲ μελλόντων ἀποστερεῖ· καίτοι καὶ εἰ τοῦτο ἦν, ἐσχάτη τοῦτο κόλασις καὶ τιμωρία. Νῦν δὲ οὐδὲ τοῦτο ἐνι. Μετὰ γὰρ τῆς γεέννης καὶ πρὸ τῆς γεέννης ἐκείνης καὶ ἐνταῦθα εἰς χαλεπώτεραν σε ἐμβάλλει κόλασιν. Καὶ γὰρ οἰκίας πολλὰς ἡ ἐπιθυμία αὕτη ἀνέτρεψε καὶ χαλεπούς πολέμους ἀνερρίπισε καὶ βιαίῳ θανάτῳ καταλῦσαι τὸν βίον κατηνάγκασε· καὶ πρὸ τῶν κινδύνων δὲ τούτων τῆς ψυχῆς λυμαίνεται τὴν εὐγένειαν· καὶ δειλὸν¹ καὶ ἀνανδρον καὶ θρασὺν καὶ ψεύστην καὶ συκοφάντην καὶ ἄρπαγα καὶ πλεονέκτην καὶ τὰ ἔσχατα πάντα τὸν ἔχοντα πολλὰκις εἰργάσατο. Ἀλλ' ἴσως τὴν λαμπρόδοκα τοῦ ἀργυρίου καὶ τῶν οἰκετῶν τὸ πλῆθος καὶ τῶν οἰκοδομημάτων τὸ κάλλος καὶ τὴν θεραπείαν τὴν ἐπ' ἀγορᾶς ὁρῶν καταγοιτεύη; Τίς οὖν ἂν γένοιτο θεραπεία τῷ πονηρῷ τραύματι² τούτῳ; Ἄν ἐννοήσης, πῶς σοι ταῦτα τὴν ψυχὴν διατίθῃσι, πῶς σκοτεινὴν καὶ ἔρημον καὶ αἰσχροὺς αὐτὴν κατασκευάζει καὶ δυσειδῆ· ἂν λογίσῃ, μεθ' ὧν ταῦτα ἐκτίθη κακῶν, μεθ' ὧν ἡυλάττεται πόνων, μεθ' ὧν κινδύνων· μᾶλλον δὲ οὐδὲ ἡυλάττεται μέχρι τέλους, ἀλλ' ὅταν ἀπάντων διαφύγῃ³ τὰς λαβὰς, ὁ θάνατος ἐπελθὼν⁴ ταῦτα μὲν εἰς τὰς τῶν σῶν ἐχθρῶν πολλὰκις ἐξήγαγε χεῖρας, σὲ δὲ ἔρημον λαβὼν ἀπεισιν, οὐδὲν τούτων ἐπισυρόμενον, ἀλλ' ἢ τὰ τραύματα καὶ τὰ ἔλκη μόνον, ἅπερ ἐκ τούτων λαβοῦσα ἀπεισιν ἡ ψυχὴ. Ὅταν οὖν ἴδῃς τινὰ λάμποντα ἐξωθεν ἀπὸ τῶν ἱματίων καὶ τῆς πολλῆς δορυφορίας, ἀνάπτυσον αὐτοῦ τὸ συνειδὸς καὶ πολλὰν εὐρήσεις τὴν ἀράχνην ἐνδον καὶ πολλὰν τὴν κόνιν ὄψει. Ἐννόησον τὸν Παῦλον, τὸν Πέτρον· ἐννόησον τὸν Ἰωάννην, τὸν Ἠλίαν· μᾶλλον δὲ

(1) Ἐ. γ. δοῦλον.

(2) Ἐ. γ. πρᾶγματι.

(3) Ἐ. γ. διαφύγοι, ἢ διαφύγῃς.

(4) Ἐ. γ. ἐπεισελθὼν.

αὐτόν, τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ, τὸν οὐκ ἔχοντα ποῦ τὴν κε-
φαλὴν κλίνειν. Ἐκείνου ζηλωτῆς γενοῦ καὶ τῶν ἐκείνου
δούλων, καὶ τὸν ἄφατον τούτων¹ φαντάζου πλοῦτον. Εἰ
δὲ μικρὸν διαβλέψας ἐκ τούτων σκοτωθείης πάλιν, καθά-
περ ἐν τινι ναυαγίῳ καταγίδος ἐπελθούσης, ἀκουσον
τῆς ἀποφάσεως τοῦ Χριστοῦ τῆς λεγούσης, ὅτι ἀδύνατον
πλούσιον εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Καὶ
πρὸς τὴν ἀπόφασιν ταύτην θὲς τὰ ὄρη καὶ τὴν γῆν καὶ
τὴν θάλατταν· καὶ πάντα, εἰ βούλει, τῷ λόγῳ ποιήσον
εἶναι χρυσόν· οὐδὲν γὰρ² ἴσον ὅψει τῆς ζημίας τῆς ἐκεῖ-
θεν σοι γινομένης.³ Καὶ σὺ μὲν πλέθρων γῆς τόσων καὶ
τόσων μέμνησαι, καὶ οἰκῶν δέκα καὶ εἴκοσιν, ἢ καὶ
πλείονων, καὶ βαλανείων τοσούτων, καὶ ἀνδραπόδων χι-
λίων, ἢ δις τοσούτων, καὶ ὀχημάτων ἀργυρενδέτων καὶ
χρυσοπάστων·⁴ ἐγὼ δὲ ἐκεῖνό φημι. Εἰ τῶν πλουτούντων
ὕμῶν ἕκαστος, τὴν πενίαν ταύτην ἀφείς (πενία γὰρ
ταῦτα πρὸς ὃ μέλλω λέγειν), ὁλόκληρον ἐκέκτητο κό-
σμον, καὶ ἕκαστος αὐτῶν τοσούτους εἶχεν ἀνθρώπους,
ὅσοι νῦν εἰσὶ πανταχοῦ γῆς καὶ θαλάττης, καὶ Οἰκου-
μένην ἕκαστος, καὶ γῆν καὶ θάλατταν, καὶ πανταχοῦ⁵ οἰ-
κοδομήματα καὶ πόλεις καὶ ἔθνη καὶ πανταχόθεν ἀντὶ
ὑδατος, ἀντὶ πηγῶν αὐτῷ χρυσίον ἐπέρρει, τριῶν ὁδο-
λῶν οὐκ ἂν ἔφην ἀξίους εἶναι τοὺς οὕτω πλουτοῦντας,
τῆς βασιλείας (τῶν οὐρανῶν) ἐκπεσόντας. Εἰ γὰρ νῦν
χρημάτων τῶν ἀπολλυμένων ἐφιεμένοι, ὅταν μὴ ἐπιτύ-
χωσι βασανίζονται· εἰ λάβοιεν αἴσθησιν τῶν ἀπορρήτων
ἀγαθῶν ἐκείνων, τί λοιπὸν ἀρκέσει εἰς παραμυθίαν αὐ-
τοῖς; Οὐκ ἔστιν οὐδέν. Μὴ τοίνυν μοι λέγε τὴν τῶν χρη-
μάτων περιουσίαν, ἀλλ' ἐννόει τὴν ζημίαν ὅσην ἐκ ταύ-

(1) Ἐ. γ. τοῦτον, ἢ ἐκεῖνον.

(2) Ἐ. γ. καὶ οὐδέν.

(3) Ἐ. γ. γενομένης.

(4) Ἐ. γ. χρυσεμπάστων.

(5) Ἐ. γ. καὶ τὰ πανταχοῦ.

της οἱ ταύτης ὑπομένουσιν ἐρασταί, ἀντὶ τούτων τοὺς οὐρανοὺς ἀπολλύντες καὶ ταύτὸν πάσχοντες, οἷον ἂν εἴ τις τῆς ἐν βασιλείῳις μεγίστης τιμῆς ἐκπεσὼν, κόπρου θημωνίαν ἔχων, μέγα ἐπὶ ταύτῃ φρονοίη. Οὐδὲν γὰρ ἐκείνης ἢ τῶν χρημάτων διαφέρει σωρεία· μᾶλλον δὲ καὶ βελτίων ἐκείνη. Ἡ μὲν γὰρ καὶ πρὸς γεωργίαν ἐπιτήδειος καὶ πρὸς βαλανείου ἐκκαυσιν καὶ πρὸς ἄλλα τοιαῦτα· ὁ δὲ κατορωρυγμένος χρυσὸς πρὸς οὐδὲν τούτων. Καὶ εἴθε μόνον ἄχρηστος ᾦν· νυνὶ δὲ καὶ πολλὰς ἀνάπτει τῷ ἔχοντι τὰς καμίνας, εἰ μὴ εἰς δέον αὐτῷ χρῆσαιτο· τὰ γοῦν μυρία κακὰ ἐντεῦθεν φύεται. Διὰ τοῦτο οἱ μὲν ἐξωθεν ἀκρόπολιν κακῶν τὴν φιλαργυρίαν ἐκάλουν· ὁ δὲ μακάριος Παῦλος πολλῷ βέλτιον καὶ ἐμφαντικώτερον ῥίζαν αὐτὴν τῶν κακῶν ἀπάντων εἰπών. Ταῦτ' οὖν ἅπαντα ἐννοοῦντες, μάθωμεν ζηλοῦν τὰ ἄξια ζήλου, μὴ τὰς λαμπράς οἰκοδομάς, μηδὲ τοὺς πολυτελεῖς ἀγροὺς, ἀλλὰ πολλὴν παρηρσίαν πρὸς τὸν Θεὸν ἔχοντας ἄνδρας, τοὺς ἐν οὐρανῷ πλουτοῦντας, τοὺς τῶν θησαυρῶν ἐκείνων κυρίους, τοὺς ὄντως πλουσίους, τοὺς διὰ Χριστὸν πένητας.)

Προτροπὴ πρὸς τὴν ἐλεημοσύνην καὶ ὅτι οὐ δεῖ τὸν τῶν πενήτων βίον περιεργάζεσθαι.

Ἐκ τῆς εἰς τὸ κατὰ Ματθ. ὁμλ. ΔΕ', Τόμ. Ζ', σελ. 411.

(Οὐδὲν γὰρ ἡμᾶς ἴσους Θεῷ ποιεῖ, ὥς τὸ εὐεργετεῖν. Ἀλλ' οὐδὲν ἀναιδέστερον, φησί, πένητος. Διὰ τί; εἰπέ μοι, παρακαλῶ· ὅτι ἐπιτρέχων καταβοᾷ; Βούλει οὖν δεῖξω, ὅτι ἐκείνων ἡμεῖς ἐσμεν ἀναισχυντότεροι καὶ σφόδρα ἀναιδεῖς; Ἀναμνήσθητί μοι νῦν ἐν καιρῷ τῆς νηστείας, ποσάκις τραπέζης παρακειμένης ἐν ἐσπέρᾳ, καὶ τὸν ὑπηρετοῦντα οἰκέτην καλέσας, ἵνα σχολαιότερον βαδίσῃ,

πάντα ἀνέτρεψας, λακτίζων, ὑβρίζων, λοιδορούμενος, ὑπὲρ ἀναβολῆς μόνον μικρᾶς· καίτοι σφόδρα εἰδώς, ὅτι κἂν μὴ εὐθέως, ἀλλὰ μικρὸν ὕστερον ἀπολαύσῃ τῆς ἐδωδῆς. Εἶτα σαυτὸν μὲν ὑπὲρ τοῦ μηδενὸς ἐκθηριοῦμενον οὐ καλεῖς ἀναίσχυντον, τὸν δὲ πέννητα τὸν ὑπὲρ τῶν μειζόνων δεδουκότα καὶ τρέμοντα (οὐδὲ γὰρ περὶ μελήσεως, ἀλλὰ περὶ λιμοῦ πᾶς ὁ φόβος αὐτῷ), τοῦτον καὶ ἱταμόν καὶ ἀναιδῆ καὶ ἀναίσχυντον καὶ πάντα προσερεῖς τὰ αἰσχιστα; Καὶ πῶς οὐκ ἐσχάτης τοῦτο ἀναίσχυντίας; Ἄλλ' οὐκ ἐννοοῦμεν ταῦτα· διὰ τοῦτο ἐκείνους ἐπαχθεῖς εἶναι νομίζομεν· ὥς εἴ γε τὰ ἡμέτερα ἐξητάζομεν καὶ παρεβάλλομεν τοῖς ἐκείνων, οὐκ ἂν αὐτοὺς ἐνομίσαμεν εἶναι φορτικούς. Μὴ δὴ γίνου πικρὸς δικαστής. Καὶ γὰρ εἰ πάντων ἁμαρτημάτων ἥς ἀπηλλαγμένος, οὐδὲ οὕτω σοι ἐπέτρεπεν ὁ τοῦ Θεοῦ νόμος ἀκριβῆ γενέσθαι ἐξεταστὴν τῶν ἀλλοτρίων. Εἰ γὰρ ὁ Φαρισαῖος διὰ τοῦτο ἀπώλετο, ποίας τευξόμεθα ἀπολογίας ἡμεῖς; Εἰ τοῖς καλῶς κατωρθωκόσιν οὐκ ἐπιτρέπει πικρῶς ἐξετάζειν τὰ ἐτέρων, πολλῷ μᾶλλον τοῖς ἐπταικόσι. Μὴ τοίνυν ὦμοί, μηδὲ ἀπηνεῖς, μὴ ἄστοργοι, μὴ ἄσπῳδοι, μὴ θηρίων χεῖρους ὤμεν. Καὶ γὰρ πολλοὺς εἰς τοῦτο οἶδα θηριωδίας ἐλθόντας, ὥς δι' ὄκνον μικρὸν λιμώττοντας· περιορᾶν, καὶ ταῦτα λέγοντας τὰ ῥήματα· Οὐ πάρεστιν οἰκέτης ἐμοὶ νῦν, πόρρω τῆς οἰκίας ἐσμέν, τραπεζίτης οὐδεὶς ἐστὶ μοι γνώριμος. Ὡ τῆς ὁμότητος! Τὸ μεῖζον ὑπέσχου,¹ καὶ τὸ ἔλαττον οὐκ ἀνύεις; ἵνα σὺ μὴ βαδίσῃς μικρὸν, ἐκεῖνος λιμῷ διαφθείρεται; ὦ τῆς ὕβρεως! ὦ τοῦ τύφου! Εἰ γὰρ δέκα στάδια βαδίσαι ἐχρῆν, ὀκνῆσαι ἔδει; Οὐδὲ ἐννοεῖς ὅτι μεῖζων ὁ μισθός σοι οὕτω γίνεται; Ὅταν μὲν γὰρ δῶς, ὑπὲρ τοῦ διδομένου λαμβάνεις μισθὸν μόνον· ὅταν δὲ καὶ αὐτὸς βαδίσῃς, καὶ τούτου σοι κεῖται πάλιν ἀμοιβή. Ἐπεὶ καὶ τὸν πατριάρχην διὰ τοῦτο

(1) Ἐ. γ. ἡνυσας.

θαυμάζομεν, ὅτι αὐτὸς ἐπὶ τὰς βοῦς ἔδραμε καὶ τὸ μοσχάριον ἤρπασε, καὶ ταῦτα τριακοσίους δέκα καὶ ὀκτὼ οἰκογενεῖς ἔχων.¹ Νῦν δὲ τοσούτου τινές εἰσι τύφου πεπληρωμένοι, ὥς διὰ παίδων ταῦτα ποιεῖν καὶ μὴ αἰσχύνεσθαι. Ἀλλὰ δι' ἑμαυτοῦ μὲν ταῦτα κελεύεις ἀνύειν; φησί· καὶ πῶς οὐ δόξω κενοδοξεῖν; Καὶ μὴν καὶ νῦν δι' ἑτέραν κενοδοξίαν τοῦτο ποιεῖς, αἰσχνυόμενος ὀφθῆναι πέννῃ διαλεγόμενος. Ἀλλ' οὐδὲν ὑπὲρ τούτων ἀκριβολογοῦμαι· μόνον δίδου, εἴτε διὰ σαυτοῦ, εἴτε δι' ἑτέρου² τοῦτο βούλει ποιεῖν· καὶ μὴ ἐγκάλει, μὴ πλῆττε, μὴ λοιδορεῖ. Φαρμάκων γάρ, οὐ τραυμάτων, δεῖται ὁ προσίων· ἔλεου, οὐ ξίφους. Εἰπὲ γάρ μοι, εἴ τις λίθω βληθεὶς καὶ τραῦμα λαβὼν κατὰ τῆς κεφαλῆς, τοὺς ἄλλους ἅπαντας ἀφείς, προσέδραμέ σου τοῖς γόνασι καταρρεόμενος τῷ αἵματι, ἤρα ἐτέρῳ λίθῳ πατάξας προσέθηκας ἂν αὐτῷ ἕτερον τραῦμα; Οὐκ ἔγωγε οἶμαι, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ ἐπεχείρησας ἂν διορθῶσαι. Τί οὖν ἐπὶ τῶν πενήτων ποιεῖς τὰ ἐναντία; Οὐκ οἶδας ὅσον δύναται καὶ ἀναστῆσαι καὶ καθελεῖν λόγος; «Κρεῖττον γάρ, φησί, λόγος ἢ δόσις».³ Οὐ λογίζῃ, ὅτι κατὰ σαυτοῦ τὸ ξίφος ὠθεῖς καὶ χαλεπώτερον τραῦμα λαμβάνεις, ὅταν λοιδορηθεὶς ἐκεῖνος ἀναχωρήσῃ σιγῇ στένων καὶ πολλὰ δακρύων; Καὶ γὰρ παρὰ τοῦ Θεοῦ πέμπεται πρὸς σέ. Ἐννόησον οὖν, ὑβρίζων αὐτόν, ποῦ διαβιδάζεις τὴν ὑβριν, ὅταν ἐκεῖνος μὲν πρὸς σέ πέμπῃ καὶ σοὶ δοῦναι κελεύῃ, σὺ δὲ μὴ μόνον μὴ δῶς, ἀλλὰ καὶ ὑβρίσης ἐλθόντα. Εἰ δὲ ἀγνοεῖς τὴν ὑπερβολὴν τῆς ἀτοπίας, ἐπ' ἀνθρώπων αὐτὸ σκόλησον, καὶ τότε εἶσῃ καλῶς τὸ μέγεθος τῆς ἁμαρτίας. Εἰ γὰρ σὸς οἰκέτης παρὰ σοῦ κελευσθεὶς πρὸς ἕτερον ἀπελθεῖν οἰκέτην, ἀργύριον ἔχοντα σὸν λαβεῖν, οὐ μόνον κεναῖς ἐπανῆλθε χερσίν, ἀλλὰ καὶ ὑβρισθεὶς, τί οὐκ ἂν εἰργάσω

(1) Γέν. ιη', 7.

(2) Ἐ. γ. ἐτέρων.

(3) Ἐκκλ. ιη', 16.

τὸν ὑβρικότα; πόσῃν οὐκ ἂν δίκην ἀπῆλπας, ἅτε λοιπὸν αὐτὸς ὢν ὁ ὑβρισμένος; Τοῦτο καὶ ἐπὶ τοῦ Θεοῦ λογίζου· καὶ γὰρ αὐτὸς πέμπει πρὸς ἡμᾶς τοὺς πένντας, καὶ τὰ ἐκείνου δίδωμεν, ἂν ἄρα δῶμεν. Ἄν δὲ πρὸς τῷ μὴ δοῦναι καὶ ὑβρισθέντας ἐκπέμψωμεν, ἐννόησον πόσων σκηπτῶν, πόσων κεραυνῶν ἄξιον πρᾶγμα ποιούμεν. Ταῦτ' οὖν ἅπαντα λογιζόμενοι, καὶ τὴν γλῶσσαν χαλινώσωμεν καὶ τὴν ἀπανθρωπίαν ἐκβάλωμεν καὶ τὴν χεῖρα πρὸς ἐλεημοσύνην ἐκτείνωμεν καὶ μὴ χρήμασι μόνον, ἀλλὰ καὶ ῥήμασι παραμυθώμεθα τοὺς δεομένους, ἵνα καὶ τὴν ἀπὸ τῆς λοιδορίας κόλασιν ἐκφύγωμεν, καὶ τὴν ἀπὸ τῆς εὐλογίας καὶ ἐλεημοσύνης βασιλείαν κληρονομήσωμεν.)

**Οὐ δεῖ σφοδρῶς θρηνεῖν τοὺς τελευτῶντας
συγγενεῖς καὶ φίλους.**

Ἐκ τῆς εἰς τὸν Ματθ. ΛΑ' ὁμιλ. Τόμ. Ζ', μέρ. Α', σελ. 374.

Τί ὁδύρη καὶ κλαίεις; Τοῦτο γὰρ εἰ καὶ Ἕλληνες ἐποιοῦν, καταγελαῖν ἔδει· ὅταν δὲ ὁ πιστὸς ἐν τούτοις ἀσχημονῇ, ποία ἀπολογία; τίς ἔσται συγγνώμη τοιαῦτα ἀνοηταίνουσι, καὶ ταῦτα μετὰ χρόνον τοσοῦτον καὶ σαφῆ τῆς ἀναστάσεως ἀπόδειξιν; Σὺ δὲ ὥςπερ αὐξῆσαι τὸ ἔγκλημα σπεύδων καὶ θρηνῶδους ἡμῖν ἀγεις Ἑλληνίδας γυναῖκας, ἐξάπτων τὸ πάθος¹ καὶ τὴν κάμινον διεγείρων καὶ οὐκ ἀκούεις τοῦ Παύλου λέγοντος· «Τίς συμφώνησις Χριστῷ πρὸς Βελίαρ; ἢ τίς μερὶς πιστῷ μετὰ ἀπίστου»;² Καὶ παῖδες μὲν Ἑλλήνων οἱ μηδὲν περὶ ἀναστάσεως εἰδότες, ὅμως εὐρίσκουσι λόγους παραμυθίας,

(1) Ἐ. γ. πένθος.

(2) Β' Κορινθ. 5', 15.

λέγοντες· Φέρε γενναίως· καὶ γὰρ ἀναλῦσαι τὸ γεγεννη-
 μένον οὐκ ἐνι, οὐδὲ διορθῶσαι¹ τοῖς θρήνοις· σὺ δὲ ὁ
 φιλοσοφώτερος καὶ χρηστότερος² τούτων ἀκούων, οὐκ αἰ-
 σχύνῃ μείζονα ἐκείνων ἀσχημονῶν; Οὐδὲ γὰρ λέγομεν·
 Φέρε γενναίως, ἐπειδὴ τὸ γεγεννημένον ἀναλῦσαι οὐκ
 ἐνι· ἀλλὰ Φέρε γενναίως· καὶ γὰρ ἀναστήσεται πάν-
 τως· καθεύδει τὸ παιδίον καὶ οὐ τέθνηκεν· ἡσυχάζει καὶ
 οὐκ ἀπόλωλεν. Ἀνάστασις γὰρ αὐτὸ διαδέχεται καὶ ζωὴ
 αἰώνιος καὶ ἀθανασία καὶ λῆξις ἀγγελικῇ. Οὐκ ἀκούεις
 τοῦ Ψαλμοῦ λέγοντος, « Ἐπίστρεψον, ψυχὴ μου, εἰς τὴν
 » ἀνάπαυσίν σου, ὅτι Κύριος εὐεργέτησέ σε ».³ Εὐεργε-
 σίαν ὁ Θεὸς τὸ πρᾶγμα καλεῖ καὶ σὺ θρηνεῖς; Καὶ τί
 πλέον ἂν ἐποίπσας, εἰ πολέμιος καὶ ἐχθρὸς τοῦ τετελευ-
 τηκότος ἦς; εἰ γὰρ δεῖ θρηνεῖν, τὸν διάβολον δεῖ θρην-
 εῖν· ἐκεῖνος κοπτέσθω, ἐκεῖνος ὀδυρέσθω, ὅτι πρὸς τὰ
 μείζονα ὀδεύομεν ἀγαθὰ. Τῆς ἐκείνου πονηρίας ἀξία
 αὕτη ἡ οἰμωγὴ, οὐχὶ σοῦ τοῦ στεφανοῦσθαι μέλλοντος
 καὶ ἀναπαύεσθαι· καὶ γὰρ λιμὴν εὐδίας ὁ θάνατος. Σκό-
 πει γοῦν πόσων γέμει κακῶν ὁ παρὼν βίος· ἐννόησον
 ποσάκις αὐτὸς κατηράσω τὴν παρούσαν ζωὴν. Καὶ γὰρ
 ἐπὶ τὸ χεῖρον τὰ πράγματα πρόεισι, καὶ ἐξ ἀρχῆς δὲ οὐ
 μικρὰ συνεκληρώθης καταδίκη· « Ἐν γὰρ λύπαις τέξῃ
 » τέκνα » φησί·⁴ καὶ « Ἐν ἰδρῶτι τοῦ προσώπου σου φάγη
 » τὸν ἄρτον σου »·⁵ καὶ « ἐν τῷ κόσμῳ θλίψιν ἔξετε »·⁶
 Ἀλλ' οὐ περὶ τῶν ἐκεῖ τοιοῦτον οὐδὲν εἶρηται, ἀλλὰ
 τούναντίον ἅπαν, ὅτι « Ἀπέδρα ὀδύνη, λύπη καὶ στε-
 » ναγμός »·⁷ καὶ ὅτι « Ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν ἤξουσιν
 » καὶ ἀνακλιθήσονται εἰς τοὺς κόλπους Ἀβραάμ καὶ Ἰσαὰκ

(1) Ἐ. γ. διορθώσασθαι.

(2) Ἐ. γ. σὺ δὲ ὁ φιλοσοφώτερος καὶ χρηστότερος.

(3) Ψαλμ. ριδ', 7.

(4) Γέν. γ', 16.

(5) Αὐτὸθ. 17.

(6) Ἰωάνν. ις', 33.

(7) Ἠσ. λε', 10.

» καὶ Ἰακώβ »·¹ καὶ ὅτι νυμφὼν τὰ ἐκεῖ πνευματικὸς καὶ φαιδραὶ λαμπάδες καὶ μετὰστασις πρὸς τὸν οὐρανόν.

Τί τοίνυν καταισχύνεις τὸν ἀπελθόντα; τί παρασκευάζεις τοὺς ἄλλους δεδοικέναι καὶ τρέμειν τὸν θάνατον; τί ποιεῖς πολλοὺς κατηγορεῖν τοῦ Θεοῦ, ὡς μεγάλα ἔργασαμένου δεινά; μᾶλλον δὲ τί μετὰ ταῦτα πένητας καλεῖς καὶ παρακαλεῖς ἱερέας εὐξασθαι; Ἵνα εἰς ἀνάπαυσιν ἀπέλθῃ, ῥησὶν, ὁ τετελευτηκώς, ἵνα ἴλεων σχῇ τὸν δικαστήν. Ὑπὲρ τούτων οὖν θρηνεῖς καὶ ὀλολύζεις; Οὐκοῦν σαυτῷ μάχη καὶ πολεμεῖς, ὑπὲρ ὧν εἰς λιμένας ἀπῆλθεν ἐκεῖνος, χειμῶνα σαυτῷ² κατασκευάζων. Καὶ τί πάθω; ῥησί· τοιοῦτον ἢ φύσις. Οὐκ ἔστι φύσεως τὸ ἔγκλημα, οὐδὲ τῆς τοῦ πράγματος ἀκολουθίας· ἀλλ' ἡμεῖς οἱ πάντα ἄνω καὶ κάτω ποιοῦντές ἐσμεν, οἱ καταμαλακιζόμενοι καὶ τὴν οἰκείαν προδιδόντες εὐγένειαν καὶ τοὺς ἀπίστους χεῖρους ποιοῦντες. Πῶς γὰρ ἐτέρῳ περὶ ἀθανασίας διαλεξόμεθα; πῶς πείσομεν τὸν ἐθνικόν, ὅταν μᾶλλον ἐκείνου τὸν θάνατον φοβώμεθα καὶ φορίτῳμεν; Πολλοὶ γοῦν παρ' Ἑλλησι, καίτοι γε οὐδὲν περὶ ἀθανασίας εἰδότες, ἐστεφανώθησαν³ τῶν παιδῶν αὐτοῖς⁴ ἀπελθόντων, καὶ λευχειμονοῦντες ἐφαίνοντο, ἵνα τὴν παροῦσαν καρπώσωνται δόξαν· σὺ δὲ οὐδὲ διὰ τὴν μέλλουσαν παύῃ γυναικιζόμενος καὶ κοπτόμενος. Ἀλλὰ κληρονόμους⁵ οὐκ ἔχεις, οὐδὲ διάδοχον τῶν ὄντων; Καὶ τί μᾶλλον ἐβούλου τῶν σῶν αὐτὸν εἶναι κληρονόμον, ἢ τῶν οὐρανῶν; τί δὲ ἐπεθύμεις⁶ τὰ ἀπολλύμενα αὐτὸν διαδέχεσθαι, ἢ μικρόν⁷ ὕστερον ἀφιέναι ἔμελλεν, ἢ τὰ μένοντα καὶ ἀκίνητα; Οὐκ ἔσχες κληρονόμον αὐτόν, ἀλλ' ἀντὶ σοῦ ἔσχεν

(1) Ματθ. ν', 11.

(2) Ἐ. γ. σαυτοῦ, ἢ χειμῶνας αὐτοῦ, ἢ αὐτῷ.

(3) Ἐ. γ. ἐστεφανώσαντο.

(4) Ἐ. γ. αὐτῶν.

(5) Ἐ. γ. κληρονόμον.

(6) Ἐ. γ. ἐπιθυμεῖς.

(7) Ἐ. γ. καὶ μικρόν.

αὐτὸν ὁ Θεός· οὐκ ἐγένετο τῶν ἀδελφῶν τῶν ἰδίων συγκληρονόμος, ἀλλ' ἐγένετο τοῦ Χριστοῦ. Καὶ τί, φησί, τὰ ἱμάτια, τί, τὰ οἰκήματα, τί, τὰ ἀνδράποδα καὶ τοὺς ἀγροὺς καταλιμπάνομεν;¹ Αὐτῷ πάλιν καὶ ἀσφαλέστερον, ἢ εἰ ἔζη· τὸ γὰρ κωλύον οὐδέν. Εἰ γὰρ² βάρβαροι συγκατακαίουσι τοῖς ἀπελθοῦσι τὰ ὄντα, πολλῷ μᾶλλον σὲ συναποστεῖλαι τῷ τετελευτηκότι δίκαιον³ τὰ αὐτοῦ, οὐχ ἵνα τέφρα γένηται, καθάπερ ἐκεῖνα, ἀλλ' ἵνα πλείονα τούτῳ περιβάλῃ δόξαν· καὶ εἰ μὲν ἀμαρτωλὸς ἀπῆλθεν, ἵνα τὰ ἀμαρτήματα λύσῃ· εἰ δὲ δίκαιος, ἵνα προσθήκῃ γένηται μισθοῦ καὶ ἀντιδόσεως. Ἀλλ' ἰδεῖν αὐτὸν ἐπιθυμεῖς; Οὐκοῦν τὸν αὐτὸν αὐτῷ βίου βίον, καὶ ταχέως ἀπολήψῃ τὴν ἱερὰν ἐκείνην ὄψιν. Μετὰ δὲ τούτων κάκεινο λογίζου, ὅτι κὰν ἡμῶν μὴ ἀκούσης, τῷ χρόνῳ πάντως πεισθήσῃ. Ἀλλ' οὐδεὶς τότε σοι ὁ μισθός· τοῦ γὰρ πλήθους τῶν ἡμερῶν γίνεται ἡ παραμυθία. Ἄν δὲ νῦν βουληθῇς φιλοσοφεῖν, δύο κερδανεῖς τὰ μέγιστα, καὶ σαυτὸν τῶν ἐν μέσῳ κακῶν ἀπαλλάξεις, καὶ παρὰ τοῦ Θεοῦ λαμπρότερον ἀναδήσῃ τὸν στέφανον. Καὶ γὰρ ἐλεημοσύνης καὶ τῶν ἄλλων πολλῷ μείζον τὸ πρῶτος συμφορὰν ἐνεγκεῖν. Ἐννόησον ὅτι καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἀπέθανε· καὶ ἐκεῖνος μὲν διὰ σέ, σὺ δὲ διὰ σαυτόν. Καὶ εἰπὼν, « εἰ » δυνατόν παρελθέτω ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον τοῦτο », καὶ λυπηθεὶς καὶ ἀγωνιάσας, ὅμως οὐ παρέδραμε τὴν τελευτήν, ἀλλὰ καὶ μετὰ πολλῆς αὐτὴν ὑπέστη τῆς τραγωδίας. Οὐδὲ γὰρ ἀπλῶς θάνατον ὑπέμεινε, ἀλλὰ τὸν αἰσχιστόν· καὶ πρὸ τοῦ θανάτου μαστίγας καὶ πρὸ τῶν μαστίγων ὀνειδῆ καὶ σκώμματα καὶ λοιδορίας, σὲ παιδεύων πάντα φέρειν γενναίως. Ἀλλ' ὅμως ἀποθανὼν καὶ τὸ σῶμα ἀποθέμενος, πάλιν αὐτὸ ἀνέλαβε μετὰ μείζονος

(1) Ἐ. γ. καταλιμπάνωμεν, ἢ καταλίπωμεν.

(2) Ἐ. γ. εἰ καί.

(3) Ἐ. γ. τῷ τετελευτηκότι τὰ αὐτοῦ δεῖ.

(4) Ματθ. κς', 39.

δόξης, σοὶ καὶ ἐνταῦθα χρηστὰς ὑποτείνων ἐλπίδας. Ταῦτα εἰ μὴ μῦθος, μὴ θρήνει· ταῦτα εἰ πιστὰ νομίζεις εἶναι, μὴ δάκρυε· εἰ δὲ δακρύεις, πῶς δυνήσῃ πείσαι τὸν Ἕλληνα,¹ ὅτι πιστεύεις;

Ἀλλὰ καὶ οὕτως ἀφόρητον ἔτι σοι φαίνεται τὸ συμβάν; Οὐκοῦν δι' αὐτὸ τοῦτο οὐκ ἄξιον ἐκείνον θρηνεῖν· πολλῶν γὰρ τοιούτων ἀπληθῆ γνησίων συμφορῶν ἐκείνος. Μὴ τοίνυν αὐτῷ φθόνει, μηδὲ βιάσκεινε. Τὸ γὰρ ἐαυτῷ μὲν θάνατον αἰτεῖν διὰ τὴν ἁωρον ἐκείνου² τελευτήν, πενθεῖν δὲ ἐκείνον, ὅτι μὴ ἔζη, ἵνα πολλὰ ὑπομείνῃ τοιαῦτα, φθονοῦντος μᾶλλον ἔστι καὶ βασκαίνοντος. Μὴ δὲ τοῦτο ἐννόει, ὅτι οὐκέτι ἀναστρέψει³ εἰς τὴν οἰκίαν, ἀλλ' ὅτι καὶ αὐτὸς ἀπελεύσῃ μικρὸν ὕστερον πρὸς αὐτόν. Μὴ τοῦτο λογίζου, ὅτι οὐκέτι ἐπανέρχεται ἐνταῦθα, ἀλλ' ὅτι οὐδὲ αὐτὰ ταῦτα τὰ ὀρώμενα⁴ μένει τοιαῦτα, ἀλλὰ καὶ ταῦτα μετασχηματίζεται. Καὶ γὰρ καὶ οὐρανὸς καὶ γῆ καὶ θάλαττα καὶ πάντα μεθαρμόζεται, καὶ τότε ἀπολήψῃ⁵ σου τὸ παιδίον μετὰ πλείονος δόξης. Καὶ εἰ μὲν ἄμαρτωλὸς ἀπῆλθεν, ἔστιν τὰ τῆς κακίας· οὐδὲ γὰρ ἂν, εἰ μεταβαλλόμενον ὁ Θεὸς ἤδει, προανήρπασεν ἂν τῆς μετανοίας· εἰ δὲ δίκαιος ὢν κατέλυσεν, ἐν ἀσφαλείᾳ τὰ ἀγαθὰ κέκτῃται. Ὅθεν δῆλον, ὅτι οὐκ ἔστι φιλοστοργίας σου τὰ δάκρυα, ἀλλὰ πάθους ἀλογίστου. Ἐπεὶ εἰ τὸν ἀπελθόντα ἐφίλεις, χαίρειν ἔδει καὶ εὐφραίνεσθαι, ὅτι τῶν παρόντων ἀπληθῆ γνησίων κυμάτων. Τί γὰρ τὸ πλεόν; εἰπέ μοι· τί δὲ τὸ ξένον καὶ καινόν; οὐχὶ τὰ αὐτὰ καθ' ἐκάστην ἡμέραν ὀρώμεν ἀνακυκλούμενα; Ἡμέρα καὶ νύξ, νύξ καὶ ἡμέρα· χειμῶν καὶ θέρος, θέρος καὶ χειμῶν καὶ πλεόν οὐδέν. Καὶ ταῦτα μὲν αἰεὶ τὰ αὐτά, τὰ δὲ κακὰ

(1) Ἐ. γ. τοὺς Ἕλληνας.

(2) Ἐ. γ. αὐτοῦ.

(3) Ἐ. γ. ἐπαναστρέψει.

(4) Ἐ. γ. οὐδὲ ταῦτα ὀρώμενα.

(5) Ἐ. γ. καὶ ταῦτα ἀπολήψεται.

ξένα καὶ καινότερα. Ταῦτα οὖν αὐτὸν ἀντλεῖν¹ καθ' ἐκάστην ἡμέραν ἐβούλου, καὶ μένειν ἐνταῦθα καὶ νοσεῖν καὶ πενθεῖν καὶ δεδοικέναι καὶ τρέμειν, καὶ τὰ μὲν ὑπομένειν τῶν δεινῶν, τὰ δὲ μῆποτε ὑπομείνῃ φοβεῖσθαι; Οὐδὲ γὰρ ἐκεῖνο ἂν ἔχοις εἰπεῖν, ὅτι τὸ μακρὸν τοῦτο πλέοντα² πέλαγος, δυνατόν ἦν ἀθυμίας καὶ φροντίδος καὶ τῶν ἁλλῶν ἀπληλλάχθαι τῶν τοιούτων. Μετὰ δὲ τούτων καὶ ἐκεῖνο λογίζου, ὅτι οὐκ ἀθάνατον ἔτεκες³ καὶ ὅτι εἰ μὴ νῦν ἐτελεύτησε, μικρὸν ὕστερον ἂν τοῦτο ὑπέμεινεν. Ἄλλ' οὐκ ἐνεπλήσθης αὐτοῦ; Ἄλλὰ ἀπολαύσῃ πάντως ἐκεῖ. Ἄλλὰ καὶ ἐνταῦθα ἐπιθυμεῖς ὄρᾱν; καὶ τί τὸ κωλύον; Ἐξεστι γὰρ καὶ ἐνταῦθα, εἰ μὴ νήφῃς· ἡ γὰρ ἐλπίς τῶν μελλόντων ὅψεως φανερωτέρα. Σὺ δέ, εἰ μὲν ἐν βασιλείοις ἦν, οὐκ ἂν ποτε αὐτὸν ἐπεζήτησας⁴ ἰδεῖν ἀκούουσα εὐδοκίμου· πρὸς δὲ τὰ πολλῶν βελτίῳ ὁρῶσα ἀποδεδηνηκότα, ὑπὲρ ὀλίγου χρόνου μικροψυχεῖς, καὶ ταῦτα ἔχουσα ἀντ' ἐκείνου τὸν συνοικοῦντα; Ἄλλ' οὐκ ἔχεις ἄνδρα; Ἄλλ' ἔχεις παραμυθίαν τὸν Πατέρα τῶν ὀρφανῶν καὶ κριτὴν τῶν χρηρῶν. Ἀκουσον καὶ Παύλου ταύτην μακαρίζοντος τὴν χρεΐαν καὶ λέγοντος· « ἡ δὲ ὄντως χήρα » καὶ μεμονωμένη ἤλπισεν ἐπὶ Κύριον⁵.⁶ Καὶ γὰρ εὐδοκιμωτέρα ἡ τοιαύτη φανεῖται πλείονα ἐπιδεικνυμένη τὴν ὑπομονήν. Μὴ τοίνυν θρῆναι ὑπὲρ οὗ στεφανοῦσαι, ὑπὲρ οὗ μισθὸν ἀπαιτεῖς.⁷ Καὶ γὰρ ἀπέδωκας τὴν παρακαταθήκην, εἰ ὅπερ ἐνεπιστεύθης παρέστησας. Μηκέτι φρόντιζε λοιπὸν ἐν ἀσύλῳ⁸ τὸ κτῆμα ἀποθεμένη θησαυρῷ. Εἰ δὲ καὶ μάθοις, τίς μὲν ὁ παρῶν βίος, τίς δὲ ἡ μέλλουσα ζωή, καὶ ὅτι οὗτος μὲν ἀράχνη καὶ σκιά, τὰ δὲ ἐκεῖ πάντα ἀκίνητα καὶ ἀθάνατα, οὐ δεήσει λοιπὸν ἐτέρων λόγων.

(1) Ἐ. γ. ὄρᾱν.

(2) Ἐ. γ. διαπλέοντα.

(3) Ἐ. γ. ἐπεθύμησας, ἢ ἐζήτησας.

(4) Α' Τιμ. ε', 5.

(5) Ἐ. γ. ἀπαιτῇ.

(6) Ἐ. γ. ἀληστεύτω.

Νῦν μὲν γὰρ ἀπάσης τὸ παιδίον ἀπήλλακται μεταβολῆς· ἐνταῦθα δὲ ὦν, ἴσως μὲν χρηστός· ἴσως δὲ οὐ τοιοῦτος ἔμενεν ἄν. Ἡ οὐχ ὀρᾷς, ὅσοι τοὺς ἑαυτῶν ἀποκηρύττουσι παῖδας; ὅσοι τῶν ἀποκηρυττομένων χεῖρους ὄντας ἀναγκάζονται οἴκοι κατέχειν; Ταῦτα πάντα' λογιζόμενοι φιλοσοφῶμεν· οὕτω γὰρ καὶ τῷ τετελευτηκότι χαριούμεθα καὶ παρὰ ἀνθρώπων πολλῶν ἀπολαυσόμεθα τῶν ἐπαίνων καὶ παρὰ τοῦ Θεοῦ τοὺς μεγάλους τῆς ὑπομονῆς ἀποληψόμεθα μισθοὺς καὶ τῶν αἰώνιων ἐπιτευξόμεθα ἀγαθῶν.

**Πρὸς τοὺς καταλείψαντας
τὴν ἐκκλησίαν καὶ αὐτομολήσαντας πρὸς
τὰς ἵπποδρομίας καὶ τὰ θέατρα.**

Τόμ. Σ', σελ. 263.

Ταῦτα ἀνεκτά; ταῦτα φορητά; Ὑμῖν γὰρ αὐτοῖς καθ' ὑμῶν ἐντυχεῖν βούλομαι... Μετὰ μακροὺς διαύλους λόγων καὶ τοσαύτην διδασκαλίαν καταλιπόντες ἡμᾶς τινες, πρὸς τὴν θεωρίαν τῶν ἀμιλλητηρίων ἵππων νύτομόλησαν καὶ οὕτως ἐξεβακχεύθησαν, ὥστε πᾶσαν τὴν πόλιν ἐμπλῆσαι βοῆς καὶ κραυγῆς ἀτάκτου, καὶ πολλὴν γέλωτα, μᾶλλον δὲ θρῆνον φερούσης. Ἐγὼ οὖν οἴκοι κα-
θήμενος καὶ τῆς φωνῆς ἀκούων ἐκρηγνυμένης τῶν κλυδωνιζομένων χαλεπώτερον ἔπασχον. Ὡς περ γὰρ ἐκεῖνοι, τῶν κυμάτων τοῖς τοίχοις τῆς νηὸς προσρηγνυμένων, περὶ τῶν ἐσχάτων κινδυνεύοντες δεδοίκασιν, οὕτω καὶ ἐμοὶ χαλεπώτεροι αἱ κραυγαὶ προσεργήγνυντο ἐκείναι, καὶ εἰς τὴν γῆν ἔκυπτον καὶ ἐνεκαλυπτόμην· τῶν μὲν ἄνω²

(1) 'Ε. γ. ταῦτ' οὖν ἅπαντα.

(2) Νόει μοι τὸν Αὐτοκράτορα καὶ τοὺς εὐγενεῖς καθημένους ἐπὶ τῶν περιόπτων τοῦ ἵπποδρόμου ἑδρῶν.

τοιαῦτα ἀσχημονούντων, τῶν δὲ κάτω' ἐν μέσῃ τῇ ἀγορᾷ ἡνιόχους κροτούντων καὶ χαλεπώτερα ἐκείνων βωόντων. Τί δὲ ἐροῦμεν; ἢ τί ἀπολογησόμεθα, εἰ ξένος τις ποθεν ἐπιστὰς ἐγκαλοῖν καὶ λέγοι· Ταῦτα ἢ πόλις τῶν ἀποστόλων; ταῦτα ἢ τοιοῦτον λαβοῦσα ὑποθήτην; ταῦτα ὁ δῆμος ὁ φιλόχριστος, τὸ θέατρον τὸ ἁπλαστον, τὸ πνευματικόν; Οὐδὲ τὴν ἡμέραν αὐτὴν ἠδέσθητε, ἐν ἧ τὰ σύμβολα τῆς σωτηρίας τοῦ γένους ἡμῶν ἐτελεῖτο· ἀλλ' ἐν παρασκευῇ, ὅτε ὁ Δεσπότης σου ὑπὲρ τῆς Οἰκουμένης ἐσταυροῦτο, καὶ θυσία τοιαύτη προσεφέρετο, καὶ παράδεισος ἠνοίγετο, καὶ ληστής εἰς τὴν ἀρχαίαν ἐπανήγετο πατρίδα, καὶ κατάρρα ἐλύετο, καὶ ἁμαρτία ἠφανίζετο, καὶ ὁ χρόνιος ἀνηρεῖτο πόλεμος, καὶ Θεοῦ καταλλαγὴ πρὸς ἀνθρώπους ἐγίνετο, καὶ πάντα μετερρυνίζετο· ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, ἡνίκα νηστεύειν καὶ δοξολογεῖν* ἔδει, καὶ εὐχαριστηρίους εὐχὰς ὑπὲρ τῶν τῆς Οἰκουμένης ἀγαθῶν ἀναπέμπειν τῷ ταῦτα ποιήσαντι, τότε σὺ καταλιπὼν ἐκκλησίαν καὶ θυσίαν πνευματικὴν καὶ ἀδελφῶν σύλλογον καὶ νηστείας τὸ σεμνόν, αἰχμάλωτος ὑπὸ τοῦ διαβόλου πρὸς τὴν θεωρίαν ἀπηνέχθης ἐκείνην; Ταῦτα ἀνεκτά; ταῦτα φορητά; Οὐ γὰρ παύσομαι ταῦτα συνεχῶς λέγων, καὶ τὴν ὁδύνην ἐμαυτοῦ ταύτῃ παραμυθούμενος, τὸ μὴ πιέζειν αὐτὴν τῇ σιγῇ, ἀλλ' εἰς μέσον ἐκφέρειν καὶ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῶν ὑμετέρων τιθέναι. Πῶς δυνησόμεθα τὸν Θεὸν λοιπὸν ἴλεω ποιῆσαι; πῶς καταλλάξαι ὀργιζόμενον; Πρὸ τριῶν ἡμερῶν ἐπομβρία καὶ ὑετὸς κατερρήγνυτο πάντα παρασύρων, ἀπ' αὐτοῦ τοῦ στόματος, ὥς εἰπεῖν, τὴν τράπεζαν τῶν γηπόνων ἀφαρπάζων, στάχυν κομῶντας κατακλίνων, τὰ ἄλλα ἅπαντα τῇ πλεονεξίᾳ τῆς ὑγρᾶς κατασῆπων οὐσίας. Λιτανεῖαι καὶ ἱκετηρίαι, καὶ πᾶσα ἡμῶν ἢ πόλις ὥσπερ χεῖμαρρος

(1) Ὁμοίως τὸν ὄχλον περικλείοντα τὸν ἱππόδρομον καὶ δορυδοῦντα.

(2) Ἐ. γ. ὁμολογεῖν.

ἐπὶ τοὺς τόπους τῶν ἀποστόλων ἔτρεχε, καὶ συνηγόρους ἐλαμβάνομεν τὸν ἅγιον Πέτρον καὶ τὸν μακάριον Ἀνδρέαν, τὴν ξυνωρίδα τῶν ἀποστόλων, Παῦλον καὶ Τιμόθεον. Μετ' ἐκεῖνα, τῆς ὁργῆς λυθείσης, καὶ πέλαγος περᾶσαντες καὶ κυμάτων κατατολμήσαντες, ἐπὶ τοὺς κορυφαίους ἐτρέχομεν, τὸν Πέτρον, τὴν κρηπίδα τῆς πίστεως, τὸν Παῦλον, τὸ σκεῦος τῆς ἐκλογῆς, πανήγυριν ἐπιτελοῦντες πνευματικὴν καὶ τοὺς ἄθλους αὐτῶν ἀνακηρύττοντες, τὰ τρόπαια καὶ τὰς νίκας τὰς κατὰ τῶν δαιμόνων. Καὶ οὔτε τῷ φόβῳ τῶν γινομένων¹ καταπλαγέντες, οὔτε τῷ μεγέθει τῶν κατορθωμάτων τῶν ἀποστολικῶν παιδευθέντες ἀθρόον οὕτω μιᾶς μετὰξὺ γενομένης ἡμέρας, σκιρτᾶς καὶ βοᾶς, τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν αἰχμάλωτον ὑπὸ τῶν παθῶν παρασυρομένην περιορῶν; Εἰ δὲ ἐβούλου δρόμον ἀλόγων ὁρᾶν, τίνας ἔνεκεν οὐκ ἔξευξας τὰ ἄλογα ἐν σοὶ πάθῃ, θυμὸν καὶ ἐπιθυμίαν, καὶ ἐπέθηκας αὐτοῖς τὸν τῆς φιλοσοφίας ζυγόν, τὸν χρηστὸν καὶ κοῦφον, καὶ ἐπέστησας αὐτοῖς λογισμὸν ὀρθὸν καὶ πρὸς τὸ βραβεῖον ἡλᾶσας τῆς ἄνω κλήσεως, οὐκ ἀπὸ μύσους εἰς μύσους, ἀλλ' ἀπὸ γῆς εἰς οὐρανὸν τρέχων; Τοῦτο γὰρ τῆς ἵπποδρομίας τὸ εἶδος μετὰ τῆς ἡδονῆς πολλὴν ἔχει τὴν ὠφέλειαν. Ἀλλ' ἀφεῖς τὰ κατὰ σαυτὸν ἀπλῶς καὶ ὥς ἔτυχε φέρεσθαι, ὑπὲρ τῆς ἐτέρων νίκης ἐκάθου,² ἡμέραν τοσαύτην εἰκὴ καὶ μάτην καὶ ἐπὶ κακῷ δαπανῶν.

¹ Ἡ οὐκ οἶσθα ὅτι καθάπερ ἡμεῖς ἀργύριον τοῖς οἰκέταις τοῖς ἡμετέροις ἐγχειρίζοντες, εὐθύνας αὐτοὺς καὶ μέχρι ἐνὸς ἀπαιτοῦμεν ὁβολοῦ, οὕτω καὶ ὁ Θεὸς τῶν ἡμερῶν τῆς ζωῆς τῆς ἡμέτερας ἀπαιτήσῃ λόγον ἡμᾶς, πῶς ἐκάστην ἡμέραν ἐδαπανήσαμεν; Τί οὖν ἐροῦμεν; τί δὲ ἀπολογησόμεθα, ὅταν τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἀπαιτώμεθα εὐθύνας; Ἡλῖος ἀνέτειλε διὰ σὲ καὶ σελήνην τὴν νύκτα ἐφώτισε καὶ ποικίλος ἀστέρων ἀνέλαμψε χορὸς· ἔπνευ-

(1) Ἐ. γ. γενομένων.

(2) Ἐ. γ. ἐκάθου θεατής, ἢ κριτής, ἢ ἐκῆδον.

σαν άνεμοι διὰ σέ, ἔδραμον ποταμοί· σπέρματα ἐβλάστησαν διὰ σέ, καὶ φυτὰ ἀνεδόθη, καὶ τῆς φύσεως ὁ ὁρμός τὴν οἰκείαν ἐτήρησε τάξιν, καὶ ἡμέρα ἐφάνη καὶ νύξ παρήλθε· καὶ ταῦτα πάντα γέγονε διὰ σέ· σὺ δὲ τῶν κτισμάτων σοὶ διακονουμένων τοῦ διαβόλου τὴν ἐπιθυμίαν πληροῖς; Καὶ τοσοῦτον παρὰ τοῦ Θεοῦ μισθωσάμενος οἶκον, τὸν κόσμον λέγω τοῦτον, οὐκ ἀπέδωκας τὸ μισθόν. Καὶ οὐκ ἤρκεσε τῇ προτέρᾳ ἡμέρᾳ, ἀλλὰ καὶ τὴν δευτέραν, ὅτε ἀναπαῦσαι μικρὸν ἔχρῃν ἀπὸ τῆς ἐγγιστάτης κακίας, ἐπὶ θέατρα πάλιν ἀνέβαινες, ἀπὸ καπνοῦ εἰς πῦρ τρέχων, εἰς ἕτερον βάραθρον καθείς ἑαυτὸν χαλεπώτερον. Γέροντες πολὺς κατήσχυνον καὶ νέοι τὴν νεότητά κατεκρήμνιζον καὶ πατέρες παῖδας ἀνῆγον, ἐκ προοιμίων τὴν ἀπειροκάκον ἡλικίαν εἰς τὰ τῆς πονηρίας ἐμβιβάζοντες βάραθρα, ὥστε οὐκ ἂν τις ἀμάρταν παιδοκτόνους ἀντὶ πατέρων τοὺς τοιούτους ἀποκαλῶν καὶ τοὺς τῇ κακίᾳ τὴν ψυχὴν ἀπολλύντας τῶν τεχθέντων. Καὶ ποία κακία; φησί. Διὰ γὰρ τοῦτο ὀδυνῶμαι, ὅτι κοινῶς οὐκ οἶδας ὅτι νοσεῖς, ἵνα καὶ τὸν ἱατρὸν ἐπιζητήσης...

Διὰ δὲ τοῦτο προλέγω καὶ λαμπρᾷ βοῇ τῇ φωνῇ, ὅ
εἴ τις μετὰ τὴν παραίνεσιν ταύτην καὶ διδασκαλίαν ἐλ
τὴν παράνομον τῶν θεάτρων αὐτομολήσῃτε λύμην, α
δέξομαι αὐτὸν εἶσω τουτωνὶ τῶν περιβόλων, οὐ μετ
δώσω μυστηρίων, οὐκ ἀφήσω τῆς ἱερᾶς ἁψασθαι τραπ
ζης· ἀλλ' ὥσπερ οἱ ποιμένες τὰ ψώρας ἐμπεπλησμέν
πρόβατα τῶν ὑγιαίνοντων ἀπείργουσιν, ὥστε μὴ μετ
δοῦναι τοῖς λοιποῖς τῆς νόσου, οὕτω δὴ ἐργάσομαι καὶ γὰρ
Εἰ γὰρ τὸ παλαιὸν ὁ λεπρὸς ἐξῶ τῆς παρεμβολῆς ἐκ
λεύετο καθῆναι, κἂν βασιλεὺς ᾦν, ἐξεβάλλετο μετὰ τ
διαδήματος, πολλῶ μᾶλλον ἡμεῖς τὸν τὴν ψυχὴν λ
προῦντα ταύτης ἐκβαλοῦμεν τῆς ἱερᾶς παρεμβολῆς
Ὡς περ γὰρ τὴν ἀρχὴν παραινέσει καὶ συμβουλῇ ἔχρη
σάμην, οὕτω καὶ νῦν μετὰ τοσαύτην παραινέσιν καὶ δ

δασκαλίαν ἀνάγκη λοιπὸν καὶ τομὴν ἐπαγαγεῖν. Καὶ γὰρ ἐνιαυτὸν* ἔχω λοιπὸν τῆς πόλεως ἐπιβὰς τῆς ὑμετέρας καὶ οὐδ' ἀέλιπον πολλάκις καὶ συνεχῶς ταῦτα ὑμῖν παραινῶν. Ἐπεὶ οὖν ἐναπέμεινάν τινες τῇ σπηεδόνι, φέρε λοιπὸν τὴν τομὴν ἐπαγάγωμεν. Εἰ γὰρ μὴ σιδήριον ἔχω, ἀλλ' ἔχω λόγον σιδήρου τομώτερον· εἰ καὶ μὴ πῦρ βασιτάζω, ἀλλ' ἐστὶ μοι διδασκαλία πυρὸς θερμότερα, εὐτὸ- νώτερον δυναμένη καίειν.

Μὴ οὖν καταφρόνει τῆς ἀποφάσεως τῆς ἡμετέρας. Εἰ γὰρ εὐτελεῖς ἡμεῖς καὶ σφόδρα οἰκτροί, ἀλλ' ὅμως ἐνεχειρίσθημεν ἁξίαν παρὰ τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος τὴν δυναμένην ταῦτα ἐργάζεσθαι. Ἐκβαλλέσθωσαν τοίνυν οἱ τοιοῦτοι, ἵνα οἳ τε ὑγιαίνοντες ἡμῖν ὑγιεινότεροι γένωνται, οἳ τε νοσοῦντες ἀνακτήσωνται ἑαυτοὺς ἐκ τῆς χαλεπῆς ἀρρωστίας.

Εἰ δὲ ἐφρίξατε ταύτην ἀκούσαντες τὴν ἀπόφασιν (καὶ γὰρ ὁρῶ πάντας στυγνάζοντας καὶ συνεσταλμένους ὄντας), μεταβαλλέσθωσαν, καὶ λέλυται τὰ τῆς ἀποφάσεως. Ὡς περ γὰρ ἐξουσίαν ἐλάβομεν δῆσαι, οὕτω καὶ λῦσαι καὶ πάλιν ἐπαγαγεῖν. Οὐ γὰρ τοὺς ἀδελφούς ἡμῶν ἀποκόψαι βουλόμεθα, ἀλλὰ τὸ ὄνειδος τῆς Ἐκκλησίας ἀποκρούσασθαι. Νῦν μὲν γὰρ καὶ Ἕλληνες ἡμῶν καταγελάσσονται καὶ Ἰουδαῖοι κωμωδῇσουσιν, ὅταν ἁμαρτάνοντας ἑαυτοὺς οὕτως περιορῶμεν. Τότε δὲ καὶ ἐκεῖνοι σφόδρα ἡμᾶς ἐπαινέσουσι καὶ θαυμάσονται τὴν Ἐκκλησίαν τῶν παρ' ἡμῖν αἰδεσθέντες νόμων. Μηδεὶς τοίνυν τῶν ἐπιμενόντων τῇ αὐτῇ ἁμαρτίᾳ τῆς ἐκκλησίας ἐπιβαινέτω, ἀλλὰ καὶ ὑφ' ὑμῶν ἐπιτιμᾶσθω καὶ κοινὸς ἔστω πολέμιος. « Εἰ » τις γάρ, φησὶν, οὐχ ὑπακούσῃ τῷ λόγῳ ἡμῶν διὰ τῆς » ἐπιστολῆς, τοῦτον σημειοῦσθε καὶ μὴ συναναμίγνυσθε » αὐτῷ ». ¹ Τοῦτο δὲ ποιήσατε· μῆτε λόγου μετὰ δοτε, μῆτε εἰς οἰκίαν δέξινσθε, μῆτε τραπέζης κοινωνήσητε,

(1) Β' Θεσσ. γ', 14.

μήτε εἰσόδου, μήτε ἐξόδου, μήτε ἀγορᾶς· καὶ οὕτω ῥα-
δίως αὐτοὺς ἀνακτησόμεθα. Καὶ καθάπερ οἱ κυνηγοὶ
τὰ δυσάλωτα τῶν θηρίων οὐκ ἐξ ἑνὸς μέρους, ἀλλὰ
πάντοθεν ἐλαύνοντες, εἰς τὴν σαγήνην ἐμβάλλουσιν,
οὕτω δὴ καὶ ἡμεῖς τοὺς ἐκθηριωθέντας συνελάσωμεν
καὶ ταχέως εἰς τὰ δίκτυα τῆς σωτηρίας ἐμβαλοῦμεν,
ἡμεῖς ἐντεῦθεν, ὑμεῖς ἐκεῖθεν. Ἴν' οὖν τοῦτο γένηται,
καὶ ὑμεῖς ἡμῖν συναγανακτήσατε, μᾶλλον δὲ ὑπὲρ τῶν
τοῦ Θεοῦ νόμων ἀλγήσατε καὶ μικρὸν ἀποστράφητε τού-
τους τὰ τοιαῦτα νοσοῦντας καὶ παρανομοῦντας τῶν
ἀδελφῶν, ἵνα διηνεκῶς αὐτοὺς ἔχητε. Οὐδὲ γὰρ τὸ τυ-
χὸν ὑμῖν ἐστὶ κρῖμα, εἰ παρίδητε τοσαύτην ἀπώλειαν,
ἀλλὰ μεγίστην ἔχετε τιμωρίαν. Εἰ γὰρ ἐν ταῖς τῶν
ἀνθρώπων οἰκίαις, ἂν ἀλλῶ τις τῶν οἰκετῶν ἀργύριον
ἢ χρυσίον ὑφελόμενος, οὐκ αὐτὸς κολλάζεται μόνον ὁ
ἀλούς, ἀλλὰ καὶ οἱ συνειδότες καὶ μὴ καταγγείλαντες,
πολλῶ μᾶλλον ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας. Ἐρεῖ γάρ σοι τπνι-
καῦτα ὁ Θεός· ὁρῶν ἀπὸ τοῦ οἴκου τοῦ ἐμοῦ οὐκ ἀρ-
γύριον οὐδὲ χρυσοῦν σκεῦος κλαπέν, ἀλλὰ σωφροσύ-
νην συληθεῖσαν καὶ τὸν λαβόντα τὸ σῶμα τὸ τίμιον καὶ
τοιαύτης μετασχόντα θυσίας, ἀπελθόντα εἰς τὸ τοῦ δια-
βόλου χωρίον καὶ τοιαῦτα παρανομήσαντα, πῶς ἐσίγη-
σας; πῶς ἤνεγκας; πῶς οὐκ ἀπήγγειλας τῷ ἱερεῖ; καὶ
οὐ τὰς τυχούσας ἀπαιτηθῆσῃ εὐθύνας. Διὰ τοι τοῦτο καὶ
ἐγώ, καίτοι γε μέλλων λυπεῖν, οὐδενὸς φείσομαι τῶν
ἐπαχθεστέρων. Πολλῶ γὰρ βέλτιον ἐνταῦθα λυπηθέντας
ἡμᾶς¹ ἐξελεσθαι τῆς μελλούσης κρίσεως, ἢ ῥήμασι χα-
ρισάμενον μεθ' ὑμῶν κολασθῆναι τότε. Οὐδὲ γὰρ ἀσφα-
λὲς ἡμῖν, οὐδὲ ἀκίνδυνον σιγῇ τὰ τοιαῦτα φέρειν. Ὑμῶν
γὰρ ἕκαστος ὑπὲρ ἑαυτοῦ δώσει τὰς εὐθύνας, ἐγὼ δὲ
τῆς ἀπάντων σωτηρίας ὑπεύθυνος. Διὰ δὴ τοῦτο οὐ παύ-
σομαι πάντα ποιῶν καὶ λέγων, κἂν λυπῆσαι δέη, κἂν

(1) Ἐ. γ. ὑμεῖς.

ἐπαχθῇ φανῆναι, κὰν φορτικόν, ὥστε δυνηθῆναι παρ-
στῆναι τῷ βήματι ἐκείνῳ τῷ φοδερῷ, μὴ ἔχων σπῖλον ἢ
ρύτίδα, ἢ τι τῶν τοιούτων.

Κατὰ μεθύοντων.

Τόμ. Β', μέρ. Β', σελ. 434.

Ἄσώτους τῶν νέων ἐκείνους καλοῦμεν, τοὺς πατρῶν
διαδεξαμένους κληρὸν καὶ πάντα ἀθρόον ἐκφοροῦντας
καὶ μὴ λογιζομένους, τίνι χρὴ δοῦναι καὶ πότε δοῦναι,
ἀλλ' ἀπλῶς καὶ ἱμάτια καὶ χρυσίον καὶ ἀργύριον καὶ
πάντα τὸν πατρῶν πλοῦτον διανέμοντας εἰς ἀσώτους
γυναῖκας καὶ λάγνους. Τοιοῦτόν ἐστιν ἡ μέθη· ὥσπερ
ἄσωτον λαβοῦσα νέον τὴν διάνοιαν τῶν μεθύοντων καὶ
αἰχμαλωτίσασα τὸν λογισμόν, ἅπασαν ἡμῶν τὴν οὐσίαν
τῶν νοημάτων ἀπερισκέπτως καὶ χωρὶς τινος ἀκριβείας
ἐκχέειν καταναγκάζει. Ὁ μεθύων οὐκ οἶδε τί μὲν εἰπεῖν
chrē, τί δὲ σιγῆσαι, ἀλλ' ἀθύρωτον αὐτοῦ τὸ στόμα διη-
νεκῶς μοχλὸς οὐκ ἐπίκειται, οὐδὲ θύρα τοῖς χεῖλεσιν·
ὁ μεθύων οὐκ οἶδε οἰκονομῆσαι τοὺς λόγους αὐτοῦ ἐν
κρίσει, οὐκ οἶδε διαθεῖναι τὸν πλοῦτον τῆς διανοίας, οὐκ
οἶδε τὰ μὲν ἀποθέσθαι, τὰ δὲ ἀναλῶσαι, ἀλλὰ πάντα ἐκεῖνα
δαπάνη καὶ ἐξοδος. Ἐκούσιος μανία μέθη, προδοσία λο-
γισμῶν· μέθη συμφορὰ καταγελωμένη,¹ νόσημα χλευα-
ζόμενον, δαίμων αὐθαίρετος καὶ παραφροσύνης χαλε-
πωτέρα.

Βούλει μαθεῖν πῶς ὁ μεθύων καὶ τοῦ δαιμονῶντός ἐστι
χείρων; Τὸν δαιμονῶντα πάντες ἐλεοῦμεν, τοῦτον δὲ
μισοῦμεν· ἐκείνῳ συναλγοῦμεν, τούτῳ δὲ ὀργιζόμεθα καὶ
ἀγανακτοῦμεν. Τί δήποτε; Ἐκείνῳ² μὲν ἐπήρεια, τούτῳ

(1) Ἐ. γ. φορὰ καταγελωμένη.

(2) Ἐ. γ. τί δήποτε; Ἐπειδὴ ἐκείνῳ.

δὲ ῥαθυμία τὸ πάθος· ἐκείνῳ ἐπιβουλὴ ἐχθρῶν, τούτῳ δὲ ἐπιβουλὴ λογισμῶν· καὶ τοιαῦτα πάσχει· τῷ δαιμονῶντι ὁ μεθύων, ὁμοίως περιφέρεται, ὁμοίως ἐξέστηκεν, ὁμοίως καταπίπτει, ὁμοίως διαστρέφει τὰς κόρας, ὁμοίως σπαίρει κείμενος ἐπὶ τῆς γῆς.¹ Ἄφρον ἐκ τοῦ στόματος προίεται καὶ οὕτως ἐκχεῖ σίελον σεσηπότα καὶ δυσωδίας ἐμπέπλησται τὸ στόμα ἀφορήτου. Φίλοις ἀπδῆς ὁ τοιοῦτος, ἐχθροῖς καταγέλαστος, οἰκέταις εὐκαταφρόνητος, γυναικὶ ἀτερπής, πᾶσι φορτικός, τῶν ἀλόγων αὐτῶν ἀτερπέστερος. Τὰ ἄλογα μέχρι τότε πίνει, ἕως ἂν διψῇ, καὶ τῇ χρεΐα τὴν ἐπιθυμίαν ἴστησιν· οὗτος δὲ τῇ ἀκολασίᾳ παρέρχεται τὴν ἐπιθυμίαν καὶ γέγονε τῶν ἀλόγων ἀλογώτερος· καὶ τὸ δὴ χαλεπώτερον, ὅτι νόσημα τοσούτων γέμον κακῶν καὶ τοσαύτας ἔχον συμφορὰς οὐδὲ ἔγκλημα εἶναι νομίζεται, ἀλλ' ἐν ταῖς τῶν πλουτούντων τραπέζαις ἄμιλλα καὶ ἀγὼν ὑπὲρ τῆς ἀσχημοσύνης γίνεται ταύτης, καὶ φιλονεικοῦσι μειζρόνως πρὸς ἀλλήλους, τίς ἑαυτὸν παραδειγματίσει, τίς πλείονα παρὰσχῃ γέλωτα, τίς μᾶλλον διαλύσει τὰ νεῦρα, τίς μᾶλλον καταλύσει τὴν δύναμιν,² τίς τὸν κοινὸν Δεσπότην παροξυνεῖ πλέον· καὶ ἔστιν ἰδεῖν στάδιον καὶ ἄμιλλαν διαβολικὴν. Ὁ μεθύων τῶν νεκρῶν ἀθλιώτερος· ἐκεῖνος μὲν γὰρ ἀναίσθητος κεῖται καὶ πρὸς τὰ καλὰ καὶ πρὸς τὰ κακὰ ἀνεργήτος· οὗτος δὲ πρὸς τὴν τῶν κακῶν ἐργασίαν ἔστιν ἐπιτήδειος, καὶ καθάπερ ἐν μνήματι τῷ σώματι τὴν ψυχὴν κατορύξας, νεκρὸν περιφέρει τὸ σῶμα. Εἶδες πῶς τοῦ δαιμονῶντός ἐστιν ἀθλιώτερος; πῶς τῶν νεκρῶν ἀναισθητότερος;

(1) Ἐ. γ. τὰ αὐτὰ πάσχει.

(2) Ἐ. γ. ἐπ' ἐδάφους.

(3) Ἐ. γ. τὴν διάνοιαν.

**Ὅτι χρήσιμον τὸ κατηγορεῖν τῶν οἰκείων
ἁμαρτημάτων.**

Τόμ. Β', μέρ. Β', σελ. 660.

Εὐθέως ἀναστάντες ἀπὸ τῆς κλίνης, πρὶν εἰς ἀγορὰν ἐμβαλεῖν, ἢ μεταχειρίσαι τι τῶν ἰδιωτικῶν ἢ δημοσίων πραγμάτων, τὸν οἰκέτην καλέσαντες ἀπαιτοῦμεν λόγον τῶν δαπανηθέντων, ἵν' εἰδῶμεν τί μὲν κακῶς, τί δὲ εἰς δέον ἀνήλωται, πόσον δὲ ὑπολείπεται· κἂν εἰδῶμεν ὀλίγον ὃν τὸ ὑπολείμενον, παντὶ τρόπῳ προσόδῳ ἀφορμὰς ἐπινοοῦμεν, ἵνα μὴ λάθωμεν διαφθαρέντες λιμῶ. Τοῦτο τοίνυν καὶ ἐπὶ τῶν πράξεων τῶν ἡμετέρων ποιῶμεν. Τὸ συνειδὸς τὸ ἡμέτερον καλέσαντες ποιήσωμεν αὐτῷ λόγον τῶν ῥημάτων, τῶν πραγμάτων, τῶν ἐνθυμήσεων· ἐξετάσωμεν, τί μὲν εἰς δέον ἀνήλωται, τί δὲ ἐπὶ βλάβῃ τῇ ἡμετέρᾳ· ποῖος λόγος ἐδαπανήθη κακῶς εἰς λοιδορίας, εἰς αἰσχρολογίας, εἰς ὕβρεις· ποῖον ἐνθύμημα τὸν ὀφθαλμὸν εἰς ἀκολασίαν ἐκίνησε· τίς λογισμὸς ἐπὶ βλάβῃ τῇ ἡμετέρᾳ εἰς ἔργον ἐξηνέχθη, ἢ διὰ χειρῶν, ἢ διὰ γλώττης, ἢ διὰ τῶν ὀμμάτων αὐτῶν· καὶ σπουδάσωμεν τῆς μὲν ἀκαίρου δαπάνης ἀποστῆναι, ἀντὶ δὲ τῶν ἅπαξ ἀναλωθέντων κακῶς, ἐτέραν ἀποθέσθαι πρός οδον, ἀντὶ τῶν ῥημάτων τῶν εἰκῇ προσενεχθέντων, εὐχάς, ἀντὶ τῶν ὄψεων τῶν ἀκολάστως γενομένων, ἐλεημοσύνας, νηστείας. Εἰ γὰρ μέλλοιμεν δαπανᾶν μὲν ἀκαίρως, μηδὲν δὲ ἀποτίθεσθαι, μηδὲ θησαυρίζειν ἑαυτοῖς ἀγαθόν, εἰς ἐσχάτην κατενεχθέντες πενίαν, λήσομεν πρὸς τὴν ἀθάνατον τοῦ πυρὸς ἑαυτοὺς παραπέμποντες κόλασιν. Τῶν μὲν οὖν χρημάτων ὑπὸ τὴν ἔω τὸν λόγον ποιεῖν εἰώθαμεν, τῶν δὲ πράξεων μετὰ τὸ δεῖπνον καὶ τὴν ἐσπέραν αὐτήν, ἐπὶ τῆς κλίνης κείμενοι, οὐδενὸς ἐνοχλοῦντος, οὐδενὸς θορυβοῦντος, τῶν μεθ' ἡμέραν ἡμῖν πεπραγμένων καὶ λελεγμένων ἀπάντων ἀπαιτῶμεν τὰς εὐθύνας

ἡμᾶς ἑαυτούς. Κἂν ἴδωμέν τι ἡμαρτημένον, κολάσωμεν τὸ συνειδός, ἐπιτιμῆσωμεν τῇ διανοίᾳ, κατανύξωμεν τὸν λογισμὸν οὕτω σφοδρῶς, ὥς μηκέτι τολμῆσαι διαναστάντας ἡμᾶς πρὸς τὸ αὐτὸ τῆς ἁμαρτίας ἀγαγεῖν βάραθρον τῆς ἐν ἐσπέρᾳ πληγῆς μεμνημένον.

Ὅτι γὰρ οὗτος ὁ καιρὸς ἐπιτηδειότερος πρὸς τὸ τοιοῦτον λογοθέσιον, ἄκουσον τοῦ προφήτου λέγοντος· « Ἄ » λέγετε ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν, ἐπὶ ταῖς κοίταις ὑμῶν » κατανύγητε ».¹ Πολλὰ μεθ' ἡμέραν οὐχ ὥς βουλόμεθα πράττομεν· καὶ φίλοι παροξύνουσι, καὶ οἰκέται ἐκθηριοῦσι, καὶ γυνὴ λυπεῖ, καὶ παιδίον ὀδυνᾷ, καὶ ὄχλος πραγμάτων βιωτικῶν καὶ δημοσίων περιστάται καὶ οὐ δυνάμεθα συνιδεῖν τότε, οὐδὲ ὅπως ὑποσκελιζόμεθα. Πάντων δὲ τούτων ἀπαλλαγέντες, καὶ καθ' ἑαυτοὺς γενόμενοι κατὰ τὴν ἐσπέραν, καὶ πολλῆς ἀπολαύοντες ἡσυχίας, συγκροτῶμεν ἐπὶ τῆς κλίνης τὸ δικαστήριον, ἵνα τὸν Θεὸν ἴλεων διὰ τῆς τοιαύτης κρίσεως ἔχωμεν. Ἄν δὲ καθ' ἐκάστην ἡμέραν ἁμαρτάνωμεν καὶ παίωμεν τὴν ψυχὴν τὴν ἡμετέραν, μηδέποτε δὲ αἰσθανώμεθα, καθάπερ οἱ συνεχῇ τραύματα λαμβάνοντες, εἴτα καταφρονούντες, πυρετοὺς καὶ θάνατον ἑαυτοῖς ἀφόρητον ἐπισπῶνται, οὕτω δὴ καὶ ἡμεῖς ἐκ τῆς συνεχοῦς ταύτης ἀναισθησίας ἀπαραίτητον ἐπισπώμεθα τιμωρίαν. Οἶδα ὅτι φορτικὰ τὰ εἰρημένα, ἀλλ' ἔχει πολὺ τὸ κέρδος. Ἡμερον ἔχομεν Δεσπότην· προφάσεως ἐπιλαβέσθαι βούλεται μόνον καὶ πᾶσαν εὐθέως ἐπιδείκνυται τὴν φιλανθρωπίαν. Εἰ γὰρ ἁμαρτάνοντες καὶ μένοντες ἀτιμώρητοι μὴ ἐγίνόμεθα χεῖρους, κἂν ἀφῆκεν ἡμῖν τὴν κόλασιν· ἀλλ' οἶδε τοῦτο σαφῶς, ὅτι τῶν ἁμαρτημάτων αὐτῶν οὐκ ἔλαττον ἡμᾶς τὸ μὴ κολάζεσθαι ἁμαρτάνοντας βλάπτει. Διὰ τοῦτο ἐπιτίθησι τὴν τιμωρίαν, οὐ τῶν ἀπελθόντων ἀπαιτῶν δίκην, ἀλλὰ τὰ μέλλοντα διορθούμενος.

(1) Ψαλμ. δ', 5.

**Ὅτι δεῖ τοὺς ἔχοντας ἀγροτικὰς ἐπαύλεις
οἰκοδομεῖν ἐν αὐταῖς Ἑκκλησίας.**

Τόμ. Θ', σελ. 146.

Πολλοὶ κώμας ἔχουσι καὶ χωρία, καὶ οὐ μέλει αὐτοῖς, οὐδὲ ποιοῦνται τινα λόγον· ἀλλ' ὅπως μὲν βαλανεῖον γένοιτο, καὶ ὅπως τὰ τιμήματα ἐπιταθῇ, καὶ ὅπως αὐλαί, καὶ ὅπως οἰκοδομήματα κατασκευασθῇ, πολλὴν σπουδὴν ποιοῦνται· ὅπως δὲ ψυχαὶ γεωργηθεῖεν, οὐκέτι. Καὶ σὺ μὲν, ἂν ἀκάνθας παρὰ τὴν ἀρουραν ἴδῃς, τέμνεις, καίεις, ἀφανίζεις, ὥστε τὴν γῆν ἀπαλλάξαι τῆς ἐντεῦθεν λύμης· ὁρῶν αὐτοὺς δὲ τοὺς γεωργοὺς ἀκανθῶν γέμοντας καὶ οὐκ ἐκτέμνων, οὐ δέδοικας καὶ φρίττεις, εἰπέ μοι, τὸν μέλλοντά σε καὶ ὑπὲρ τούτων ἀπαιτεῖν λόγον; Οὐ γὰρ ἔχρῃν ἕκαστον τῶν πιστῶν ἐκκλησίαν οἰκοδομεῖν, διδάσκαλον λαμβάνειν πρὸς τὸ συναίρεσθαι, πρὸ πάντων τοῦτο σκοπεῖν, ὅπως ἅπαντες εἰεν Χριστιανοί; Πῶς, εἰπέ μοι, Χριστιανὸς ἔσται ὁ γεωργός, ὁρῶν σε οὕτως ἀμελοῦντα τῆς αὐτοῦ σωτηρίας; Οὐ δύνασαι ποιῆσαι σημεῖα καὶ πεῖσαι; Οἷς ἔχεις πεῖσον,¹ φιλανθρωπία, προστασία, ἡμερότητα, κολακεία, τοῖς ἄλλοις ἅπασιν.

Καὶ ἀγορὰς μὲν καὶ βαλανεῖα ποιοῦσιν οἱ πολλοί, ἐκκλησίας δὲ οὐχί· καὶ πάντα μᾶλλον, ἢ τοῦτο. Διὸ παρακαλῶ καὶ ἀντιβολῶ καὶ χάριν αἰτῶ, μᾶλλον δὲ καὶ νόμον τίθημι, ὥστε μηδένα ὀφθῆναι ἐρημον ἐκκλησίας χωρίον ἔχοντα. Μὴ μοι εἴπῃς· Πλησίον ἐστίν, ἐκ γειτόνων ἐστὶ· πολλὴ ἐστὶν ἡ δαπάνη, οὐ πολλὴ ἡ πρόσδοσις. Εἴ τι ἔχεις εἰς πένητας ἀναλῶσαι, ἐκεῖ ἀνάλωσον· βέλτιον ἐκεῖ, ἢ ἐνταῦθα. Θρέψον διδάσκαλον, θρέψον διάκονον καὶ ἱερατικὸν σύστημα. Ὡσανεὶ γυναῖκα ἀγαγὼν ἢ νύμφην, ἢ δοὺς θυγατέρα, οὕτω τῇ Ἑκκλησίᾳ διάκεισο· προῖκα ἐπί-

(1) Ἑ. γ. ποίησον.

δος αὐτῇ. Οὕτω σοι εὐλογίας τὸ χωρίον πληρωθήσεται. Τί γὰρ οὐκ ἔσται ἐκεῖ τῶν ἀγαθῶν; μικρόν, εἰπέ μοι, τὸν ληνὸν εὐλογεῖσθαι; μικρόν, ἐξ ὅλων τῶν καρπῶν τῶν σῶν τὸν Θεὸν πρότερον ἀπόμοιραν καὶ ἀπαρχὰς λαμβάνειν; Πρὸς εἰρήνην τῶν γεωργούντων τοῦτο χρήσιμον. Αἰδέσιμος ἔσται καὶ ὁ πρεσβύτερος λοιπόν, καὶ πρὸς ἀσφάλειαν τοῦ χωρίου συμβαλεῖται τοῦτο. Εὐχαὶ ἐκεῖ διηνεκεῖς διὰ σέ, ὕμνοι καὶ συνάξεις διὰ σέ, προσφορὰ καθ' ἐκάστην Κυριακὴν. Οἷόν ἐστιν εἰς θαῦμα μείζον τοῦ τάφους μὲν ἐτέρους οἰκοδομῆσαι λαμπρούς, ἵνα οἱ μετὰ ταῦτα ἀκούωσιν, ὅτι ὁ δεῖνα ὠκοδόμησε, σέ δὲ ἐκκλησίας ἀναστήσῃ! Ἐννόησον, ὅτι μέχρι τῆς τοῦ Χριστοῦ παρουσίας σὺ τὸν μισθὸν ἔξεις ὁ ἀναστήσας θυσιαστήριον τοῦ Θεοῦ.

Εἰπὲ γάρ μοι, εἰ βασιλεὺς σοι ἐκέλευσεν οἰκοδομῆσαι οἰκίαν, ἵνα ἐκεῖ καταλύοι, οὐκ ἂν πάντα ἐποίησας; Νῦν οὖν βασιλεία ἐστὶ τοῦ Χριστοῦ τῆς ἐκκλησίας ἡ οἰκοδομή. Μὴ τὸ ἀνάλωμα ἴδῃς, ἀλλὰ τὸν καρπὸν λόγισαι· γεωργοῦσιν ἐκεῖνοι τὴν γῆν, σὺ γεώργησον αὐτῶν τὰς ψυχάς· φέρουσί σοι καρποὺς ἐκεῖνοι, σὺ εἰς τὸν οὐρανὸν αὐτοὺς ἀνάγαγε. Ὁ τὴν ἀρχὴν δούς, οὗτος καὶ τῶν ἁλῶν αἴτιος πάντων. Ἄρα καὶ σὺ αἴτιος ἔσῃ τῶν κατηχουμένων ἐκεῖ, τῶν ἐν τοῖς χωρίοις τοῖς πλησίον. Καί-τοι τὰ μὲν βαλανεῖα μαλακωτέρους ποιεῖ τοὺς γεωρούς, τὰ καπνλεῖα τρυφήλοτέρους· ἀλλ' ὅμως ποιεῖτε ταῦτα διὰ δόξαν. Αἱ ἀγοραὶ καὶ αἱ πανηγύρεις πάλιν ἱταμούς· τὰ δὲ ἐνταῦθα πᾶν τούναντίον. Ἠλίκον γάρ ἐστιν ἰδεῖν πρεσβύτερον εἰς εἰκόνα βαδίζοντα τοῦ Ἀβραάμ, πολίον, ἀνεζωσμένον καὶ σκάπτοντα καὶ αὐτουργοῦντα! Τί τοῦ ἀγροῦ ποθεινότερον ἐκείνου; Ἐνταῦθα μείζων ἡ ἀρετή. Οὐκ ἔστιν ἀσέλγεια ἐκεῖ, ἀλλ' ἀπελήλαται· οὐκ ἔστι μέθη καὶ τρυφή, ἀλλ' ἐξώρισται· οὐκ ἔστι κενοδοξία, ἀλλ'

(1) Ἐ. γ. μικρόν, εἰπέ μοι, τῶν καρπῶν.

ἔσθδεται· τὸ τῆς εὐνοίας πλέον ἐκεῖ διαλάμπει διὰ τὴν ἀφέλειαν. Οἷόν ἐστιν ἀπελθεῖν καὶ εἰσελθεῖν εἰς τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ καὶ εἰδέναι, ὅτι αὐτὸς αὐτὸν ἠκοδόμησε, καὶ ῥῖψαι ἑαυτὸν ὑπτιον, καὶ μετὰ τὴν αἰῶραν τὴν σωματικὴν καὶ λυχνικοῖς¹ καὶ ἐωθινοῖς ὕμνοις παραγενέσθαι, ὁμοτράπεζον ἔχειν τὸν ἱερέα, συνομιλοῦντα, εὐλογίας ἀπολαύειν, ἐτέρους ὁρᾶν ἐρχομένους ἐκεῖ; Τοῦτο τεῖχος, τοῦτο ἀσφάλεια ἀγροῦ. Οὗτός ἐστιν ὁ ἀγρὸς περὶ οὗ φησιν· «Ὅσμη ἀγροῦ πλήρους, ὃν εὐλόγησε Κύριος».² Εἰ καὶ χωρὶς τούτου καλὸς ὁ ἀγρὸς διὰ τὴν ἡσυχίαν, διὰ τὸ ἀπραγμοσύνης γέμειν· ὅταν καὶ τοῦτο ἔχη, τίτι οὐκ ἔσται ἴσος; Ἀγρὸς γὰρ ἐκκλησίαν ἔχων, τῷ παραδείσῳ ἔοικε τοῦ Θεοῦ. Οὐκ ἔστιν ἐκεῖ κραυγή, οὐκ ἔστι θόρυβος, οὐκ ἔχθροὶ διάφοροι, οὐχ αἰρέσεις· πάντας ἡίλους ἔστιν ἰδεῖν, τῶν αὐτῶν δογμάτων κοινωνοὺς. Ἀγεῖ σε εἰς φιλοσοφίαν ἢ ἡσυχία· λαβὼν σε ἀπὸ τῆς φιλοσοφίας ταύτης ὁ πρεσβύτερος, θεραπεύσει εὐκόλως. Ἐνταῦθα μὲν γάρ, ὅσα ἐὰν λέγωμεν, ἡ ἀγορὰ ἐκκρούει· ἐκεῖ δὲ ἅπερ ἂν ἀκούσης, πεπνηγότα ἔξεις ἐν τῇ διανοίᾳ, ἕτερος ἐν τῷ ἀγρῷ ἔση δι' ἐκείνου· καὶ ἐκείνων δὲ προστίθεται καὶ ἔσται φύλαξ τῷ τε παρεῖναι, τῷ τε ῥυθμίζειν αὐτούς. Πόσον δὲ ἔστι καὶ τὸ ἀνάλωμα, εἰπέ μοι; Ποίησον τέως μικρὸν οἶκον ἐν τάξει ναοῦ· ὁ μετὰ σὲ ποιήσει στοάν, ὁ μετ' ἐκείνον ἕτερα προσθήσει, καὶ οὕτω σοὶ λογισθήσεται τὸ πᾶν. Σὺ δίδως μικρόν, καὶ τοῦ παντός λαμβάνεις τὸν μισθόν. Οὐκοῦν ἀρχὴν ἐπίθεσ,³ θεμέλιον κατάβαλε· μᾶλλον δὲ ἀλλήλους παρακαλέσατε· ἅμλλην ποιήσασθε τοῦ πράγματος. Νῦν δέ, ἔνθα μὲν ἄχυρα καὶ σῖτον καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα ἀποθέσθαι δεῖ, εὐκόλως οἰκοδομοῦσιν· ἔνθα δὲ συλλεγῆναι χρὴ ψυχῶν γεννήματα,

(1) Ἐ. γ. καὶ μετὰ τὴν ἐνάτην ὥραν τῆς σωματικῆς μεταλαβεῖν τροφῆς καὶ ἐν λυχνικοῖς.

(2) Γέν. κς', 27.

(3) Ἐ. γ. μισθόν· ὁλως ἀρχὴν ἐπίθεσ.

οὐδαμῶς φροντίζουσιν, ἀλλ' ἀναγκάζονται μυρίους σταδίους βαδίζειν καὶ μακρὰς ἀποδημίας στέλλεσθαι, ἵνα εἰς ἐκκλησίαν ἀπίωσιν. Ὅσον δέ ἐστιν ἀγαθὸν μετὰ πολλῆς ἡσυχίας ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τὸν ἱερέα παραγίνεσθαι, ἵνα προσῇ τῷ Θεῷ καὶ λέγῃ ὑπὲρ τῆς κώμης καθ' ἐκάστην ἡμέραν, ὑπὲρ τοῦ κεκτημένου! Μικρόν ἐστιν, εἰπέ μοι, τὸ καὶ ἐν ταῖς ἀγίαις ἀναφοραῖς αἰετὶ τὸ ὄνομά σου ἐγκεῖσθαι καὶ καθ' ἐκάστην ἡμέραν ὑπὲρ τῆς κώμης εὐχὰς γίνεσθαι πρὸς τὸν Θεόν; πόσον σοι καὶ εἰς τὰ ἄλλα τοῦτο λυσιτελεῖ! Συμβαίνει τινὰς ἐκ γειτόνων οἰκεῖν καὶ ἔχειν ἐπιτρόπους· πρὸς σὲ μὲν οὖν τὸν πέννητα οὐκ ἀξιῶσαι τις ἐκείνων οὐδὲ ἐλθεῖν· τὸν δὲ πρεσβύτερον ἴσως καὶ καλέσει καὶ τραπέζης κοινωνὸν ποιήσει. Ὅρᾳ πόσα ἐντεῦθεν γενήσεται καλὰ; Πάσης ἔσται τέως ἡ κώμη πονηρὰς ὑποψίας ἐλευθέρα· οὐδεὶς ἀνδροφονίας, οὐδεὶς κλοπῆς ἔνεκεν ἐγκαλέσει, οὐδεὶς τοιοῦτον οὐδὲν ὑποπτεύσει. Ἐχουσι καὶ ἑτέραν παραμυθίαν, ἃν νόσος παρακολουθήσῃ, ἃν θάνατος. Οὐχ ἀπλῶς οὐδὲ ὥς ἔτυχε καὶ αἱ φιλῖαι γίνονται τῶν ἐκεῖ παρ' ἀλλήλοις ἰόντων· καὶ αἱ σύνοδοι δὲ γενήσονται πολλῶ τῶν ἐν ταῖς πανηγύρεσιν ἡδίους. Οὐ μόνον δὲ αἱ σύνοδοι, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ προεστῶτες διὰ τὸν πρεσβύτερον αἰδεσιμώτεροι ἔσονται. Πάντως ἀκούεις, ὅτι τὰ Ἱεροσόλυμα παρὰ τὰς ἄλλας πόλεις τιμωτέρα ἦν παρὰ τοῖς παλαιοῖς· ἀλλ' οὐχ ἀπλῶς, ἀλλὰ διὰ τὴν τότε κρατοῦσαν εὐσέβειαν. Διὰ τοῦτο ἐνθα τιμᾶται Θεός, οὐδὲν ἐστὶ πονηρόν· ὥσπερ πάλιν ἐνθα οὐ τιμᾶται, οὐδὲν ἀγαθόν. Πολλὴ ἀσφάλεια ἔσται καὶ παρὰ Θεῷ καὶ παρὰ ἀνθρώποις. Ναὶ παρακαλῶ, μὴ παρέργως, ἀλλὰ προθύμως τοῦ πράγματος ἀντιλάβεσθε. Εἰ γὰρ ὁ ἐξάγων τίμιον ἐξ ἀναξίου, ὥς στόμα τοῦ Θεοῦ ἔσται· ὁ τοσαύτας ψυχὰς τὰς τε οὔσας, τὰς τε ἑσομένας, ἕως τῆς τοῦ Χριστοῦ παρουσίας ὠφελῶν καὶ ἀνακτῶμενος, πόσης

(1) Ἐ. γ. συντελεῖ.

οὐκ ἀπολαύσεται εὐνοίας παρὰ τοῦ Θεοῦ! Φρούριον κατασκεύασον κατὰ τοῦ διαβόλου· τοῦτο γάρ ἐστιν ἡ ἐκκλησία. Ἐκεῖθεν ὀρμάτωσαν αἱ χεῖρες εἰς κάματον· πρῶτον ἀνατεινέτωσαν αὐτὰς εἰς εὐχάς, καὶ τότε ἀπίτωσαν εἰς τὴν ἐργασίαν. Οὕτως ἔσται αὐτοῖς ἰσχύς σώματος, οὕτως ἔσται ἡ γεωργία πολλή, οὕτω πάντα ἐκτὸς ἔσται τὰ κακά. Οὐκ ἔστι τὴν ἡδονὴν τὴν ἐντεῦθεν λόγῳ παραστήσαι, ἕως ἂν ἔργῳ μὴ γένηται.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ ΕΠΙΣΤΡΟΦΗΣ

		No 3	
--	--	------	--

300

ΚΟ

Κουρτιώι, 'Ερνέστωι.

ΔΗΜΩΔΕΙΣ ΚΟΣΜΟΓΟΝΙΚΟΙ ΜΥΘΟΙ

ἀριθ. χρ. 172

Ἡμερομηνία
ἐπιστροφῆς

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟΝ

17
BIBLIOTHECA